د الفت نثري کليات

(دوهم ټوك)

د

عبدالرحيم بختاني

Ketabton.com

په زيار

۱۴۲۲هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمېر	سرلیك	مخ
۱.	ښاغلو ورونو(میرویس الفت)	۱
۲.	یو څو خبرې (عبدالرحیم بختاني)	۵
۳.	غوره نثرونه	۱۰
۴.	وېښ زلمیان	۱۳
۵.	ستاینه	۱۵
۶.	د مرغلرو امیل د ښاغلي الفت په نظر کښي	۱۷
۷.	پښتانه د علامه اقبال په نظر کښي	۲۰
۸.	د اورلمبې	۲۱
۹.	پښتو نثرونه	۲۲
۱۰.	منتخب شعرونه	۲۴
۱۱.	د زړه بخرې	۲۶
۱۲.	کلیمه داره رویږ	۲۷
۱۳.	د پښتو ادبیاتو تاریخ (دویم ټوك)	۲۸
۱۴.	د افغانستان د خینو ژبو او لهجو قاموس	۳۰
۱۵.	پلوشې	۳۲
۱۶.	پښتانه شعراء (دریم ټوك)	۳۵
۱۷.	پښتانه شعراء (دریم ټوك)	۳۷
۱۸.	راز	۳۸
۱۹.	نومیالی غازي (چکنور ملا صاحب رحمة الله علیه)	۳۹
۲۰.	سید غلام حیدر (رحمة الله علیه)	۴۲
۲۱.	اژدهای خودی	۴۴
۲۲.	شریعت یا رهبر سعادت	۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳ د افکارو تعمیم او تکامل ۴۹
۲۴ وینس زلمی څوك دی؟ ۵۷
۲۵ پښتانه وګوری؟ ۶۰
۲۶ د حقایقو اظهار ۶۲
۲۷ ازادیء ګفتار ۶۵
۲۸ پاك کور ۶۷
۲۹ زما دعا ۷۰
۳۰ د پښتو او پښتونولۍ دنیا ۷۲
۳۱ خپله ژبه ۷۵
۳۲ هسې خوشحاله یم ۸۰
۳۳ د ژبې خدمت ۸۲
۳۴ د خوشحال خان د اشعارو اجتماعي او اخلاقي خوا ۸۵
۳۵ د اولسي جرګې په عمومي غونډه کښې یوه بیانیه ۱۰۱
۳۶ د شورا اوومه او دولسمه دوره ۱۰۵
۳۷ د ښاغلي میوندوال په عقایدو او اصلاحي........ ۱۱۰
۳۸ شخصي ۱۱۵
۳۹ سخاوت نه دی قرباني ده ۱۱۹
۴۰ کیست؟ ۱۲۱
۴۱ شوری ۱۲۲
۴۲ د اشنای په یاد ۱۲۷
۴۳ جریده نګاري ۱۳۰
۴۴ د خط مشي په رڼا کښې ۱۳۳
۴۵ ګریز ماهرانه ۱۳۷
۴۶ د پښتو انکشاف او تقویه ۱۳۹
۴۷ میدانید چه میخواهد؟ ۱۴۳
۴۸ د اساسي قانون مطالعه او مقایسه ۱۴۴
۴۹ هنر کجدار و مریز ۱۷۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۰. رشوت څنګه ورکیږي؟ ۱۷۷
۵۱. پرسش و پاسخ ۱۷۹
۵۲. کابینه ۱۸۰
۵۳. شنډه دیموکراسي ۱۸۱
۵۴. قانوني اصل ۱۸۲
۵۵. الحق للقریب ۱۸۵
۵۶. تصور او واقعیت ۱۸۷
۵۷. ښاغلی ډاکټر عبدالظاهر د اولسي جرګې د ۱۹۲
۵۸. پرسش و پاسخ ۲۰۶
۵۹. د اوسني حکومت ښه او بد ۲۰۸
۶۰. د اولسي جرګې د ځلوېښتو وکیلانو مطالبه ۲۱۳
۶۱. تجرید ۲۲۵
۶۲. د فکرونو مخه کومې خوا ته د ګرزیدو... .... ۲۲۹
۶۳. تبعیض او امتیاز یعنې څه؟ ۲۴۰
۶۴. بې قانوني ښه ده که قانون شکني؟ ۲۴۸
۶۵. د قانون د حاکمیت وعده ۲۵۱
۶۶. د پښتونستان په باب نوی نظر په کار دی ۲۵۴
۶۷. د سیاست سراب ۲۵۸
۶۸. ګونګه روژه ۲۶۳
۶۹. متېتی ۲۶۷
۷۰. دیني تبلیغ ۲۶۹
۷۱. حقوقي مساوات ۲۷۱
۷۲. د سیاست بوالعجبي ۲۷۶
۷۳. استیضاح او توضیح ۲۸۱
۷۴. حکومت او اولسي جرګه ۲۸۹
۷۵. څنګه اعتماد او څنګه خط مشي؟ ۲۹۵
۷۶. د ژبو فیصله ۳۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلو ورونو!

پښتو ټولنه، په افغانستان کښې د پښتو ژبې او ادبیاتو دڅېړلو اکاډمي ده. د هغې د وظیفې د همدې نوعیت له مخه، د بهرنیو هیوادونو د علمي موسسو او محافلو له خوا هم، د (افغان اکادمي) په نامه پېژندل شوې ده. وروسته بیا د همدې ټولنې (اکادمي) په چوکاټ کښې د ټولنیزو پوهنو د څېړلو څانګه هم جوړه شوه او د یونسکو په فیصله، مرسته او ملاتړ د پښتو څېړنو بین المللي مرکز هم تاسیس شو. په پای کښې، له پښتو ټولنې او له نورو ورته موسسو څخه، د افغانستان د علومو اکادمۍ د ژبو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبیاتو په مرکز کښې، پښتو ټولنه د پښتو ژبې او ادبیاتو د انسیتیتوت په نامه هم یادېږي.

استاد ګل پاچا "الفت" د هېواد ویاړلی ادیب، منلی شاعر، ښاغلی دانشمند او غښتلی ملي ټولنیز سیاسي شخصیت دی، چه په سیمه او نړۍ کښې د پوره شهرت او وجاهت خاوند دی. هغه د خپل رسمي ماموریت په پیل کښې لس کاله د پښتو ټولنې علمي غړی و او (۱۳۳۵-۱۳۴۲هـ ش کښې) اوه کالنه د هغې ټولنې مشر (رئیس) و. د هغه دریاست په دغه موده کښې د هغه په هلو ځلو د پښتو ټولنې د مسلکي غړو د علمي مدارجو لایه تصویب او عملي شوه، دې ټولنې په کمي او کیفي توګه پراختیا وموندله او د یوې علمي ژبنۍ او ادبي اکادمۍ په بڼه یې حیثیت نور هم لوړ او شهرت یې لا پسې زیات شو.

د استاد الفت علمي، تحقیقي او ادبي آثار زیاتره د پښتو ټولنې له خوا چاپ او خپاره شوي دي او په دې صورت له (اکادمې) سره د (الفت) نوم او بالعکس نږدې ارتباط لري او د همداسې روابطو په اساس، اوس (الفت اکادمي) د استاد الفت د آثارو د راټولولو او خپرلو، د استاد د کارونو او کارنامو د معرفي کولو او خپرولو لپاره هلې ځلې کوي او د افغاني ادب په کرښه کښې د هغه ویاړلي استاد په پل، پل اخلي.

الفت اکاډمي ویاړي چه له ۱۹۹۲کال نه راپه دې خوا، په وچو ډډو، تشو لاسونو او سپېره ډاګ کښې، بیا هم توفیق موندلی دی چه د استاد الفت دغه آثار چاپ او ټولنې ته وړاندې کړي:

۱ـ د الفت مرغلرې. شعري کلیات، دښاغلي شهرت ننګیال په زیار، یو زر ټوکه.

۲ـ د الفت نثري کلیات، د ښاغلي محمد اسماعیل یون په زیار، یو زر ټوکه.

۳ـ د ټولنې په جوړښت کښې د اسلام نقش، د استاد وروستی تحقیقي اثر، یو زر ټوکه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ زمـا اسـتاد الفـت، د محــترم ســرمحقق عبــدالله بختــاني خدمتـګار ليکنـه، يـو زر ټوکـه.

۵ـ ادبــي ســوغات، د ســرمحقق بختــاني خدمتــګار پــه زيــار، يـو زرټوکـه.

ـ ډېر خوشــحاله يــو چــه وتوانــېدو د اســتاد الفــت د هديــري ګيـرچاپېره ديوالونـه پـه پاخـه ډول لـه سـره جـوړ او ترميـم او د نومـوړي مزار جـوړ کـړو. چـه د سږ کـال د حمـل پـه ۲۷ نېټه د قـرآن کريـم د ختـم نـه وروسـته، د ننګرهـار د اطلاعـاتو او کولتـور درياسـت پـه مرسـته او برخـې اخيستلو افتتـاح او بيـا د اسـتاد پـه کـور کـښې ادبـي غونـډې او مشـاعرې تـر مـازيګره پـورې دوام ومونــد او پــه همـدې مناسـبت د ښاغلي اسـتاذ عيسـى پـه ابتکـار د هغـه او د جـلال آبـاد د ښار د نـورو خطاطـانو هنري نندارتـون پـه هماغـه کـور کـښې پرانيسـتلى و.

ـ اوس پـه ډېره خوشـحالۍ درنـو لوسـتونکو تـه زېرى ورکـوو، چـه د اسـتاد الفـت د نـثرونو د کليـاتو د بشـپړتيا پـه لاره کـښې دغـه دى يـو بـل ګام پورتـه شـو او د الفـت نـثري کليـات، دوهـم ټوک هـم ترتيـب او چاپ شـو.

ښاغلــي عبدالرحيــم "بختــانى" د اســتاد ســرمحقق عبــدالله بختـاني خدمتـګار کشـر زوى، پـه دې بريـالى شـو چـه لـه ممکنـو منـابعو څخـه، د دې کليــاتو مضـامين پـه ډېر زيـار او دقـت راټول کـړي او يـوه خوږه مقدمـه پـرې وليکـي.

بـې شـکه چـه اسـتاد الفـت د ادبـي منظومـو او منثـورو آثـارو يـو مبتکـر ليکـوال دى، مـګر لکـه څنـګه چـه ګورو د کليـاتو پـه دې دوهـم ټوک کـښې د اسـتاد داسـې آثـار هـم زيـات شـوي دي، چـه لـه ادبـي خونـد او رنــګ سـره سياسـي، حقوقـي او قــانوني اړخ يــې ډېر قــوي دى او د اسـتا. پـه پـوره قــانونپوهنۍ او فقـاهت پـوره دلالــت کـوي. د کتــاب ښاغلـي ټولوونکـي، چـه پخپلـه د تـاريخ او ټولنـيزو پوهنـو ماسـتر دى، د تـاريخ او ټولنپوهنـې لـه نظره، د اسـتاد دغـښې ليکنـو تـه لـوړ ارزښت ورکـړى دى او د دې پوهنـې د څېړندويـانو لپـاره يـې د څېړنـې ښه منبـع

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼلې ده. موږ ښاغلي عبدالرحيم بختاني ته کورودانۍ وايو، د هغه زيار او زحمت ستايو او د علم او فرهنګ په لاره کښې ورته زيات توفيق غواړو.

دا دی الفت اکادمي په ډير وياړ د استاد الفت د زيږېدو د دوه نوييمې کاليزې په درناوي او د هغه د وفات د څلويشتم تلين د نمانځنې په موقع (د الفت نثري کليات- دوهم ټوک) چاپ او ټولنې ته يې وړاندې کوي.

اللهم زد فزد

په درناوي

ميرويس "الفت"

الفت اکادمي، د کب د مياشتې لسمه، ۱۳۸۰ هـ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو څو خبرې

استاد ګل پاچا "الفت" د شعر او ادب په اسمان کښې يو ځلانـد ستوری دی. د هغه په ژوندانه کښې، د هغه ډېرې ديني، ادبي، اجتماعي، انتقادي، علمي او څېړنيزې مقالې او کتابونه چاپ شوي دي. د هغه تر مړينې وروسته دهغه يو شمېر ناچاپ آثار هم چاپ شوو او ځينې چاپ شوي کتابونه يې بيا او بيا چاپ شول. په افغاني ټولنه ، په تېره بيا په ادبي محافلو کښې دا ضرورت محسوسېده، چه بايد د هغه د نثرونو او نظمونو کليات هم چاپ شي. (د الفت مرغلرې) د هغه د منظومو شعرونو کليات دی چه د ښاغلي شهرت ننګيال په زيار راټول او مکرر چاپ شوی دی. دويم چاپ يې (۱۳۷۵ هـ ش) پورې اړه لري. د استاد الفت د نثرونو د کلياتو د راټولولو لپاره د افغانستان د علومو اکادمۍ د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز له خوا د هغه مرکز غړی ښاغلی عبدالحسيب حکيمي موظف شوی و، هغه ډېر زيار وايست او د يو غټ کتاب په حجم يې د استاد منثور آثار راټول کړل او د نورو د ټولولو په کار بوخت و، مګر د وروستيو تحولاتو په دوران کښې اوس نه پوهېږم چه د حکيمي صاحب خواري اوبه او که د زماني بادونو وړې ده؟ حکيمي صاحب پخپله هم حق ته رسېدلی دی، خدای دې يې وبخښي.

وروسته بيا خوان محقق ښاغلي محمد اسماعيل يون، دې ارزښتمن کار ته ملا وتړله او د (الفت نثري کليات) د هغه په زيار راټول او د نوموړي له سريزې سره په مکرر ډول چاپ شوو. بيا هم د لوستونکو تلوسه ورته ډېره ده او له بلې خوا په دغه کلياتو کښې، د استاد الفت ټول نثرونه نه، بلکه هغه چه د دې وخت په ناوړه بې سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسامانو شرایطو کښې د ښاغلي يون لاس ته راغلي وو، راټول شوي دي.

زه ډېر خوشحاله يم چه زما ګران او مهربان پلار، سرمحقق عبدالله بختاني خدمتګار دا وظيفه ماته وسپارله، لارښودنه يې راته وکړه او يو لړ ماخذونه يې راته وسپارل. د ژوندانه له درنو پېښو او نااوزګاتياوو سره هم زه د الله پاك نه شکر ګذار يم، چه په تېرو دوو کلونو کښې په دې بريالی شوم، چه د استاد الفت يو لړ نوري نثري ليکنې له هغو منابعو نه چه زما لاس ته رسېدلي دي راټولې کړم.

دا کتاب د هغو ليکنو مجموعه ده چه د هېواد په جرايدو، مجلو او ادبي مجموعو کښې چاپ شوي دي. په دې کتاب کښې د استاد الفت يو لړ ادبي، اجتماعي، حقوقي او سياسي ليکنې راغلي دي. په ډېرو ليکنو کښې د وخت د اساسي قانون په باره کښې توضيحات او په حکومتي او دولتي موسسو باندې سالم انتقادونه دي. که څوك د افغانستان معاصر تاريخ ليکي، کولی شي له دغسې ليکنو څخه د يو معتبر ماخذ په توګه استفاده وکړي. همدارنګه د پښتو ژبې د انکشاف په برخه کښې هم څو ليکنې شته. د استاد الفت هغه نظريې، تقريظونه او سريزې چه نوموړي د نورو ليکوالو او شاعرانو په کتابونو باندې ليکلي دي هم په دې مجموعه کښې راغلي دي.

ډېره مهمه موضوع چه د استاد الفت په دې ليکنو کښې د توجه وړ ده دا ده چه د وخت د حکومت د ځينو کارمندانو بې بند وباري، انارشي او رشوت خوري پکښې رسوا شوې ده چه په دې باره کښې په ډېرو ادبي الفاظو او کلماتو باندې او کله په طنزي پيرايو کښې ليکنې شوي، د وخت ظالمان، رشوت خواره او خاينان افشا شوي او دغريبانو او مظلومانو د ژوند دبنه کېدو د پاره ډېر څه او ډېر ښه ليکلي شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـایـد وویـل شـي چـه دغـه يـوازې انتقـادي ليکنـې نـه دي، بلکـه اصلاحـي بڼه هـم لـري، پـه ځينـو مـواردو کـښي د پرشـديد انتقادونـه شـوي دي او پـه ځينـو مـواردو کـښي پـه نرمـه ژبـه اصلاحـي لاربنودنـې شـوي دي او د ځينـو ښو کـارونو پـه برخـه کـښي تـائيدي او تشـويقي ليکنې هم شته.

د الفت صاحب نثر هـم د هغـه نظـم غونـدې ډېر تـاثير نـاک دی او کلـه چـه سړی د کـوم مطلـب پـه لوسـتو شـروع وکـړي، نـو ترآخـره پـوري يې لولـي او د يـوې ليکنـې پـه لوسـتو د بلـې د لوسـتو شـوق ورتـه پيـدا کېږي او پـه ځينـو خايونـو کـښي يـې همدغـه نـثر د نظـم نـه ډېر خونـدور او اغېزنـاک دی.

پـه دي ليکنـو کـښي د وخـت د اعـلان شـوي دموکراسـۍ او د هغـه پـه اسـاس د تدويـن شـوي اساسـي قـانون نيمګړتيـاوې تحليـل شـوي او ښودل شـوي او پـه دې کـښي د هغـه اساسـي قـانون او ديموکراسـۍ د نـه تطبيـق پـه بـاره کـښي صريـح شـکايتونه او انتقادونـه لوسـتي شـوو، چـه لـه هغـه ځخـه هـم د ليکـوال سـمه دقيقـه خبرنـه او ژور نظـر څرګنـدېږي او هـم د وخـت سياسـي-اجتمـاعي وضـع د سـړي سـترګو تـه درېږي او دا هـم ښکـاره کـېږي چـه پـه هغـو نمايشـونو کـښي دومـره خـو وو چـه يـو ليکـوال، د دموکراسـۍ لـه اعـلان ځخـه دومـره اسـتفاده کـولای شـوای چـه پـه ډېر ښکـاره او بربنـډ صـورت پـه ډېر وضـاحت او صراحـت سـره دومـره آزاد وغـرېږي او پـه همدغـه انـدازه د قلـم د آزادۍ د حقيقـت معيـار تاريخ تـه وسـپاري.

لکـه چـه ګورو د کليـاتو پـه دې ټوک کـښي هـم مونـږ لا پـه دې بريـالي شـوي نـه يـو چـه د اسـتاد الفـت د نـثرونو ټولـې ليکنـې راټولـې کـړو. کـېدی شـي د دريـم ټوک د پـاره هـم هلـې ځلـې وشـي او د نـورو مدارکـو پـه موندلـو د کليـاتو د بشـپړتيا پـه لـور نـور ګامونـه هـم اوچـت شـي.

د کتـاب د ترتيـب پـه بـاره کـښي بـايد ووايـم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ د استاد الفت د هري ليکنې په پای کښې د هغې ماخذ ښودل شوی دی.

ـ د کتاب په سر کښې، د نورو ليکوالو او شاعرانو پر کتابونو، ادبي او څېړنيزو اثرونو د استاد الفت هغه نظريې او تقريظونو ته ځای ورکړ شوی دی چه د نومړو کتابونو په سريزو کښې او يا په ځينو جرايدو کښې چاپ شوی دی. په دې لړ کښې مونږ ته دا هم ښه ښکاره شوه چه د ټولو سريزو په سر کښې د استاد د (غوره نثرونه) سرليک راواخلو په داسې حال کښې چه مونږ د نورو پر کتابونو د استاد ليکنې را اخيستې دي او د ده پرخپلو کتابونو د هغه له سريزو څخه تېر شوي يو د دې سرليک اخيستلو لپاره دوه دليلونه لرو:

الف:ـ د غوره نثرونو سرليک پخپله هم يو غوره ادبي نثر دی، چه په هغه کښې د ليکوال د ليکوالۍ، هلې ځلې او کړاوونه هم منعکس شوي دي او د يو واقعي مسلکي ليکوال سرشت او سرنوشت پکښې ځلېدلی دی.

ب:ـ استاد الفت د ذکر شوي کتاب د مضامينو په باره کښې ليکلي دي چه "زه يې خپل غوره نثرونه بولم" يعنې په هغه کتاب کښې هغه نثرونه راغلي دي چه استاد پخپله غوره کړي دي، او زمونږ په نظر کښې د استاد ټول يا اکثره نثرونه غوره نثرونه دي او د غوره نثرونو د کتاب د سرليک مضمون ورسره توافق او تناسب لري.

ـ مونږ به ډېر خوښ و اوسو چه په دې کښې ځينې داسې نثرونه هم شامل وي چه که هغه وخت د استاد ګوتو له ورغلي وای، هغه به يې هم غوره ګڼلی وای او په غوره نثرونو کښې شامل کړی وای، چه هغه ليکلي دي :"زما په مقالو کښې ځينې نورې مقالې هم شته چه دلته يې چاپول مناسب و، مګر اوس لاس ته رانغلې او دا انتخاب نيمګړی غوندې شو" مونږ وايو چه خدای دې وکړي چه دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمګړتیــا اوس یــو څه پــوره شــوي واوســي او پــه راتلونکــي کــښې لا تکمیــل شــي.

ـ دې سرلیك پســې نـور تقریظونـه او نظریـات چـه زیـاتره د اسـتاد الفـت د پښتــو ټولنــې د ریاسـت د دورې دي د هغـو د چـاپ د نـېټې پـه ترتیـب راغلـي او بیـا پـه مختلفـو موضوعـاتو کـښې د اسـتاد نـوري لیکنې دي چه بیا هغـه هـم د چـاپ د نـېټو پـه ترتیب اوډل شـوي دي. پـه دې بـاره کښې مونږ پـه دې نظر یـو چـه کـه دیـو ادبـي لیکـوال یـا شـاعر منظوم او منثور آثار د هغـو د نـېټو لـه مخـه ترتیب شـي نـو دې سره هـم د نومـوړي لیکـوال د ژوندانـه دبـهیر او ورسـره د هغــه د فکـر او لیکنــي د تحـول او تکـامل دپړلـه پسـې بـهیر څه نـا څه ځرګندونـه کـېږي او د ادب یـو مـؤرخ او د ټولنـې یـو مـؤرخ او ټولنپـوه تـه د دغـو آثـارو څخـه د تـاریخ او ټولنپوهنـې پـه رڼا کـښې د اسـتفادې کـار اسـانېږي او عـام لوستونکو تـه هم دغسې یو فکـر ورکولـی شـي.

ـ مـاد اسـتاد الفـت د آثـارو پـه رانقلولـو کـښې د هغـه فـاضل ادیـب او دانشـمند اسـتاد د خپـل لیـك دود رعـایت کـړی دی.

ـ د اسـتاد الفت ځینې لیکنې د هغـه پـه مسـتعارو نومونـو چـاپ شـوي دي. د هغــو پــه ښودنــه کــښې زمــا محــترم پــلار ســرمحقق خدمتـګار مرسـته کـړې ده.

پـه هـر صـورت زه سمدسـتي ویـاړم او خوشـحاله یـم چـه ګرانـو درنـو لوسـتونکو او د اسـتاد د آثـارو مینـه والـو تـه د هغـه د کلیـاتو دا دوهمـه مجموعـه ورانـدې کـوم. د دې آثـارو د راټولولـو پـه چـارو کـښې زه د خپـل محـترم دانشـمند پـلار د مرسـتو او لارښوونـو او د هغــه د چـاپ لامـلـه (د الفـت اکـادمي) څخـه مننـه کـوم او دې سـره محـترم او درانه لوسـتونکي د کتـاب مطـالعې تـه رابولـم.

په مینه او احترام

عبدالرحیم "بختانی"

کابل ـ خیرخانه مینه

د ۱۳۸۰ د سنبلې ۳۱ مه نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره نثرونه

څه د پاڅه شل کاله کېږي چه زه د څه ليکلو او فکر کولو په رنځ اخته يم. همدغه شغل زه له خپلو او پرديو نه بېل کړم او په ګوښه ځاى کښې ئې له خلقو نه لرې کښېنولم. ډېرې شپې يې راباندې په ويښه تېرې کړې او ډېرې ورځې ئې له دوستانو او ملګرو نه بېل وساتلم.

په دغه موده کښې ما له خپلو بچيو او د کاله خلقو سره ډېر لږ وخندل او هر چاته بې مينې غوندې ښکاره شوم. کله له سبا نه تر ماښامه ځاى په ځاى کښېناستم چه د څه ليکلو په فکر کښې راته لمونځونه هم قضا شوه، مګر هيڅ مې ونشو ليکلى. کله به نيمه شپه لکه سودايي له خوبه راپاڅېدم او د اسمان ستورو ته به مې حېران حېران کتل. يو وخت به مې څو کرښې وليکلې بيا به مې هغه څېرې کړې، بل وخت به مې خپل څيرې کاغذونه راغونډ کړه او يوه کلمه به مې له باې سره نښلوله.

ډېر ځله راته خپل فکر او خيال ډېر ښه ښکاره شوى او کله کله مې خپلو ليکنو ته په ډېر حقارت کتلي دي او له ځانه مې زړه تور شوى دى.

ډېرې ورځې د کور او کلي له خلقو نه پټ شوى يم او چېرته لرې د غره په لمن کې په کومه هديره کښې ناست يم يا مې د سيند په غاړه يوازې ورځ تېره کړې او يوازيتوب مې ډېر لوى نعمت ګڼلى دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغسې مختلفو احوالو کښې مې کله شعر او کله نثر لیکلی چه زما روحي او فکري اغېزې پکښې څرګندې دي.

د دې کتاب پاڼې زما د ډېرې مودې د خاطراتو یوه برخه ده چه زما په نظر کښې ادبي قیمت لري او زه یې خپل غوره نثرونه ګڼم.

زما په مقالو کښې ځینې نورې مقالې هم شته چه دلته یې چاپول مناسب و مګر اوس لاس ته رانغلې او دا انتخاب نیمګړی غونډې شو.

دا پاڼې چه تاسې لولئ په لیکلو کښې ئې ډېر زیار ایستل شوی چه لوستونکو ته پوره نه معلومېږي.

لکه چه یو کور څو ځله جوړ او وران شي، دا مضامین هم څو ځله یو راز او بل راز شوي دي چه د ترکیب او تالیف په لحاظ ئې مختلف صورتونه پیدا کړي او کېدی شي چه ځینې به یې له اوسني حاله ښه هم و.

د لیکلو فن ډېرې جګرخونې لري او ډېر ځله داسې کېږي چه یو لیکوال یوه شپه په ویښه سبا کړي او یوه جمله پیدا کړي یا یوه لیکه هم ونشي لیکلی.

د یوه خیال یا فکر پیدا کول او بیا ئې په ښه ډول بیانول هغه ګران کار دی چه نورو ته ئې ګرانوالی او دروندوالی نه معلومېږي. په همدغه سبب یوه شاعر یا لیکوال ته نه ښائی چه د خپلو آثارو قیمت له چانه وغواړي یا ورته څه قیمت وټاکي.

زه هم پدغه ټکي پوه شوی یم او له هیچا نه پرې هېڅ نه غواړم.

ډېره ښه ده چه زه اوس د پخوا په شان نه یم او خپلو افکارو ته په هغه قیمت نه یم قایل لکه چه پخوا وم.

یو وخت ماپه ځان ډېره ښه عقیده درلوده او خپل فکر مې ډېر مبارك ګاڼه. هغه وخت به چه ما هر څه ولیکل هغه به راته په یقین سره ډېر ښه ښکارېده او ډېره ښکلا به مې پکښې لیدله، مګر اوس هغه د یقین سرمایه په شك بدله شوه او پخپل فکر او نظر راته بدګماني پیدا شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه بــه اوس ډېر خــوښ يــم کــه دا پــانې لکــه د تمبــاکو پــانې د چــا د فکــر صحـت تـه زيـان ونـه رسـوي او څه زهــر پکـښې ګډ نـه وي، هــر څه چـه وي او هــر څنګه چـه وي، مـګر لـه مـا سـره بـده اراده تــه ده موجــوده او پـه بد نيت دغه کار نه کوم.

دا فکرونـه ښه وي او کـه بـد، مـګر د بيـان او اظهار طـرز ئـې بـد نـه دی او د ښه نـثر ښېګڼې پکـښې شــته. کـه نــور څه نـه وي نــو د عبــارت په لحاظ دا کتـاب د يوه ادبي متــن پـه حيـث يـوه سـاده انشــاء بللی شـو چه له نورو ليکوالو او پښتـو لوسـتونکو سره کومـك کـوي.

پـه دغـه وخـت کـښې دغســې کتــابونو تــه ضــرورت موجــود دی او دغــه ضـرورت مـاتــه هغــه وخـت پــوره څرګنـد شـو چـه زه د حقوقــو پــه پوهنـځي او د ادبيــاتو پـه پوهنـځي کــښې د پښتــو اســتاد شــوم او دا دوه کاله د پښتـو درس را پـه غـاړه شـو.

پـدې انشــاء کـښې کـه زه يـو څه ښکلېتــوب وينـم هغـه ســادګي او آسـانې ده چـه پـه لفظ او معنـی کـښې ئـې ډېر لحـاظ سـاتل شـوی دی او دا اسـانې پـه ډېرو مشــکلاتو لاس تـه راغلـه.

پدې انشــاء کـښې کـه د فکـر او معنــی څه ښايســت شـته هغـه پـه سادګی کښې پـټ دی او څه ايـغ نـېغ حسـن پکـښې ځوك نشـي ليـدی.

کـه دا نــثر رواج ومومــي او ځينـې نــوي ليکــوال دغـه ســبك غــوره کـاندي مـا بـه د خپـل زيـار او زحمـت ډېر ښه اجـر موندلــی وي او خــوښ به يم چه د پښتـو نثر تـه مې يو څه خدمـت وکـړی شـو.[1]

---

[1] د "غوره نثرونه" د کتاب سرليك، پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينې زلميان

په دې نامه يو كتاب راورسيد چه وينو زلميانو يې په ليكلو كښې برخه اخيستې ده او پښتو ټولنې له خوا د نباغلي فاضل او با درده پښتون عبدالروف خان بېنوا په زيار او كوښښ د كابل د مجلې د دوه شمارو په عوض چاپ او نشر شو.

په دې كتاب كښې موږ د مملكت مهم رجال، مهمې مفكورې، عالي شعور او لوړ احساس د وطنخواهۍ او مليت دوستۍ سرشار قوت، اجتماعي انتباه او بيداري وينو او پوهېږو چه زمونږ په هېواد كښې يو څه زلميان او ځوانان پيدا شوي چه د مملكت حقيقي سعادت غواړي او په ټينګه په اجتماعي خير او بهبود پسې ګرځي. د دوى غايه او مرام خودپسندي او خود نمايي، تظاهر او نمايش نه دى، له خودخواهۍ او ټيټو نفسي اغراضو نه پورته دي او د ملي عشق په حرارت د دې وطن د پاره خدمت كول غواړي.

هو! د دوى عزم و همت د ځان او شخصي ګټې د پاره نه، بلكه د لوړو اجتماعي مطالبو او مباركو مقصدونو د پاره صرفېږي. د دوى له نشراتو او وينااګانو څخه سړى د زړه په ګواهۍ او تصديق پوهېدى شي چه دوې خپل خداى، خپل پادشاه او خپل وطن په خدمت او محبت كښې ډېر صداقت لري او غواړي چه د دين او دنيا د اجتماعي خير او سعادت د پاره كار وكړي او د حقيقي اسلام او صحيح مدنيت په رڼا كې د دنيا او اخرت نيكي وغواړي. لكه چه يو مسلمان ته د دې دعا تلقين شوى دى (الـهم ربنا اتنا فى الدنيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسنة و فی الاخرة حسنة وقنا عذاب النار) عملاً هم دواړه جهانه په نظر کښې ونیول شي.

هو! دوی لکه له مذهبه نا اشنا ځوانان یوازې دنیا نه غواړي او د آخرت سودا هم ورسره شته، مګر دنیا هم نه هېروي او رهبانیت ښه نه ګڼي. د دوی آرزو مونږ ته ځان داسې راښوولی دی، چې دوی یوه داسې رڼا لټوي، چه د جهل و ناپوهۍ، د بدو رسومو او مزخرفو خیالاتو د ناوړو عقایدو تورتم ورک کړي او حق و حقیقت، صحیح افکار او صحیح اعمال، صحیح اشخاص او رجال وپېژندل شي.

هغه کسان چه آخرت د پاره هیڅ نه کوي، له اخلاقو او انساني فضایلو محروم دي. بې د دنیا له عیش او عشرته بله آرزو او بله غایه نه لري. یا هغه اشخاص چه د خدای اطاعت او عبادت د دنیا د پاره دام ګڼي بې له ریا او تزویر څخه نور څه نه لري او په هغو چارو چه اخرت کښل کیږي دوی دنیا پرې ګټي.

مونږه باید دغه دواړه طایفې د صحیح پوهې او حقیقي بصیرت په رڼا کښې وپېژنو او د مملکت صحیح خدمتګاران او د دیسن رښتیاني غمخواره له نورو نه بیل کړو.

د ویښو زلمیانو همدغه کار دی او د دنیا او آخرت ګټه هم په همدغو کارو کښې مضمره ده.

دغه کتاب چه زمونږ لاس ته راغلی دی، دغه شان رهنمایي پکښې شته او د بیا لوستلو دی چه مونږ به په وروسته ګڼو کښې څه مضامین د اختصار او اقتباس په ډول ترې واخلو.[1]

[1] اتحاد مشرقي، جریده. جلال آباد، د ۱۳۲۷ د حمل نهمه. د ۱۹۴۸ د مارچ ۲۹ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاینه

ګمان مه کوئ چه زه د کوم شخص صفت کوم چه هغه به له یو ښه خوی سره سل بد خویونه هم لري.

د چا د ښه باغ، ښکلي قصر ستاینه هم له مانه پوره نه ده.

په دې ګرانه او حقه روژه کښې که هر څومره وږی او تږی شم، د چا د دسترخان راز راز نعمتونه او طعامونه، شزیتونه او مېوې نه ستایم او نه دغه تیټ شیان د ستایلو وړ بولم.

که څه هم جلال آباد ته روان یم او د زړې کرایي لارئ انتظار لرم، بیا هم د چا دبیوك او شورلیټ ستاینه د ځان د پاره عار ګنم.

هو! زما نظر په دغه وخت کښې له دې ټولو شیانو نه اوچت دی او یو عالي حقیقت او حقه وینا ستایم چه هغه له یوه خواږه، خوندور او پرکیف شعر څخه عبارت دی او له دې مادي دنیا نه هغه خوا. په معنوي جهان کښې له دغو ټولو شیانو نه لوړ قیمت لري.

دا شعر د پښتنو او مخصوصاً د افغانستان، په افغانستان کښې بیا د ننګرهار د ډېر مشهور شاعر او فاضل ادیب ښاغلي قیام الدین خادم اثر دی چه د کابل، مجلې په ۲۱۹مه ګڼه کښې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبیاتو لـه کلیشـي لانـدي چـاپ شـوی او (وا وا مسـلماني) یـي عنـوان دی.

دي شـعر پـه مـا بـاندي ډېر زیـات اثر وکـړ. د ریـا او تزویـر عـالم او هغـه کسـان چـه اسـلام غونـدي یـو لـوړ او مقدس شـی د خپلـو شـخصي او نفسـي اغراضـو د پـاره وسـیله کـوي، د دغـه شـعر پـه لوستلو مـاتـه نـور هـم تـور او بـد پـه نظـر راغلـه. زمـا پـه زړه کـښي چـه لـه دوی سـره کـوم، دخـدای د پـاره، بغـض پـروت دی، دا شـعر یـي زمـا پـه نظـر کـښي ډېر محبـوب او مقبـول وگرځاوه.

زمـا دا مفکـوره نـوره هـم قـوي شـوه، چـه بـاید مونـږ حضـرت مجـدد الفت ثاني علیـه الرحمه او هغـه کسـان چـه پـه دروغـو مونـږ تـه، لکـه دغـه لـوړ جنـاب خان ښیـي، بیـل کـړو او د صبـح صـادق او صبـح کـاذب فرق او تمیز وکـړو.

دا شـعر عـلاوه پـه حقیقـي او انتقـادي قیمـت شـعري او ادبـي سرمایه هـم ډېره زیاتـه لـري او ملاحـت و مصلحـت دواړه پکـښي جمـع شـوي دي.

کـوم کسـان، چـه دا شـعر وجدانـا خپـل وصـف الحـال بولـي او پـه زړه کـښي پوهیـږي چـه خدایـږو ښـه یـي پیژنـدلـي یـو، هغـه شـاید دا شـعر بـد وګڼي، مـګر د حـق او حقیقـت طرفـداران او د حقیقـي اسـلام مینـان بـه یـي ډېر خوښ کـړي.[1]

---

[1] اتحاد مشرقي، دیرشم کال، ۲۵مه ګڼه
د ۱۳۲۷ د سنبلي ۱۴مه
د ۱۳۶۷ د ذي قعدي دوهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرغلرو امیل

د ښاغلي الفت په نظر کښې

د الفت له نامه سره لږ او بېره، پښتونخوا ښه اشنا ده او بیرون دنیایي هم پېژني. ده په خپله نویسندګۍ او شاعرۍ دنیا خبره کړې ده چې له خصوصیاتو څخه یې یو جذابیت او حق ګویي ده. د ښاغلي الفت په قلم د ډېرو دولتمندانو اصحاب جاه بېځایه صفت هم موږ نه دی لیدلی، نو د یو شاعر خوالا څه کوي.!

نو دغه نامتو او نقاد لیکوال چې د مرغلرو امیل په کتاب څه لیکلي دي باید په غور وکتل شي. (زیری)

د مرغلرو امیل

د مرغلرو هغه امیلونه چه اوس زمونږ په بازارونو کښې خرڅیږي که د ښکلو او خوبانو په غاړه نه وي نو د ښاغلي مولانا خادم د مرغلرو له امیل سره چه د ده د اشعارو مجموعه ده، هیڅ نسبت نلري. هغه مرغلرې چه د جواهرو په تول خرڅیږي او یا د پادشاهانو په خزانو یا کورونو کښې وي د شعر په مقابل کښې ارزان غوندې ښی معلومیږي. مونږ ډیرې قصې اوریدلي او په کتابونو کښې مو لیدلي دي چه ډیرو پادشاهانو په یوه بیت یا دوه بیتونو شاعرانو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځتې ځتې سره او سپین زر بخښلي او ډېر ځله ئې د دوی خولې له جواهرو نه ډکې کړي دي. دا دی د شعر قیمت چه ډېره موده پخوا ئې په دې ملکونو کښې درلود او غیر له سلاطینو نه بل چا د دغه ګران او قیمتي څیز قیمت نه شو پوره کولی، ځکه وایم چه د شعر مرغلرې ارزانه نه دي او د معنی د خاوندانو په نظر کښې ډېر قیمت لري. د دې عصر شاعر په دغه خبره پوهیدلی دی، ځکه د خزانو له خاوندانو نه څه نه غواړي او مدحیه قصائد نه جوړوي، که څه غواړي هغه یوازې د قام او ملت له خوا قدرداني ده او بس.

هو! ښاغلی خادم د قام خادم او د قام شاعر دی، د ده حق په ټوله پښتونخوا او درستو پښتنو باندې دی. ده هر وخت د دغه ملت په درد او غم ژړلي دي او ملي آرزوګانې یې په شعر کښې له ورا ځلیږي. پښتانه باید د خادم د اشعارو مجموعه چه "د مرغلرو امیل" یې نوم دی. ډېر قیمتي څیز وګڼي او په ډېر قدر ورته وګوري. دا اشعار د یوه ډېر حساس او متجسس دماغ د شلو کالو محصول دی چه له ډېرو جګرخونیو سره لاس ته راغلی دی او د یوه دردمند زړه د الهاماتو عرفاني هدیه ده. په دې مجموعه کښې داسې اشعار شته چه د انسان فکر او خیال ډېر هسك ځای ته خیژوي او هغه څه ورښیي چه هر فکر نه ور رسیږي.

د دنیا مالونه، ځمکې، پټي، باغونه، قصرونه، له ډېرو خلقو سره شته چه یو یې له بل نه اخستلی او پیرودلی شي، مګر څه چه د ښاغلي خادم په برخه رسیدلی دی خاص د ده مال دی او له ده سره به وي یعنې پس له مرګه یې هم ترینه څوك نه شي اخیستلی او خادم ته د پښتنو په تاریخ کښې ښه حق ورکوي. د ده شاعري د فکر او معنی شاعري ده. که دلته د علم او ادب زیاته قدرداني موجوده وای، او د خیال او فکر پرواز ته هوا او فضا ښه مساعده وای، دا سړی به دغسې نه و پاتې او د ده استعداد به ډېر بروز کړی وی.

د خادم په اشعارو کښې د پښتونولۍ جذبات، د پښتون مینه، فلسفي افکار، شاعرانه خیالات په ښه قوت لیدل کیږي، او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعبیرات یې ډیر خوندور او خواږه دي د یوه مطلب تصویر په ډیر ښه شان ایستلی شي او د خیال د تسلسل په ساتلو یې لاس بر دی، په غزلو کښې یې ډیر نازك ادبي تشبیهات او خوږې استعارې وینو. ده په خپل کلام کښې طمطراق او فوق العاده مستي یا ډیر جوش و خروش نه دی غوره کړی، مګر متانت او ادبي قوت یې پکښې ډیر ښه ساتلی دی، شعرونه یې ډېر روان دي، مګر پخپله ورو، ورو ځي او خپلو آرزوګانو ته نه دی رسیدلی. د بداعت له جنبې نه یې د فصاحت برخه قوي ده او د علامه اقبال له شعر و شاعرۍ نه یې ډیره ښه استفاده کړې ده. د مرغلرو په امیل کښې د عروج رمز، د تورې بریښ، د شاعر مسلك، دا څکه چې پښتون یم، بې تهذأبه تعمیر، واوا مسلماني، سپین غر، قومي ژوند، له سپوږمۍ سره خبرې، اب حیات، د چمن سیل، علامه اقبال، د ترکو پلار، د ازادۍ عصر، د جرار جواب، اه و فریاد زورور نظمونه دي.

زه ښاغلي مولانا خادم ته، چه د پښتنو مشهور او مفکر شاعر دی او هر وخت مو د ده له اشعارو ډیر خوند او کیف اخیستی دی، د دغه برجسته او ډیر قیمتي اثر تبریك وایم. هغه افتخار چه د شعر او ادب دنیا کښې د ده په برخه رسیدلی دی دومره ګنجایش لري چه مونږ هم پکښې برخه واخلو او فخر پرې وکړو![1]

---

[1] زیرې جریده، دوهمه دوره، دریم کال، ۷ مه ګڼه
د ۱۳۳۳ هـ ش د سنبلې ۲۰ مه نېټه.

پښتانه

د علامه اقبال په نظر کښې

خودي، خودشناسي او خودبيني که د فرد د پاره ښه نه وي د جماعت د پاره خو ګټور معلوميږي او ملتونه په همدغسې احساساتو ژوندي دي. ځيني صفات شته چه د يوه شخص د پاره عيب وي، مګر د يوه ملت د پاره حسن وي لکه ملي غرور چه د اجتماعي جنبې په پيدا کولو د ستاينې وړ بلل کيږي. علامه اقبال د يوه ملت د پاره ځان منته او ځان کتنه ډيره ښه ګڼله او د خودۍ درسونه يې ورکول.

مرحوم اقبال د پښتنو په ځته او فطرت کښې څه ليدل او دغه قوم ته ئې ډيره لويه هيله درلوده. ځکه ئې دوی له نورو نه ډير ستايلي دي او دوی ته ئې خپلې زياتې هيلې ښکاره کړيدي. دده د شرق د نهضت او د اسلام د اعتلاء په باب د اميد سترګې د پښتنو خوا ته نيولې وې او افغاني ملت ته ئې په ډيرې اعتنا کتل. د همدې لامله د پښتنو مشاهير د ده په اشعارو کښې ډير ياد شوي دي او د دغه قوم ملي شهامت او شجاعت ته په درانه نظر کتل شوي دي. ښاغلي بختاني ډير ښه کار کړی دی چه دغه يادونې ئې د ده له اثارو راغونډې کړيدي او د يوه کتاب په صورت د پښتو ټولنې له خوا د ښاغلو پښتنو حضور ته وړاندې کيږي چه دوی هم د دغه حکيم او فيلسوف شاعر په نظر ځانته وګوري او خپل حيثيت او مقام بيا بيا د هغه په نظر کښې ووينې. پښتو ټولنه د دغه کتاب چاپول د ملي احساس په روزلو او پاللو کښې ډير موثر ګڼي او هيله لري چه ښاغلي پښتانه به ئې په غور او دقت ولولي. د ښاغلي بختاني په کتاب د پښتو ټولنې له خوا يوه برخه له دې عنوان لاندې زياته شوه (اقبال د افغاني شاعرانو په نظر کښې) او دغه زياتوالی مفيد معلوميږي.[1]

---

[1] د ذکر شوي کتاب سريزه، پښتو ټولنه. ۱۳۳۵ هش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اور لمبې

د انګلیس او افغان هغه جنګ چې په (۱۸۴۲ع) کښې یې د انګلیسانو په شکست خاتمه ومونده، نتیجه یې څرګنده ده او باخبره خلک خبر دي چې ډیر پرنګیان، ښځې ووژل شوه او ښځې د پښتنو په لاس بندیان شوه. کپتان جانسن یو تن له دغو بندیانو څخه دی چې په خیبر کښې نیول شوی او بناغلی خیبري یې تاسو ته قصه کوي

په دې قصه کښې علاوه د پښتنو په توره او ننګ و غیرت د دوی اخلاقي رویه او انساني سلوك هم یو داسې فضیلت دی چې دښمن هم پرې اعتراف کړی او له دغې ستاینې نه یې ځان نه دی ژغورلی.

پښتو ټولنه د دغسې آثارو نشرول، د پښتو او پښتنولۍ په لحاظ مفید ګڼي او ارزو لري چې د ښاغلو لوستونکو خوښې څه نه څه حاصله کړي، ځکه چې هر څوك د خپل شهامت او شجاعت قصې په مینه اوري او د خپل تاریخ دغه برخه په ډیر شوق لولي.[1]

[1] د ذکر شوي کتاب سریزه، کابل: پښتو ټولنه، د ۱۳۳۵ د قوس میاشت

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو نثرونه

لکه چه له نامه څخه معلومیږي، دا کتاب د پښتو نثرونو مجموعه ده.

د دې نثرونو ټولوونکي او خوښوونکي ښاغلي ژواك دی چه د مضامینو تنوع او د نثر ښېګڼې یې په نظر کښې نیولي دي، مګر نظر یې محدود نه دی او له خیبر نه هغه خوا پښتو نثرونه یې هم لټولي او راغونډ کړي دي.

په دې کتاب کښې د سبك او اسلوب په لحاظ هم تنوع شته او په لفظي او معنوي لحاظ څو ډوله نثرونه پکښې موندلي شوو.

زه دا نه وایم چه د ده انتخاب به له اوله تر اخره د هر چا خوښ شي، ځکه چه ذوقونه او فکرونه راز راز دي او د یوه انتخاب له بل نه ارومرو څه قدر توپیر لري، مګر دا ویلی شم چه هر څوك پکښې د خوښولو وړ، یو څه پیدا کولی شي او دغه راز منثور اثار د پښتو لوستونکو او زده کوونکو د پاره په کار دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ دلته د نثرونو او پښتو مقالاتو ځینې کتابونه چاپ کړي دي چه د یوه لیکونکي غوره او ښه مضامین پکښې درج دي، مګر دا کتاب د ډیرو لیکوالو د نثر نمونې تاسې ته ښیي او راز راز افکار، چه د یوه ذهن او دماغ محصول نه دي، پکښې موندلی شئ.

له مونږ سره دا فکر شته چه په دغه اوس وخت کښې له نظم نه نثر ته زیاته توجه په کار ده اود پښتو ادب دغه برخه زیاته پالنه غواړي. که اوس د پښتو د پخو لیکوالو نثرونه د نمونو په ډول چاپ شي، د نوو لیکوالو د پاره به یو ښه لاربښود نه وي او د ژبې اصلي طرز او رنګ به څه نه څه وساتل شي.

مونږ غواړو چه د ځینو استاذانو د نثر نمونې چه د ژبې د اصلي سبك او اسلوب په لحاظ ادبي قیمت ولري د پښتو متونو په ډول چاپ او خپاره کړو، چه نوي لیکوال په شعوري او غیر شعوري ډول ترینه استفاده وکړي او دغه راز اثار سربیره د لیکلو په طرز او طریقه، د مضمون او معنا په لحاظ هم په أذهانو کښې ښه څه پیدا کړي او فکرونه وروزي.

د همدغه مطلب د پاره فعلا دا کتاب ښاغلو لوستونکو ته وړاندې کوو او هیله لرو چه مفید او ګټور به ثابت شي. انشاء الله تعالی.[1]

---

[1] د ذکر شوي کتاب سریزه، کابل، پښتو ټولنه، د ۱۳۳۵ د کب میاشت

(c) ketabton.com: The Digital Library

منتخب شعرونه

دا اشعار د بیتونو د شمیر په لحاظ کم دي، مګر د کیف په لحاظ ډیر زیات قیمت لري او د پښتو د اوسني ادب ډیره غوره برخه ورته ویلی شوو.

د یوه شاعر لویوالی، په ډیرو یا لږو اشعارو پوري نه دی تړلی. شعر که څه هم د مادي شیانو په څیر تول او تله لري، چه د تورو زیاتوالی او لږوالی پرې سنجول کیږي، مګر بیا هم د پوهې او ادب خاوندان شعر ته د کم په لحاظ نه ګوري، کیف ته یې ګوري.

یعني ښه شاعر، لوړ شاعر، ستر شاعر هغه ګڼل کیږي چه اشعار یې د معنی او ادبي ښېګڼو له خوا لوړ وي او د فن او هنر په لحاظ هسک مقام ولري.

خیام د شعر په نړۍ کښې یو څو رباعۍ لري چه په ډېرو لږو کوچنیو پاڼو کښې یې ځای موندلی، مګر د ده شعر او شاعري د ذوق او هنر د خاوندانو په نظر کښې ډېر لوی قدر او قیمت لري.

د ښاغلي ادیب سید شمس الدین مجروح له لوړي قریحې او شعر روزونکي استعداد څخه ځیني داسې اشعار پیدا شوي دي چه

که د اشعارو پېرل او پلورل رواج وای او د شعر په ورکړه راکړه د يوه شعر د بل کېدلی. ما په خپل څو شعرونه د ده په يوه شعر ورکړي وو او ډير به خوښ وم چه د ده ځيني اشعار زما وای.

مګر زه اوس هم، د دې لامله چه خان ده ته ډير نږدې ګڼم، د ده په اشعارو وياړم او خپل يې ګڼم. همدغه وجه ده چه له يوې خوا ته مې د اشعارو خوند او ښکلا په ستاينه مجبوروي او له بلې خوا راته دغه ستاينه لکه د خان ستاينه ښکاري او مخه مې نيسي. که دغسې نه وای ما به په دغو اشعارو، په ډېرو پاڼو کښې، ډيره لويه مقدمه ليکلې وه او له نيا ته به نمسې غځېدلې وه.

په هر حال دا اشعار پخپله خپل ځان ښيي او زما ستاينو ته څه ضرورت نه لري. زه همدومره وايم، چه پښتو ټولنه، د دې اثر په چاپولو او خپرولو، د ذوق او سليقې خاوندانو ته د پښتو د لوړ ادب يوه ښه او غوره نمونه وړاندې کوي.

کاشکې د بناغلي مجروح صاحب، نور اشعار هم لاس ته راغلي وای او غوړي لا غوړ وای![1]

[1] د ذکر شوي کتاب سرليک. کابل. پښتو ټولنه. د ۱۳۳۷ حمل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زړه بځری

د ښاغلي پرهېز "د زړه بخرې" چه د ده د اشعارو مجموعه ده، ما ټول ونشو کتلی، مګر ډېر ښه ښه شعرونه مې پکښې ولوستل چه په ربښتیا ئې شعري کیف درلود او شعري محاسن پکښې وو.

د پرهیز په شعر کښې سربیره په سلاست اورواني، هغه شی هم موجود دی، چه شعر ورته ډیر ضرورت لري، چه هغه احساسات او عواطف دي. ځنګه چه ښاغلی پرهیز یو سپېڅلی او پاك زړی پښتون دی چه د حق او حقیقت په مقابل کښې نورو شیانو ته څه ډیره اعتنا نه لري او هر کله جرئت او صراحت نه کار اخلي، شعر ئې هم د همدغې جذبې له تاثیر لاندې هغه جذابیت پیدا کړی دی چه په زړونو ډیر اثر لري.

د وطن مینه، د ملیت احساس، انساني عواطف او د یوه دردمند زړه اغېزې پدې اشعارو کښې ډیر ښه ځای لري او د زړونو خاوندان ورته په ډیر ښه نظر ګوري، زه دا کتاب د چاپولو وړ ګڼم او ډیر ښه ادبي اثر ئې بولم. [1]

[1] د ډاکټر ښوي کتاب په سر کې نظریه، د ۱۳۷۶ هـ ش چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلیمه داره روپۍ

دا یوه خوږه ډرامه ده چه ښاغلي عبدالرحمان پژواك د پښتو ټولنې افتخاري غړي، تقریبا شل کاله پخوا لیکلې ده. په دې ډرامه کښې پښتني احساسات، د وطن مینه، افغاني شجاعت، دیني جذبه ډیر ښه تمثیل شوی دی چه د افغان ملت د ننګ او ښځو مېړانه او ناړینتوب ترې په ښه ډول څرګندیږي.

په کلیمه داره روپۍ کښې مادي او معنوي دواړه قیمتونه موجود دي او د دین او دنیا د وصال ډیره ښه نخښه ده. په پښتو ادب کښې کلیمه داره روپۍ د ښکلو پیغلو له اوربل سره ډیر ارتباط لري او په همدغه وجه د جمال پلوشه او د عشق خاطره هم پکښې پټه ده. په همدغه سبب دا نوم له دې قیصې سره ډېر ښه تړون لري او لیکونکی د خپلې کیسې اساسي ټکی ګڼلی دی...[1]

[1] د ذکر شوي کتاب سریزه. پښتو ټولنه، ۱۳۳۷ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ادبیاتو تاریخ

دوهـم ټوك

دا د پښتـو د ادبیـاتو د تـاریخ دوهـم ټوك دی چـه پـه ۱۳۲۴ هـ ش کـال کـښې پیـاوړي مولـف عبدالحـي "حبیبـي" پـه لومـړي ټوك پسـې لیکلـی او پـه ۱۳۲۹ هـ ش کـښې د کـابل مجلـې پـه ګڼو کـښې پرلـه پسـې خپـور شـوی دی.

د پښتـو ټولنـې د ادبیـاتو د څانـګې ښاغلـی مدیـر محمـد حسـن ساپی لـه کابل مجلو نه راغونـډ کړ او اوس د کتـاب پـه صـورت ښاغلـو لوستونکو تـه د استفادې د پـاره وړانـدې کیـږي.

د دې کتـاب لومړی ټوك پـه ۱۳۲۰ کـښې د ادبیـاتو د پوهنـځي لـه خوا د درسي کتاب پـه حیث چـاپ او پـه درس کـښې شـامل شـو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښائي چه د دې ټوك په خپرېدو هغه درسي سلسله پراختيا ومومي او د ادب محصلينو ته هم ډېر ګټور ثابت شي.

دا ټوك د اسلام له لومړيو وختونو تر ۱۰۰۰ هـ پورې د پښتو ادب رنګ او ډول ښيي او د مستندو تاريخي واقعاتو په رڼا کښې ليکل شوی دی.

د تاريخي څېړنو او پلټنو په لحاظ دا کتاب ډېر مهم دی او په ډېرو مهمو ټکو رڼا اچوي. د ادبي تحليل برخه ئې هم د اعتنا وړ ده چه مولف پکښې د ښه حق خاوند او حقدار ګڼلی شو، مګر تاريخي څېړنې ئې پر ادبي څېړنو درنې او مهمې دي.

په اوسني وخت کښې چه د ماخذونو او مدارکو نيمګړتيا ته ګورو او دغه حال په نظر کښې نيسو، بايد ووايو چه د مولف څېړونکي طبيعت او د ډېرې مودې تاريخي مطالعاتو ده ته د دغو اثارو په ليکلو له نورو نه د وړاندې والي او قدامت حق ورکړی او د پښتو په علمي او ادبي پالنه کښې ئې د ډېرې ښې برخې خاوند کړی دی.[1]

[1] پر ذکر شوي کتاب سريزه. پښتو ټولنه. ۱۳۳۸ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د ځینو ژبو اولهجو قاموس

پښتو ټولنې د خپل تاسیس له وخته تراوسه ډیر کتابونه چاپ کړیدي چه د ضرورت او اهمیت په لحاظ خینې ښه او ځینې ډیرښه دي.

دا کتاب له هماغه کتابونو څخه دی، چه د پښتو ټولنې له مرام سره ټینګ او نږدې تعلق لري او د کیفیت په لحاظ ورته ډیرښه ویلی شوو

په دې کتاب کښې د افغانستان د اریاني ژبو (پښتو، فارسي، شغني، سنګلیچي، واخي، اشکاشمي، منجي) ډیر لغتونه راغونډ شویدي چه لوستونکی د دې هېواد له څو ژبو سره اشنا کوي او سربیره په دې له هغو کسانو سره هم ښه مرسته کوي چه د ژبو نیلې او ریښې پلټي او په ژبنیو څېړنو بوخت دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

موثر د دي کتاب مرحوم او فاضل مولف شاه عبدالله بدخشي او د هغه ملګرو ته په ډېر ښه او درانه نظر ګورو چه دغه ښه او مهم اثر ئې موږ ته پریښی دی. د دي کتاب په بشپړتیا او تکمیل کښې د پښتو ټولنې د لغاتو دڅانګې او ځینو نورو غړو څه موده زیار ویوست چه د پښتو ژبې لغات ئې ورسره زیات کړه او د دغې اضافې په وجه د کتاب قیمت او اهمیت نور هم زیات شو.

څنګه چه مرحوم مولف د کتاب په مقدمه کښې لیکلي دي د پامیري ژبو په لغاتو او کلماتو کښې ځینې داسې توري شته، چه په فارسي کښې نشته او په پښتو کښې شته لکه (ټ، څ، ځ، ډ، ړ، ږ، ښ، ڼ) په همدغه وجه دغه پښتو توري د دي قاموس په لیکلو کښې په کار شوي دي او د دغو تورو وجود دابښیي چه پښتو ژبه او دغه ژبې په اصل کښې ډېرې نژدې دي او غړونه ئې یو بل ته ورته دي، ډېر ښه وشوه چه د پښتو ټولنې له خوا په دغه قاموس کښې پښتو لغات هم زیات کړی شوه او د ژبو د مقایسې او پرتلې د پاره زمینه ښه مساعده شوه.[1]

[1] د ډاکټر تقوي کتاب ... نره. پښتو ټولنه. ۱۳۳۹ هـ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلوشې

اوس په افغانستان او پښتونستان کښې د پښتو ژبې ځينې ډير ښه شاعران پيدا شويدي چه د ډير لوی او ستر حق خاوندان دي. که اوس د پښتو أدب ځينې برخې د دنيا په نورو ژونديو ژبو ترجمه شي باور لرو چه ځينې پښتانه شاعران به جهاني شهرت پيدا کړي او پردي به هم ورته په درانه نظر وګوري.

په دغسې شاعرانو کښې يو تن عبدالغني خان غني د باچا خان مشر زوی دی چه پښتو ټولنه ئې د ديوان چاپول په پښتو ادب کښې ډيره ښه اضافه بولي او د شعر علاقه مندانو ته ئې ډير ښه ادبي سوغات ګڼي.

د فخر افغان خان عبدالغفار خان په لوی کور کښې چه هم غني شته او هم ولي شته د دغسې شاعر پيدا کيدل څه عجيبه خبره نده.

کله کله د غني قصه هم واوره
دا هم ده وروره د لويې ونې خانګه

زه د پښتو په اوسنيو شاعرانو کښې څو تنه د ګوتو په شمار پيژنم چه هر يو د خپل ادبي سبك او د خپلو افکارو او خيالاتو په لحاظ ممتاز صفتونه لري او په بيلو بيلو لحاظونو يو له بل نه او بل له بل نه ښه دي، يعنې يو د غزل استاد دی. بل د ملي او وطني احساس په راوپښولو کښې د لويې برخې خاوند دی. د چا اجتماعي افکار او خيالات ډير عالي دي او د چا رندانه سندرې ډيرې ښکلې او په زړه پورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غني خان په اشعارو کښې چه څه شی زما ډېر خوښېږي هغه د فکر او خيال ازادي او د تقليد له تلقيناتو څخه سرکشي ده.

د ده رندانه مقام ته هر څوك نشي رسيدای او هغه څه چه دی ئې د خپل ښاغلي ليونتوب له برکته ويلی شي د نورو خوله پرې سوزي.

غني د شعر او شاعرۍ په دنيا کښې په رښتيا غني دی او ډېر څه ئې په برخه رسيدلي دي. د ده په اشعارو کښې، عشق او محبت، پښتو او پښتونولي، رندي او خيامي فلسفه، ټوکې او مسخرې هر څه شته او له کارغانو او مارغانو سره ئې هم په شاعرانه ژبه ډېرې د خوند خبرې کړيدي.

د ده په مستانه ليونتوب کښې شاعرانه هوښياري او بيداري پته ده او په ملنډو کښې ئې ډېر د مقصد تکی نغښتي دي ځکه ورته ليونی فلسفي هم وايي.

ده له مچ او مېږي، له چرګ او ملاچرګك، له اوښ او له نورو لويو وړو ځناورو سره ډېر څه ويلي او په دغسې پيرايو کښې سياسي او انتقادي مطالب بيان کړيدي.

څه کـه خلق ليونی غني ته وايي
ډېر ښه پېژني خپل يار او د نور يار

دغه د مينې ليونی، د مينې په حقيقت ډېر ښه پوهيدلي او همدغه پوهه د شاعرۍ ډېره لويه پانګه ده. دی د مينې او محبت په باب خپله عقيده داسې څرګندوي:

محبت د خدای صفت د زړه طاقت دی
هر طاقت د ده غلام د غلامانو
مينه حقيقت حسن سايه د حقيقت ده
حسن له زوال شته مينه نلري زوال

غني د ډېرو نوو خيالاتو خاوند دی او زاړه خيالونه هم په نوې جامه او نوي رنګ کښې ښيي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښيي زوړ خيال نوي جامه کښې د غني دی دا صفت
خيال مې د سبا دی پيدا شوی پرونی یمه

دغه بې پروا او بې قيده شاعر کـه څه هم ډير نـاويلی "مه ګويات" ويلی دی او خپل زړه ئې ښه يخ کړی، مګر بيا هم خپل ځان مقيد ګڼي او د زړه ځينې خبرې په زړه کښې ساتي.

غني وايي کـه د زړه خبرې وکړم
پښتانه به مې په سر لرګي کړي مات

دغه د سر ډار کـه د ده په سر کښې نـه وای، ښائي چه دغه ازاد خياله شاعر د فکري ازادۍ حق نور هم ډير ښه پـه ځا ی کړی وای او د جرئت او جسارت ډيرې لوړې څوکې تـه ختلی وای. د ده د اشعارو نمونه چه لومړی ځل ما وليده او په لوستو ئې نه مړيدم هغه د ده دا بيتونه دي:

چه خازې شنې مې په قبر وي ولاړې
کـه غلام مې يم راځئ تو کړئ پرې لاړې
کـه پخپلو وينو نه يم لمبيدلی
پـه ما مـه پليتوئ د جومـات غـاړې
چه قطرې قطرې مې فوځ د انګريز نکړي
موري ما پسې پـه کوم مخ بـه تـه ژاړې
يـا بـه دا بې ننګه ملك باغ عدن کړم
يـا بـه کـړم د پښتنو کوځې ويجـاړې

دا بيتونه څه د پاخه شل کاله پخوا د پښتون مجلې په لومړي مخ چاپيدل او په هر چا به ئې ډيره اغيزه کوله.[1]

[1] د غني پلوشې بر کتاب هرځله پښتو ټولنه ۱۳۳۹ هـ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه شعراء

دریم ټوك

د پښتو ژبې ډیر شاعران او پوهان د تیرې زمانې په تورتم کښې ورك دي چه اوس ئې چاته پته نشته او د اشعارو او اثارو نمونې یې نه مومو. د دغسې کسانو پلټل او د ورکو اثارو پیداکول د پښتو ټولنې وظیفه ده. دا کار پښتو ټولنې ډیر پخوا شروع کړی او څو کاله پخوا ئې په دغه نامه دوه کتابونه لومړی او دوهم ټوك چاپ کړه چه د پښتو ژبې ډیر ښه ښه مشهور او غیر مشهور نوم ورکي شاعران پکښې معرفي شوه.

د دغې سلسلې دریم ټوك دغه دی اوس د یوه مهم اثر په صورت خپرېږي چه د پښتو ټولنې د ادبیاتو په څانګه کښې له ډیرې مودې نه دغه لټون شروع و او په دې وروستیو وختو کښې د طبع دپاره اماده کړی شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدې ټوک کښې (۱۳۱) تنه پښتانه شاعران ښودل شویدي چه په ادبي لحاظ ډیر قیمت لري اویو ښه خدمت ورته ویلی شوو. د دې ټوک په تکمیل کښې ښاغلی عبدالشکور "رشاد" د پښتسو ټولنې مرستیال د ادبیاتو له څانګې سره ډیره ښه مرسته کړیده او (۱۸) تنه شاعران ئې نوي معرفي کړیدي چه ځینې پکښې د دیوان خاوندان دي او په ادبي لحاظ لوړ مقام لري. د دې ټوک په لیدلو کتلو کښې ښاغلي خادم صاحب هم برخه اخستې ده او د یادولو حق لري.

ښاغلي حسن "ساپي" د ادبیاتو څانګې کفیل د کتاب په تدوین، مقابله او د ځینو شاعرانو په پیداکولو او لیکلو کښې ډیر زیار کښلی دی.

د دغسې کتابونو په چاپولو او خپرولو کښې دا فایده هم په نظر کښې ده چه ښاغلي لوستونکي به ئې په غور او دقت وګوري او کوم شاعران چه په دغو تذکرو کښې نه وي راغلي او دوی ته معلوم نه وي نو د هغوی په باب به کافي معلومات د کلام له نمونو سره پښتو ټولنې ته د یوې ادبي مرستې په حیث راواستوي او له خپلې ملي ژبې سره به مرسته وکړي.

پښتو ټولنه د دغه زیار او خدمت په مقابل کښې د دغسې کسانو معنا او مادتا قدر کوي او په ښه نظر ورته ګوري.[1]

---

[1] د ذکر شوي کتاب د لومړي چاپ سریزه، پښتو ټولنه، ۱۳۴۲ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتـــانه شعراء

دریم ټوک

په ۱۳۳۷ کښې د پښتانـه شـعراء دريـم ټوك د پښتـو ټولنې لـه خـوا چاپ شـو، مـګر پخـوا تـر دې چـه دغـه کتـاب لـه دولتـي مطبعـې څخـه راووزي او خپـور شـي پـه مطبعـه کـښې اور ولګيـد او دا کتـاب هـم لـه ځينو نـورو کتـابو او مجلـو سـره وسـوزيده.

يوازې درې څلور جلـده ترينـه پـه لاس راغلـل او بـس.

کلـه چـه د دې کتـاب د بيـا چاپولـو اراده پيـدا شـوه کتـاب د دوهـم نظـر د پـاره ښاغلي او فـاضل ليکـوال عبدالشـکور "رشـاد" تـه وسـپارل شـو چـه ځينـي نيمګړتياوې او اشـتباه ګانـې يـې رفـع کـاندي.

دغـه محـترم ملـګرې دا کـار پـه ښـه شـان وکـړ او وروسـته تـر دې چـه پـه کتـاب ئـې د تزئيـد، تنقيـص، اصـلاح او تعديـل پـه لحـاظ يـو ښـه بدلـون راووسـت کتـاب بيـا چـاپ شـو چـه لـه پخـوا نـه د کـم او کيـف پـه لحـاظ ډيـر ښـه شـو او د رشـاد صـاحب د زيـار او کـار يادونـه پکـښې د حق منلـه ده.

پـه دې کتـاب کـښې سـربيره پـر دې چـه د ځينـو شـاعرانو پـه پيژندګلـوۍ کـښې ډيـره ښـه اضافـه راغلـې ده او د اشـعارو نـادرې نمونـې ئـې راغونډې شـويدي ځينـې مـهم اشـتباهات رفـع شـويدي.

پـه دې طبـع کـښې د صفحـو نومـره هـم د لومـړي او دوهـم جلـد پـه تعقيـب پـه مسلسـل ډول راغلـې ده او شـاعران هـم د تـيرو جلدونـو د شمېر پـه اعتبار مسلسـله نومـره لـري چـه پـه دغـه دريـم ټوك د ۳۳۹ تنـو شـاعرانو پـه پيژندګلوۍ ختميـږي.[۱]

---

[۱] د ذکر شوي کتاب د دوهم چاپ سريزه، پښتو ټولنه ۱۳۴۲ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راز

"راز" چه د بناغلي بختاني د اشعارو دوهمه برخه ده زما خوښه شوه او ځينې اشعار ئې د ډيرې ستاينې وړ دي. د بختاني په شعر کښې ساده ګي، رواني او له ژوندانه سره ښه ارتباط شته ځکه ئې ښه ګڼم او په ښه نظر ورته ګورم.

زه په شعر کښې جرئت او جسارت هم خوښوم او د اجتماع سترګو ته خلي وروړل ستايم. په دغو اشعارو کښې دغه صفت موجود دی او د وطن مينه، د مليت احساس، په خوار غريب باندې زړه سوی يکښې ډيره اغيزه لري. د دې اشعارو يو ښه اړخ دا دی چه اسلامي او پښتني رنګ پرې غالب دی او اصلاحي جنبه ئې زوروره ده. که بختاني د چا په عقيده له ګلونو نه ښکلي دسته د نمود او د نظر د خوشحالي د پاره نه وي جوړه کړې. نو د دردمنو زړونو د علاج د پاره خو ئې ګل قند جوړ کړيدی.

د اشعارو معنوي ښايست په ظاهري ساده توب کښې پټ دی ځکه ئې ډير ظاهر بين خلق حقيقت ته نه ملتفت کيږي.

د بختاني اشعار ساده دي. مګر د ساده ګانو له فکر او فهم نه لوړ دي بختاني پخپله هم خپلو اشعارو غوندې دی چه ظاهري لباس او وضع ئې نظر راښکونکي نه معلوميږي. مګر چا چه د ده په باب سمه مطالعه کړيده د ده اخلاقي او ادبي شخصيت ته په ښه نظر ګوري او قدر ئې کوي[1]

[1] ... تقريظ ... ۳۴۲ ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومیالی غازي

چکنور ملا صاحب رحمة الله علیه

هغه شخصیتونه چه په خپل وخت کښې د خپلو ذاتي صفاتو او خصایلو په وجه په خلکو کښې نیك شهرت او ښه اعتبار پیدا کوي، د هیرولو نه دي.

مونږ باید د دغسې رجالو په حالاتو ځان خبر کړو او ځانته دا معلومه کړو چه په دې وطن کښې چا د دې وطن د پاره څه کړي دي؟ ملایان خو اوس هم شته او د چکنور د ملا صاحب په وخت کښې هم وو چه ځینو به له ده نه کتابونه هم زیات لوستي وو.

د ده په شیخانو او مریدانو کښې به هم ځینې زاهد او عابد کسان وو چه حتی له ده نه به ئې هم زیات نفلونه کول مګر شاوخوا خلك پسې ده راټولیدل او د ده وعظ و تبلیغ. د ده خبرې او نصیحتونه له نورو نه زیات موثر وو.

زه دا منم چه د روحانیت تاثیر ورځ په ورځ په خلکو باندې کمیږي او هغه اثر چه د هډې اخندزاده صاحب په خپل وخت کښې درلود اوس ئې کوم پیر او فقیر نه لري.

اوسنی تعلیم او د دې عصر ذهنیت له پخوا نه ډیر فرق کړی دی. مګر له دې خبرې سره دا هم منم چه د هډې صاحب په وخت کښې هم ځینې نوی لوی ملایان وو چه علمي مطالعه به ئې له ده نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاته وه بلکه زهد و عبادت به ئې هم له ده نه زیات و، مګر د ده پیرو ي ئې کوله او د ده په طریقه کښې داخل وو.

د دغه معنوي نفوذ او رسوخ علت او سبب تشخیصول ډېره مهمه خبره ده، چه باید د تحقیق خاوندان او سوانح نګاران ئې درك کړي او خلکو ته ئې وښیي.

پخوا وختونه پرېږدئ، دغه زمونږ زماني ته نژدې وختونو کښې دلته ډېر علمي او روحاني شخصیتونه پیدا شوي او خاورې شوي دي چه د خلکو په افکارو او عقایدو ئې تسلط درلود او ډېر خلك ئې په ځان پسې روان کړي وو.

که څوك دا فکر کوي چه دغو کسانو محض په ظاهري وضع یعنې جای نماز او تسبو او په نفلونو دریدو خلك په ځان راټول کړي وو دا فکر ډېر سطحي او سرسري فکر دی ځکه چه ډېر خلك ډېره موده په محض ظاهري نمایش نه غولېږي.

که چا دا تصور کړی وي چه یوازې د خولې فصاحت او بلاغت او په وعظ و تبلیغ کښې مهارت ډېر موثر دی دا قضاوت هم کاملا صحیح نه دی.

همدغه اوس به زه تاسو ته یو بې عمله ملا او مولانا دروښیم چه په خوله به ډېرې ښې خبرې او په منبر به ډېرې ښې مسئلې کولې شي مګر د هغه بل شار وار او بې الایشه ملا د خبرو تاثیر به د ده په خبرو کښې نه وي.

همدارنګه خلك یوازې په تش زهد او عبادت دومره ډېر نه غونډېږي لکه چه د چا په اخلاقي او عالي صفاتو راغونډېږي.

چکنور ملا صاحب په باب زه څه خاص معلومات نه لرم چه د ده د شهرت او اعتبار، د روحاني نفوذ او رسوخ هغه اصلي ټکي تشخیص کړم مګر دا راته معلومه ده چه دغه د خیر او برکت خاوند په ازادو سرحدونو کښې، په ننګرهار او کابل کښې ډېر ارادتمندان لرل او ډېر وران ویجاړ کارونه په ده سمېدل، ډېرې بدۍ او دښمنۍ ده اوارولې شوې، ډېر خلك ئې د غزا لپاره له ځان سره روانولی شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ډيرو خلکو لـونې او خويـنـدې ئـې بـې ولـوره پـه ډيـر لـږ مـهر خپلـو ميړونـو تـه ودولـي شـوې، ځکـه چـه هيڅوك ئـې مخـې تـه نـه دريـدل او هر چا ورتـه د عقيـدې لـه مخـې ارادت درلـود.

هغـه كـار چـه ده د ازاد سـرحد پـه مومنـدو او شـينوارو كولـي شـو اوس ئـې يـو رياست قبـايل پـه ډيـرو پيسـو نشـي كولـى، هغـه غـزا چـه ده پـه تـش لاس د خلكـو د جذبـاتو پـه راوپـارولـو كولـه، يـوه عصـري فرقـه ئې پـه توپونو او ماشيندارو نـه شـي كولـى.

هغـه لويـې دښمنـۍ، جـګړې او دعـوې بـه چـه ده پـه يـو څو خـبرو فيصله كولې، يوه ستره قضايي تولنه ئې هغسې نـه شـي حـل كولـى.

دا دومره كارونـه چـه يـو سړي پـه يـوه سـر كـوي، هغـه سـړى بـې څه نـه وي او د دغســې سـړيو پيـدا كـول څه اسـانه كـار نـه دى. مونـږ بـايد دخپلـو عرفـاني او روحـاني رجـالو څيړنـه او پلټنـه يـوازې ددې لپـاره ونـه كـړو چـه دوى بـه د شـپې څو ركعتـه نفـل كـول او څومره اوراد او وظـايف ئـې لـرل، بلكـه د دوى هغـه اجتمـاعي خدمتونـه چـه د خلكـو دتربيـت او پوهولـو پـه لاره كـښې ئـې كـړي دي څرګنـد كـړو او د دوى د فـوق العـادګۍ سـر اوراز ولټوو او دا څانته معلومـه كـړو چـه زمونـږ د خلكـو روحيـات څنـګه دي؟ څنـګه خلك پـه دوى بـاندې تسـلط او نفـوذ پيدا كولى شـي او د تبليـغ لـه لارې څنـګه خلك څه راز خدمت كولـى شـي؟ زه د بـاغلي سيـال صـاحب دغـه پلټنـه او د چكنـور پـه مـلا صـاحب بـاندې څه ليكـل د قدر وړ كـار ګڼم او نمانځنـه ئـې كـوم. سيـالان بـايد همدغسـې وكـړي، سيـالي پـه همدغسـې كـارونو كـښې ښه ده.[١]

د جدي ۲۹مه.۱۳۴۵

---

[١] پر ذكر شوي كتاب تقريظ .د كتاب د ١٣٧٧ هـ ش دوهم چاپ څخه، ١/٥ مخونه.

سید غلام حیدر (رحمة الله)

چا چه مرحوم غلام حیدر بو ځلی لیدلی دا به بیشکه ومني چه د خلقت لورینه پر ده باندې ډیره زیاته وه او بل کور سړی و.

د ده وجود داسې نمود درلود چه هر چا به ئې په لیدو (فتبارك الله احسن الخالقین) ویلې.

هغه وجاهت چه په ډیرو ګڼو خلکو کښې د هر چا نظر ځانته جلبوي د ده ممتازه برخه وه.

زه نادیده سړی نه یم مګر دا په رښتیا وایم چه تراوسه مې د ده ساری نه دی لیدلی.

دی د معیشت په لحاظ ازاد مشربه، قلندر صفته سړی و چه هر څه به لاس ته ورتله په لاس کښې به ئې نه ټینګیده او د سبا ورځې غم به ورسره نه و.

قرار درکف ازادګان نګیرد مال ـ په ده باندې ډیر ښه صدق کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې پخلي به اکثر د کور نه دباندې و او د میلې بنه به نې درلوده. مګر کله کله به سره سناوه او هیڅ به نه و

کور نې د لغمان په چارباغ کښې د سپند په هسکه غاړه و. چه بمونه او دیوالونه نې د ختو وو مګر چته محقر نه معلومیده او د سر معتبر خلك به هم ور روان و

زینة المکان بالمکین. د همدغه ځای وصف الحال و ځکه چه د دې کور اکثر غړې د حسن و جمال استازې وو. دی په اماني دوره کښې د کابل له منورینو سره اشنا او په دولتي چارو کښې شامل و.

کله چې اعلیحضرت امان الله خان د عمومي اغتشاش په وجه له مینځه لاړ او پخوانی ننګرهار د لغمان او کونړ په شمول د کورنیو جګړو صحنه شوه، سیدغلام حیدر د اولس ځینې مشران په یوه عهد او پیمان متفق کړه چه د یوې مقاولې په امضاء کولو په ۱۳۰۸هـ ش کښې چه د تجدد او تنور اکثر منسوبین د خان په پتولو او د خپل پله په ورکولو مجبور و. دغه کار خارق العاده کار و.

که څوك کله د افغنستان سیاسي تاریخ لیکي او د مشروطیت او جمهوریت مستقیمې او غیر مستقیمې مبارزې یادوې باور لرم، چه سید غلام حیدر به هیڅکله هیر نکړي او دغه د کالو سیاسي بندې او له محبس نه مدفن ته تلونکی ملي مجاهد به د لوی حق خاوند وګڼي [۱]

د سنبلې ۱۸ ـ ۱۳۵۲

[۱] د استاد الفت د خپل لیك فوتوکاپي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اژدهای خودی

د تورو تیارو په ځمځو او غارونو کښې لاس تپول او تپرېدل، په مجهولاتو پسې هڅه کول. هیڅ نه لیدل او له نا اشنا غیر مریي محیط او ماحول سره تماس او تعلق پیدا کول. هغه کار دی چه معرفت غوښتونکي ئې په ظلمت باندې د غلبې د پاره کوي (یخرجونهم من الظلمات الی النور).

نوي عرفاني کشفیات او له تورتم نه رڼا ته څه راویستل، داسې شغل دی چه د معنا طالبان ورپسې شپې سبا کوي او د ظواهرو له سطحي نه ورپسې د اسرارو او خفایاو تل ته ښکته کېږي چه هلته بینا او رندې سترګې یو حکم لري. بلکه لیدونکي سترګي د تورتم احساس لا ډېر کوي.

هغه څه چه له دغسې تماس څخه، په انساني شعور کښې منعکس کېږي، د دې خلکو الفاظ او کلمات یې نه شي افاده کولی او د تعبیر له حدودو څخه لیرې وي، ځکه ئې ترجماني په اشارو او کنایو، په استعارو او رمز وایما کېږي. یعنې شاعرانه ژبه او فلسفي فکر غواړي چه د ابهام تفسیر په ایهام ورته ویلی شوو. مجاز او حقیقت په همدغسې ځایونو کښې خپل ځان یو په بل کښې ورکوي او شعر و فلسفه خپل کور یو کوي. د شعور له رڼا نه د تحت الشعور تورتم ته ننوتل ډېر مشکل سفر دی او د "سراعظم" کشف د هر چا کار نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښاغلي سيد بهاءالدين دغه ابتکاري غامض اثر "اژدهای خودی" د شعور او تحت الشعور په قلمرو کښې ډېره ښه سفرنامه ده. زه نه شم ويلی چه زه به څنګه او څومره پرې پوه شوی يم. مګر دا په يقين ويلی شم چه په خوند يې پوهېدلی يم.

په دې اثر کښې نفسياتي ښامار له افسانوي ښامار او سياسي ښامار سره تلميحي ارتباط لري چه ضمني مطالب يې له اصلي مطلب څخه لږ ارزښت نه لري

که څوک غواړي په ځان او جهان کښې د اژدها د مرګ په راز او رمز پوه شي او د سيه پوش قهرمان په ضد د سبزپوش رب النوع پرستش ته مخه کړي دا اثر دې په غور او دقت مطالعه کړي.

ښايي چه په دغه وسيله، لکه د نيمې شپې لاروی "رهګذر نيمه شب" د لاشعورۍ د مغارې تل ته پرېوزي او بيا له ځان سره د عشق ډېر مهم پيغام خپل کور و کلي ته راوړي او خلك ورته ليونی ووايي. داسې ليونی چه د سراعظم د ښکارولو جرءت او شهامت ورسره وي او په ډاګه ووايي:

ستاسو قهرمان بادار اژدها دی چه په ټول جهان نه مړېږي او په دريابونو نې تنده نه ماتيږي. که غواړئ دغه ښامار مړ کړئ نو اول په خپل ځان کښې د ښامار وژلو هڅه وکړئ او هغه اشوب طلبه ازادګان چه د تحت الشعور په مغارو کښې، په زنځيرونو تړلي پراته دي خوشې کړئ.

په عقل نه شي لوی کارونه په جذباتو کيږي
بدنظامونه د جنون او عشق طوفان ماتوي
د افلاطون په حکمت نه کيږي د حق پالنه
لښکر د ظلم و معصيت ابن عمران ماتوي.[1]

---

[1] پر ذکر شوي کتاب تقريظ د هغه په سر کښې، انجمن تاريخ و ادب افغانستان اکادمی، کابل. ۱۳۵۲ د ش. ۱۹.۱۸ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریعت یا رهبر سعادت

بنی ادم علاوه ازینکه مثل سایر حیوانات. بواسطهٔ حواس. بعضی چیزها را مرغوب و برخی را منفور دانسته. خوب و بد را امتیاز میدهد. بذریعه یک رهبر دیگر که شریعت نامیده شده این معرفت را خوبتر حاصل کرده. در مقام امتیاز به اریکهٔ برتری نشسته. زیرا سایر حیوانات تنها اضرار و منافع ظاهر و نمایان را درک نموده اتش را سوزان و اب را دافع تشنگی شناخته از یکی خود داری و بادیگری لب بلب شده صفحهٔ دل را ابیاری مینماید. و چیزیکه دست حواس از دامن معرفت ان کوتا هست ماهیت انرا هیچ یک از طوایف حیوانات بجز نوع شریف انسان کشف نکرده. بل مضر را مفید دانسته. مانند مگس و مورچه بذایقهٔ شیر و شربت شیرین خود را در گرداب تهلکه می اندازند. و یا مثل طیور حبوبات را در زمین سرسبز معاینه نموده از دام و قفس غافل و از کار دیکه لب ابدار خود را جهت گردن وی باز کرده جاهل. و از فضای عالی و هوای مامون نزول نموده تسلیم دست صیاد اجل و نشانهٔ گلولهٔ اتشین هلاک می شوند. اگر چه این چنین شکارگاه و میدان تهلکه هر روز از دست مشاطهٔ حرص و هوس بسهر هلاک حضرت انسان چون باغ و بستان تزئین یافته. تاسیس میشود. انسان هم به فحوای "عسی ان تحبو اشیا و هو شرلکم" نزدیک میباشد که به حس ظاهر و جمال کاذب بازی خورده. در اثر شهوات فسده و میل مفرطه بحقوق و نوامیس دیگران تعرض و تقرب نموده خود را مورد قصاص و محل انتقام گرداند. اما درس قناعت و اوضاع استغنا را از جملهٔ ایهٔ مبارکه "ولا تمدن عینیک"

(c) ketabton.com: The Digital Library

درفته خواهشات و مشتهیات خود را که متجربه ضرر مادی و معنوی بسد برادر همنوع اوست جلوگیری نموده. بدون اجازه، شریعت غرا گاهی میل و اراده اش را پیروی نمیکند. بل هر وقت مصلحت عمومی و منافع اجتماعی را در نظر داشته سعادت و رفاه خویش را مربوط و متعلق بر فاهیت عامه میداند. پس همین شریعت است که ارتباط بشری و انتظام نوع انسانی را محافظه و نگرانی کرده روح اتفاق و اتحاد را در نفوس عداوت شعاران دمیده. عداوت را به اخوت. نفاق را به وفاق. شقاوت را به سعادت مبدل میسازد. و در مقابل شمشیر خود خواهی و خودپسندی. روابط دوستی و پیوستگی را قطع میکند. سپرداری مینماید.

شریعت است که از یک طرف انسانرا به سعی و عمل مکلف گردانیده. به مودای "و ان لیس للانسان الا ماسعی" تنبلان و بیکاران را از جمیع فضایل معنوی و منافع مادی و لوازم حیاتی محروم نشانداده و از دیگر طرف قرار فرموده: "ان احسنتم احسنتم لانفسکم و ان اساتم فلها" فعل و عمل را به خوب و بد تقسیم نموده از بدی ممانعت و بخوبی اقدامش را بسرعت خواهانست.

پس ارباب بصیرت و اصحاب عقل سلیم. اشد احتیاج خودرا بدین قانون متین اسمانی دیده. طوعا و رغبتا این کافل سعادت بشری و منتظم جمعیت انسانی و رهبر راه ترقی را بحکمرانی و حاکمیت خود قبول نمودند و حسب امر او در امور معاشی و معادی کوشیده قوای خود را کاملا در مواقعیکه شرعا محمود و مستحسن بوده صرف مینمایند. فرس شهوات را در میدان مشروعات و مباحات تا حدی که برای جولان او مقرر شده سرداده بعد از ان که مزرع حقوق دیگر ها پامال میشود لگام اراده اش را گردانیده مراجعت مینمایند. پس استعمال این قوه را که از

(c) ketabton.com: The Digital Library

افـراط و تفريـط خـارج و بحـد اعتـدال تقـرر گيرد عفـت و يكـي از محـامد شرعي گفتـه ميشود.

هكـذا قـوهء غضبـي را در جلـب حقـوق و دفـع اضـرار خـرج كـرده و در مواضعيكـه متعـدى محسـوب ميشـوند، اب سـرد حلـم و تحمـل را نوشـيده نـايرهء غضـب را منطفـي و خـاموش ميسـازند. تـا صفـت مستحسـن شـجاعت را برناصيـه خـود مرتسـم گرداننـد.

قـوهء فكـرى را نـيز نـه عـاطل گزاشته كـه جـاهل بمـانند و نـه در چـيزى صـرف كـرده كـه علـم ان بـذات اقـدس الهـي مختـص اسـت. تـا موجـب ضـلال و گمراهـي گردد، بـل در جسـتجوى اسـباب برتـرى خويـش و بـهبود جامعـه از وى كـار گرفتـه و در علوميكـه بـاعث منـافع دينـي و دنيـوى بـوده از وى اسـتفاده مينمـايند. تـا فضيلـت علـم و حكمـت را در سـوانح عمـرى خـود درج نمـايند.

شـريعت در هـر امـر كمـال تحقيـق را نشـانداده. از افـراط و تفريـط ممـانعت و طـرف اعتـدال را ارشـاد و هدايـت فرمـوده پـس ايـن شـريعت حقه كه در ترقي و ترفيـع نـوع انسـاني از مثـل و نظير عـالي تـر و شـمار جميـع محاسـن او يكـايك از وسـع قلـم نـاتوان و فكـر خـام مـن بلنـد تـر اسـت. كسـيكه قـدرى بنظـر غـور و تحقيـق سـوى او نگريسـته سـر اطاعت و انقيـاد را بـه اسـتان عـالي او نـهاده و خواهـد گفـت:

که بی حکم شرع اب خوردن خطا است
و گر خون بـــــه فتوى بريزى رواست[1]

[1] الفلاح. جمعيت العلمائى افغانستان. وزارت عدليـه. كابل. شماره‌ء هفتم. سـال هفتـم. دوم رجب ١٣٥٥، ٢٧ سنبله ١٣١٥، ص ٥٩-٥٥. با امتنان از جناب قارى مولوى محمد ياسين از قلعهء ميران قاسم يكه
اين مقاله با انكه از نخستين نگارشات جوانى است كـه تازه در ادارهء جريـدهء انيـس شـامل خدمت فرهنگى گرديده نمايانگر تتبع، منطق، استدلال و دقت نظر و پختگى فكر نويسندهء ان ميباشد (مدون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افکارو تعمیم او تکامل

لومړی فکـر:

پروسږ کـال د عقرب پنځلسـمه شـپه وه چـه پـه روداتـو کـښې مېلمانـه وو ، او سـاز غـږېده. يـو سـاعت وروسـته دېناغلـي پـاچـا ګل نيـازي دا غـزل شـروع شـو:

عالم مې مجنون بولي څوك مې خوا ته نه پرېږدي

د دې خـواږه غـزل دې بيـت:

صياد په بې رحمۍ کړه رانه دواړه وزر غوځ

ظالـم مې هم وهي هم مې ژړا ته نه پرېږدي

پـه مـا زښت ډېـر اثـر وکـړ. ځکـه چـه زه د اتحـاد مشـرقي د عقـرب د پنځمې پـه ۳۱ مـه ګڼه کـښې د "ديني تبليغ" پـه شعر کـښې دې بيتونـو:

مـال کـښې د مـيراث د خوينـدو برخـې چـا ليدلـي دي؟

ميـل د خـور و لـور تـه پـه واده کـښې چـا کتلـي دي؟

مونـږ تـه چـا د کونـډو پـه بـاب کلـه څه ويلـي دي؟

دا رنـګ مسـئلې مونـږ ډېرې لـږې اوريدلـي دي

ډېـر چـه پـه وعظونـو کـښې يادېـږي سـخاوت دی

يـا پـه ډېر اخلاص د کوم صاحب مخ کـښې خدمـت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو بد احوال او مظلومیت ته ملتفت کړی وم، زه په وه شوم چې د نیازي دا مصرع

ظالم مې هم وهي هم مې ژړا ته نه پرېږدي

د یوې مېرمنې د زخمي زړه ترجماني کوي چه د وهلو په وخت کښې عاجزه ژړلی هم نه شي.

د نیازي دغه غزل د ننګرهار په حجرو کښې ډېره موده په کراتو مراتو لوستل شوی و. مګر څوك ورته نه ملتفت کېدل او په دغه شپه يې د اخبار یو لیکونکې له حده زیات خپل تاثیر لاندې راوست او د اتحاد مشرقي د ۱۳۲۵ په ۳۵ مه ګڼه کښې نشر شو. دا شماره چه راووتله په ډېرو کسانو یې اثر وکړ او څو ورځې وروسته د مېرمن غوټۍ په نامه یو بل خوږ غزل اداري ته د نشر د پاره راورسيد چه هغه دا دی

بادونه د خزان غوټۍ خندا ته نه پرېږدي

ظالم صیاد بلبله د ګل خوا ته نه پرېږدي

اختیار مې د خان نشته دی د جبر په مذهب یم

دادا مې خپلې خوښې او رضا ته نه پرېږدي

هېڅ نه شمه ویلی چه په کوم کور کښې به سوزم

زما د زړه لالیه! څوك مې تاته نه پرېږدي

پر چا وکړم عرضونه چې ته وکړمه ژړا زه

دا بد رسم و رواج مې حق وینا ته نه پرېږدي

وهل که تکول وي چاته هېڅ نه شم ویلی

"ظالم مې هم وهي هم مې ژړا ته نه پرېږدي"

د جهل په تیاره کښې به اوسېږمه تر کله؟

ما څوك د علم و فن پوهې رڼا ته نه پرېږدي

له مونه تربیت د یوه اولاد غوښتل خطا دی

تعلیم ته مې چه څوك د مکتب خوا ته نه پرېږدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا شعر چه د اتحاد مشرقي په ۳۹ مه گڼه کښې نشر شو. ډیر اشخاص یې متحسس کړه او ډیر ښه استقبال یې وشو. د کابل په ادبي مجله کښې هم د اقتباس په ډول بیا نشر شو او په تعقیب کښې یې د میرمن لیلی په نامه یو ډیر موثر مکتوب له یوه شعره سره راورسید چه د اتحادمشرقي په ۴۵ مه گڼه کښې نشر شو او له میرمن غوتۍ سره یې پوره همآهنگي ښکاره کړې وه. څو ورځې وروسته بیا ددغه شعر اقتفا د میرمن بي بي جانې له خوا وشوه (چه د دغې میرمنې ډیر شعرونه د کابل په مجله کښې د میرمن حمیدې په نامه. چه بي بي جان یې لقب دی، نشر شوه) د میرمن بي بي جانې له درد و سوزه ډک شعر، هم د اتحادمشرقي په ۵۰ مه گڼه کښې نشر شو او هم د کابل په مجله کښې څه موده وروسته بیا چاپ شو.

په دغه موده کښې چه دغه د میرمنو شکوې او گلې نشربدلې، د "پښتون" په مجله کښې هم د میرمن الف جانې یو پوخ او قوي معنی دار شعر ولیدل شو چه د ښځو په احوال یې د احساس او شعور خاوندان ژړول او د نارینه و سلوك یې له دوی سره ډیر ظالمانه او بیرحمانه ښوده. په دې شعر کښې د ښځو ډیرې بدبختۍ تصویر شوې وې او ډیر زیت شکایتونه پکښې وو. دا شعر پروسږ کال د اتحادمشرقي په ۴۱ مه گڼه کښې پس له څه اختصاره نشر شو او سږ کال د کابل په مجله کښې ټول نشر شو.

په دې کال ۱۳۲۶ کښې د "اصلاح" په مهمه روزنامه کښې د ښاغلي حساس او دردمند پښتون غلام حسن خان صافي له قلمه. د ښځو په باب کښې یوه داسې موثره مقاله نشر شوه چه ډیر لیکونکي یې جلب کړه او څو تنو پوهانو دغه موضوع په مختلفو جرایدو کښې تعقیب کړه چه باید ښاغلی صافي ته د ده د مقالې په دغومره اثر تبریك وویلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل په ادبي مجله کښې هم سږکال په ډېره اعتناد ښځو موضوع د اقتراح په ډول نشر شوه او د پښتو له مهمو ليکونکو څخه خواهش وشو چه په دې باب کښې څه وليکي. نو د کابل مجلې دغې اقتراح چه ډېر اهميت يې درلود او پښتانه ليکوال طبعاً له پښتو ټولنې او د کابل مجلې سره مخصوصه علاقه لري د وطن په لېرې او نژدې ځايو، لکه کابل، قندهار او مشرقي کښې ليکوال راجلب کړه او ګټورې مقالې پکښې وليکل شوې.

دا موهندع چه څو تنو په اتفاق تعقيب کړه او د مملکت ليکونکو پکښې تبليغي کوښښ وکړ په محيط کښې يې هم تاثيرات وليدل شوه او په محافلو کښې يې ذکرونه وشوو.

د ښځو د نکاح په باب کښې چه بايد له شرعي اصولو سره په موافق ډول وي او له بدو رواجونو نه پکښې کار وانه خستل شي، د جلال آباد د مرافعې قاضي مولوی محمد شريف خان، چه يو منور او حقاني عالم دی، هم وخت په وخت ښه ښه تبليغونه، په مختلفو ځايونو کښې کړي دي او خپله غاړه يې خلاصه کړې ده. يوه ورځ د لغمان په چهارباغ کښې، دوی په دې باب کښې، ډېر ښه امر معروف وکړ او حاضرين يې دې خوا ته ملتفت کړه. په دغه ورځ ده ته چا د يو ملك د لور د واده قصه کړې وه چه د شريني خورئ په مجلس کښې يې علاوه په نقلونو دوه درې زره روپۍ هم په خلقو ويشلې وې او يو نوی بد رواج يې هم زيات کړ. دا حکايت يې د منبر په سر بيان کړ او په ديني او شرعي لحاظ يې هغه سړی ډېر ګرم او ملامت وباله. د هغه نوم که څه هم وانه خستل شو، مګر خلقو ته يې قصه معلومه وه او ورته ملتفت شوه. ځکه هغه له خجالته سرنه شو جګولی او په خپل عمل پښيمان معلوميده.

دغه مجادله چه د ازدواج له بدو رسومو سره د څو تنو پوهانو له خوا وشوه، د لغمان په عمرزيو کښې دوه درې تنو خپلې لورګانې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرعي ډول بېي د رواجونو له مراعاتـه ورکړي او عملي اثـر يـې پـه خپنو خانو کښې وليدل شو.

سږکال هم په اتحاد مشرقي کښې د جبري نکاح ګانو، د ولـور او خوږې په نسبت متعددې مقالې نشر شوې او تراوسه پسې نشرېږي چه په دې قسمت کښې زمونږ د محترم او ښاغلي ملګري قيام الدين خان خادم مرسته او د ښاغلي محمد طاهر خان، ګلشاه خان، ميراجان خان او نورو مقالې د يادولو او تشکر حق لري.

دوهم فکر:

پروسږ کال چه د جلال آباد په باغ شاهي کښې مطبوعاتي کنفرانس د (اجتماعي حس) له عنوان لاندې، د جدي په مياشت کښې ايراد شو او مجلس خاتمه وموندله، وروسته تر هغه، څو تنو پوهانو چه د اجتماعي درد او وطني احساس خاوندان وو. د اجتماعي شعور او احساس په باب کښې بحث کاوه چه دا حس به څنګه په خلقو کښې پيدا شي او دا د چا کار دی؟ په دغه وخت کښې چه په اجتماعي حيات بحث کيده او خپلې بدبختۍ مو شميرلې، يوه به ويلې زمونږ د بدبختيو اساسي او اصلي علت ناپوهي او بې علمي ده، بل به ويل په مونږ کښې د ملي او وطني درد خاوندان نشته. چا به ويل مونږ له انفراديت او شخصي اغراضو نه، نه يو راوتلي او اجتماعي شعور او احساس مو نه دی پيدا کړی. په آخره کښې وويل شوه چه مونږ په اکثرو مجالسو کښې ډير خلق وينو چه دغه راز اعتراضونه کوي او خپل تاثر ښکاره کوي، مګر د عمل خاوندان بيخي نشته او هيڅوك دا نه وايي چه زه د خپل مملکت او ملت په مقابل کښې څه مسئوليت لرم او څه بايد وکړم؟ زمونږ مامورين هر يو وايي چه وظيفه شناس او صحيح اشخاص لږ دي. په مامورينو کښې دا حس نه دی پيدا شوی چه د وطن او مملکت د پاره صحيح کار وکړي او له خپلو نفسي يا شخصي اغراضو نه تير شي. مګر هيڅوك دا نه وايي چه زه خو هم يو مامور

(c) ketabton.com: The Digital Library

یم، باید اول خپل ځان اصلاح کړم او څه چه وایم هغسې وکړم او کوښښ وکړم چه مسلکي ملګري پیدا کړم او له صحیحو اشخاصو سره ملګری شم. څوك چه د مملکت د پاره صحیح خدمت کوي هغه سره مینه ولرم او ښه یې ووایم، که څوك خیانت کوي او ښه نه چلیږي په هغه انتقاد وکړم او له ادبي جرئت نه کار واخلم.

دا خبرې په هغه وخت کښې، د دې لامله چه اجتماعي درد ورسره و، ښې لګېدې او وویل شوه چه دغسې اشخاص به نو څوك وي؟ او دا امید باید له څنګه اشخاصو وشي؟ ما وویل: دا د ویښو زلمو کار دی او هغه څوك دا راز کارونه کولی شي چه له نوې دنیا نه باخبره وي او په دې پوهیږي چه دنیا کومې خوا ته روانه ده.؟ او صحیح پیشرفت یا اجتماعي ارتقا په څه ډول کیږي؟ یعنې هغه کسان چه نوي او تازه افکار لري، د نوي عصر او جدید حیات له مقتضیاتو خبر وي او علاوه په دې د قوم او ملت درد او غم د غفلت له خوبه راویښ کړی وی، هغه کولی شي چه د قوم او ملت، د وطن او مملکت په خدمت کښې صادق او فداکار وي او یوازې د خپل شخصي مفاد د پاره کار ونه کړي، بلکه ملي او اجتماعي منظور ولري او د جامعې ګټه په نظر کښې ونیسي.

دا خبرې تمامې شوې او څو ورځې پس د اتحاد مشرقي د ۱۳۲۵ د دلو په ۴۶ مه ګڼه کښې د ویښ زلمیانو له عنوان لاندې، د مشاعرې په سلسله کښې، د ښاغلي محمد طاهر خان صافي یو شعر نشر شو. چه لومړی بیت یې دا دی.

د جامعې د خیر د پاره ویښ زلمیان غواړو مونږ
چه د پتنګ په څیر ځان سوزي عاشقان غواړو مونږ

وروسته تر دې په بله ګڼه (۴۷) کښې بیا له همدغه عنوان لاندې یو شعر نشر شو چه دوه بیته یې دا دي:

ویښ هغه چه د قام غم یې ناقرار کړي
نه چه خوب نه یې د چرګ ناري بیدار کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وطـن او ملـت درد يـې چـه راويـښ كـا
داسې ويښ زلميان بـه ملك گل و گلزار كړي

دا شعرونه نشـر شـوه او څو ورځې پـس تـه، پـه (۵۰ مـه) گڼه كـښې د ښاغلي خـادم لـه قلمـه، يـوه لنډه معنـاداره او جذابـه مقالـه نشـر شـوه چـه (ويـښ زلميــان) يــې عنــوان و او د حساســو او باشـعوره زلميــانو وظيفه يـې څه نـه څه ښودلـې وه.

دا عــادت دى چـه افكـار او خيـالات هـم سـير او انتقــال، نشـو او ارتقا. تحـول او تكـامل لـري. د علـم او ادب پـه دنيـا كـښې شـايد داسـې فكر يـا داسې خيـال پيدا نـه شي چـه پـه ډيرو دمـاغونو كـښې گرځيدلـى نـه وي او سـل رنـگه تغـير و تحـول يـې نـه وي ليدلـى او دغـه شـان د حساسـو او ويـښو زلمـو فكـر پـه اتحـاد مشـرقي كـښې، كلـه پـه شـعر او كلـه پـه نـثر كـښې د يـو او بـل لـه خـوا څرگنـد شـو او دا خـبره ميـدان تـه راووتلـه چـه بـايد بـا درده او حسـاس زلميـان خپلـو وظـايفو تـه ملتفـت شي او كـوم انتظـار چـه دوى تـه كيـږي پـه دوى دا لازمـوي چـه د مملكـت پـه خدمت كـښې پـوره برخـه واخلـي.

سـږكال پـه دې نـژدې وختـو كـې، د (اصـلاح) پـر نومـوړې روزنامـه كـښې د ښاغلي غـلام حسـن خـان صـافي لـه قلمـه د (جوانـان مـا) لـه عنوان لاندې يـوه مقالـه نشـر شـوه چـه ډيـر ليكونكـى يـې د دې موضـوع اهميـت تـه ملتفـت كړه او ډيرې مقـالې يـې پـه ځان پسـې نشـر كـړې او عـلاوه د اصـلاح پـه روزنامـه د (انيـس) پـه خـوږه روزنامـه او د (كـابل) پـه مجله كـښې د ځوانـانو پـه نسـبت ډيـر څه وليكـل شـوه او متعـددو مـهمو نويسـندگانو دا موضـوع لـه حـده زياتـه وڅيړلـه او ښاغلـى خـادم او ښاغلـى رښتيـا پكـښې ډيـر څه ليكلـي دي. لـه دې دومـره ليكلـو او عمومـي التفـات څخـه دا رامعلومـه شـوه چـه پـه دومـره اقوالـو او وينـاگانويسـې اړومـرو عمـل هـم وي او پـه دغـه انـدازه تلقيـن هيڅكلـه بې اثـره نـه وي سـړى بـايد خوشـبين وي چـه زمونـږ حسـاس او ويـښ زلميـان بـه كـه خداى كـول، خپـل وظـايف پـه ډيـر ښه شـان سـرته ورسـوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مملکت به پاك خدای زمونږ د ګران او محبوب زلمي اعليحضرت په قيادت او رهنمايي او امامت د حساسو او با دردو زلميانو په کوششونو او فعاليت د عروج او ترقۍ لوړ معيار ته ورسوي. ځکه چه دغه راز عمومي فکرونه او هغه آرزوګانې چه دغومره عموميت پيدا کړي، هېڅکله بې نتيجې نه وي او اروموو اثر او عمل پرې مرتبيږي او سعدلاسه يې يو قابل اميد او قابل اعتنا اثر د معارف د لوړ وزارت دغه د نږدې ورځو مهم اقدام دی چه د زلميانو د ملي تربيې د کنفرانسو افتتاح ده او همدغه افتتاح يوه ښه نتيجه بللی شوو.

ښه ګه چه د اوبو له څاڅکو نه، لوی لوی سيندونه پيدا کيږي، دغسې د افکارو او نظرياتو له اتفاق، تزئيد او تعميم څخه هم مهم کارونه پيدا کيږي او کېدای شي چه له يوه زړي نه غټې ونې او سمسور باغونه جوړ شي.[1]

---

[1] اتحادمشرقي. جريده. ۲۹ م کال، ۳۶مه ګڼه. د ۱۳۲۶ د قوس اتمه. د ۱۹۴۷ د دسمبر اوله او وروستی ګڼه. ۳۷ مه ګڼه. د قوس ۱۵ مه د دسمبر اتم

ويښ زلمی څوک دی؟

خوبونه يو راز نه دي او بيداري هم ځانته اقسام لري.

له يوه خوبه سړی د چرګ په نارو، د ملا په آذان يا د لمر په ختو راويښيږي. مګر ځينې خوبونه اسرافيلي شپېلۍ غواړي. ډېر خلک به زلزله وشي، زمکه وخوځيږي، کوټې وړنګيږي. مګر ځينې کسان هماغسې ويده پاته شي او خبر هم نه وي چه دنيا څو بغرګ ده.

په دنيا کښې عجيب و غريب خوبونه شته او ډېر رنګونه لري. ځينې کسان په خوب کښې خبرې کوي او څه وايي، ځينې نور لا داسې هم وي چه په خوب کښې له ځايه پاڅيږي او د يوه بل شان شعور په مرسته ځي. او به څکي. بيرته راځي. په خپل ځای پرېوزي، مګر ويده وي. نو مطلق کار کول يا محض خبرې کول د شعور علامه نه ده.

دغه خلق چه د ورځې په بازارو کښې ګرځي او يا په ادارو او کورونو کښې کارونه کوي، ټول ويښ نه دي دوی له پرستنو او بسترو راپاڅيدلي وي. مګر ويښ شوي به نه وي.

د غفلت له خوبه پاڅيدل بل شان وي د شعور او احساس ويښوالی دغه نه دی او د فکر بيداري بل راز ده. انسان يو قسم خوب لري چه د طفوليت له وخته د رشد او بلوغ. يعنې زلميتوب تر وخته وي او ډېر زلميان لا په دغه وخت کښې هم نه ويښيږي. يو بل خوب دی چه هغه بې علم او پوهې نه ليرې کيږي او ډېر کسان لا په خوب کښې ملايان شوي وي او ډيره موده وروسته ويوهيږي چه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویده وو. په حسنو کتابو کښې شته چه عالم بول ویده دی او پس له مرګه ویښیږي.

مونږ باید ویښ بوازې هغه چاته ونه وایو چه چورت یې په لاس کښې ده او له خانه مچان شړي. ځکه چه دا کار ویده هم کوي او په خپله پوزه مچان نه پرېږدي.

ویده یوازې هماغه څوك نه دی چه د خپل بچي ژړا نه اوري او نه یې قلاروي، بلکه هغه اشخاص هم ویده بویه چه د مظلومانو او بیوزلو ژړا او فریادونه نه شي اوریدلی او نه متاثر کیږي. کوم خلق چه سترګې غړوي، مګر غیر له ځانه او بې له خپل مفاده نور څه نه شي لیدلی، غوږونه لري خو بې له خپل شخصي او نفسي اغراضو نورې خبرې نه اوري، په ګوګل کښې یې زړه وي، مګر په زړه کښې یې عالي شعور او عالي احساس نه وي، نو که دوی ته مړه نه شوو ویلی او څوك یې فاتحه نه اخلي، په خوب کښې یې خو هیڅ شك او شبهه نشته.

موږ ویښ هغه ته وایو چه د قام غم او د وطن درد له خوبه پاڅولی وي. د قام غم او د وطن درد ځکه وایو چه د غاښ یا غوږ درد مو مطلب نه دی او دردشکم هم مراد نه دی.

ویښ هغه چه د قام غم یې ناقرار کړي
نه چه خوب نه یې د چرګ ناري بېدار کړي

***

دغسې چه د ویښ له ټکي نه مونږ یوه خاصه معنا اخلو. زلمی هم هر ځوان ته نه وایو. دلته خوشبختانه د پښتو ژبې لغوي استعداد هم د ځوان او زلمي فرق کړی دی چه (زلمی) د ذوی العقولو. یعنې انسانانو د پاره استعمالیږي او (ځوان) او (جوان) نورو حیواناتو ته هم ویل کیږي لکه. ځوان اس. ځوان غویی.

مونږ علاوه په دغه خصوصیت، د (زلمي) په کلمه کښې اصطلاحا په نورو خصوصیاتو هم قایل یو او هر انسان ته هغه څوك چه په برېتو اس وهي زلمی نه بولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــه واړه يې غــولـوي په هغه دغه
که په بريتو لاس وهي هم صغيران دي

زلمـي دا نـه دی چـه د بلـوغ سـن تـه رسـيدلی وي او شـيطان يـې وغولـوي. بلکـه زلمـی هغـه دی چـه پـه نفـس و شـيطان، دواړو بـاندې غـالب وي او د هلکتـوب لـه خويونـو او خواهشـاتو تـېر شـوی وي.

مونـږ لـه زلمـو نـه د نـوي نـهضت، نـوي تـهذيب او تمـدن اسـتقبال غـواړو او انتظـار لـرو چـه دوی د جديـد عصـر فضـايل، علـم او مدنيـت دلتـه راولـي او پـه ترويـج کـښې يـې کـوښښ وکـړي نـه دا چـه تـش پـه نـوي فيشـن، نـوي مـود پسـې وګرځـي او يـوازې څه عصـري اداب يـا کلمـات يـې زده کـړي وي، يـا د جديـد عصـر نـه غلـط تعليـم واخلـي او د حريـت او ازادۍ ګومـان پـه بـې قيـدۍ او بـې مبـالاتۍ وکـړي.

مونـږ د زلميـانو پـه مغـزو کـښې نـوي افکـار، تـازه نظريـات، د نـوو علومـو رڼا، د نـوي عصـر معـاني او د جديـد قـرن عشـق لـټوو. د جديـد قـرن عشـق، يعنـې د وطـن مينـه او ملـي محبـت، مـګر تـش پـه خولـه نـه، بلکـه هغـه مينـه او محبـت چـه پـه کـار او عمـل کـښې ظـاهرېږي. دا عشـق هـم لـه يـو زلمـي نـه فرهـاد جوړولـی شـي او د دنيـې پـر متمدنـو اقوامـو کـښې يـې ډيـر غرونـه سـوري کـړي دي او د ايثـار و قربـانۍ فـوق العـاده عقيـدوي قـوت يـې زلميـانو تـه ورکـړی دی.

زلمي بايد صحيح عقيده، صحيح فکر، صحيح عمل او مقدسه غايه ولري.

هـو! هغـه ځوان چـه پـه يـوه لـوړه او صحيـح مبـدا عقيـده نـه لـري، کومـه عـالي غايـه او لـوړه ارزو ورسـره نـه وي، د فکـر او عمـل صـاحب نـه وي، هغـه کـه پـه غـاښو هـر څومـره ځوان وي او لـه هـرې کورنـۍ څخـه وي، مونـږ ورتـه ويښ زلمی لاڅه چه زلمـي هـم نـه وايـو.

زلمـي هغـه دی چـه غـير لـه مـېز و چوکـۍ، عيـش و عشـرت، زمکـو او پيسـو، اشـخاصو او رتبـو څخـه نـور څه هـم پيژنـي او معنـوي افتخـاراتو، حـق او حقيقـت، وطـن او ملـت، خـير او سـعادت سـره عشـق او مينـه لـري.[1]

---

[1] ويښ زلميان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه وګورئ؟

دغه خبر پر پښتانه چه په زړو او شلیدلو کالیو کښې ګورئ؛ که تاسې د دوی ژوند د سر په سترګه ووینئ که ستاسې زړونه له تورو کاڼو نه کلک نه وي ورته به وژاړئ او ډیر به خوابدي شئ. دوی اوس په غرونو او تورو ځمځو کښې اوسي او په داسې ځایو کښې ژوند کوي چه هلته د لیوانو او پړانګانو کورونه هم وي.

دوی له دغو هسکو غرونو څخه نه راښکته کیږي، ځکه چه له مونږ او تاسې نه ډیر ویریږي او د غرو له لیوانو او پړانګاسو دومره دار نلري.

تاسې باور وکړئ، چه زه رښتیا وایم. هغومره چه دوی په رڼا ورځ او په ښارونو کښې له مونږ او تاسې څخه ډاریږي، په توره تیاره شپه کښې د غرونو په تالو او خوړونو کښې له پیریانو او نیشکو او له زمریانو نه په ویره کښې نه دي.

مونږ ولې دغسې توریالی او زړه ور پښتانه دومره بې زړه کړه؟ ولې مو له ځانه وترټول؟ ولې دوی ځانته نه رانژدې کوو او د دوی د ښې ورځې او ښه والي د پاره زیار نه کاږو.

تاسو ته به ځرګنده وي چه دوی په ډیره بده ورځ اخته دي، دوی زمونږ ورونه دي، دوی زمونږ مټ او مرونه دي. مونږ باید دوی دغسې پرې نږدو او په دوی زړه وسیزو. دوی په داسې تورو کوټو کښې له خرو او غویو سره شپې تیروي چه هلته سل رازه ځزندي ځای لري او د ځارویو غوجل وي. د دوی کوټې کړکۍ او وزونه نه لري او د لوګي له لاسه پکښې پره هم شپه نشي تیرولی. دوی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغسو کوټو کښې له کوچنیتوب نه تر زړښته اوسي او مړینه او. ژوند ئې په همدغو کورو کښې وي. د دوی رنځوران بې د غرو له بوټو نور څه نه مومي. مړی ئې په خپلو زړو او خیرنو کالو کښې ښخیږي، ژوندی ئې د اوزو څرمنې اغوندي، ماشومان ئې په سپیرو خاورو کښې رغړي. ښځې ئې درانه پیټي د غرو له جگو څوکو رابښکته کوي، د سرو په اوږو ئې هم درانه پنډونه پراته وي.

دوی ستړي ستومانه وږي او بربنډ دي. دوی په پوزکو او د وژغنو په تغرو پریوزي. د اوښانو خلان په څان اچوي او خپل مړوند ئې سر ویږدي دي. د دوی په کورونو کښې دزرنو ډیوې بلیږي او رڼا ئې له تورو لوگو نه ډکه وي.

دوی جواري ترخه کوي او بیا ئې خوري، دا د دې د پاره چه لږ وخوړل شي. د دوی نکولي هغه شنه سابه وي چه څاروو ته ئې ورکوي، دوی نری وریجې په اخترونو کښې هم نه مومي او د نرئ په خوږو او خوندونو کښې هیڅ برخه نلري. دوی له دغسې ژوند سره د دې هیواد په ساتلو کښې خپلې وینې تویوي او ځانونه وژني او مونږ لکه د کاله میرمنې له کورو نشو وتلای او د هیواد په ښه نه راځو.

راځئ چه د پښتنو بده ورځ وژاړو او نور هم له ځانه سره وژړوو. که دا ژړا رښتیا وي او له زړه څخه وي مونږ به یو له بله نږدې کړي او ټول پښتانه به سره یو شي. د هلمند زوږ به د اباسیند غوږ ته ورسیږي څه چه د ایلم غره لیدلي دي، هغه به سپین غره او د کوږك او سلیمان غره ته پخپلو ورمو کښې را واستوي. په پښتنو کښې به بیا لږ او بر نه وي او تور او سپین گوندونه به لکه د یوې سترگې کسي هرڅه په یو راز گوري. او به په ډانگ نه سره بیلیږي.[1]

---

[1] د پښتو مناظره. په کابل راډیو کښې د پښتو ټولنې له خپرونو څخه. کابل ۱۳۲۸ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حقایقو اظهار

په هر هېواد کښې، په هر ولس کښې، په هر عصر کښې بعضې اشخاص په کار دي، چه د حقایقو اظهار خپل فرض وبولـي او خپل مال، خپل سر، خپل مقام ونه ساتي، حقایق وساتي. ولسونه دغسې رجالو ته له حده زیات محتاج دي او د ظلم، د جبر، د ناروا ملا همدغه کسان ماتوي. که دغسې خلق په یوه محیط کښې نه وي، هلته داسې تیاره او تورتم وي چه د حق او باطلو فرق نه شي کېدلای. خدمت او خیانت، روا او ناروا د خلقو په نظر کښې یو شان جلوه کوي.

هغه اشخاص باید له سرو او سپینو سره وتلل شي، چه د زور و قوت یا د مال و دولت په خاوندانو پسې نه وي روان او په حقیقت پسې درومي. ولسونه د همدغسې خلقو په بدرګه منزل مقصود ته رسېدلای شي او ظلم و استبداد همدغه اشخاص محو کوي. که دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي، عدالت نشته. انصاف نشته، حقيقت نشته او انسانيت هم بـل راز شـي دی.

هر يو بايد په دې پوه شي چه حق ويل لوی عبادت دی او حق نه پالل لويه گناه ده. دا گناه په دنيا کښې هم انسانان په سل رنگه عذابونو گرفتاره کوي او په ژوندوني بنيادمان په دوزخونو کښې اچوي.

که حق او حقيقت ظاهر نه شي او لکه مستوره ميرمن ستر او حجاب کښې وي، حق ژوندی نه شي پاته کيدلی او حقيقت مري. دا مرگ د ملت او ولس مرگ دی او د عدالت جنازه هم سمه ورسره ووزي.

هغه کسان تاسي وپيژنئ چه د حقايقو اظهار ته په نفرت او عناد گوري او حق ويونکي خلقو ته بد معرفي کوي. دوی وايي چه دغه اشخاص چه د حق او حقيقت سندري وايي، د خپل شهرت او د خپل غرض د پاره کار کوي او د بدنيت خاوندان دي. د حق پالونکو په حق کښې دا هم وايي چه دوی په خپلو خبرو د خلقو فکرونه او ذهنونه مشوش کوي او خپل مقاصد لاس ته راولي.

له يوه او بل نه دا هم اورو چه د حقايقو په اظهار کښې د وخت او زمان او د محيط اقتضاءات په نظر کښې نيول واجب او لازم بولي او دا هم وايي، هغه حقايق چه ويل يې زيان او ضرر رسوي او نتايج يې بد دي، بايد ونه ويل شي. دوی ته اول دا وايو، راشئ تاسي بيغرضه او بې مطلبه، په يوه پاك نيت، د شهرت د پاره نه، بلکه د حقيقت د پاره حق ووايئ او د جرءت نه کار واخلئ. بيا يې په دې خبره پوه وو چه د حق او حقيقت شدن له دې نه پورته دی چه موقع شناسي وپيژني او د اشخاصو د اقتضاءاتو مشروط قيود ومنـي.

حقيقي امور بايد اعتباري امورو غوندې ونه بولو او په دې باور ونـرو چه د حقايقو د پاره حدود معلوم ول او نه قيد و شرط لاندې يې راوستل له حقايقو سره مجادله او مبارزه ده. حق او حقيقت هر کله

(c) ketabton.com: The Digital Library

'و هر چيرته. د هر چا له خولې د اوريدلو او منلو شي دی. د حقايقو پيروي، په هر کار کښې، په هر حال کښې، د هر چا د پاره په کار ده.

تر هغه وخته پورې چه يو قوم او ولس په حقيقي لاره روان نه شي او حقيقي اساسونه قبول نه کاندي، تورو شپه به يې صباح نه شي او پيشرفت به يې په نصيب نه شي. يو مملکت هله سعادت، قوت او شهامت پيدا کولای شي چه حقايقو ته نژدې شي، په حقايقو پوه شي. په حقيقي اساساتو استناد او اتکا ولري.

حقيقت يو داسې شی نه دی چه سحر يو رنګ او مازيګر بل رنګ وي. د شپې يو شي ته او سبا بل شی ته شي، په يو مجلس کښې مناسب او په بل کښې نامناسب وي، چه يو يې ووايي حقيقت وي او چه بل يې ووايي باطل شي.

هو! حقايق د فيشني خلقو جامو غوندې نه وي چه سحر يو شان، غرمه بل شان، مازيګر بل شان او بيګا ته بل شان وي يا د مجالسو او محافلو په راز راز والي بل راز شي.

پوه سمه او مستقيمه لاره په ژمي او په دوبي، په شپه او په سبا کښې د پلي او د سپاره د پاره سيخه ده او هر يو هماغه يوې نقطې ته رسوي.

که چېرې دا ومنو. چه د حقايقو تبليغ، کله مفيد او کله مضر دی، يو وخت يې پيروي فايده لري، بل وخت ضرر، نو د اخلاقو او انساني فضايلو لوی اساس ورانوو او حق او باطل مخلوط کوو. خدای دې نه کا.'

' ولس، جريده، لومړی کال، دوهمه ګڼه. د ١٣٣٠ د سرطان ۴مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازادیء گفتار

عنـوان بـالارا نوشـتم ولـی پیـش از انکـه بـه تمـهید و مقدمـه بپـردازم، یـا سـر راسـت بـه مقصـد شـروع کنـم، دوسـت محـترمی وارد گردیـد و رشـتهء افکـار و تصوراتـرا برهـم زد. اوسـوال نمـود: چـه مینوشـتی؟ گفتـم: اراده داشـتم، بـر عنـوان ازادیء گفتـار چـیزی بنویسـم و بـه نشـر و اشـاعه بفرسـتم. گفـت: ازادیء گفتـار بحـد افـراط رسـید و مـن از ان رنجـش خـاطر دارم. خواسـتم چـیزی بگویـم، امـا فرصـت نـداد و بگفتـه هـای خویـش ادامـه داده رفـت او بسـا اوقـات از مـن میپرسـد، امـا موقـع جـواب گفتـن نمیدهـد. خوبسـت سـخنهای او دلتنـگی و خلـق تنـگی پیـش نمیکنـد و در بیانـات او غرابتـی موجـود اسـت.

مـن همـه حرفـهای اورا مثـل یـک تنـد نویـس قیـد نکـرده ام، ولـی جملات برجسـته او ایـن اسـت:

در کشـور عزیـز مـا، ازادیء گفتـار اوج گرفتـه و هـر کـه هـر چـه بخواهـد، بـدون اندیشـه و تفکـر گفتـه میتوانـد. ازادیء بیـان در هیـچ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یک از ممالک مترقی بدین پایه نیست و هیچ مملکت دیموکرات در ازادی و لاقیدی باماهمسری وبرابری کرده نمیتواند.

از فرموده های اوست. بروید و ببینید! در انجا دیموکراسی برخود میبالد، کسی جرءت انرا ندارد که در حضوربزرگان به تملق و چاپلوسی اغاز نماید و خلاف حقیقت بگوید، ولی دراینجا این جسارت موجود است و توان چاپلوسی را متملقین ما نباخته اند و زیان هم از ان ندیده اند.

بد گفتن و دشنام دادن، در هر جا اخلاقا ممنوعست. اما بعضی از امرین محترم چه ناگفتنی هااست که نمیگویند؟ دروغ گفتن را هم اشخاص دیموکرات اجازه نمیدهند، مگر پر گویان ما زیاد میگویند و خجالتی هم مانع نیست. به مسلمان کافر گفتن شرعا ناجایز است، ولی در اینجا بارها گفته اند و خواهند گفت.

هر گاه ما نباشیم کیست که جاهل را ارسطو یا افلاطون، تنبل را فعال، نالایق را لایق گفته بتواند؟ تنها ما هستیم که از فرط و غلیان مبالغه و اغراق، سیاه را سفید جلوه میدهیم و بروز روشن به ماه و پروین اشاره میکنیم. در اینجا اشخاصی شرف وجود دارند که بدون فکر و سنجش هر چه را بر زبان اورده و رانده میتوانند و اندیشه ندارند که به سخافت عقل شان پی خواهند برد و طشت بدنامیء شان از بام خواهد افتاد.

دوست محترم برای اثبات ازادیء گفتار شواهد بسیار اورد و فرمود: اگر تنها درحق گویی و بیان حقایق قصوری داشته باشیم و انرا گفته نتوانیم، بدیموکراسیء ما خللی وارد کرده نمیتواند و این همه ازادی های بیان نباید طرف انکار قرار گیرد.[1]

---

[1] ولس، جریده. سال اول. شماره دوم. ۴ سرطان ۱۳۳۰

این نوشته بنام (ظ) نشر گردید که مخفف (ظریف) یک نام مستعار استاد الفت است

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاک کور

هغه ډېر پاك او پاكيزه كور دى.

د سود مرداره ګټه هيڅكله هلته نه ده ننوتلې.

حرام مال او د رشوت پيسې پكښې نشته.

ميږو او پسونو هلته بچې نه دي كړي.

خرو او غويو هغه كور نه دى مردار كړى او د چرګانو په ګنګيو نه دى ناولى شوى.

هغه په خپل كور كښې پيسې نه ساتي، د ليوه يا ګيدړ وېرد ورسره نشته، غوا او خوسى نه لري چه تبك ئې ونيسي يا ټكو ورته راشي.

چرګان نشته چه تېوغكى ئې يوسي.

په هغه كور غدى نه لوېږي.

چيرته چه د دنيا خيري او لړپه نه وي مردار خواره نه ورځي.

خان او ملك هلته نه ميلمه كيږي او تكليفي ميلمانه پسته نه كوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته مزدور دبادار په مخکښې نه دي ولاړ او خدمتګاره د میرمنې په لاس اوبه نه اچوي.

ته به وايې دي جومات يادوي، مګر زه د خداى كور له ستايلو بې نيازه ګڼم.

زما په نظر كښې يو بل كور دى، هغه كور چه پاك خداى هم ورته په مينه او محبت ګوري.

له هغه كور سره كه هر څوك احسان او نيكي وكړي د خداى رضا او خوشحالي حاصلولى شي.

دا كور د خان كور نه دى، د ارباب كور نه دى، د حاكم كور نه دى، د خوار او غريب كور نه دى چه هيڅ نلري او د خپل كار او زيار پاكي او حلالي ګټې ته منتظر دى.

هغه چه لاړې او سر كونه جوړوي او په شا باندې درانه پندونه وړي.

هغه چه په لو اولور خپل اولاد ته نفقه او جامه پيدا كوي.

هغه چه له غره نه غنې راوړي او تيږي چلوي.

هغه چه هر چاته خوار او حقير معلوميږي مګر خداى ورته په رحم او مهربانۍ ګوري.

هغه چه پخپله په جونګړو او كنډرو كښې اوسي مګر نورو ته قصرونه او مانۍ جوړوي.

د خانانو كلاګانې، د سركار چوڼۍ، د حاكمانو كوټۍ، د بزرګانو زيارتونه، د خداى جوماتونه، دسيټانو بنګلې دوى سرته رسولي دي.

هغه چه ناسته او ملاسته ئې په پاكو خاورو باندې ده او لكه ګلونه يا لعلونه په خاورو او ايرو كښې اوسي.

هغه چه كټونو، توشكونو، بالښتونو، ټغرونو او قالينو د مادر وطن له اصلي غيږې نه، نه دي لرې كړي او د وطن له خاورو سره نږدې تماس او مستقيم تعلق لري.

همدغه خلق دي چه د عيش او عشرت خاوندانو ته ئې دا جهان گل و گلزار کړ، مگر هغوی د دوی د پاره په دنيا کښې دوزخونه جوړ کړل.

د دوی له لاسه ډيرو خلقو ډير ډير کارونه واخستل مگر دوی ته ئې ډير لږ څه ورکړه.

صبر او قناعت د دوی په کور کښې خدای کينبوده او حرص ئې بډايانو ته ورکړ.

د دوی جامې ډيرې زړې او ډيرې شکيدلې دي مگر خپله پرده ئې ساتلې ده هغه نور چه هره ورځ نوې جامې اغوندي نږدې دي چه بې پردې شي.

دوی وږي دي مگر چاته طمع او اميد نلري، نور ماړه دي او له دوی استفاده کوي.

د دوی کورونو ته غله نه راځي، لېوان نه راځي، گيدړان نه راځي مگر ماسلان راځي او د حاکمانو اميد ورته کيږي.

دوی يوازې د کار لاسونه لري او بس، کار داران دغه لاسونه کلک وتړي او څه ترينه غواړي.

په دغه حال کښې د دوی له لاسه هيڅ نه کيږي او هيڅ نه شي کولی مگر اه و فرياد کولی شي. دا فريادونه که هيڅوك وانه وري پاك خدای ئې اوري او په رحم او مهربانۍ ورته گوري.[1]

---

[1] زيری جريده، دوهمه دوره، دريم کال، ۸ مه گڼه، د ۱۳۳۳ د سنبلې ۲۷ مه.

زما دعا

د ټول جهان واکداره! ته هر څه لرې او هرڅه کولی شې د هر چا امید تاته کیږي او هر څوك هر څه له تا غواړي، ستا خزانې او کارخانې ډکې دي. ستا باغونو کښې د شودو، شرابو او عسلو ویالې بهیږي.

ستا بخششونه او انعامونه بې پایانه دي. ستا د رحمت نور په ځمکو او اسمانو کښې نه ځائیږي.

فقیران او مسکینان درنه د ډوډۍ سوال کوي.

ماړه او بډایان درنه د اشتها او هضمولو قوت غواړي.

څوك درنه په زاریو او دعاګانو اولادونه غواړي. ځینې وایې چه مال او دولت راکړه

یو وایي جنت مې په کار دی، بل وایي له دوزخه امان او پناه غواړم.

څوك د حورو شوقمند دی او د چا غلمانو ته زړه نښته.

مرتبې اونوړې درجې له تا سره دي. کامیابي او موفقیت ستا په توفیق حاصلیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دین او دنیا ستا په لاس کښې ده، راحت او زحمت، عزت او ذلت ستا له خوا انسان ته رسي.

بهار او خزان ته راولې. مرګ او ژوند ستا په اختیار کښې دي.

هر څه ته کوې او هر څه له تا غوښتل کیږي.

د دې جهان او د هغه جهان اجرونه، خیرونه، خوندونه او خوشحالي خلقو ته ته ورکوې.

زه پوهیږم چه تاسره هر څه شته.

مګر هر څه نه غواړم.

زما دعا او د زاهدانو دعا.

زما ارزو او د پادشاهانو ارزو یو راز نه ده.

زما سوال او د بډایانو او مسکینانو سوال ډیر فرق لري.

نه غواړم چه عزت مې ډیر او رتبه مې لوړه شي.

موټرونه او اسونه مې نه دي په کار.

قصرونه اوعمارتونه نورو ته ورکړه.

پټي او باغونه هغه چاته وبخښه چه په خاورو نه مړیږي.

په بانکونو کښې د سوداګرو پیسې زیاتې کړه.

د بزرګۍ اعتبار مه راکوه ځکه چه ستا په اطاعت او عبادت له خلقو نه اجر او عزت غوښتل راته ښه نه ښکاره کیږي.

زه له دې ټولو نه تیر یم او نور څه نه غواړم.

زه هغه څه غواړم چه ستا رضا ورباندې حاصلیږي.

او ستا له رضا نه خلاف څه نه غواړم.

زه وایم په جهان کښې پوهه او علم ډیر کړه. حق او عدالت ته قوت ورکړه. په زړونو کښې رحم او د خیر مینه واچوه، ظالمانو ته هدایت ورکړه چه ظلم بس کړي، په دماغونو کښې د حق نور او د حقیقت رڼا پیدا کړه.[۱]

---

[۱] زیری جریده، دوهمه دوره، دریم کال، د ۱۳۲۳ د دلوی ۱۷ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو او پښتونولۍ دنیا

که د سر په سترګو وګورو نو قندهار هم له ننګرهاره ډیر لرې دی. که د زړه سترګې وغړوو نو پېښور او قندهار هم نږدې معلومیږي.

رحمان بابا او احمد شاه بابا دلته هم د پښتنو بابا دی او هلته هم، ځکه وایم چه قندهار او پېښور لرې نه دي، نږدې دي او عزیزولۍ ډیر نږدې کړي دي. د پښتو او پښتونولۍ دنیا بیله ده او د سیاست دنیا بیله ده

په سیاسي لحاظ نن د ننزیسانو او دوربابا شینواري د لوارګي او خیبر له شینوارو نه دومره لرې دي چه لندن او کراچۍ هم دومره لرې نه دي، مګر په پښتني لحاظ دغه شینواري او هغه شینواري یو تبر او یو کهول دي چه وینه، رګونه او هډونه یې سره شریك دي او ډیره ټینګه عزیزولي لري.

په حقیقي لحاظ هم د دوی هم فاصله ډیره لږه ده او یو بل ته ډیر ژر رسیږي. همدغسه شان د ننګرهار مومند، د غره مومند او د پېښور مومند هیڅ فرق نلري او لکه سکني ورونه ډیر نږدې دي.

زه سیاسي سړی نه یم. زما خبرې په سیاست اړه نلري، زما جهان بیل دی، ما یو ملي سړی وګڼئ، زه یوازې پښتو او پښتنواله پیژنم او په همدغه اساس خبرې کوم. زه د هرات او میمنې پښتون د اباسین او اټك پښتون ته ډیر نږدې ګڼم او پنجاب راته د میانوالي له پښتنو نه ډیر لرې معلومیږي. د دې خبرې سند همدغه دی چه د رحمان بابا په ژبه د پنجاب خلق نه پوهیږي او هغوی ورته بابا نه وائي مګر پښتانه چه هر چیرته وي د ده په باباتوب فخر کوي او د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اشعارو نه ډېر خوند اخلي د پښتنو په کلي کور کښې د خوشحال خان د شعر سکه تر قيامته چليږي، مګر په سند او پنجاب کښې ئې څوك د كتاب پاڼه نه اړوي. پښتون كه د دنيا په يو سر او بل سر كښې وي دغه راز لري تسوب د دوی اصلي او حقيقي قرابت ته څه زيان نه رسوي. ځكه چه دوی پاك خدای د ازل په ورځ نژدې كړيدي او فطرت د دوی رابطه ټينګه ساتي.

ورور له وروره او پلار له ځويه په دغسې لريوالي نه لرې كېږي او د قرابت په مخكښې غرونه، سيندونه او سياسي حدود مانع كېدی نشي.

ځنګه چه هيڅ قوت او طاقت عزيزان له عزيزانو نه شي پردی كولی دغه راز پردی له پردو سره عزيزان كول هم د فطرت له تقاضا نه وتلې خبره ده پردی كه هرڅومره نژدې شي او د سرې كاله ته راشي بيا هم ثري دي او د خپلو ځای نشي نيولی.

د ډيورنډ خط د ښيروارو او مومندو په سينه تير شو او پښتانه ئې د پښتنو له كوره ايسار كړه، مګر ورورۍ او عزيزګلوی قطع نشوه.

د خيبر هغه خوا پښتانه له پنجاب سره يوځای د برطانوي هند له حكومت لاندې راغله. مګر پښتانه او پنجابيان يو نشوه

ملي او قومي تعلقات پيدا كول د فطرت كار دی او د فطرت اړول د انسان كار نه دی پردی حكومت او د نورو سياست دغه شان اقدامات كوي. مګر له خدای سره د چا زور برابر نه دی او د فطرت قانون څوك نشي اړولی. وګورئ! د هوا كوترې او چڼچڼې يوځای نه الوزي، د غرونو په حيواناتو كښې هم د جنس او نوع تميز شته يعني يو جنس له بل سره ګډ نه ګرزي.

دهقانان غنم او اوربشې يوځای نه كري. د دنيا قومونه او ملتونه د ترك او ايران د عرب او افغان په نامه او نورو نومونو بيل بيل حكومتونه لري

دین او مذهب ته رجوع وکړئ، چه د محرم او نامحرم ترمنځ څومره فرق دی؟ د اسلام په قانون کښې هم د ورور میراث وروړ ته رسیږي او پردی ترینه محروم دی وروسته له دغو ټولو خبرو پدې خبره باندې غور وکړئ، چه پښتانه له پښتنو نه شکول او له پردو سره نې ګډول څنګه کار دی؟.

ایا داسې قوت په دنیا کښې شته چه ملي احساس او ملي شعور محوه کړي یا د خپل پردي تمیز له قومونو او ملتونو نه واخلي یعنې پردي خپل کړي او خپل پردي کاندي. یو حکومت دا کولی شي چه ژمریان د وسپنې په پنجره کښې ایسار کړي، انسانان په جیلونو کښې واچوي او د هوا مرغان په قفسونو کښې وساتي، مګر فطرت نشي بدلولی او د فطرت په تقاضا هر څه خپل اصل ته رجوع کوي.

زه د پېښور د رادیو یو غیر طبیعي اواز ته نه ګورم ځکه چه ما د هغه ځای د شاعرانو د زړه اوازونه د ډېرو کلونو راهیسې اوریدلي او په رمز و اشاره باندې پوه یم. زه پوهیږم چه د یو حساس او رښتیاني پښتون زړه څه غواړي او ملي ارزو څه تقاضا لري، ماته دا هم معلومه ده چه ضرورت او مجبوریت په ځینو کسانو باندې څه کوي او څه وائي؟ زه د پښتنو یووالی او نږدیوالی یو حقیقت ګڼم چه فطرت او قومي عادت ئې شاته ولاړ دی او مرسته ئې کوي. په دغه حقیقت باندې زه ټینګه عقیده او پوره باور لرم.

زه د چا خبرو ته نه ګورم د تکامل سیر ته ګورم او د فطرت غږ ته غوږ ږدمه. که انساني تمدن له کور او کورنۍ نه شروع وي او مملکت ترینه جوړ شوی وي، که د اجتماع له یوه زړي نه ونې او باغونه پیدا شوي دي د پښتنو له قبایلو نه هم ارومرو د پښتونستان په نامه یو دولت جوړیدونکی دی او دلوی خدای په مرسته جوړیږي، که زه او ته ئې نشو جوړولی قدرت ئې جوړوي او ملي جاذبه ئې د جوړولو اراده لري. انشاء الله تعالی.[1]

[1] زیرى جریده. دوهمه دوره. دریم کال. ۳۹ مه ګڼه. د ۱۳۳۴ د ثور ۱۰ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله ژبه

دا مقاله د حق په رڼا کښې په قوي ادبيت او د اجتماعي حرارت له تاثير لاندې ليکلې شويده.

"خادم"

د انګلستان مشهور ليکونکی کارلايل وايي: "که مونږ مجبور شوو چه يا هندوستان نورو ته پريږدو او شکسپير زمونږ وي يا شکسپير د بل چا شي او هندوستان زمونږ وي، موږ شکسپير له هندوستان څخه غوره او مهم ګڼو."

دا خبره يو انګليس په هغه وخت کوي چه هند او پاکستان دواړه يو مملکت و. سړی چه اوس يوازې هند په نظر کښې ونيسي او له نورو ملکونو سره ئې مقايسه کوي نو دغه مملکت په هر لحاظ يو لوی مملکت دی او ډير لوی قيمت لري.

کارلايل چه دا خبره کوله د هندوستان ثروت او وسعت ورته ډير ښه معلوم و اوپه دې پوهيده چه په هندوستان کښې لکه ټاګور او اقبال ښه ښه شاعران هم شته او د هندوستان پخواني شاعران هم په شعر او ادب کښې کم شهرت نلري.

سره له دغې خبرې او سره له دې چه انګليس يو خونسرد ملت دی او د شعر و ادب په مقابل کښې فرانسويانو غوندې نه دی بيا هم دغه ثروت پسند خلق هندوستان له شکسپير نه ښکته ګڼي او خپل هغه سړی چه خپلې ژبې ته ئې ادبي او عرفاني خدمت کړيدی له يوه ډير لوی مملکت سره نه برابروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر کله چه د ژبې يو اديب او ليکونکی د يوه انګليس په نظر کښې دغومره ارزښت لري ته وواېه چه انګليسي ژبه به د کارلايل په نظر څومره اهميت لري.؟

فرانسويان چه خپلې ژبې او خپل شعر و ادب ته زيات متوجه دي د هغوی په نزد به ئې قدر او قيمت څومره زيات وي؟

هغوی پريږدئ او ايران ته راشئ چه فردوسي، سعدي او حافظ هلته څه قيمت لري او په څه نظر ورته ګوري؟ همدارنګه عربو ته وګورئ چه خپله ژبه څنګه ګڼي او نورو ته ولې "عجم" وايي؟.

که هر ځای ته لاړ شئ او هر چاته لاړ شئ د هر چا په نظر کښې خپله ژبه او خپل شعر و ادب ډېر ستر قيمت لري. که يو انګليس خپل شکسپير په ټول هندوستان نه ورکوي ايران هم هيڅکله خپل سعدي او خپل فردوسي په شکسپير نه بدلوي.

هر ملت خپل شاعران او ليکونکي ځکه ښه ګڼي چه د دوی په خپلې ژبې پورې ارتباط او تعلق لري. ژبه د هر ملت د پاره لکه لمر د نور او فيض منبع ده. که د چا په ژبه کښې علم او معرفت ځای ونيسي او هنر پکښې پيدا شي نو د هغوی په ذهن او دماغ، په اخلاقو او افکارو، په عواطفو او احساساتو باندې عميق اثر کوي او اثر ئې حقيقي او دايمي وي. د هر ملت د انسانيت او مدنيت معيار ژبه ده. که په ژبه کښې هر څومره معنی پرته وه، په ملت کښې هم هغومره معنی شته. که ژبه وحشي وه او علم او ادب پکښې لږ و هلته د وحشت او جهالت سرمايه ډيره زياته ده

ژبه له زړه او دماغ، له روح او احساس سره تعلق لري او د ژبې ترقي د ټولو ترقياتو اساس دی. که په ژبه کښې وسعت موجود و، د هغه ملت نظر هم وسيع وي.

د منطق پوهانو د انسان تعريف په نطق او بيان باندې په غلطه نه دی کړی، هغوی د ژبې په اهميت او قيمت باندې ډېر ښه پوه شوي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هر ملت پوهان او عالمان مري او علم لکه د دنیا مال وارثانو ته نه پاتې کېږي، که یوه ژبه علمي او ادبي ژبه وي او پوهه د ژبې په زړه کښې ځای ونیسي نو ژبه نه مري او علم و معنی هم له مرګه نجات مومي. ژبه زمونږ په شان فاني نه ده او د ابدیت له پرتوه ئې استفاده کړیده. که په ژبه کښې د عرفان رڼا موجوده وه، نو هغه ژبه د خلقو د پاره د خضر مثال لري او بل رهبر ته حاجت نشته.

ملت په حقیقت کښې ژبه ده بل شی نه دی، هغه پښتانه چه دوه سوه یا درې سوه کاله پخوا ژوندي وو اوس یو هم نه دی پاته، که زمونږ ملت د یوې محدودې خاورې افرادو ته وایو، چه له یوه نظام لاندې ژوند کوي او خیر و شر ئې شریك وي، نو هغه ټول افراد په یوه قرن یا دوه قرنو کښې له منځه ځي او نور ئې په ځای درېږي. هغه نظام هم بدلېږي او هغه حدود هم په هغه حال نه پاتې کېږي. په دغه صورت کښې باید سړی ووائي چه ملت قرن په قرن بدلېږي او د ملت عمر له یوه قرن څخه زیات نه دی، مګر مونږ وینو او ګورو چه هر ملت خپل تاریخ زرګونو کالو ته رسوي.

نظام او حکومت بدلېږي. نسلونه نوي کېږي، سیاسي حدود تغیر کوي، مملکتونه یو له بل سره ګډېږي یا تجزیه کېږي. مګر ملتونه باقي وي ځکه چه ملت د یوې معنی نوم دی چه په زرګونو کالو کښې ډېر لږ تغیر قبلوي او د دوام او بقا زېرمه پرې ډېره زیاته لګیدلې ده.

هو! ژبه ملت دی او د ژبې خدمت د ملت اساسي خدمت دی چه فیض او برکت ئې ټول ملت ته رسېږي او قرنونه ئې نشي محوه کولی.

دغه قصرونه او ماڼۍ، دا فابریکې او کارخانې، دغه لارې او سړکونه، دغه بندونه او نهرونه چه نن جوړېږي بې ارزښه نه دي او د وطن په خدمت کښې حسابېږي. مګر د ژبې احیاء او ترقي ډېر ستر او مهم خدمت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغـه مولفیـن او مـترجمین چـه پـه یـوه ژبـه کـښې علـم او معنـی ږدي او ادب ژوندی کـوي، د شکسـپیر پـیروان دی او ډیـر لـوی کـار سـرته رسـوي.

پښتانـه پوهـان بـايد دې خـبرې تـه ښه ملتفـت شـي چـه پښتـو پـه اوسـني وخـت کـښې هیـڅ نلـري او د خپلـو پوهـانو فکـري او قلمـي مرستې تـه ډیـر زیـات احتیـاج لـري. د پښتنـو معنـوي مـرګ او ژوند پـه پښتو پورې ارتبـاط لـري او د پښتـو ژونـد د پښتنـو ژونـد دی.

نـور خلق پـه دې فکـر کـښې دي چـه افـراد د علـم او سـواد خـاوندان کـړي او پـه سـلو کـښې يـو تـن هـم بیسـواده نـه وي، مـګر مونـږ لاژبـه د پـوره سـواد خـاونده کـړې نـه ده او ډیـر ابتدائـي حـال کـښې ده. کـه يـو پښتـون د پښتنـو لـه مسـتقبل سـره څه لـږه ډیـره علاقـه لـري او د ژبـې اهمیت پیژنـي، کـه څوك غـواړي چـه لـه پښتـو او پښتـون سـره بـې مینـې نـه وي او د خپـل اجتمـاعي شـعور ثبـوت ورکـړي. د پښتـو لـه خدمـت نـه بـايد ځان محـروم پـرې نـږدي او د خپلـې پوهـې پـه انـدازه پښتـو تـه علمي او ادبـي خدمـت وکـړي.

کـه يـو پښتـون سـره لـه يـو څه پوهـې يـوازې د خپـل عیـش او راحـت د پـاره کـار کـوي او د ژبـې د پـاره هیـڅ نـه کـوي سـبا بـه ښه نـه معلومیږي او نـن بـه ئې هم پـه څیـره بـاندې بـل شان ګرد پـروت وي.

پښتـو ژبـه د ټولـو پښتنـو مشـترك نـاموس دی او د پښتنـو علمـي او ادبـي حیـات ور پـورې تړلـی دی. کـه دپوهـې او سـواد خـاوندان پښتنـو تـه دخیـر رسـولو فکـر لـري، پښتـو ژبـه دې نـه هیـروي او د پښتـو علمـي او ادبـي خدمـت دې پـه ځان فـرض وګڼي.

هغـه پښتانـه چـه نـن څه قـدر علـم او پوهـه لـري کـه پـه هـر کـار کـښې وي او پـه هـر ځای کـښې وي مونږ نـه وايـو چـه خپلـه ګټه. خپـل مقـام او منصـب دې پريـږدي او خـاص د پښتـو خدمـت تـه دې ځان وقـف کـړي. ځکه چه دغـه راز تکلیـف يـو نیـم سـړی پـه ځان بـاندې ايښودلـی شـي نـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بل چا باندې، مګر د پښتو د پاره د علم او ادب اعانه غوښتل او په کال کښې کوم اثر لیکل کوم ډیر لوی تکلیف نه دی.

مونږ وینو او ګورو چه ځینې پښتانه چه پښتو ئې مورنۍ ژبه ده له لوړو مدارسو نه راوتلي دي یا د مطالعې له لارې د علمي معلوماتو خاوندان دي او په یوه خارجي ژبه هم پوهیږي، مګر د دوی د علم او پوهې هیڅ اثر په پښتو کښې څوك نه ویني او پښتو ته د خپل فضیلت له ګنجه څخه څه نه ورکوي، ځکه چه دوی ته نور رسمي وظایف ور په غاړه دي او په مهمو (؟) کارونو مشغول دي.

مونږ جرئت نشو کولی چه داسې خلقو ته ووایو چه تاسې خپلې چارې پریږدئ او شپه ورځ د پښتو خدمت وکړئ مګر که دا امید وکړو چه کله کله دې د پښتو په لمن کښې څه اچوي او د خپلې پوهې زکات دې پښتو ته ورکوي ډیر جسارت به نه وي.

له خپل حکومت نه هم ارزو لرو چه د پښتو د پیشرفت او ترقی وسایل په زیاته اعتنا ولټوي او دا ژبه علمي او ادبي ژبه وګرزوي ځکه چه خپل حکومتونه خپله ژبه روزي او پردي حکومتونه ئې محوه کوي یعنې د خپل او پردي حکومت اصلي او اساسي فرق همدغه دی.[1]

---

[1] د زیري جریده، دوهمه دوره، دریم کال، ۴ مه ګڼه. د ۱۳۳۴ د ثور ۱۷ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هسې خوشحاله يم

يوه ملګري راته وويل: " زه چې نـا وينـم هسـې خوشـحاله يـم!" مـا پـه خواب کـښې وويـل: کـه دلتـه سـړی هسـې خوشـحاله نـه شـي نـو د خوشحالۍ د پاره څو عقلي او منطقي دليـل نـه شي پيـدا کيـدی.

هغه چه مونږ يې د خوشـحالۍ اسباب ګڼو، په حقيقت کـښې د غـم او تشـويش اسباب وي او خلق پـرې هسـې خوشـحاله وي.

هغـه ماشـومان چـه پـه لارو او کـوڅو کـښې پـه مـاتو کـودړو او خـاورو ګټو بـاندې لوبـې کـوي، څومـره خوشـحاله دي.؟ آيـا دا خوشـحالي بـې سـببه نـه ده؟ کـه د دغـې خوشـحالۍ اسباب همدغـه وي چـه لـه دغـو ماشومانو سره يې ګورو، آيـا هيڅ ورتـه ويلـی نـه شـوو؟ د عقـل پـه نظـر کـښې خو دنيـا هـم هيـڅ ده او يـو فيلسـوف ژونـدون او دنيـا هـرڅه هيـڅ ګڼي. کـه زه او تـه يـا يـو بـل څوک کلـه پـه څه شـي خوشـحاليږي پـه حقيقـت کـښې هسـې خوشـحاله دي او نيـک بخـت همـاغـه دی چـه هسـې خوشـحاله وي.

کـه سړی سوداګر مزاجه وي او بې د دنيا لـه ګټې نـه، پـه بـل شـي نـه شـي خوشـحاليدلی، کـه دروازې يـې د سـرو او سـپينو هـم وي، پـه کـور يې د غم کاڼي پريوزي او پـه خوب کـښې هـم خوشـحالي نـه وينـي.

کـه يـو سـړی هـر څومـره لـوی شـي او پـه لـوی کـور کـښې کښېنـي هغومـره لـه خوشـحالۍ نـه لـيرې کيـږي او لـه انديښنـو سـره يـې تعلقـات زياتيـږي.

پخوا زه په بـل فکـر کـښې وم، مـګر لـه يـوه وختـه راپـه دې خـوا، پـه دې عقيـده يـم چـه خوشـحالي د ماشـومانو مـال دی او د بلـوغ اصلـي علامـه لـه غـم سره آشنا کيـدل دي. د عقـل او هوښيـارۍ علامـه هـم بـې غمـې نـه ده غـم دی، پوهـان او هوښيـاران هـر چيرتـه بـروس‌ناسـت وي او غمونـه تلـي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه چه دلته له هر چا سره غم او اندېښنه زياته وينم او خوشحالي نه وينم، نو خوشحاله شم چه ښه ده دا خلق د صغارت له مرحلې نه تېر شوي دي. ځکه دنيا وربانديې داسې تنګه ده چه افلاطون يا ديوجانس هم په خپل غم کښې دغومره په تنګ نه و.

چېرته چه د خوشحالۍ قحط وي، که يو سړی هسې بې زيار و زحمته خوشحاله وي بايد نيکبخت يې وګڼو او تبريك ورته ووايو

وروسته له دغو ټو خبرو، زه خپل آشنا ته وايم، زه هم تا غوندې يم چه آشنا ووينم هسې خوشحاله شم او زماد خوشحالۍ سرمايه هم تش ليدل او کتل دي. دا سرمايه د ماليـاتو د قانون لاندې نه راځي او حساب و کتاب ته يې ضرورت نشته، ځکه چه خلق يې هيڅ او هسې ګڼي. زه همدغه خوشحالي چه په هيڅ او هسې بنا وي، په هيڅ شي نه ورکوم، دا متاع زما په نظر کښې ډيرقدر لري. ته ورته هيڅ يا هسې مه وايه. که ته زما په ليدو خوشحاله يې زه هم ستا په ليدو خوشحاله يم، ځکه وايم چه ته هسې نه يې خوشحاله. ښايي ما ډير زيار ايستلی وي چه ته زما په ليدو خوشحاليږې او د يوه بل په ليدو نه شې خوشحاليدلی. که نور هيڅ نه وي، هغه مينه چه زه يې له تا سره لرم تا خوشحالوي او په تا باندې اثر لري.

دا ټولې خبرې ما هغه وخت ونه کړې، زما جواب يوه جمله وه او بس.

نه پوهيږم ښاغلي بختاني زما په خبرو کښې څه وليدل چه په دغه باب کښې يې مضمون رانه وغوښت. ماته د فرمايشي مضمون ليکل ډير ګران وي او يوازې د زړه په فرمايش څه ليکلی شم، مګر ځينې اشنايان په زړه کښې ځای لري، ځکه يې خبره په ډاګ غورزول آسان کار نه وي.[1]

[1] زيری، جريده، دوهمه دوره، دريم کال. ۴۱ مه ګڼه. د ۱۳۳۴ د ثور ۲۴ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبې خدمت

د خان خدمت یا د خان خدمت هر څوك كولی شي، مګر د ژبې علمي او ادبي خدمت د پوهانو او لایقو خلقو كار دی.
كوتك او ټوپك هر څوك په لاس كښې نیولی شي، مګر قلم په لاس كښې نیول د هر چا كار نه دی.
هغه چه له زړه او دماغ نه كار اخلي او هغه چه د لاس او پښو وظیفه اجرا كوي یو شان نه دی.
په یوه ژبه كښې علم او معنی پیدا كول د خیال او احساس تصویر ایستل، ذوق او شعور تربیه كول، هغه عالي هنر دی، چه د ادیب او لیكونكي په برخه رسیدلی دی.
دا هغه كار نه دی، چه مزدوران او نوكران ئې كوي یا په مامور پیشه خلقو پوري اختصاص ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کار د پاره هغه اشخاص په کار دي. چه ډېره عالي غايه او عالي نظر لري يعنې له دنيا نه معنی ته ډېر مايل وي او د علم و ادب پالنه خپله مسلکي وظيفه ګڼي. هغه څوك چه د ژبې علمي او ادبي خدمت سره عشق او علاقه لري هغه بيا د تعطيل او رخصتۍ ورځې نه پيژني او د ورځې نه د شپې ډېر کار کوي.

هغه که په محبس کښې هم وي خپله وظيفه نه هيروي او له خپل کاره لاس نه اخلي د "دشتي" "ايام محبس" د زندان محصول دی، مګر له نورو آثارو نه ئې ډېر غوره معلوميږي يا "حسين کوثر" چه د حبس په موده کښې ئې د پښتو ژبپوهنې په باره کښې نوې نظريې ورکړې. پښتو پالنه او د پښتو علمي او ادبي خدمت له پښتنو ليکوالو او پوهانو نه همدغه راز عشق او علاقه غواړي چه په هيڅ حال او په هيڅ ځای کښې ترك نشي او څوك ئې د محض پيسو د پاره ونکړي او نه دچا امر او فرمايش ته منتظر وي.

هو! دغه راز ملي او اجتماعي نهضتونه ملي اومسلکي اشخاص غواړي اود عشق او عقيدې خاوندانو ته ضرورت لري.

زه نه وايم چه په پښتنو کښې داسې خلق بيخي نشته ځکه چه يو نيم سړی پيژنم چه د پښتو خدمت محض د معاش او شخصي ګټې د پاره نه کوي او له ژبې سره ئې علاقه رسمي نه ده قلبي او حقيقي ده.

له دينه هم انکار نه کوم چه يو نيم سړی به پښتو پالنه د خپل معيشت وسيله ګڼي مګر ټول ليکوال که هغسې نه دي دغسې هم نه دي. په دوی کښې ځينې داسې اشخاص هم شته چه پښتو سره علاقه لرل يو ملي او اجتماعي هدف ګڼي او په همدغه تله خلق تلي. يعنې حب او عدم حب ئې په همدغه اساس بنا دی. که څوك يو څه علمي او ادبي اقتدار لري او د پښتو په خدمت کښې برخه نلري هغه له پښتو سره بې علاقې ګڼي او خپله علاقه ورسره ټينګه نه ساتي.

د دوی په نزد هماغه سړی ډېر ښاغلی او منلی دی چه د پښتو پالنې فکر او اراده ورسره شته او پښتو د پاره يو څه خدمت کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه مسلکي شعور که څه هم نن ډیر ضعیف او نحیف غوندې معلومیږي بیا هم د امید وړ دی او هیله لرو چه نه دې زړي نه به سمسور باغونه پیدا شي.

پوهان او ادیبان دې خبرې ته بنه ملتفت دي چه په دغه وخت کښې د ژبې خدمت د اولیت حق لري او په نورو اجتماعي خدمتونو مقدم دی ځکه چه مونږ علم او ادب ته ډیر محتاج یو او د پښتنو لیکوالو ضروري او لازمي وظیفه همدغه ده.

مونږ باید یو پاك، صاف او خالص علمي او ادبي نهضت وغواړو او نور هر څه نورو ته پریږدو.

سیاسي نهضت او اداري تحول د سیاستونو او د حکومت کار دی پوهان او ادیبان باید ادبي او عرفاني نهضت وغواړي او بس.[1]

[1] زیری جریده، دوهمه دوره، دریم کال، ۴۷ گڼه، د ۱۳۲۴ د سرطان ۳ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوشحال خان

د اشعارو اجتماعي او اخلاقي خوا

شاعران او د اکثریت په لحاظ په عملي دنیا کښې ډیر بې برخې دي او له خلکو سره ئې ناسته ولاړه او د ژوندانه تعلقات ډیر کم دي.

په همدغه وجه ډیر شاعران په عشقي یا تصوفي خیالاتو کښې دومره ډوب تللي چه د ژوند واقعي او عملي اړخونو ته ئې توجه ډیره لږه ده ځکه ئې په اشعارو کښې اجتماعي افکار او نظریات ډیر لږ موندلی شو.

که د تیرو وختو شعر و شاعرۍ ته وګورو دا حقیقت ډیر ښه څرګندیږي چه پخوا به په شعر کښې یا داسې شاعرانه خیالاتو ځای درلود چه په واقعي دنیا کښې به ئې مصداق نشو پیدا کولی یا به د عشق داسې رمزونه او رازونه پکښې و چه نور خلک به پرې ښه نه پوهیدل او یوازې شاعرانه شعور به ئې درک کولی شو.

هغه وخت شعر د عامو خلکو د پوهولو د پاره نه و د تفنن او کمال ښودنې د پاره و. د عوامو د احساساتو او جذباتو د راپارولو د پاره یوازې رزمي او حماسي شعرونه ویل کیده چه خلک به ئې غزا یا ملي جهاد ته تحریکول.

اخلاقي نصایح که څه هم له ډیر پخوا وخته په شعر کښې موندلی شو خو هغه به هم غالباً داسې خبرې وې چه نظراً به ډیرې ښکلې معلومیدې مګر له انساني فطرت سره به ئې ډیر اړخ نه لګاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې آخره زمانه کښې چه شعر او شاعر د زمکې له خلکو سره خپل تعلق له پخوا نه زيات کړ نو له اجتماعي ژوند او مدني خوا سره ئې رابطه ډيره ټينګه شوه

زما په عقيده دغه کار په پښتو شاعرئ کښې خوشحال خان ختټك آغاز او تکميل کړ او دغه لوی تحول يوازې ده ته منسوب دی.

خوشحال خان هغه شاعر نه و چه د ژوند له جنجالونو او کړاوونو او د اجتماع له شور و شره ګوښې پاتې وي او له تشو شاعرانه خيالاتو سره مشغول وي.

دی د شاعرانه ذوق او قريحې له لرلو سره د خپل ولس مشر هم و او د پښتون د جوړيدو، يو کيدو او لوړيدو لوی فکرونه ورسره ملګري و.

دی د پښتنو حال او مال ته ښه متوجه و او د ملت مستقبل ئې په نظر کښې و.

ده د يوه معلم او مربي په حيث خلکو ته لارښوونه کوله او خپل اجتماعي افکار ئې په شعر کښې وړاندې کول. د ده د شعر اجتماعي خوا تر ډيره حده د مليت او افغانيت په بنياد اتکاء لري او دشعر ډير ستر امتياز ئې په همدغه برخه کښې موندلی شو چه زه د مضامينو د تقسيم په وجه په دغه مورد کښې د څه ويلو حق نلرم ځکه چه دا برخه د ده د شعر له اجتماعي خوا څخه بيله شوې ده او د مستقل مضمون په حيث يوه محترم شخص ته د څيړنې د پاره سپارل شوې ده. زه دا استثنی په نظر کښې نيسم او ځان مقيد ګڼم چه د ده په اشعارو کښې سوا له دينه نور اجتماعي او اخلاقي مضامين ولټوم.

خوشحال خان د يوه مفکر او صاحب نظر شاعر په حيث د انفرادي او اجتماعي ژوند په مختلفو خواو او په ډيرو اجتماعي مسايلو کښې خپل افکار او نظريات څرګند کړي دي چه په ځينو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښي له خپل عصر نه ډیر وړاندي دی او په ډیرو خبرو کښي د خپل محیط او ماحول او د پښتني ذهن او عقایدو ډیر ښه ترجمان دی.

که څوك دا سوال طرح کړي چه تاسو څنګه سړي ته په شخصیت او رجلیت قایلیږئ یا په بل عبارت د خپل ایدیالي شخص د تشخیص د پاره څه صفتونه او څه راز خویونه لازم او ضروري ګنئ؟

ښائي چه دغه سوال ته هر څوك د خپل فکر او نظر مطابق بیل بیل جواب ووائي او مختلف نظریات راپیدا شي. دی په دغه مورد کښي د پښتني شعور او احساس په بنا هغه چاته په سرپټوب او حیثیت قایل دی چه مردي او مردانګي ولري او د ننګ او غیرت خاوند وي. دی له دینه چه سړی له نامرد سره مکښي ته ورسیږي دا بهتره ګني چه له مرد سره په بیدیا او بیابان کښي ورك شي او پس له مرګه هم د مرد ترنوم لاندي ښخیدل غواړي نه د نامرد له څنګه.

د همدې لامله وایي:

د نامرد سره مکې ته رسیدلی
ښه د مرد سره په بیدي بیدیا ورك
پس له مرګه ښخ د مرد تر قدم ښه دی
ګور مي مشه د نامرد له ګوره سم

اوس به ګورو چه د خوشحال خان په نظر کښي مرد څوك دی او د مردئ صفات د ده په نظر کښي کوم کوم دي؟ دا صفتونه د ده په دغو بیتو کښي وګورئ:

مرد بـه نشي په ګفتار	خو پیدا نه کړي کردار
چه دي وکنځي مرد نه تې	که له تانه وي په ډار
چه څه دی خو انتقام دی	د مردانو کاروبار
چه عزت ورڅخه نه وي	هغه مرد نه دی په کار
هم مهره لري هم زهر	ښه مردان دي لکه مار
چه هم تندر هم باران وي	تر هغو مردانو خار
مرد به غم د خپل هنر کا	نه د درز نه د دینار

(c) ketabton.com: The Digital Library

مــرد به غم کا د خپل شرم　　د عـــــــــزت د اعتبـــ
نــــامرد فخر په نسب کا　　مـرد نـه مـور لـري نـه پـلا

✲ ✲ ✲

مــرد هغــه چــه همــت نــاك برکتنــاك وي
د عالمــه ســره خــوږ پــه زيســت و ژواك وي
مخ ئې مـخ قــول ئې قــول عــهد ئــې عــهد
نــه دروغ نــه ئــې فريــب نــه تــش تپــاك وي
لـږ ويــل ډيــر ئــې کــول پــه خاموشــۍ کـښي
د غنچـې غوندې خولـه ډکـه سـينه چـاك وي
چــه خـــبره د پســـتۍ د بلنـــدۍ شـــي
پــه لويــې لکــه اسـمان پــه پسـتۍ خــاك وي
پــه تمکيــن کښې لکــه سبر پــه پسـتې کـښې
پــه هــر لــور څانــګې زنــګوري لکــه تــاك وي
لکــه ګل شـــګفته روی تــازه پــه بــاغ کــښې
هميشــــه د ښو بلبلــــو پــــري بلغـــــاك وي

✲ ✲ ✲

په نورو متفرقو شعرونو کښې وايي:

مـرد بــه غيــور وي مـــرد بـــه صبــور وي
هــم بــه پــه عفــوه پــه کــرم مشـــهور وي
نـــامرد هغـــه دی پـــه حقيقـــت کـــښې
چــه دا خو توکـــه نـــې لـــه دلـــه دور وي

✲ ✲ ✲

کـــه د مردانـــو پـــه ديـــن آئيـــن ئـــې
نـه بنـد پـه سـره ئيې نـه بنـد پـه سـپين ئـې
کـه نـه دي تخـت شـته نـه دي افسـر شـته
قيصـــر د روم ئـــې ففغـــور د چيـــن ئـــې

✲ ✲ ✲

(c) ketabton.com: The Digital Library

مــردان هغـــه دي چـــه همـــت نـــاك وي
پــه هــره چــار كــښې چـسـت و چـالاك وي
كـه غـم پـرې راشـي پـروا د غـم نـه كـا
خــواړه لــه هــر چــاپــه زيـســت و ژواك وي

* * *

څو وانخلـــې لـــه غليمـــه انتقـــام
مـرد نـه خـوب كـا نـه خـوراك كـا نـه آرام
چـه د ننـگ او د نـامـوس انـد وه ئـې نـه وي
د هغـــه ســـرې بــه نـــه وي احـــترام
چـه د بـل ترلاســه ورغــې د بـل شــو
مـرد بـه خپــل لـري د خپـل فكـر زمـام

* * *

پـه جـهان كـښې كـه مـردان دي هـم هغـه دي
چــه و ســختې و تــه ونيســې ځانونـــه

* * *

واړه زړونــه فراغــت دي پــه ښادۍ كــښې
چـه پــه غـم كـښې مردانـه شـي زړه هغـه

* * *

كـه پـه تـوره ئـې جـواب وركـړې مـردې ده
كـه وجـود دې څوك ازار كـاندي پـه چـوب

* * *

له دې بيتـو ښكـه معلوميـږي چـه دى هغـه چاتـه پـه درانـه نظر ګورى چه له ګفتـار سره كردار هـم ولـري او د عمـل جنبـه ئـې ډيـره درنـه وي.

هغه څوك چـه د چا سترګه ترينه نـه سوزي او خپـل انتقام پـه لـوړه پيمانه نشـي اخيســتلى بـا ئـې د خپـل فكـر زمـام پـه خپـل لاس كـښې نـه وي او پـه پت او عـزت بـاندې د سـر او مـال ښندلـو تـه نـه وي تيـار د ده پـه نزد د احـترام وړ نـه دى.

دى مـرد لـه مـار سـره تشبيـه كـوي چـه بـايد هـم زهـر ولـري او هـم د مـهر مـوره، هـم لكـه د آسـمان وريـځ د رحمـت بارانونـه ورسـره وي او هـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسماني تندر چه د لرګي خواب په تروه ورکړي او په سختو حالاتو کښي د صبر ثبات خاوند وي.

د آسمان په څېر لوېي او بلندي او د زمکې په شان فروتني دواړه ديو لوی شخصيت د پاره ضروره ګڼي.

په عهد و قول ټينګار، له چل ول او ټګۍ بېرګئ نه خان ساتل د مردی شعار بولي. که څوك د مردانو په دېښن او آيين ټينګ وي هغه ته دروم قيصر او د چين ففغور وايي. د خوشحال خان ايديالي شخص بايد د تمکين او وقار خاوند وي. ډېر ويل او ډېر خندل ده ته د شخصيت سپکاوی معلومېږي او سره له دې چه په اجتماعي ژوند او معاشرت کښي شګفته رويي او خلاصه تنده ستائي بيا هم وايي.

همیشه اوسه خوله پته لکه ناوي
چه ضرور شي بيا هاله کړه دوه حرفونه
تر هغه به نا معقول په جهان څوك وي؟
چه همېش په خندا سپين لري غاښونه
که خبره که خندا کړي جګي جګي
هره چار تر حساب مه کوه بيرونه
درته وايم چه په کوم توکي به دروند شي
چه د هر چاسره نکړي خوابونه

خوشحال خان د ښو او بدو معيار د جامعې د خدمت او منفعت په اساس تعينوي، هر شي چه په مدني دنيا کښي د خلکو د پاره نافع او مفيد وي هغه ښه ګڼي او که مضر وي په بده سترګه ورته ګوري.

په شرقي ممالکو کښي سپي او خر له نورو حيواناتو نه په سپك نامه يادېږي او زمري ته په احترام کتل کيږي. د همدې لامله په شعر و ادب کښي د زمري ستاينه وينو او دا شان تشبيه له زمري سره لوی صفت دی مګر خوشحال خان بالعکس وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپی به ښه کړم تر مزري نه
سپی د کور مزری د غره دی
خر که بد دی بیا وری وړی
بد سړی بستر تر خره دی

خوشحال خان د خلکو عمومي قضاوت او عام نظر ته په ډېر اهمیت قایل دی او د جامعي شعور له هر دلیل او حجت نه قوي سند بولي. لکه چه وائي:

هیڅ حجت له هیچا مه کوه خوشحاله
هر چه تا و ته څوك وايي ته هغه

* * *

د ده له یوه بیت څخه معلومیږي چه دی کمیت ته په کم نظر نه ګوري او اکثریت ډېر محترم او معظم ګني، څکه یو تر سلو او سل تر زرو قربانوي لکه چه وايي:

بندوبست د کاینات دی په خبرو
یو تر سلو صدقه شه سل تر زرو

سره له دې چه د کایناتو بندوبست په خبرو پورې موقوف ګني او د ده نبوغ هم په خبرو کښې دی بیا هم تشو خبرو ته په څه ارزښت نه دی قایل او کار و عمل ته په ډېره درنه سترګه ګوري څکه وائي:

په چارم اسمان به ناست لکه عیسی وم
که اسمان ته الواته شوای په خبرو

* * *

په خالي کیسه به نه رسي تر کامه
څه حاصل که بوعلي شي په کیسو

* * *

و ګفتارو ته ئې مه غروه سترګې
په کرده په عمل ګوره کس ناکس

* * *

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوشحال خان په اجتماعي نظرياتو کښې دا نکته هم ډېر جلب نظر کوي چه دی د انسان فطري او طبيعي استعداد ته په ډېر اهميت قايل دی او بې له ذاتي استعداده د تعليم او تربيت اغېزې ته دومره نه دی قايل لکه چه په دې لاندې اشعارو کښې وائي:

چه بنياد ئې پيدا شوی په نفاق
د هغه نه طمعه مکړه اتفاق
چه اودلي وي په ذات توره شرې
سپينول ئې و هر چا و ته دی شاق
د عسل سره ئې خوره خوږه به نشي
مرغوني چه ترخه ده په مذاق
که اخلاق ناصري په ياد ووائي
په اخلاق کښې به ښه نشي بداخلاق

✽ ✽ ✽

صالحان له ظالمانو په پيدا شي
له زاهده نه پيدا شي غل سارق
د بدخوی د خوی علاج ملك الموت دی
نه په دې علاج خبر حکيم حاذق
که کارګه غوندې ئې فهم وي خوشحاله
هيڅ استاد به شين طوطا نکړي ناطق

✽ ✽ ✽

تعليم د زاغ و زغن که ډېر وکړې
ښکار به پرې کله د باز په څېر وکړې
د ترخې او سپينې توره که کړې سازه
غزا به کله په هغه شمشير وکړې
دا دود هش لري دين و دانش لري
نه ئې رښتياوي نه يې تميزه

✽ ✽ ✽

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردار د عفوې د کرم ښښتن ښه دی
د جنګ ترکاره په آشتی مین ښه دی
ډیر هنرونه د سردارۍ دي
چه واړه تیر شي تیغ مسبرهن ښه دی

* * *

سرداري لره بویه دا درې توکه
یو همت دویمه توره بل اخلاق

* * *

سره له دې چه خوشحال خان د سردارۍ د پاره لوړ اخلاق عالي صفتونه او ډیر هنرونه لازم او ضروري بولي بیا هم وائي:

د مار که نه وي په تن زهر
سردار که نلري خنجر و قهر
دا دواړه توکه زما پښه پوهه
نه یاد په کلي وي نه یاد په ښهر

خوشحال خان که د یوې خوا دسردارۍ په کم و کیف ښه پوه شوی او ټول هنرونه ئې ورمعلوم دي له بلې خوا د ملګرتیا او رفاقت په مفهوم او معنی هم ډیر پوهیدلی دی. که څوك د سردارۍ په فکر کښې نه وي او ځانته د لارې مل او ملګری لټوي نو خان د ملګرتیا اصل و اساس مساوات او ورورولي ګڼي او په دې عقیده دی چه بادار او نوکر هیڅکله ملګری کیدی نشي څکه وائي:

چه تر تانه وړاندې وروستو ځي مله نه دی
چې په لاره درسره سم ځي مله هغه

د سردارۍ او ملګرۍ په باب خو مو د ده فکر او نظر ولید که غواړۍ چه د انسان په باب د ده نظریه ځانته معلومه کړۍ چه دی انسان او انساني مقام ته په څه نظر ګوري او څنګه ئې ګڼي، نو دا بیتونه ئې واورۍ!

جهانونه څه لږ نه دي   تسه ئې نه وينې نادانه
ګوره څو دي هسې زمکې   ګوره څو هسې آسمانه
واړه ځای ستا په زړه کښې   ای تر عرش لويه انسانه
آئينه د زړه صيقل کړه   چه ئې ووينې ای جانه
که دې دا ننداره وشي   جدا نه ئې له سبحانه

* * *

ځای او مسکن دې د کارګه ګلشن نشي
کمذات سړی دې د جاه ځښتن نشي
حسن هغه دی چه اصل ذات لري
د سپاندې ګل به کله سمن نشي

* * *

سره له دې چه دی بې له ذاتي او فطري استعداده تعليم او تربيت ته په څه اثر نه دی قايل بيا هم بې ادبه بې علمه بې هنره او بې اخلاقو کسانو ته په داسې نظر ګوري:

چه نه ادب لري نه عقل رای لري
دوپای ليده شي خوی د څار پای لري
چه بې ادبه وي آدم ئې مه ګڼه
څه شو که شکل آدم نمای لري

* * *

اصيل توب په نور څه نه دی
اصيل توب دی په خويونو
په مريونو کښې اصيل شته
په اصيلو کښې مريونه

* * *

خوشحال خان د سرداری، زمامداری او مملکتداری د پاره ځينې صفتونه او خصلتونه لازم او ضرور بولي چه بايد د ولس مشر او واکمن ئې ولري او عمل پرې وکړي. لکه چه وائي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یـا سـردار لـره خپل عقل — یـا وزیـر صـاحب تدبـیر
کـه هـر څو ئې عقل ډیر وي — بیـا هـم بـویه ښه وزیـر
کـه دا نـه وي نـه هغه وي — پـه ژونـدون ئـې بویـه ویـر
ښه سـردار لـره دوه کـاره — دایـم بویـه پـه ضمیر
یو دې هسې رنګ بخشش کا — چـه پکـښې نـه وي تبذیـر
باز د چرګ، چرګ د دانو دی — ښه دې پـوه شـي پـه دا څیـر
بـل چـه ننګ تـه تیاري کا — پـه دښمـن دې شـي خبیر
کـه په صلح کښې روزګارشي — څه حـاجت د تیـغ و تـیر
پـه دنیـا د سـر ښندل شي — یـا چه حـکم وي د پـیر
یـا چه کار د ناموس پیښ شي — هـوډ تـه هـم نشـي تقصیر
کـه نه څوك نیسي ځان تیغ ته — نـه شلـغم دی نـه پنـیر

* * *

سردار ته بویه دا یو څو څیزه — چـه مرتـبې وي زمـا عزیـزه
په بل ځای کښې وائـي:
مـاهیت یې مونده نشي — چـه څه څیـز دی دابشـر
کـله اور کـله اوبه شي — کـله تـوره کلـه سپر
کـله خورب شي له باده — کلـه بیـا پـه هیـڅ ډنـګر
لکه دی دی په جهان کښې — بـل بـه نـه وي دیـده ور

* * *

د عقـل او پوهـې پـه بـاب هم خـان یـو خـاص نظر لـري چـه کـاغذونو و کتـابونو پـورې ئـې نـه منحصـروي او ناقصـه یـا عـادي پوهـه چـه کـوم لوی خطر ورسره ملګری نـه وي بـې اهمیتـه بولـي.

دی هغـه دانـایي سـتائي چـه پـه انسـان بـاندې پـه نفسیاتي لحـاظ ښه اغـیزه وکـړي. هغـه مـیرزائي دانـش چـه سړی پـرې د بـل مـال شـماري او حسـاب و کتـاب ئـې برابـروي سـپك ګڼي او خـواره حقـیره پوهـه ئـې نـه ده خـوښه.

د ده په اشعارو کښې د عقل او پوهې یادونه په دې ډول شوې ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقــــل د مزکـــــې یـــــا د اســـــمان دی
چــه دومــره نــه لــري هغــه حیــوان دی
عقــــل د مزکـــــې د مـــــور لـــــه نـــه دی
چــــه د اســـــمان دی د دبســـــتان دی
چـه عالمـان ئـې پـه تـور پـه سـپین وینـې
چسه درویشـــان ئـــې پـــه علییـــن وینـــې
د عارفـــــانو علــــــم څه نـــــوردی
تـــر عرشـــه فرشـــه پخپـــل یقیـــن وینـــې

* * *

پـــه کـــاغذو کـــښې خوانـــا یـــې ولولـــې
چــه کښلــی نــه وي هغــه څوك څه لولــې
هســـې مـــردان شـــته پسه دا دنیـــا کـــښې
تختـــې د وچولـــې تختـــې د زړه لولـــې

* * *

دانـــا ئـــې مـــه گڼه چـــه صـــبر نلـــري
چـــه صـــبر نلـــري حکمـــت بـــه څه لـــري
ســـړی د صـــبر پـــه کـــار کـــښې وازمیـــه
چـــه صـــبر نـــاك وي هـــر څه بـــه ښه وي

* * *

د نـــاقصې پوهـــې بـــدل پـــه کـــار نـــه دی
د دانــــا فکــــر خطــــر لــــري خطــــیر

* * *

د لوئیـدو اولوړیـدو پـه بـاب خوشـحال خـان د ښه غـور و دقـت خاوند دی او پـه محـض لوړتیـا او پورتـه ختلـو هیڅکلـه نـه غولیـږي. پـه دي بـاب کـښې تاسـو د ده هغـه شـعر واورئ چـه د چنـار او کـدو دبـوټي سـوال و جـواب پکـښې پـه دي ډول درج دی:

چـــه کـــدو مـــې د چنـــار پـــه ونـــه وخـــوت
و چنـــار تـــه ئـــې اغـــاز کـــړ دا مقـــال

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــه تـــه ئـــې د څو کـــالونو ای چنـــاره
راتـــه ووایـــه خپـــل عمـــر خپـــل احـــوال
چنـــار ووې د دوه ســـوو کـــالو زه یـــم
په حساب کښې ګونـدې کم وي یو نیم کـال
کـدو ووې هـای خـو تـه پـه مـدت لـوی شـوې
دایـــم زه درســـره ســـم شـــوم دم در حـــال
چنـار ووې چـه وخـت سـخت د څلـی راشـې
زه او تـــه بـــه ســـره زده کـــړو هالـــه حـــال

هغـه شان و شـوکت چـه پـه خپلـه د انسـان پـه وجـود کـښې نـه وي موجـود او محـض د نـورو د اطـاعت او فرمـان بـردارئ پـه وجـه چاتـه حاصل وي خوشحال خـان یـې هیڅ بولـي او پـه دې ډول ورنـه ګوري:

چه دې څوك د ورانـدې وروستو ځي دا څه شی
پـه تنـها وجـود چـه شـان دی شـان هغـه

خان د آزادۍ په باب وائي:

آزادي تـــر پادشـــاهیه لاتـــیرى کـــا
چـه دبـل تـر حکـم لانـدې شـي زنـدان شـي

مـګر پـوازې همدغـه سیاسـي آزادي کـافي نـه ګڼي او تـش پـه همـدې نه دی قانع چه سړی د چا لـه حکم لانـدې نـه وي او لـه شـخصي غلامـۍ نـه خـلاص وي، بلکـه پـه اقتصـادي او اخلاقـي لحـاظ هـم د آزادۍ غوښتونکـی دی او د طمـع بنـده یـا د احتیـاج او مجبوریـت بنـده لـه آزادۍ نـه محـروم ګڼي. څکـه وائـي:

آزاده بـــه لـــه چـــا طمـــع امیـــد نـــه کـــا
چـه بـه طمـع لـه چـا کـا کلـه عتیـق شـه

* * *

پـه جـهان بـه هیـڅوك نـه وي چـه آزاد وي
ځینـې عشـق، نـدوه بنـده کـړه ځینـې لـوږه

* * *

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د چا نوکري هم بندګي ګڼي او له ملازمت نه ئې آزاده پيشه ډيره خوښه ده خکه وائي:

نوکر ژوندی نه وي کار ئې د مړه وي
خپل زړه ئې نه وي د صاحب په زړه وي
چه ورته حکم د خپل صاحب وي
که څو ګران وي هم ئې په وړه وي

خوشحال خان د صبر و تحمل ډير زيات طرف دار دی او دغه توصيه په مکرر ډول په مختلفو پيرايو کښې کوي. دی وايي سړی بايد خپل غمونه او خپلې پريشانۍ چاته ښکاره نکړي او په هر حال خان خوښ او خوشحاله وښئي خصوصاً خپلو غليمانو او بدخواهانو ته دا مطلب تاسي د ده په دې څلوريزه کښې ډير ښه ليدلی شئ:

غم و غليم ته له دله دور کړه
خانده هوس کړه ښادي سرور کړه
که مخ دې زيړ وي په دلګيرئ کښې
ته ئې په دواړو څپيړو سور کړه

❊ ❊ ❊

دی په سعيه او عمل ټينګه عقيده لري او هر څه چه په دنيا کښې له هر ځايه لاس ته راځي له آسمانونو نه وي که دريابونونه هغه د انسان د جدوجهد محصول بولي لکه چه وائي:

لعل له کهسانه په بدخشان کښې
لوء لوء له بحره په لسوی عمان کښې
په ځيګر خون خيژي دا دواړه توکه
که فکر وکا سړی په ځان کښې

❊ ❊ ❊

لکه په کښې شته نشته په چا کښې
نه په کانونو نه په دريا کښې
دريغه خوشحاله ختکه دريغه
چه تل به نه وي په دا دنيا کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د خانې په تقاضا د جود او کرم ډېر طرفدار دی او د پیسو غونډول ډیر بد ګڼي. سره له دې چه د مال او ثروت ضرورت او اهمیت ته ډیر ښه ملتفت دی او د دنیا ټولې چارې ورپورې مربوطې ګڼي بیا هم زر ساتل د خان د پاره عیب او عاربولي او په دې فخر کوي چه زړه ئې په مال او دولت پورې نه دی تړلی او سره و سپین ئې په لاس کښې نه ټینګیږي.

په دغه باب کښې د ده فلسفه او طرز تفکر په دې بیت کښې وګورئ:

د دنیا په پریشانی کښې جمعیت دی
د دنیا په جمعیت کښې پریشاني ده

لکه چه خان پخپله د کار او عمل خاوند و نورو ته ئې هم د کار او زیار توصیه کوله او بیکاره ناکاره سړي ئې نه خوښیده. ده نه غوښتل چه څوک د چا د منت او احسان خواړه وړیا وخوري یا د چا په پاتې شونو ژوند وکړي او جوته خور ورته وویل شي. په ظلم او ناروا باندې ډوډۍ پیدا کول هم ده ته د زهرو خوړل معلومیده، څکه ئې ویل:

څوک چـې ډوډیـه د دهقـانئ خـوري
خـواړه د حـورو د میـهمانئ خـوري
چه ئې په ظلم خوري واړه دې زهر شي
کـه سـالنونه د سـلطانئ خـوري

* * *

طبـاخ چـه ووزي تریـو څو لاسـه
ورخنـې وخـوري د پاسـه پاسـه
پاتې خـوراك یـې خـوراك د سـپیو دی
پـه دا خبرشـه سـخن شناسـه

* * *

که پند زما منـې نمـك حـرام مشـه
تـر نـورو پـاتې جـوته طعـام مشـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوته طعام مې خوراك د سپيو دی
غصه په زړه کښې په دا کلام مشه

✲ ✲ ✲

د نباتو حلوا مه خوره چه منت ورسره مل وي
خپل کشکاب د خپل محنت خوره په سر راوړه پشتاره

✲ ✲ ✲

چه په هره کوځه ګرځي هرزه کار شي
تر دا هسې ګشت ځنځير ښه دی په پښو
د هغو برخه خواري ده تل تر تله
چه زکات خوري د کتاب په مسئلو

✲ ✲ ✲

هر ساعت چه په چا ځي هسې بيکار
تر هغه نه زه لا ښه ګڼم بيګار
رنځوران که کاروبار نه کا معذور دي
روغ سړی به ولې نه کا خپل روزګار

✲ ✲ ✲

خان که څه هم شعرونه زيات ويلي مګر په خبرو کښې يې د لږ ويلو ډيره زياته توصيه کړې ده ځکه زه هم په دغه توصيه عمل کوم او خپله وينا د دغه ستر او لوی شاعر په دې بيت ختموم:

د خوشحال قدر که اوس په هيچا نيشته
پس له مرګه به ئې ياد کاندير عالم

✲ ✲ ✲

دا دی زمونږ د مړو او ژوندو حال[1]

---

[1] تنکيالی پښتون، پښتو ټولنه. د خوشحال خټك د بين المللي سيمينار د مقالو مجموعه. د ۱۳۴۵ هـ ش کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولسي جرګې په عمومي غونډه کښې يوه بيانيه

د ښاغلي رئيس صاحب په اجازه، الفت د جلال اباد وکيل خپله نظريه داسې څرګندوي:

د پارلمان د غړي په حيث زمونږ د هر يوه مهمه او لومړۍ وظيفه دا ده چه د مملکت د قوانينو او مخصوصا د اساسي قانون تطبيق او تعميل په ټينګه وغواړو او پخپله يې هم له نورو نه زياته پيروي وکړو.

هر عمل چه له قانون نه مخالف وي هغه جرم يا قباحت بلل کيږي او د هر جرم مخنيوی که په قانوني طريقه ونه شي هغه هم جرم دی.

له قانون نه مخالفت که هر څوك کوي مسئول دی، فرد وي که جمعيت، شورا وي که حکومت، مونږ هيڅکله نه غواړو چه د قوانينو په تطبيق کښې له اهمال او مسامحې نه کار واخيستل شي، يا د يو غير قانوني عمل جلوګيری په غير قانوني عمل وشي.

که فرضا يو سړی د جرم مرتکب شي، هغه بايد قانوني جزا ووينې، مګر دغه جزا بايد هغه څوك ورکړي چه قانون دغه صلاحيت ورکړی دی. که يو ښکاره قاتل بې له دينه چه يوې محکمې ته وړاندې شي، د چا له خوا، ې د محکمې له حکمه ووژل شي، هغه هم قاتل ګڼل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوه قانوني مملکت کښې، بايد هر څه د قانون مطابق، په قانوني طريقه، د هغه چا له خوا اجرا شي چه قانون دغه صلاحيت او حق ورکړی دی.

مونږ د اساسي قانون مطابق، دري قوې لرو (شورا، حکومت، قضائيه قوه). د دې دري قوتونو حقوق او وظايف مشخص او معين دي. لکه چه حکومت او قضائيه قوه، هيڅکله د شورا په وظايفو کښې د مداخلې حق نه لري، دغه راز شورا هم د حکومت يا د قضائيه قوې په وظايفو کښې قانونا مداخله نه شي کولی.

په ديموکراسي نظام کښې، د قواوو تفکيك يو مهم اصل دی. شورا بايد هميشه د دغه اصل پيروي وکړي. که شورا کله د حکومت په وظايفو، يا قضايي چارو کښې مداخله کوي دغه عمل يې غير قانوني بلل کيږي او حکومت هم که کله د اولسي جرگې فيصله په خپلو وظايفو کښې مداخله وگڼي، نو ځان د اولسي جرگې د حکم په تعميل مکلف نه گڼي چه يو مثال يې د اولسي جرگې هغه فيصله ده چه په دې نږدې ورځو کښې يې د انفرادي سرويسونو په باب وکړه او حکومت ورته هيڅ اهميت ورنکړ، بلکه په رسمي مکتوب ئې د رد ځواب ورکړ.

اوس به راشوو د خلق د جريدې موضوع ته. که دا جريده د خپلو نشراتو په لحاظ، له اساسي قانون يا نورو قوانينو نه مخالفه راوتلې وي او قانوني مسوليت ورته متوجه وي، نو د مطبوعاتو په قانون کښې دا د حکومت کار گڼل شوی چه د اطلاعاتو او کولتور وزارت يې، د څارنوال په ذريعه، يوې صلاحيت لرونکې محکمې ته وړاندې کړي او د محکمې په حکم قانوني جزا ورکړي. که چيرې مونږ دا ومنو چه حکومت په دغه باب کښې د قانون په تطبيق او تعميل کښې له اهمال او مسامحې نه کار اخيستی، نو بيا دغه راز حکومت د اولسي جرگې د اعتماد وړ نه معلوميږي او يو لوی مسئوليت پخپله حکومت ته متوجه کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـه فرضـا د خلـق جریـده، قانونـا څه مسـئولیت ونـه لـري او حکومت هم پـه همدغـه وجـه تراوسـه پـوري څه اقدام نـه وي کـړی نـو پـه شورا کـښې دغـه موضـوع طرح کـول. داسـې معلومېـږي چـه حکومـت د دیموکراسۍ او د فکـر وبیـان د ازادۍ پـه بـاب وسـیع نظـر او پراخـه حوصلـه لـري، مـګر شـورا یـې مجبـوروي چـه لـه دیموکراسۍ نـه خـلاف اقدامـات وکـړي او د ازادو جرایـدو مخـه ونیسـي.

بنایـي ځینـې کسـان داسـې هـم ووایـي چـه حکومـت غـواړي شـورا د لاس پـاکي پـه حیث استعمال کـړي او ځانتـه یـوه داسـې بهانـه پیـدا کـړي چـه هغـه د دوی پـه ګټه وي. زه د یـوه وکیـل پـه حیـث، دغـه راز انعکاسـات، د شـورا د حیثیـت او شـان د پـاره نامناسـب ګڼم او وظیفتـا ځان مکلف ګڼم چه دغه ټکـي مجلس تـه عـرض کـړم.

زه د حکومت د شان او حیثیـت سـاتلو د پـاره هـم دا لازمـه ګڼم چـه پـه ډیـر شجاعت او شـهامت خپـل وظـایف پخپلـه بې لـه هیـڅ اندېښنـې او تشـویش څخـه، پـه زغـرده اجرا کـړي او چاتـه د دغسې خبرو موقـع ورنـه کـړي.

کـه چیرې حکومـت لـه خپـل قـانوني صلاحیـت نـه کـار واخلـي او پـه جنـتیل مینانـه صـورت لـه قـانون سره سم اجـراات وکـړي شـورا ئـې پـه تمـام قـوت شاته ولاړه ده او مرسـته یـې کـوي. مـګر پـه داسـې ډول نـه، چـه خلق دا ګمـان وکـړي چـه شـورا دحکومـت پـه اشـاره د یـوې الـې پـه ډول اسـتعمالیږي.

زه پـه ډیـر صراحـت وایـم چـه زه د اساسي قـانون پـه ټولـو ارزښـتونو، کـامل اعتقـاد لـرم او هـر هغـه حرکـت تـه پـه کرکـه ګورم چـه لـه اساسـي قـانون سـره حقیقتـا تصـادم کـوي. حکومـت بـاید پـه دغسـې مـواردو کـښې خپلـه وظیفـه پـه ایمـانداري اجـرا کـړي او دیتـه ونـه ګوري چـه د دوی وظیفـې بـل څوك اجـرا کـړي. یعنـې څنګه چـه پـه ځینـو نـورو مسـایلو کـښې حکومـت شـورا تـه دا حق نـه ورکـوي چـه د حکومـت پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارو کښې مداخله وکړي، په دې موضوع کښې هم باید همدغه رویه تعقیب کړي او له بوسو لاندې اوبه تیرې نه کړي.

زه د خلق د جریدې، یا د هغې د کارکوونکو د حمایت او طرفدارۍ د پاره دا خبره نه کوم او نه له هغوی سره په دغه کار کښې کومه رابطه او علاقه لرم. بلکه د یوه اصل او پرنسیپ له لحاظه وایم چه په دغې جریدې باندې د خلاف قانون حکم کول یا یې محکمې ته د وړاندې کولو سفارش د اولسي جرګې کار نه دی. مونږ باید هغه کار ونکړو چه قانونا په حکومت او قانوني محکمې پورې تعلق لري.

زه یوازې په دغه مورد کښې دا نه وایم چه مونږ باید د حکومت په وظایفو کښې له مداخلې نه ځان وساتو، بلکه هر کله چه په اولسي جرګه کښې کومه داسې موضوع له بحث لاندې راغلې چه د حکومت په وظایفو کښې مداخله معلومیده، ما خپل مخالفت څرګند کړی او د قواوو تفکیك او استقلال ته مې هر وخت په احترام کتلي دي، زه د خپلې دغې ادعا په صدق مطمئن یم او د چا له هیڅ راز تا ویل او تعبیر څخه اندیښنه نه لرم. زه په ځان دا باور لرم چه د أساسي قانون په مقتضیاتو د اولسي جرګې حیثیت او شان د ساتلو د پاره خپله دغه نظریه وړاندې کوم، نه د کوم شخص یا د کومې جریدې د طرفدارۍ د پاره.

په اخره کښې بیا وایم: دا زمونږ کار نه دی. مونږ باید د حکومت وکیلان نه شوو او د محکمې په وظیفه کښې مداخله ونه کړو.[1]

په احترام

---

[1] افغان مست. جریده، کابل، سه شنبه، د ۱۳۴۵ د غبرګولي لسمه، د ۱۹۶۶ د مۍ ۳۱ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شورا اوومه او دولسمه دوره

دا دوه پارلماني دورې د فکر د ازادۍ او د ديموکراسۍ د ځينو مظاهرو په لحاظ يو له بله شباهت لري چه بايد مشترك او متمايز اړخونه يې لږ څه وڅيړو:

د هغې دورې له شروع کيدوسره هم يو څو ازادې جريدې چه چا به ملي او چا به شخصي بللې راووتلې، لکه: انگار، نداى خلق، وطن، اولس... او په دې دوره کښې هم ځينې جريدې، لکه: پيام امروز، افغان ملت، خلق... يو په بل پسې خپرې شوې. په هغو جريدو کښې هم د ځينو عمر لنډو چه ډير دوام يې ونه کړى شو، مگر د دې جريدو عمر له هغو نه هم لږو چه ځينې د خلقو د ډير تاوده هرکلي په اثر او ځينې د ډيرې سرې وضع په وجه ډير ژر له منځه لاړې، او يوازې افغان ملت وکولى شو چه تراوسه پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(خدای دې لـه بـدو سترګو وساتي) خان وساتي. بنایـي چـه دغـه د عمـر لـړوالی او ډیروالـی، د دې حکومـت او د هغـه حکومـت د تحمـل او حوصلې په اندازه وي. یا دا چه وایـې پخـوا د خلکـو عمرونـه، لکـه د نـوح (ع) ډیـر زیـات وو او پـس لـه هغـه وار پـه وار د هـر څـا او د هـر څـه عمر مـخ پـه کمیـدو شـو. کـه څه هـم طبـابت ورځ پـه ورځ ترقـي وکـړه. دا بحـث پـه همـدې ځای پریـږدم، ځکـه چـه پـه دې مقالـه کـښې اصلـي مقصـد د دې وخت او د هغـه وخـت پـه غیرسـرکاري جرایـدو بـاندې بحـث نـه دی، بلکـه د شـورا پـه دغـه دوره او هغـه دوره او پـه دغـه حکومت او هغـه حکومـت یـوه لنډه تبصـره ده.

پـه اوومـه دوره کـښې والاحضـرت سـردار شـاه محمـود خـان غـازي (خدای دې وبخښي) د صـدارت پـه مسـند ناسـت و او پـه دولسـمه دوره کـښې ښاغلـی محـترم محمـد هاشـم خـان میونـدوال د هغـه پـه ځای کښیناست. څنګه چـه میونـدوال صـاحب د نـرم طبیعـت او متواضـع وضـع خـاوند دی، مرحـوم والاحضـرت هـم سـره لـه لـوړ نظـامي او فاتحانـه حیثیتـه، چـه د وطـن د نجـات او استقلال پـه معرکـو کـښې ئـې سـتر خدمتونـه سرته رسـولي وو بیـا هـم متواضـع او مهربانـه شـخصیت و چـه لـه خلکـو سره ئـې ډیر ښه سـلوك درلـود.

پـه هغـه وخت کـښې دیموکراسـي یـوازې د دغـه مرحـوم پـه شـخصي سـلوك او اراده اسـتناد درلـود او پـه دې دوره کـښې، لکـه اساسـي قانون یوه لویـه ملـي وثیقه هم پـه لاس کـښې لـري چـه دا پخپلـه ډیـر لـوی فـرق دی، مګر لـه دغـه ښکاره تـوپیر سـره دا فـرق هـم موجـود دی چـه پـه هغـه وخت کـښې د دیموکراسۍ پالنـه او روزنـه حکومـت خپـل ابتکـار او خپلـه کارنامـه ګڼلـه او اوس دغـه حکومـت لـه دیموکراسۍ سـره دغـه راز علاقـه او رابطـه نـه لـري، بلکـه لـه یـو مشـکل او انجـام شـوي کـار سره مواجه کیـدل یـې ګڼي.

د دولسـمې دورې اولسـي جـرګه کـه د اوومـې دورې لـه ملـي شـورا نـه د اخلاقـي جرءت او د فکـر و نظـر د ازادانـه اظـهار پـه لحـاظ زیاتـه نـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي کمه خو هيڅکله نه ده. په دې دوره کښې هم ډير زړه ور بې پروا وکيلان شته چه په حکومت باندې واضح او صريح انتقادونه کولی شي او د چا له هيڅ راز تاثير لاندې نه راځي، لکه چه په هغه دوره کښې هم ايمانداره او باشخصيته کسان موجود وو چه د حق ويلو جرءت او شهامت يې درلود. دا بېله خبره ده چه دا وخت او هغه وخت ډير فرق لري. لکه چه په دې دوره کښې ښي لاس او کيڼ لاس خلك شته. په هغه دوره کښې هم دوه متباين جمعيتونه موجود وو او همدغسې مجادله روانه وه. د دې مجادلې او د هغې فرق دا دی چه هغه وخت د استدلال او منطق برخه زياته وه او اوس د متيو زور او شر و شور ډېر کار کوي.

په دې دوره کښې د سوال او استيضاح غونډو، چه د اساسي قانون په اساس انعقاد مومي، دې دورې ته خاص امتياز ورکړی او د اوريدونکو ګڼه ګوڼه يې ډيره زياته کړې ده. همدارنګه د اعتماد د رايې اخيستلو چه د حکومت د تشکيل د پاره د اساسي قانون له مخې يو اساسي شرط ګڼل شوی دغې دورې ته يې لوی اهميت وربخښلی دی.

په اوومه دوره کښې ملي شورا حکومت ته ځو مهمې مطالبې وړاندې کړې چه د ملت په عمومي اوضاعو او احوالو يې ډير لوی تاثير درلود، لکه د غلې د اجباري خريدارۍ منع کول، يا د بيګارونو مخنيوی او داسې نور چه هم ئې د حکومت د پاره قبلول ډير مشکل کار معلوميده او هم ئې د ملت د پاره تحمل زښت ډير ګران و. په هغه وخت کښې د غلې خريداري په عمومي ډول په ولاياتو باندې په ډير نازل قيمت تحمليده چه د حقيقي قيمت او رسمي قيمت تفاوت کله کله په ځينو ځايو کښې په منه کښې شل يا پنځه ويشت افغانۍ وې. راز راز بيګارونه هم د خلکو په اوږو يو مستقيم درund بار و چه ټول يې له حده زيات سترې کړي وو. هر کله چه ملي شورا د دغسې درنو پېټيو د لېرې کولو کوښښ کاوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له حکومت سره په مجادله اخته وه، نو خلکو ته ئې حياتي ارزښت درلود، مګر تراوسه پورې دغې دورې په دغسې مهمو ټکو ګوته نه ده اېښې چه عمومي افکار په ډېر قوت ځان ته راجلب کړي.

په دې دوره کښې نسبتا يوه درنه او مهمه خبره چه اولسي جرګې وخوځوله، هغه د دولتي ادارو او موسسو د موټرو کمول دي چه تراوسه يې عملي تاثير نه دی څرګند شوی او پخوا له عملي کيدلو نه يې د دولت اراکين او لوی مامورين د ځان مخالف کړل. بلکه د بودجې مهمه مسئله ده چه هغه لا بيخي په اغاز کښې پاته ده او کال په تيرېدو دی.

کوم مهم کار چه د اولسي جرګې په کوښښ عملا انجام شو، هغه د مواشي د محصول معافيدل دي چه حکومت په داسې ډول دا کار عملي کړ چه له اولسي جرګې نه يې حکومت ته زيات نسبت وشو او څوک ونه پوهيدل چه دا کار يوازې اولسي جرګې کړی دی.

کوم يوه شي چه د دولسمې دورې د اولسي جرګې وقار او اعتبار له اوومې دورې نه ډير ښکته کړ هغه دا دی چه کله هغه وخت به کومه ازاده جريده حکومت مصادره کوله، نو ملي شورا به پکښې هيڅ برخه نه لرله او تش همدومره اعتراض به پرې وارديده چه پارلمان د جرايدو ازادي نه شي ساتلی او حمايت يې نه کوي مګر په دې دوره کښې چه ځينې جرايد له مينځه لاړل، نو حکومت ظاهرا د خير په غونډۍ ناست و او اولسي جرګې د مشرانو د جرګې په پيروۍ د قضائيه قوې او اجرائيه قوي وظيفه اجرا کړه.

په اوومه دوره کښې، لکه چه ملي شورا د ديموکراسۍ او فکري ازادۍ مرسته کوله نو څه موده يې په ځنګ کښې د محصلينو اتحاديه هم موجوده وه چه څوک ئې له تاثيره انکار نه شي کولی، مګر په دې دوره کښې تراوسه لا هغسې کومه اتحاديه منځ ته رانغله. په هغه دوره کښې رسمي جرايد هم نسبتا په ازادانه توګه نشريدل او د غير رسمي جريدو مقابلې ته دومره چمتو نه وو. ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغـه وخـت د مطبوعـاتو د مسـتقل رئيـس پـه بـاب پـه يـوه شـعر كـښې ويـل شـوي و. (... چونـش جلوبگيــرد؟)

پـه دې دوره كــښې پــه وكيلانــو پســې د راز راز اسـتفادو خـبرې هـم ډيرې كيـږي او وايـي چـه پـه يـو نيـم وزارت كـښې ډيـر رټـل كيـږي هـم چـه پـه هغـه دوره كښې دغسـې نـه كيـده.

پـه اخره كښې انصافـا وايـم چـه دا حكومـت لـه هغـه حكومـت نـه، پـه سياسي فنونو كـښې ډيـر مـاهر دى.

پوهيـږئ چـه سياسـي فنـون څه تـه وايـي او دسياسـت تعريـف څنـگه شـوى دى؟:

برتراند راسـل د انگلسـتان لـوى فيلسـوف وايـي:

حاكمـه طبقـه پـه سياسـي فنونـو، يعنـي د خلكـو د احمـق كولـو پـه علم كښې ډيـر مهارت لـري او سياسـت د حاكمـه هئيـت پـه نـزد د خلكـو د احمقولـو علـم دى.[1]

---

[1] افغان ملت، جريده، د ۱۳۴۵ د وږي ۱۵ مه د ۱۹۶۶ د سپتامبر ۶مه، ۲۲ مه گڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښاغلي ميوندوال

په عقايدو او اصلاحي پروګرام يو نظر

ځيني نوي ټکي چه په دغه پروګرام کښي ډير جلب نظر کوي هغه (سوسياليستي، ارضي اصلاحات، د ملکيت تحديد او له ملوك الطوايفئ سره مجادله ده). ښايي چه دغه ټکي په اساسي قانون، يا د ښاغلي ميوندوال په خط مشي کښي په داسې ډول موجود وي، لکه چه يو ابشار کښي بالقوه بريښنا موجوده ده، مګر خوك يې په سترګو نه ويني.

د دغو ټکو تعميل او تطبيق يقيناً په مملکت کښي ډير لوی تحول راولي او د حکومت په طرز عمل، روش او سلوك او حتی په هغو دوستانه علايقو کښي چه له افرادو او شخاصو سره يې لري ډير تغير او تفاوت ايجابوي.

حکومت خپل دغه کار يو ملي جهاد بولي او وايي:

مونږ تصميم نيولی چه د اسلاميت، مشروطه شاهئ، ديموکراسئ او سوسياليستئ په اساس، خپل دغه ملي جهاد اعلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړو او د ملي ژوند په اقتصادي، اجتماعي، فرهنګي، مدني، اخلاقي او معنوي جهاتو کښې اصلاحات راولو له هر ډول تبعیض، خودپرستئ، قبیله پرستئ، منطقه پرستئ، استبداد، ارتجاع او استفاده جویئ سره مجادله وکړو او اجتماعي بې عدالتي، بیسوادي، ناداري، ناروغي او ملوك الطوايفي له منځه يوسو.

د حکومت دغه تصمیم چه وایي مونږ یو وسیع او عمیق تحول په اذهانو کښې راولو چه د جبر او فشار د حاکمیت ځای د قانون تسلط ته خالي شي او هر ډول نفوذ او قدرت، چه د ازادئ او مساوات په لاره کښې خنډیږي، له منځه یوړل شي، په رښتیا چه ډیر لوی جهاد دی

هغه اجتماعي، اقتصادي او خانداني قدرتونه چه دلته په خلکو باندي مسلط دي، بلکه یوازې په خلکو نه چه په حکومتونو باندي مستقیم او غیر مستقیم نفوذ لري، مقابله ورسره څه اسانه کار نه دی.

همدارنګه د ارضي اصلاحاتو خبره دومره درنه ده چه ډیر زړه ور او فداکار حکومت، دغه راز اواز اوچتولی شي، مګر بې د عامو خلکو او د منوري طبقې له صادقانه او صمیمانه مرستې یې سرته نه شي رسولی.

که چیري حکومت د دغه پروګرام په عملي کولو شروع وکړي، ګمان کوم چه ترقي غوښتونکي عناصر به یې تر هغه وخته ډیر ښه استقبال وکړي ترڅو چه د حکومت په رویه او اجراءاتو کښې تناقضات نه وي لیدل شوي او مایوسه شوي نه وي.

د دغسې پروګرامونو موفقیت او کامیابئ د پاره، یوازې دپروګرام ښه والی او دخلکو له ارزوګانوسره مطابقت کافي نه دی،باید هغه اشخاص چه د دغه پروګرام تمثیل او نمایندګي کوي د خلکو د اعتماد وړ وي او عمومي خوشبیني ورته موجوده وي. مثلا د یوه داسې جمعیت غړي که ملاکان او د ملوك الطوايفئ بقایا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي چه مرام او هدف یې سوسیالیستي وي، نو خلك پرې ژور باور نه شي کولی. همدارنګه که د یوه جمعیت په پروګرام کښې دا عقیده موجوده وي چه د افغاني جامعې د پیشرفت لازم شرط دا دی چه خلك مقدسو دیني شعایرو ته سوق شي، نو که بیا په دغه ډله کښې داسې کسان شامل وي چه په دغه عقیده نه وي نو هر چاته یو تضاد او تناقض په نظر ورځي او انتقاد پرې کوي.

په همدغه لحاظ په حزبي پروګرامونو کښې دا خبره ډیره ضروري ده چه د مرام او پروګرام ټول اساسي ټکي یو سمت او جهت ولري او هغه اشخاص پرې راغونډ شي چه له ټولو نقاطو سره یې عقیدتاً موافق وي.

که فرضاً یو حزب داسې یو عام او شامل پروګرام جوړ کړي چه هر څه پکښې وي او د هر چا د ذوق یو څه پکښې پیدا شي نو شاملین به یې داسې کسان وي چه په ځینو احکامو به یې عقیده لري او په ځینو نه دغه راز پروګرام ته د ځینو کسانو په اصطلاح چره ئیز پروګرام ویل کیږي چه یوه یوه پسا چه هرځای او هرچا ته رسیږي او یو مشخص هدف نه تعقیبوي.

د نباغلي میوندوال صاحب اصلاحي پروګرام په درې برخو ویشل شوی دی:

۱ ـ سیاسي، اداري او مدني چارې.

۲ ـ اقتصادي او مالي چارې.

۳ ـ اجتماعي او فرهنګي چارې.

په لومړۍ برخه کښې، دا څو جملې د پښتونستان د مسئلې په لحاظ د غور او دقت وړ معلومیږي:" د ټولو ملتونو سره د دوستانه مناسباتو د ساتلو او پراخولو د پاره، په تیره بیا د ګاونډیو او د دې منطقې د هیوادو سره دښه ګاونډیتوب د مناسباتو او همکارۍ ساتلو د پاره باید زیار وایستل شي. د دنیا د ملتونو په مناسباتو کښې دې د حقوقو د تساوي، د متقابل احترام، د شخړو د حل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره نه قوي نه د کار د نه اخيستلو او په داخلي چارو کښې دمداخلې نه کولو اصل بايد رعايت شي.

زمونږ د پښتونستاني وروڼو د سرنوشت د حق د تامين د پاره د افغانستان مسالمت اميزه زيارونو ته بايد په ټينګه دوام ورکړ شي او زيار دې وايستل شي چه يو داسې د تفاهم او اعتماد او واقع بينۍ فضا پيدا کړه شي چه د دې مسئلې، چه د استعمار له بقاياوو څخه ده، د حل لارو ته د رسيدو زمينه مساعده شي."

په دغو جملو کښې اول دا ويلى شوي چه بايد له ګاونډيو ملکونو او له هغو هيوادو سره چه په دغه منطعه کښې واقع دي د همسايه توب او همکارۍ ښه مناسبات قايم شي، چه پاکستان هم په همسايه او په منطقوي ملکونو کښې شامل دى.

د منطقوي همکارۍ کلمات، چه په دغه بيانيه کښې شته، ډير خله له ايراني جرايدو څخه هم په يوه غرض اوريدل شوي دي او هغوى ته بيا د تفسير او تعبير مجال ورکوي.

دوهم وايي چه د دنيا د ملتونو په مناسباتو کښې دې د شخړو دحل د پاره له قوي نه کار نه اخيستل کيږي، چه طبعا د پښتونستان مسئله هم پکښې شامله ده.

دريم دا چه وايي د پښتونستان د سرنوشت د حل د تامين د پاره دې مسالمت اميزه زيار ته ادامه ورکړه شي او زيار دې وايستل شي چه اول د تفاهم او اعتماد فضا موجوده شي او بيا د دې مسئلې د حل لارې ته د رسيدو زمينه مساعده شي.

نو هر کله چه د دغې وينا له مخې پاکستان ته دا اعتماد حاصل شي چه په مطلق ډول د هيڅ راز قوي استعمال د پښتونستان په مسئله کښې، د افغانستان منظور او مطلوب نه دى او د اعتماد د فضا پيدا کولو د پاره طولاني وخت په کار دى، چه د پښتونستان مسئله تر هغه وخته طبعا معطله پاته ده، نو څنګه کيدى شي چه هغوى په دغه باب کښې يو څه مجبوريت احساس کړي او زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

موقف جدي وګڼي. زما په عقيده په دغه برخه تجديد نظر په کار دی، چه که دا پروګرام اولسي جرګې ته وړاندې کيږي، نو په دې برخه کښې بايد يو څه تعديل راوستل شي چه د قناعت وړ وي.

په دې پروګرام کښې دوه ځله د اداري او عادي مصارفو لږولو او سپما ته اشاره شوې ده او دا ښيي چه حکومت په اداري مصارفو او عادي مصارفو کښې څه کمول غواړي، ځکه ايي:

"مونږ په ټولو برخو کښې د هيواد د اداري نظام بهبود، د مقرراتو په ساده کولو، د چارو په ژر اجرا کولو. دا اداري مصارفو په لږولو او د دولت د دوايرو ترمنځ د همکارۍ په ټينګولو او د انسجام په پيدا کولو کښې بولو. د دولت مصارف بايد په عادي مصارفو کښې د سپما د خيال ساتلو سره سره په داسې قطاعو کښې وشي چه نتيجه يې د اقتصادي پرمخ تګ متضمنه وي."

وروسته له ځينو تذکراتو او اظهار نظر څخه وايم:

په دې پروګرام کښې ځينې داسې مهم ټکي شته چه زه قلبا د حکومت موفقيت پکښې غواړم او هيله لرم چه عملي نتايج يې د قناعت وړ وي.

زه به د يوه فرد په حيث خپله فردي مرسته د هغو ټکو په عملي کولو کښې ونه سپموم چه زه ورسره عقيدتا موافق يم.[1]

---

[1] افغان ملت. جريده، کابل. د ۱۳۴۵ د وږي ۲۲ مه، د ۱۹۶۶ د سپټامبر ۱۳ مه، ۲۳ مه ګڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي

دا کلمه چه له هري کلمي سره يو ځای کړو د هغې رنګ داسې بدکائدي چه بيا ښوك ورته په ښه نظر نه ګوري.

وګورئ! "سړی" ښومره لوړ او عالي مفهوم لري چه د اشرف المخلوقات په نامه ياديږي، مګر کله چه "شخصي" کلمه ورسره تعلق پيدا کړي، نو شخصي سړی تري جوړ شي.

همدارنګه د "کار" کلمه ده، که سړی چاته د کار سړی ووايي نو له دې نه لوی صفت بل نشته، مګر کوم کار ته که شخصي کار ووايو نو وزن يې ډير ښکته کيږي.

خير او مصلحت يا خدمت ښومره ښه کلمات دي، خو چه شخصي تکي ورسره ملګري شي، نو بيا خپل تقدس بايلي او شخصي مصلحت، شخصي خير او شخصي خدمت ډير ټيټ مقام پيدا کوي.

د يوې جريدې يا ورځپاڼې معنوي قيمت ښومره لوړ دی، مګر که دغه شی حقيقتاً شخصي شو، نو بيا خپل ارزښت له لاسه ورکوي.

دغه شان د حکومت کلمه درواخله چه د شخصي کلمې په يوځای کيدو هر چاته بده ښکاري او نن سبا ټول خلك شخصي حکومت ته په سپکه ګوري.

شخصي حکومت يعني څه؟

د شخصي حکومت په مقابل کښې ملي حکومت يا قانوني حکومت ياديږي. چه د دې دوه ډوله حکومتونو ترمنځ که د ځمکې او آسمان فرق نه وي نو د جنت او دوزخ فرق خو اورمرو شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شخصي او ملي حکومت په تعریف کښې وایي:
شخصي حکومت د یوه شخص یا څو تنو حکومت وي چه د هغوی په خوښه حکومتي کارونه په شخصي اوامرو او احکامو اجرا کیږي.
ملي حکومت هغه دی چه د ملت د نمایندګانو (پارلمان) اعتماد حاصل کړي او پارلماني مسئولیت ته غاړه کښېږدي.
دغه راز تعریفونه که صحیح هم وي. نو کافي خو نه دي او ډیره نیمګړتیا پکښې موجوده ده.
کیدی شي چه یو حکومت ملي پارلمان ولري او دشورا په اعتماد منسخ ته راشي، مګر اجراءات یې شخصي وي، یعنې: شخصي حب و بغض، شخصي آشنایي او شخصي انتقام، شخصي روابط او شخصي اغراض د خلکو په سرنوشت او سیاسي یا مدني حقوقو کښې ډیر دخل ولري.
پارلمانونه چه هر چیرته وي، د حکومتونو له ټولو اجراءاتو، نه خبریږي او د مداخلې حق هم پکښې نه لري. قوانین هم هیڅکله داسې نه جوړیږي چه د حکومت ټول اختیارات له خپلو صریحو احکامو لاندې راولي او ټول کلي او جزءي اجراءات په خپل لاس کښې ونیسي.
په کومو هیوادو کښې چه اصول او قوانین په ډیر ابتدایي او نیمګړي حالت کښې دي، هلته خو د کاردارانو او زمامدارانو لاس ډیر آزاد دی او هر څه کولی شي. مګر چیرته چه پارلماني او قانوني حکومت ډیره اوږده سابقه لري او د تکامل مراحل یې طی کړي وي، هلته هم که اجرائیه قوه د تعلیم او تربیت په لحاظ او د اجتماعي تقوا له حیثه له صالحو اشخاصو نه متشکله نه وي، نو د قانون له خلاګانو او له قانوني تاویل او اهمال څخه ډیري شخصي استفادې کیدی شي. که نور هیڅ نه وي. هغه قدرت چه د دولتي شاغلو او مقاماتو او د اقتصادي تشکیلاتو له ناحیې د اجر او مزد، د معاش او انعام، د عزت او اعتبار او د اختیاراتو د ورکړې له لارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت په لاس کېنبي شته. هغه خو ارومرو د حکومتي اشخاصو د خوښې او رضا تابع وي او په شخصي علايقو اتکا لري. د مثال په ډول سړی ويلی شي چه د ماموريت او استخدام قانون، حکومت ته دا حق ورکړی چه يوه مامور ته د کفالت په ډول د يوه لوړ مقام چوکۍ ورکړي او د ټيټې رتبې خاوند نه لوی سړی جوړ کړي. نو که چيرې په قانون کېنبي د دغه کار د پاره د تعليم په لحاظ د تخصص کومه علمي درجه هم شرط وي کيدی شي چه څو تنه دغه درجه او استحقاق ولري، خو ځيني له ځينو نه د ذاتي استعداد او اخلاقي فضايلو په وجه استحقاق ولري، مګر حکومت ترينه هغه څوك انتخاب کړي چه شخصي منظور پکښې تامينيږي، که څه هم له نورو نه ټيټ او ښکته وي. بلکه کيدی شي او شوي دي چه هغه قانوني شرط هم له پښو لاندې شي او بې استحقاقه يو سړی په شخصي وسايلو او روابطو د مستحقينو ځای ونيسي، دغه راز شواهد سړی په هر وخت او هر ځای کېنبي ښودلی شي، مګر د دې لامله چه مقاله او مضمون شخصي رنګ پيدا نه کړي او شخصي تعرض ونه ګڼل شي، له يادونې نه يې صرف نظر په کار دی.

بله دا چه په هر وزارت کېنبي د رتبې په لحاظ مساوي چوکۍ او مقامونه شته چه د کار د نوعيت او اهميت په لحاظ ډير تفاوتونه لري او واکداران کولی شي چه يوه سړي ته په هماغه يوه رتبه د شخصي ارتباط په وجه، ډير ښه کار په ښه ځای کېنبي وسپاري او هغه بل ته په يوه مشکل ځای کېنبي مشکله وظيفه تعين کړي.

په شخصي حکومت او شخصي نظام کېنبي چه د ماموريت مهم مقامونه او واره دار منصبونه په شخصي روابطو او علايقو ورکول کيږي، هلته بيا په لياقت او فعاليت باندې اتکا له منځه ځي او هر څوك ځان مجبور ګڼي چه په هره وسيله د چا رضا ځان ته حاصله کړي. په دې صورت کېنبي استعدادونه عاطل پاته کيږي او د شخصيتونو د جوړيدو، لوييدو او ښکاره کيدو لاره بنديږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حریت او آزادئ، یا د انساني کرامت ساتنه په دغسي نظام کښې له امکانه وتلې خبره ده، ځکه چه په دغسي حال کښې د باداري روحیه حاکمه وي او حکومت د اجبار په حکم خلك خپلې غلامۍ او بندګۍ ته رابولي او ماموریت د شخصي نوکرئ رنګ اخلي.

په کوم هیواد کښې چه ماموریتونه د یوه شخص په بدلون ګډوډ شي، ځوك بې له څه جرم او جنایته له لوړو ځوکیو ښکته راولویږي او ځوك بې له کوم ښکاره خدمته آسمان ته وخیژي، که د چا قواره د چا خوښه نه شوه هغه ته لزوماً تقاعد ورکړي او که له پامه یې ښه راغی نو د تقاعد مړی بیرته ژوندی کړي یعني (یحیي و یمیت. تعز من تشاء و تذل من تشاء) خپل کار او صلاحیت ګڼي. هلته به ځوك څنګه له شخصي نوکرئ نه ځان خلاص کړي او د قانون په حاکمیت باور وکړي. په دغه راز شخصي نظام کښې صداقت، فعالیت، لیاقت او کار داني له موده لویږي، چاپلوسي، سرټیټول، ذلت قبلول، د چا په دروازه کښې دریدل او د چا دپاره پروپاګندونه کول د ترقۍ او پیشرفت وسیله ګڼل کیږي.

په کوم هیواد کښې چه د حکومت له دستګاه نه، شخصي اغراض، شخصي تمایلات او د خپښۍ او خپلوۍ نفوذ او تسلط طرد شوی دی او یوازې لیاقت، د خدمت سابقه، قانوني حقوق د ماموریت اصل و اساس وي نو بیا به رښتیا خلك دا ویلی شي چه مونږ د شخصي حکومت محکوم نه یو، بلکه د ملي او قانوني حکومت خاوندان یو.[1]

لوی دښمن د شخصیت شخصي نظام دی
پــه نطفه کښې یې لا وژني که د چا وي

[1] *افغان ملت، جریده، کابل، د ۱۳۴۵ د ... ي ۲۹ مه، ۱۹۶۶ د سپتمبر ۲۰ مه، ۲۴ مه ګڼه*

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخاوت نه دی قرباني ده

وايي چه په صدر اسلام کښې اسلامي ورورولي ډيره ټينګه وه او مسلمانانو درحم او عاطفې ډير ښه مثالونه قايم کړي دي چه يو مثال ئې د څو تنو اصحابو هغه قصه ده چه د غزا په ميدان کښې د تندې له لاسه د مرګ په انتظار کښې وو او يوه صحابي په ډير مشکل دوی ته لږې اوبه راورسولې چه ټولو ته نه بسيدې. دا اوبه چه په دغسې تنده کښې يوه ته ورانډې شوې هغه د پېرزوينې او لورينې له مخې اشاره وکړه چه هغه بل ته يې ورکړه، هغه هم په همدغسې عاطفه له خپل ځانه هغه بل مستحق وګانه او دغه کار تسلسل پيدا کړ. کله چه اوبه وروستي سړي ته ورسېدې دغه څو تنه جل وهلي په حق رسيدلي وو او اوبه همدغسې پاتې وې.

دې پيرزوينې څو تنه يو له بله قرباني کړه، مګر د قربانۍ او لورينې ډير ښه يادګار ئې نورو ته د عملي درس په صورت پريښوده او دوی ته ئې هم ابدي حيات وباخښه.

پوهيږئ! دا قصه څنګه رايادہ شوه؟

سږکال په افغانستان کښې اوبه بيخي لږې وې او د تندې ډير لوی خطر موجود دی چه د کربلا ياد تازه کوي.

له دې تندې سره لوږه هم ملګرې ده. زمونږ څاروي د وچکالۍ په وجه واښه نه مومي او په ځينو ځايو کښې د څکلو اوبه هم نشي پيدا کولی. په همدغه وجه حکومت او شوری د اجبار له مخې دا قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاس کړ چه خپلې رمې د نورو ملکونو قصابانو ته وسپاری، په همدغه حال کښې چه وابه (علوفه) زمونږ حیاتي مسئله ده او حکومت پخپله خط مشي کښې ډیره مهمه ښودلې ده بیا هم حکومت (د اوریدو له مخې) زمونږ ایراني ورونو ته اجازه ورکړې چه زرهاو غواګانې او غوائې د څر د پاره د افغانستان ورشو ته راولې او زمونږ له وښو او علوفې څخه جایزه استفاده وکړي.

په دغسې حال کښې له ایراني ورونو سره دغه راز مرسته مونږ ته دصدراسلام د ترږو او جل وګلو قصه رایادوي چه له ځانه ئې په بل باندې پیرزوینه ډیره وه.

په داسې وخت کښې چه سړی د مجبوریت په حکم بل ته د ګدائی کچکول نیسي له نورو سره دغسې مرسته ډیره لویه قرباني ده.

په ریښتیا چه مونږ د خودخواهۍ له مقام نه تیر شوی او د غیر خواهۍ درجې ته رسیدلي یو.

خپل څاروي له لاسه ورکول او د یوه ګاونډي هیواد څاروی وقایه کول سخاوت نه دی ایثار او فداکاري ده چه مونږ ئې کوو. مګر افغاني همت او خاصیت اجازه نه راکوي چه خپل احسان اعلان کړو که څه هم خپل استرحام اعلانوو یعنې خیر غوښتل نه پټوو او خیر رسول پټوو.

خدای دې وکړي چه په دغسې نیک کار څوك انتقاد ونکړي او له ملي مصلحت نه ئې لرې یا مخالف ونه ګڼي [1]

---

[1] افغان. جریده، لومړی کال، لومړۍ ګڼه
۱۳۵۰ د وږي لومړۍ
۱۹۷۱ د اګست ۲۳ مه
دا لیکنه د (ناظر) په مستعار نوم خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیست؟

آنکه: نه سبک است و نه گران، نه بدکار است و نه نیکوکار، نه سرد است نه گرم، نه مترقی است و نه مرتجع.

آنکه: ساقی هست و باده نوش نیست. بینا هست و بدبین نیست، خاین نیست اما خایف هست، صاحب نیست و صاحب سلوک هست.

آنکه: هم لعل بدست آرد و هم دل یار، هم به میخ زند و هم به نعل، هم تیکه دار است و هم بر آوردی، هم ادیب است و هم مؤدب.

آنکه: دزد نیست و با دزد دهن جوال گیرد، ملی نیست وبین المللی است.

آنکه: صاحب نظر است و بنظر دیگران بیند و در مقام آمر فروتنی مامور را نگهدارد.

آنکه: بحق چشم پوشد و بر لاجورد نیز، قاچاق را بد گوید و قاچاق بر را محترم شمارد، از مسئولیت نهر اسد و از افتخار بترسد.

آنکه: حد خود و حق دیگری را بشناسد و از موقع شناسی بهره کافی و وافی داشته باشد.

جواب: ـ معتبر و باب دندان روز.[1]

---

[1] افغان. جریده. لومړی کال. دوهمه گڼه.

د ۱۳۵۰ دوړي ۸مه

د ۱۳۷۱ د اگست ۳۰مه

این نشریه نام مستعار (نوآور) نشر شده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوری

اوس مونږ دواړه مجلسونه (ولسي جرګه او مشرانو جرګه) شوری بولو پخوا يوازې ولسي جرګه د ملي شورئ په نامه يادېده او مشرانو جرګې ته مو "اعيان" ويلې. د اعيانو په مجلس کښې د ملت انتخاب څه برخه نه درلوده او ټول اعضاء ئې انتصابي و. د اساسي قانون نوم هم اصول اساسي و چه تطبيقي جنبه ئې ډېره خواره وه. هغه حقونه او صلاحيتونه چه اوس اساسي قانون، شوری او مخصوصاً ولسي جرګې ته ورکړي دي اصول اساسي شوری او اعيان ته نه و ورکړي.

هغه وخت د ملي شوری او د اعيانو رئيسان د وزيرانو په مجلس کښې په ښکاره شامل و او د کابينې د غړيتوب افتخار ئې درلود.

حکومت هغه وخت د يوه رسم په حيث هم د ملت د نمايندګانو اعتماد ته څه حاجت نه درلود بلکه وکيلانو به شوری ته د حکومت له خوا اعتماد نامه يا اعتبار نامه راوړله او د شوری غړو به د اصول اساسي په موجب د حکومت په نسبت د صداقت او وفادارئ لوړه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه دا چه حکومت د دغسې شوری خاوند و او په همدې معنی ورته پارلماني حکومت ویل کیده چه پارلمان ئې په لاس کښې و، بلکه یو جز ئې و.

د دغسې پارلمان لرلو افتخار مونږ ته له ۱۳۱۰ هـ ش څخه حاصل دی چه اوس ئې عمر له څلویښتو کالو نه اوړي.

وایي چه وړي ته سړي هم غوښه وي، ځکه مونږ په دغسې شوری هم شکرونه ایستل او لویه عطیه مو ګڼله.

کله چه نوی اساسي قانون منځ ته راغی نو په ۱۳۴۴ هـ ش کښې د نوو ایجاباتو له مخې نوې شوری منځ ته راغله چه له پخوانۍ شوری نه ئې د کم و کیف په لحاظ ډیر فرق ومونډ حتی چه هویت او ماهیت ئې تغیر وخوړ او جنس ئې بدل شو.

که سړی محض نامه ته ونه ګوري نو دا شوری او هغه شوری په یوه چوب خط کښې نشي راتلی او د دې پرځای چه دغه دوه روستۍ تقنیني دورې دولسمه او دیارلسمه وبولو باید لومړی او دوهمه دوره ورته ووایو او نوې شروع ئې وګڼو. اوسنۍ شوری چه یوه دوره ئې تیره شوه او بله ئې نیمائي ته ورسیده بلاتشبیه لکه مې عیب او هنر دواړه لري.

کوم وظایف او صلاحیتونه چه اساسي قانون شوری ته ورکړي دي تراوسه تربنه شوری صحیح او کامله استفاده نه ده کړې او حکومتونو ئې هم ښه هرکلی نه دی کړی.

اوسنی حکومت چه له تیرو حکومتو څخه په اساسي قانون زیات معتقد معلومیږي او د قانون شکنی الزام لا پرې نه دی لګول شوی بیا هم د حکومت په ترکیب باندې د اساسي قانون له مخې قانوني اعتراض وارد دی.

هغه وخت چه دغه حکومت د تشکل په حال کښې و او د دې نوی شعر لومړنی مطلع معلومه شوه د نظر خاوندانو ته دا پته ولګیده چه د اساسي قانون حقوقي ارزښت څومره دی؟ همدغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت د ځينو علاقمندانو علاقه کمه شوه او د اميد ستر ګي ليچنې شوې. اساسي قانون که په عمل کښې هرڅنګه وي په نظر کښې خو محترم دی او که په نظر هم نه وي په وينا کښې خو مقدسه ملي وثيقه ده او د اصلاحاتو غوښتونکي ورسره قلبي او روحي علاقه لري.

شوری په سياسي لحاظ مونږ ته ډير ارزښت لري. همدغه ملي دستګاه ده چه حکومت ته ملي او قانوني صبغه ورکوي او خلکو ته دا ښيئ چه حکومتونه د ملت د نمايندګانو په اعتماد منځ ته راځي او په سلب اعتماد ئې له منځه ځي. د مملکت بودجه دشوری په تصويب اړه لري، قوانين شوری تصويبوي، مقاولات او معاهدات د پارلمان په خوښه صورت نيسي او خارجي سياست هم د ملي فکر او نظر تابع دی.

کله چه حکومت ولسي جرګې ته خط مشي وړاندې کوي، د وکيلانو راډيو ئې ازاد نطقونه په داخل او خارج کښې د سياسي ديموکراسۍ او ديبان د ازادۍ ډيره ښه مظاهره او مسابقه ده چه نظير به ئې په نوره دنيا کښې نه وي، مګر په اقتصادي لحاظ زمونږ شوری دومره ډيره د ستائينې وړ نه ده.

د شوری ډيره مهمه وظيفه د قوانينو تدوين او تصويب دی بلکه اصلي او اساسي کار ئې همدغه دی مګر په ديارلسمه دوره کښې چه دوه کاله ئې تير شوه د قانون يوه مسوده هم د اولسي جرګې عمومي مجلس ته نه ده وړاندې شوې او په دې برخه کښې ئې فعاليت د صفر په درجه کښې دی.

په دوولسمه دوره کښې چه لس قانونه د اولسي جرګې په عمومي مجلس کښې تصويب شوه يوازې د اولسي جرګې اصول وظايف داخلي، د رسمي جريدې قانون، د بين المللي موافقت نامو او د اعتبارنامو قانون نافذ شوه او نور قوانين: (د احزابو قانون، د ولايت جرګو قانون، د ښاروالو قانون، د انتخاباتو قانون، د ازدواج

(c) ketabton.com: The Digital Library

قـانون، د زمکـو د سـروې قـانون، د مدافـع وکيلانـو قـانون) تراوسـه نـافذ نـه شوه او شوي کارونـه بـې ثمره پـاتې شـوه. کـه سرې داسـې فکـر وکـړي چـه شـورى يـوازې د نمـايش د پـاره نـه ده، بلکـې يـوه فعالـه توليدي دستګاه ده چه بـايد هـر کـال يـو څه قوانيـن صـادر کـړي نـو بيـا يقيناً دغسې شورى تـه غـير اقتصـادي ويلـى شـوو.

هغـه څو سـوه مليونـه افغانـي چـه وکيـلان ئـي پـه استهلاکي ډول پـه انتخابـاتو کـښې مصرفـوي او هغـه د کـال تقريبـاً څلويـښت مليونـه افغـانۍ چـه د شـورى پـه بودجـه کـښې پـه ملـت تحميليـږي نـوره ګټه نلـري يـوازې د بودجـې تصويـب او د خـارجي قرضونـو د منظورولـو دپاره دا دومـره پيسـې مصرفـوو او بـس.

دغـه راز پارلمـان داسـې مثـال لـري لکـه چـه سـړى د اوبـو ډنـډولو دپاره ډير لوى بند پـه ډيـر زيـات لـګښت جـوړ کـړي مـګر د آبيـارۍ کـار ترينه نـاخلي بلکـه د يـوې شـاعرانه منظرې پـه حيـث ئـې ننـداره کـوي او پـه تش ليـدو ئـې خوشـحاله وي.

پـه اجتمـاعي لحـاظ هـم دغسـې شـورى ډيره مفيـده نـه معلوميـږي، پـه کـوم هيـواد کـښې چـه سياسـي فعاليتونـه او سياسـي احـزاب موجـود نـه وي او خلـك د خانـانو، ملکـانو، صاحبـانو او سـرمايه دارانـو پـه بنـد کښې وي او حکومتونـه هـم پـه همدغـه اشـرافي طبقـه اتکـاء لـري شـورى تـه هـم اکثـر همدغـه اشـخاص يـا د دوى مخلصـان راځي چـه د مـترقي قوانينو او اساسي اصلاحـاتو اميـد لـه دغسـې شـورى نـه هيڅکلـه نشـي کيـدى بلکـه د ممتـازې طبقـې طبقـاتي امتيـاز نـور هـم تقويـه کيـږي او غـوړې لاغـوړ شـي.

اوس سـړى پـه شـورى کـښې داسـې اشـخاص وينـي چـه پخـوا بـه ئـې د خان يـا بـډاى پـه حيـث يـوازې د ولسـوال يـا والـي پـه ښه نظر افتخـار کـاوه، مـګر اوس ئـې د شـورى لـه برکتـه پـه وزيـر يـا صدارعظم سـترګي نـه ډکيږي او غـرور ئـې يـو پـه لسـه زيـات شـويدى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دي دشوری حال چه په ډېر اجمال او اختصار د يوې لنډې مقالې په چوکاټ کښې وښودل شو او محض اشاره ورته وشوه مګر د دې معنی دا نه ده چه د داسې شوری له وجود نه عدم یې ښه دی، بلکه صحیح معنی ئې دا ده چه دغه ملي دستګاه باید فعاله او مجهزه شي او د دیموکراسۍ ایجاباتو او غوښتنو ته صادقانه لبیک وویل شي. یعنې سیاسې بهره برداري ترینه ونشي بلکه د ملي سیاست او ملي قدرت د منبع په حیث وګڼل شي. که اوسنی حکومت لکه چه ګومان کیږي د دیموکراسۍ او اساسي قانون د تطبیق ریښتیانۍ اراده لري او خپل تاریخي مسئولیت ته متوجه وي نو د شوری د رشد او تکامل د پاره د سیاسي احزابو قانون، د ښاروالیو قانون، د ولایت د جرګو قانون تر هرڅه دمخه جدي او فوري توجه غواړي چه د میاشتو او ورځو په ځای دقیقې او ثانیې پکښې حسابي ارزښت لري.

د سیاسي احزابو او د ولایت جرګو قوانین د اساسي قانون په نظر کښې دومره مهم او عاجل و چه ۱۳۴۳ کښې ئې انتقالي حکومت مکلف او موظف کړ چه دغه دوه قانوني مسودې په ۱۳۴۴ کښې د انتقال د دورې له ختمیدو سره سم شوری ته د شوری په آغاز کښې وړاندې کړي او د ځنډیدو مجال ورنکړي. نو هغه کسان چه د حکومتونو د نوعیت او ماهیت پیژندلو د پاره معیارونه ټاکي د سیاسي احزابو مسئله د یوه شاخص په حیث ګڼي او په هغه دغه نه قانع کیږي.[1]

---

[1] افغان جریده. لومړی کال. دوهمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د وږي ۸ مه.
د ۱۹۷۱ د اګست ۳۰ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آشنای په یاد

د اشنای اصلي نوم غلام علي و، خو بیا به خلکو جناب عالي بالی.

دی اول د خان سړی و بیا د ځان سړی شو، مګر خلکو ته ئې ځان ملي سړی ښووی. هر څه چه و سړی د کار سړی و او د ترقۍ تومنه ئې په وجود کښې زیاته وه ځکه ئې له ځانه د ځان په پیشرفت کښې هر راز کار واخیستی او پخپل وجاهت ئې د یوه او بل حسن نظر جلب کی.

د ده لوی مهارت دا و چه له مختلفو عناصرو او متضادو مزاجونو سره یې سازش کولی شو یعنې له خان سره خان و او له جان سره جان، له ملك او خوجه یین دواړو سره ئې سر ښوراوی او بیا ئې د سرکار کور ته لاره پیدا کړه او د سر سړو سره اشنا شو.

د بډایانو پېژندګلوي خو کیمیا ده او ډیر ژر سړی له خاورو نه پورته کوي ځکه ئې دی هم ورځ په ورځ د قارون ګنج ته ورنږدې کی.

دی بډای شو مګر بډای او بډایی ته ئې بد ویل.

دی په دې راز ښه پوه شوی و چه سرمایه پیدا کول او سرمایه دار ته بد ویل ډیر عاقلانه کار دی.

سړی باید دا کار د دې زمانې له ځینو پیرانو او بزرګانو نه زده کی چه په ملیونو شته به لري او شتمنو ته به بد وایي.

دی ډیر ژر په دې خبره پوهیدی چه راشه! له سرمایه دارۍ سره سره د اولس په خوارۍ او غریبۍ ځان خپه خپه کوه او د قومي خدمت او ملي درد په چیغو او نارو ځان لیډرۍ ته جوړ که.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دي کار کښې هم سړی بريالی وختی او د دي لامله چه وريجې او غوښې ئې په کاله کښې ډيرې وې نو د ځوانانو ټولنه به اکثره د ده پرځای کيده.

په ظاهره خو به دی په کوم منور او فاضل سړي پسې په لاره تی، مګر خلکو ته به ئې داسې ښوولـه چه دا راز خلك ده دمخه کړي دي او هرې خوا ته ئې چه بيايي بيولای ئې شي. دی يو جامع سړی و او له مختلفو طبقاتو سره ئې تار درلودی.

د ورځې ملګري به ئې بيل و او د شپې ياران به ئې نور وو.

له وګړو سره ئې همدردي او عشق و علاقه ډيره ښکاره وه مګر د بزم مجلسونه ئې له نورو سره وو.

د ورځې د قام خدمتګار و او د شپې د حسن غلام.

د ده په شخصي ژوند او اجتماعي نظرياتو کښې ډير فرق ليدل کېدی.

دی د اجتماعي عدالت ډير طرفدار و مګر په کاله کښې ئې د خپلو مابينو ترمنځ د عدالت نوم هم نشو اوريدلای.

ده به کله کله د ظرافت په ډول ويل: جماعي عدالت څه کوئ په اجتماعي عدالت پسې وګرزئ.

سړی بايد اجتماعي وي او علاقه ئې يوازې د کاله ميرمنې پورې منحصره نه وي. ده پخپل حيات کښې د فيضه ډك مختلف ماموريتونه وکړه او بې له دينه چه رشوت واخي يا خيانت وکي د ډيرو شتو او جايدادونو خاوند شو.

ده به چه هر ماموريت کاوی غرض او مطلب به ئې د کام خدمت و مګر سړی طالعمن سړی و او په هر کار کښې به چه و په کاله به ئې د پيسو لښتې راسم و او دنيا به ورپسې د سپې غوندې منډې وهلې.

دی ډیر فعال او نه ستړی کیدونکی سړی و چه علاوه په رسمي او اصلي وظایفو ئې په نورو پټو خ[illegible] کارونو کښې هم ډیره لویه برخه درلوده.

د ده مصروفیت ډیر زیات و، چه کله کله به ئې د چ[illegible] ملاقات دپاره وخت نه درلودی. یوه ورځ چا ویل ډیره ارزو لرم چه له ده سره وګورم او د قومي خدمتونو په باب ورسره وږغیږم، خو دا یوه هفته وریسې سرګردانه ګرزم او نه ئې شم لیدلای.

نن هم دی مازیګر د امریکې د سفارت له یوه غړي سره ګوري او بیګا ته له کوم روسي سره وعده دار دی، د ده په خارق العاده صفاتو کښې یو صفت دا و چه په ځینو لویو مقتدرو کسانو به ئې په مجلسونو کښې په ډیر جرئت انتقاد کاوی او د سر سړو ته به ئې بد ویل مګر سره له دي به هغوی ورته پخپلو خاصو مجالسو کښې ځای ورکاوی او سړی به ورځ په ورځ نور هم معتبریدی.

سړی چه په حقه وي هیڅوك څه زیان او ضرر نشي وررسولای او خدای پرې دښمن هم مهربانه کوي.

اشنای په خوارانو او غریبانو باندې ډیر زهیر و مګر خوار و غریب ته ئې هیڅ نه ورکول چه تربیه ئې خرابه نشي او په مفت خوارۍ عادت نشي.

دا و د مرحوم اشنای صفات او ممیزات چه د ده د شخصیت د معرفۍ په غرض بیان شوه خدای دې پر ورحمیږي.[1]

---

[1] افغان، جریده، لومړی کال، دوهمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د وږي ۸ مه
د ۱۹۷۱ د اګست ۳۰ مه
دا لیکنه د [چیستان نویس] په مستعار نوم خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جريده نګاري

دا هم مهمه ده چه سړی د چا کار او عمل ته وګوري چه څه کوي او څنګه ئې کوي؟ مګر تر دې دا لا ډيره مهمه ده چه په دې کښې فکر وکړي چه د څه د پاره ئې کوي او څه غايه لري؟ د کار په ښه والي او بدوالي کښې غرض او غايه ډير دخل لري بلکه د کار ماهيت بدلوي.

وګورئ! د پاك خدای اطاعت او عبادت څومره ښه کار دی مګر که دغه کار څوك د ريا او د خلکو د غولولو د پاره کوي نو بيا له دينه لوی مصيبت بل نشته. يو عارف شاعر وايي:

د ريـــا تـــر نـــاقبوله عبـــادتـــــه
د ساقي په ميو مست او خراب ښه يم

جنګ او جګړه څومره بد او ناوړه کار دی مګر که د حق او عدالت د قيام دپاره او د وطن د دفاع په منظور وي نو بيا د مقدس جهاد مفهوم پيدا کوي او ماهيت ئې بدليږي.

همدارنګه حکومت د حکومت دپاره بې له باداریٔ او حکمرانیٔ بل مفهوم نلري او که حکومت د خلکو د خدمت د پاره وي نو بيا د وطن د خدمتګاریٔ ښه پيدا کوي او زمامداران يرې افتخار کولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جریده نګاري او لیکوالي که د یوه عالي منظور د پاره په یوه مقدسه ملي او اجتماعي غایه او پایه بنا وي او د خوف او طمع له اغیزو لاندې رانشي نو ډیر مبارك کار دی چه جهاني او دایمي ارزښت لري، مګر که د تجارت وسیله او یا د شخصي سیاست او قدرت د لاس اله وي نو بیا له دې نه خبیث شغل بل نشته.

په دغه صورت کښې لیکوالي او نګارندګي حقایق نه منعکس کوي مسخه کوي ئې او د افکارو د تنویرپه ځای د بصیرت سترګې ړندوي.

دغه راز جریده نګار د اجیر په حیث استخدامیږي او د شخصي اغراضو بار وړونکی یابو تري جوړیږي، یو لیکوال او جریده نګار باید تر هر څه د مخه پخپل حیثیت او شخصیت ایمان ولري چه ځان په هیچا او هیڅ شي خرڅ نکړي او د فکر او عقیدې آزادئ ته په ډیر لوړ قیمت قایل وي. د پوهې له خپرولو او د نورو له پوهولو سره باید عشق ولري. خپلو عقایدو او نظریاتو د پاره هر راز قرباني ته تیار وي او هغې ته په ډیر اهمیت وګوري.

جریده نګار باید هیڅکله خپلو شخصي عقدو او تمایلاتو ته اجازه ورنکړي چه د مسلکي انحراف موجب شي او وظیفه ئې متاثره کړي.

په دې کار کښې یوازې فني او هنري مهارت هم کافي نه دی که د لیکلو او افادې طرز هرڅومره ښه وي او معنوي ارزښت ولري بیا هم د لیکوال شخصیت ډیر موثر دی.

لکه چه یو وزیر او صدراعظم د پارلمان اعتماد ته ضرورت لري یو ملي لیکوال او جریده نګار د خلکو اعتماد او حسن نظر ته لا ډیر محتاج دی.

دا اعتماد په اسانه څوك نشي ګټلی او په ډیرو فداکاریو لاس ته راځي چه ساتنه ئې له لاس ته راوستلو نه هم ګران کار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغه د خلکو اعتماد دی چه د وطن مطبوعاتو ته د څلورمې قوې په حیث په حکومت باندې د نظارت او حکمیت حق ورکوي.

دا اعتماد متملقین او اپرچونستان نشي حاصلولی او اجیران ترینه محروم دي. د خلکو په اذهانو باندې هغه لیکوالان او جریده نګاران حکومت کوي چه خلکو ته دحق پرستۍ او وطن دوستۍ امتحان ورکړي او د آزادۍ علمبرداران وي.

جریده نګاري ډیره مقدسه وظیفه ده چه باید په ډیر اهتمام ئې تقدس وساتل شي او دا مبارك شغل ملوث نشي.

د قلم خاوندان او جریده نګاران باید کوښښ وکړي چه دغه څلورمه قوه وجود پیدا کړي. دا کار سرکاري جراید د سرکار له سیوري لاندې نشي کولی. د دې کار لپاره په آزادۍ مین نه ویریدونکي خلك په کار دي چه ملي او مسلکي شخصیت ولري یا ددغسې شخصیت د پیدا کولو اراده ورسره وي.

هو! څوك چه دا کار کوي هغه باید د شخصیت خاوند وي یا د شخصیت خاوند شي.

خو:

لوی دښمن د شخصیت شخصي نظام دی
په نطفه کښې یې لاوژني که د چا وي
چوکسۍ نه ده شخصیت دی د ساتلو
دې خبرې ته دې هر وخت پام د تا وي[1]

---

[1] افغان جریده، لومړی کال، دریمه ګڼه.
د ۱۳۵۰ د وږي ۱۰ مه.
د ۱۹۷۱ د سپتمبر ۶ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خط مشي په رڼا کښې

کله چه يو حکومت د تشکل په حال کښې وي او خپله خط مشي ترتيبوي نو د هېواد ، اقتصادي او اجتماعي اوضاع مطالعه کوي او هغه څه چه د موجوده حال د ښه کولو د پاره کولی شي خلکو ته ئې د کولو وعده ورکوي. په دغه ډول د حکومت او ملت ترمنځ يو اجتماعي قرار داد انعقاد مومي او حکومت د ملت اعتماد حاصلوي.

ددې له امله چه د خط مشي په هره برخه او هر ټکي باندي ولسي جرگه هر راز بحثونه، اعتراضونه او تبصرې کوي حکومت د مسئوليت له احساس سره د خطمشي په ترتيبولو کښې له ډير غور او دقت څخه کار اخلي او د واقعيتونو په اظهار کښې ډير محتاط وي.

حکومتونه عادتاً کوښښ کوي چه د خلکو اميد په ياس بدل نه شي او د تيرو حکومتونو اعتبار ته نه څه وساتل شي ځکه چه ددوی اعتبار ورپورې تړلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقادي او د حقایقو افشاء کول د حکومتونو کار نه دی بلکه لمر په ګوته پټول سیاسي مصلحت دی.

هغه وخت چه واقعیتونه د عصري میرمنو په شان بیخي بې پردې شي نو دوی ورته مخ لوڅي وايي او د نهضت نوم پرې ږدي.

غرض دا چه حکومتونه ترڅو چه ډیر مجبور نشي ربښتیا نه وايي.

ربښتیا نه ویل دا معنی نلري چه حکومتونه دروغ وايي، بلکه پټه خوله پاتې کېدل او نه ویل ئې معنی ده.

په دغه اساس هغه څه چه باید په خط مشي کښې د اداري نارسايي او بې نظمي ګڼل شوي وي په حقیقت کښې انارشي وي.

د اوسني حکومت خط مشي په نسبي ډول د ربښتیا ویلو پانګه لږ څه زیاته لري. د دې حکومت واقعبیني او اخلاقي سجیه او د دې وخت د مجبوریتونو تقاضا غوښتنه کوله چه خلك د وطن له حال او مآل نه نسبتاً زیات خبرشي او د مشکلاتو تحمل او مقابلې ته آماده شي.

په دې خط مشي کښې د حکومت دغه اعترافات د ملاحظې وړ دي.

"د ژوندانه په مهمو اړخونو کښې د قوانینو نشتوالی، له ډیرې بې نظمۍ څخه انارشي ته نږدیوالی، اقتصادي رکود او دملي عوایدو په سلو کښې له درې څخه کموالی، د باقیاتو د تحصیل قدرت نلرل، د صادراتو او وارداتو او همدارنګه د دولتي عایداتو او مصارفو ترمنځ عدم توازن، د خارجي قرضونو او سودونو دروندوالی، د اداري سیستم نارسايي، دقاچاق، اختلاس، رشوت او احتکار ورځ په ورځ زیاتوالی او بالاخره سر په سر وچکالي چه لوږه او تنده ئې لازمي نتیجه ده..." دا دی د مملکت حال چه د حکومت په رسمي ژبه رسما خلکو ته اعلامیږي او هرڅوك د وطن حال او مال ته په جدي ډول متوجه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغــه رښتیــا ویــل پــه عیــن حــال کــښې دا هــم ښیــي چــه حکومــت د خپلــو اسـلافو نـه د مملکـت اداره پـه څنګـه حـال کـښې لـه څومـره نیمګړتیـاو سره پـه لاس کـښې اخلـي؟ کلـه چـه دا حکومـت د افغانسـتان اداره بـل تـه تسـلیموي ښایـي چـه هـېڅ بـاقیداري بـه ونـه لـري، بلکـه څه قدر بـه لا فـاضل شـي.

پـه دغسـې وخـت کـښې چـه یـو حکومـت د دغـو ټولـو مشـکلاتو لـه فـهم سره پـه دغسـې شـرایطو کـښې د راتـګ جرئـت کـوي او قربـانۍ تـه حـاضرېږي دا نـه ده معلومـه چـه د سـمون او بـهبود پـه لاره کـښې څه کولـی شـي.؟ د وچکـالۍ رفـع کـول او د رحمـت بارانونـه ورول خـو د خـدای کـار دی او لـه حکومـت نـه ئـې توقـع نشـي کـېدی، د قرضونـو درونـد بـار خـو هـم څوك نشـي سـپکولی، بلکـه د مجبوریـت پـه تقاضـا دا پېټـی بـاید نـور هـم درونـد شـي.

قـانوني خلاګـانې ډکول هـم څه اسـانه کـار نـه دی. هغـه شـوری چـه پـه شپږ کـالو کـښې د احزابـو ډېر مـهم او ډیـر عـاجل قـانون پـه کرسـۍ نشـي کښېنولـی او حکومتونـه یـې لـه نامـه څخـه ویریـږي لـه دغسـې شـنډې دسـتګاه نـه د قوانینـو د تولیـد امیـد نشـي کیـدی. د اقتصـادي حـالت د ښه کولـو د پـاره دمعدنـو اسـتخراج هـم لـه تصـور نـه وتلـی کـار دی، څوك چـه خپـل مالیـات او محصـولات د ځینـو مقتـدرو اشـخاصو لـه جیـب نـه نشـي راویسـتلی هغـه بـه څنګـه پـه تـش لاس د حـاجي ګك اوسپنه د غرونو لـه تـل څخـه راوباسـي.؟

څه شـی چـه نسـبتا ممکـن معلومیـږي هغـه د نارسـا اداري سیسـتم سـمون او فعـال کـول دي. دا کـار کـه هـر څومـره مشـکل دی مـګر غـیر ممکـن نـه دی. کـه حکومـت پـه ټینـګ عـزم او هغـه جرئـت چـه پـه حکومـت قبلولـو کـښې ئـې وښوده عمـلا دا کـار شـروع کـړي ښائـي چـه د یـوه لـوی مـادي او معنـوي بدلـون اسـاس کـښېښودل شـي او پـه مملکـت کـښې نـوې سـا وچلیـږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دا اداره په عمل کښې ښکاره شي چه حکومت په رښتیا د اداري قدرت خاوند دی او د خلکو ژوند ښه کولو ته ئې په ایمانداریٔ ملا تړلې د مملکت سیاسي حیثیت به له دې نه ډیر لوړ شي او جهاني اهمیت به ئې ډیر زیات شي. ځکه چه یو ژوندی حکومت به منځ ته راشي او ملي قدرت به ورسره وي، په دغه صورت کښې به خارجي امدادونه بې له استرحامه په دواطلبانه ډول افغانستان ته متوجه شي او هرڅوك به ورته په اعتنا وګوري.

د قاچاق، اختلاس، رشوت او احتکار معیار به ډیر راټیټ شي او د باقیاتو د تحصیل خنډونه به له منځه لاړ شي چه اقتصادي بهبود ورسره تړلی دی.

دا کار د خولې په خبرو نه کیږي او داسې اقداماتو ته ضرورت لري چه په مفسدانو زلزله راولي او ټکانونه ئې ځینو لویو کورو ته صدمه رسوي.

دغه راز کارونه محتاط او محافظه کار حکومتونه نشي کولی او یوه مقدس عشق ته ضرورت لري.[1]

---

[1] افغان جریده، لومړی کال، خلورمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د وږي ۲۲ مه
د ۹۷۱ د سپتمبر ۱۳ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

گریز ماهرانه

هستند کسانیکه به مهارت کلام از دروغ گفتن گریز ماهرانه نمایند. یعنی نه دروغ گویند و نه راست، به این مطلب وقتی پی بردم که دوست دانشمندم به من حکایت میکرد.

روزی در یکی از جراید مقاله ای بنام مستعار نشر گردید، که نظر این و ان را جلب نمود ویکی از دوستان از من پرسید ایا میدانید فلان مضمون مال کیست.؟

نزدیک بود در جواب بگویم هیچ نمیدانم ولی بزودی دریافتم که این جواب دروغ محض است زیرا میدانم کدام شخص انرا نوشته است.

چون جایز ندانستم از نگارنده نام برم چنین جواب دادم:

گفته نمی توانم که مال کیست؟ این گفته چنان تلقی گردید مثلیکه گفته باشم نمیدانم، یا خبر ندارم. اما مطلب من این بود که نمی خواهم این راز را افشاء کنم، در این جا مهارت کلام باعث گردید که انشخص از دروغ گویی فرار نماید و در پیشگاه ضمیر و وجدان منفعل نگردد.

حالا فهمیدید که اشنایی با طرز گفتار چه ارزشی دارد؟

غرض از این مختصر انست که دقت در گفتار نشانه خردمندیست. سیاستمداران، دانشمندان و نویسندگان با فهم طرز افاده میتوانند از گفتن انچه نمی خواهند بگویند گریز ماهرانه نمایند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاستمداران بیشتر از دیگران با این هنر اشنا هستند. در این فن دقیق انتخاب کلمات و ترتیب ان اهمت اساسی دارد و نوع افاده خیلی مهم است.

هنگامیکه یک صدراعظم خط مشی خود را به ولسی جرگه تقدیم میکند اگر از مهارت کلام سیاسی و رموز ان بهرور باشد خوبتر میتواند که از صنعت بازی با الفاظ کار بگیرد و بجای دست دادن استین خالی بدست دهد. اینچنین اشخاص به عوض انکه وعده ها بدهند ارزوها و تمنیات را رنگ دروغی میدهند و ابراز احساسات مینمایند.

هر گاه لازم افتد از عمل و کار چیزی بگویند و کدام تعهدی بنمایند در انجا انقدر از قید و شرط کار میگیرند که ماهیت وعده از بین میرود و جنبهء مثبت ان در حقیقت منفی میشود.

برای خنثی ساختن تعهدات و وعده ها وضع قیود و شرایط بی حساب بکار است که سخن سازان در ان مهارت بسزا دارند.

از همین جاست که اساس اجراات دولتی و حکومتی بر کاغذ پرانی های دفتری بنا یافته و هر یک از مسئولین امور وقت خود را به اگر و مگر میگذرانند و تا وقتیکه پای اغراض و منافع در میان نباشد احکام و اوامر قاطع را هیچ مقام به کسی نمیدهد.

در امور دفتر داری گریز از مسئولیت، گریز از اجرای کار بهمین شیوهء نگارش بنا یافته که باعث سرگردانی مردم، باعث اتلاف وقت، باعث استفاده های گوناگونی گردیده است، کسانیکه گریز ماهرانه را خوب اموخته اند هیچگاه گیر نمی ایند و به اصطلاح دم بدست نمیدهند.[1]

---

[1] افغان جریده، سال اول شماره‌ء چهارم.
۲۲ سبله ۱۳۵۰
۱۳ ستمبر ۱۹۷۱.
این اثر به نام مستعار "نو اور" نشر شده است

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو انکشاف او تقويه

د پښتــو ژبــې د احيــاء، تعميــم او انکشــاف پــه بــاب چــه کــوم فرمانونـه وخت پـه وخت صـادر شوي دي هغـه بـه پريږدو. خـبره بـه لـه اساسـي قـانون نـه شروع کـړو چـه د پښتـو پـه بـاب ئـې څه مکلفيـت پـه حکومـت بلکـه د دولـت پـه ذمـه کيـښود او حکومتونـه د پښتـو سره څه وکـړه.؟

اساسي قـانون پـه پنځه ويشتمه مـاده کـښې د پښتـو پـه بـاب دولـت تـه دا وظيفـه ورکـړه.

(دولـت موظـف اسـت پـروګرام موثـری بـرای انکشـاف و تقويـه زبـان ملـی پشتـو وضـع و تطبيـق کنـد) د دغـه حکـم د انفـاذ اوه کالـه وشـوه او پـه دغومـره وخـت کـښې تراوسـه لاد دغـه موثـر پـروګرام درك نـه دی معلـوم.

د حکومتونــو دکــار او فعــاليت د ســرعت انــدازه لــه همدينــه معلومولـی شـوو.

د چـا بـه هير نـه وي چـه د ښاغلـي داکـتر محمـد يوسف پـه انتقـالي حکومت کښې دغـه کار داساسي قـانون لـه انفـاذ سـره سـم شـروع شـو او يـو لـوی انجمـن وټاکـل شـو چـه د پښتـو تولنـې اعضـاء، د پوهنتـون غـړي، د مطبوعـاتو او د پوهنـې وزارتونو اراکيـن د وزيرانـو پـه شـمول، د عدليـې وزير او د قبـايلو رئيـس پکـښې ګډون درلـود.

دا لـوی انجمـن پـه ورو کميټو د وظـايفو د تقسيم پـه اسـاس وويشـل شـو او د پښتـو ژبـې پـه مختلفـو اړخونـو مطالعـات شـروع شـوه چـه پـه نتيجه کـښې دغـه پـروګرام د وزيرانـو عـالي مجلـس نـه د وړانـدې کيـدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره اماده شو. مگر انتقالي حکومت خپل عمر اصلي حکومت ته؛ وباخښه او دا کار نورو ته په میراث پاتې شو.

وروسته تر دې هر حکومت چه راتـه قانونـا مکلف و چه د خط مشي په نامه د خپل کار او فعالیت پلان او پروگرام ولسي جرگې ته وړاندې کړي او ملت تـه یو څه وعدې ورکړي چه دوی څه کوي او اساسي قانون ترڅه حده تطبیقوي؟

د دې لامله چه د پښتو موضوع په اساسي قانون کښې داخله او شامله وه او د ملت لـه خوا هم دغه غوښتنه موجوده وه، هر حکومت پخپله خط مشي کښې دا مسئله ذکر کړه او د پښتو د انکشاف او تقویې وعده ئې خلکو ته ورکړه چه د څلورو حکومتونو په خط مشي کښې پښتو پالنه شامله ده، یعنې هغه مشترك ټکي چه د دغو حکومتونو په ټـگ لارو کښې متفق علیه گڼل شوي دي یو له هغه څخه د پښتو ژبې انکشاف او تقویه ده چه په ولسي جرگه کښې ئې ټولو وکیلانو لکه د پښتونستان مسئله بالاتفاق تائید و تاکید کړیدی.

د اعتماد د رایې له جریاناتو نه داسې معلومیږي چه که یو حکومت پخپله خط مشي کښې د پښتو پالنه شامله نکړي لـه رد او سقوط سره به مواجه شي مگر سره لـه دغه اهمیته چه پښتو ژبه ئې د اساسي قانون په حکم لري په عمل کښې دغه حکم تراوسه نـدی عملي شوی.

له انتقالي حکومت نه وروسته حکومت دومره وکړه چه د کمیټو کارونه یعنې د پښتو دوسیه بیا روی کار کړه او دوهم ځل غور او مطالعه له سره شروع شوه چه څه موده ئې خبرونه هم په رادیو کښې خپاره شوه.

د ښاغلي اعتمادي صاحب په دوو حکومتو کښې کـه څه هم د افغانستان د اکاډمی په نامه یوه نوې موسسه بې پرسونله منځ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغله مګر د اساسي قانون مطابق کوم پروګرام د پښتو د انکشاف او تقويې د پاره وضع او تطبيق نشو.

اوسنى حکومت هم تراوسه د دغه موثر پروګرام د وضع کولو څه اقدام نه دى کړى. که څه هم د فلمونو په جوړولو کښې ئې پښتو ته برخه منلې او دا کار د قدر وړ دى.

حکومت بايد د اساسي قانون پنځه ديرشمې مادې ته د عمل جامه واغوندي او دغه پروګرام د خلکو د اطلاع او اقناع د پاره بې ځنډه تصويب او نشر کړي او هغه علمي او تربيوي اهميت چه دغه موضوع ئې په ملي لحاظ د افغانستان په حال او مستقبل کښې لري ښه درك کاندي.

هغسې پښتو پالنه چه تعصبي او عنادي رنګ ولري هيڅوك هيڅکله نه خوښوي، پښتانه پوهان د پښتو تقويه د افغانستان د معنوي تعمير د پاره د اساسي قانون له منظور سره سم يو عرفاني ضرورت ګڼي او د حکومتونو مهمه وظيفه ئې بولي.

لکه څنګه چه پښتو غولول او هيرول ګناه ده دغسې پښتو په سياسي غرض استعمالول او د تفرقې په بناء ئې په تعصبي رنګ کښې وړاندې کول هم جرم دى.

پښتو غوښتنه بايد په علمي اساسي او ملي غايه تقوئه شي او فاشيستي صبغه ورنکړه شي، پښتانه د پښتو ژوند غواړي نه د افغانستان د نورو ژبو وژل. هغه څوك چه ځانته په دې حق قايل وي چه پخپله مورنۍ او پلارنۍ ژبه ليك او لوست وکړي چه د دوى د زړه او دماغ صادقه او کامله ترجماني کولی شي هغه به ولې د افغانستان د دري ژبې په حق سترګې پټوي؟

د دې مدعا ډير ښه شاهدان هغه پښتو ويونکي وکيلان دي چه په ولسي جرګه کښې ئې د ازبکي او ترکمني ژبې تدريسي او نشراتي حق تائيداوه او دا ئې يو ضرورت ګاڼه، د پښتو ژبې ناکامي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنايي چه له لومړئ ورځې په همدغه اساس شروع شوي وي چه دا ژبه د نورو افغاني ژبو دښمنه او مخالفه وګڼل شوه.

پښتانه نه يوازې وچه کلکه پښتو نه غواړي بلکه په اوله درجه د ملي اتحاد او افغاني ورورولئ ساتنه د ملي او اجتماعي عدالت په اساس غواړي او خپله بقاء د افغانستان په بقا کښې ګڼي.

د پښتو ژبې ملي کول، رسمي کول او ادبي ذخيره پکښې زياتول دا معنى لري چه دا ژبه د تعليمي وسيلې او کلتوري ضرورت په حيث د علم او پوهې د تعميم او د ادب او هنر د انکشاف د پاره حياتي اهميت لري.

د افغانستان پښتانه (د پښتو ويونکو په معنى) بې د دغې ژبې له انکشاف او تقويې څخه له معارف او مطبوعاتو نه اساسي او عمومي استفاده نشي کولى او بې له دغې وسيلې له جهل او بېسوادئ سره موثره مجادله امکان نه پيدا کوي.[1]

---

[1] افغان جريده. لومړی کال. پنځمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د وږي ۲۹ مه
د ۱۹۷۱ د سپتمبر ۲۰ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدانید چه میخواهد؟

بلی:

دیموکراسیء بی حزب.
پارلمان بی قانون.
مطبوعات بی مزه.
قانون بی اجراء.
وزیر دوسیه دار.
وکیل سرمایه دار.
والی بیسواد.
تیکه دار جواد.
قاضی بی علم.
ملای بی عمل.
جنس لطیف.
بازیء کثیف.
اطاعت کور کورانه.
لیاقت چاکرانه.
چوکیء ارام.
سکرتر خوشخط و خال.
عرضهء بی تقاضا.
تماس مخفی.
دنائت علنی.
خانه سامان رازدار.
تحویلدار بی حساب.
شخص بی شخصیت.
افرین ... بر هوشیاری ات![1]

---

[1] افغان جریده، سال اول شماره پنجم ۲۹ سنبله ۱۳۸۰ . ۲۰ سپتمبر ۱۹۷۱
این اثر به نام مستعار (نواور) نشر شده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساسي قانون مطالعه او مقايسه

د افغانستان اساسي قانون په يوولسو فصلونو کښې، يو سلو او اته ويشت مادې لري چه اول فصل ئې په اوله ماده شروع کيږي.

له لومړي فصل څخه دمخه يوه ديپاچه لري او تر ديپاچې دمخه يوه صفحه د اعليحضرت معظم همايوني په توشيح محتوي ده.

په پخواني اصول اساسي کښې ديباچه نه وه او د افغانستان د معظم پادشاه اعليحضرت شهيد محمد نادر شاه صحه هم د اصول اساسي په پای کښې جلب نظر کوي.

په نوي اساسي قانون کښې د اصول اساسي د الغاء څه تذکر نشته مګر د اعليحضرت د توشيح په متن کښې ليکلي دي: "سرله نن ورځې د افغانستان هغه اساسي قانون (يعني اصول اساسي) چه د ۱۳۰۹ هـ ش کال د لويې جرګې له خوا تصويب شوی او ترننه پورې په هيواد کښې نافذ و هغه د ټولو ضمايمو سره لغوه شوی اعلامو" دلته د اصول اساسي د تصويب نيټه په ۱۳۰۹ هـ ش کښې بنودل شوی او د اصول اساسي په مطبوع نسخه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملوکانه منظورئ نیته د ۱۳۱۰ هـ ش کال د عقرب اتمه ده چه طباعتي سهوه به وي.

د اساسي قانون دیباچه د اساسي قانون له یوولسو فصلونو نه علاوه د کتاب د خطبې په حیث جلب نظر کوي د پښتو متن په فهرست کښې ورته مقدمه ویل شویده.

دلته بنایي دا سوال پیدا شي چه دیباچه یا مقدمه په اساسي قانون کښې داخله ده او که نه؟ یا په بل عبارت زمونږ اساسي قانون هماغه ۱۲۸ مادې دي او که دیباچه هم قانوني ماهیت لري.

دیباچه د لغاتو په کتابونو یو ډول وربښمینه جامه ده چه په جواهرو جړاو شوی وي او د شاهي لباس له لوازمو څخه دی.

د کتاب خطبه هم د ارایش په مناسبت دیباچه ویلل شوه.

ځینو دیباچه د مخ او ځیرې په معنی ګڼلې او په دې وجه چه د کتاب خطبه هم د کتاب د مخ او ځیرې حیثیت لري نو دیباچه ورته وایي.

مقدمه هم په لغت کښې د لښکر هغه ټولې ته وایي چه له لښکر نه دمخه وي.

د کتاب مقدمه د کتاب لومړی فصل ته ویل کیږي او د وچولي معنی هم لري.

د معنی او مفهوم په اقتضاد اساسي قانون دیباچه باید د اساسي قانون د منظر په حیث ګڼل شوی، حکومت مکلف کوي چه یوازې په سیاسي دیموکراسۍ اکتفاء ونکړي او هغه سوسیالستي چه اقتصادي او اجتماعي دیموکراسي ورته ویلی شو په وطن کښې عملي کړي.

دا د هر حکومت وظیفه ده چه پخپله خط مشي کښې دغه دیموکراسي داخله کړي او دا وښیيئ چه اساسي قانون په اول قدم کښې ناکامه نه دی او د تطبیق په لحاظ تبعیض پکښې نه دی راغلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چیرې څوک دا ووایي چه دیباچه د اساسي قانون جز نه دی او اساسي قانون ابتداءاً له لومړۍ مادې څخه شروع کیږي نو بیا له دې مشکل سره مخامخ کیږو چه د لویې جرګې د تصویب متن همدغه دیباچه ده چه باید د ملت د نمایندګانو امضاء پرې اخیستل شوې وی ځکه چه د دیباچې متن په دې عبارت شروع کیږي او ختمیږي:

(*بمنظور حیات ملی افغانستان... بمنظور تامین عدالت و مساوات، بمنظور دیموکراسی سیاسی، اقتصادی و اجتماعی... ما مردم افغانستان با درک تحولات تاریخی که در زندگانی ملی ما بحیث یک ملت ویک جزء جامعه بشری میدانیم بقیادت اعلیحضرت محمد ظاهر شاه پادشاه و پیشوای زندگانی ملی افغانستان این قانون اساسی را برای خود و نسلهای آینده وضع کردیم.*)

نو که چیرې دیباچه قانوني اعتبار ونلري اصل تصویب له منځه ځي او اساسي قانون ته څه نه پاتې کیږي.

د اساسي قانون د لومړۍ مادې لومړۍ جملهٔ دا ده:

افغانستان دولت پادشاهی مشروطه، مستقل، واحد و غیرقابل تجزیه است" په دې جمله کښې د دولت نوعیت بنودل شوی چه مشروطه شاهي ده.

دا کلمه چه د اساسي قانون د تندي خال ورته ویلی شوو په اغاز کښې د یوه لوی بدلون ښکارندوی دی او هرڅوک په دې پوهوي چه د افغانستان په تاریخ کښې نوی باب افتتاح کیږي چه ورپسې دوهمه جمله ئې داسې تفسیروي: "*حاکمیت ملی در افغانستان به ملت تعلق دارد*" همدغه مهم او جالب مطلب دی چه زوړ ذهنیت په نوي بدلوي او د ملت د پاره د ځوی زیری دی.

یو وخت چه په افغانستان کښې مشروطه خواهان په سولی خیژول کیده او چا ئې نوم په خوله نشو اخیستلی او اوس د ملي وثیقې ډیر ښه اغاز دی.

په دغه اغاز کښې د افغانستان استقلال او وحدت هم په موکد ډول ذکرشویدی، یعني وروسته تر دې چه "واحد" ویل شوی دا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاوه شوی چه (غیر قابل تجزیه است) دلته د تجزیې کلمه په هغه معنی نه ده چه افغانستان په اجزاو نه ویشل کیږي او ولایتونه او ولسوالۍ نلري بلکه مطلب دا دی چه انفکاك نه قبلوي او بیلیږي نه.

په دوهمه ماده کې وایي:

(*دین افغانستان دین مقدس اسلام است. شعایر دینی از طرف دولت مطابق به احکام مذهب حنفی اجراء میگردد آن افراد ملت که پیرو دین اسلام نیستند در اجرای مراسم مذهبی خود در داخل حدودیکه قوانین مربوط به ادب و اسایش عامه تعیین میکند آزاد میباشند*) په دې ماده کښې د افغانستان دین اسلام دی او دیني شعایر د دولت له خوا له حنفي مذهب سره سم اجراء کیږي مگر هغه افغانان چه د اسلام د دین پیرو نه وي کولی شي چه د مربوطو قوانینو په حدودو کښې خپل مذهبي مراسم اجراء کړي.

په دې ماده کښې که څه هم د اسلام د پیروانو په برخه کښې یوازې همدومره ویل شوي چه د حنفي مذهب د احکامو مطابق دیني شعایر د دولت له خوا اجراء کیږي او ظاهراً افرادو ته دغه حق نه دی ورکړ شوی مگر عقلاً دا ترینه فهمیږي چه افراد هم دغه کار کولی شي.

همدارنگه دلته د ملت هغو افرادو ته د مذهبي مراسمو د اجراء اجازه ورکړ شویده چه د اسلام پیرو نه وي مگر د اسلام په پیروانو کښې غیر حنفي مذهبو ته د مذهبي مراسمو د اجازې په باب څه نشته یعنې داسې نه دي ویل شوي: (*آن افراد ملت که پیرو دین اسلام نیستند و یا پیر ومذهب حنفی نیستند در اجرای مراسم مذهبی خود .... آزاد میباشند*) مگر دلته هم عقل او قیاس دا حکم کوي چه غیر مسلم افغان چه خپل مذهبي مراسم اجراء کوي نو غیر حنفي مسلم به ولې خپل مذهبي مراسم نه اجراء کوي.

د اساسي قانون په نهمه ماده کښې د پادشاه حقوق او وظایف لکه د اردو اعلی قیادت، د حرب او متارکې اعلان، د شورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

افتتـاح او انحـلال، د قوانینـو توشیح، د تقنینـي فرامینـو اصـدار، د صدراعظـم او وزیرانـو تعیـین او استعفی قبلـول، د مشـرانو جـرگې د رئیـس او غـیر انتخـابي اعضـاو تعییـن، د قـاضي القضـات او د سـترې محکمـې د اعضـاو تعییـن، د اضطـراري حـالت اعلامـول او ختمـول د مجـازاتو تخفیفول او عفوه کول او داسې نـور ښودل شـوي.

دا حقـوق او وظـایف د پوهـانو او لیکوالـو پـه نظـر کـښې دوه ډولـه تعبیر شـوه.

چـا وویـل اساسـي قـانون دغـه حقـوق او صلاحیتونـه پـه تشـریفاتي او سمبولیك ډول پادشـاه تـه ورکـړي دي چـه د حکومـت پـه خـوښه تـرې کـار واخیسـتل شـي چـه دغـه مطلـب پـه دې عبـارت افـاده شـویدی: (*وظـایفی را کـه قـانون اساسـی بـه دوش پادشـاه گذاشـته اسـت یـک قسـمت آن تشـریفاتی و یـک قسـمت غـیر تشـریفاتی میباشـد ولـی همـه آن جنبـه سـمبولیک دارد.*

در حقیقـت ایـن وظـایف را نـیز پادشـاه بمشـوره یـا پیشـنهاد حکومـت وقـت اجـراء مینمـاید ... پادشـاه فرامینـی را کـه امضـاء میکنـد نطـق هـائیرا کـه بعمـل میـاورد پالیسـی هائیراکـه اعـلان میکنـد مذاکـرات یـا تعینـاتی را کـه بعمـل میـاورد و یـا فیصلـه هـای محـاکم را کـه امضـاء مینمـاید مسـول هیچکـدام آن نمـی باشـد و مسـئول همـه آن در نـزد پارلمـان حکومـت وقـت میباشـد) بـل چـا وویـل دا ټول حقـوق او وظـایف پـه مطلـق ډول د پادشـاه پـه اختیـار کـښې دي او حکومتونـه پکـښې د مداخلـې حـق نلـري.

لومـړی نظریـه پـه ملـي مصلحـت او معقولیـت بنـاء ده او د دیموکراسۍ او مشـروطیت اصلـي او صحیـح غوښتنـه همدغـه ده.

اساسـي قـانون چـه پـه آغـاز کـښې مشـروطه شـاهي اعـلام کـړه او ملـي حـاکمیت ئـې د ملـت حـق وگاڼه او بیـا ئـې مسـئولیتونه هـم د حکومـت پـه غـاړه واچـول بې لـه دې بلـه معنـی نلـري چـه پادشـاه بـه خپـل صلاحیتونـه پـه مطلـق ډول د ځان نـه گڼي، بلکـه د حکوسـت مسـئولیت او خپـل عـدم مسـئولیت بـه پـه نظـر کـښې نیسـي. کـه داسـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي او هغه ټول کارونه پادشاه پخپله خوښه او د خپل نظر مطابق اجراء کړي چه د اساسي قانون په دوهم فصل کښې د پادشاه له عنوان لاندې ذکر دي نو بيا د ديموکراسۍ او مشروطه شاهي مفهوم له منځه ځي او ملي حاکميت څه معنی نلري. د دوهمې نظريې د ترديد او د لومړۍ نظريې د تائيد د پاره دا دليل هم شته چه پخپله اساسي قانون د دغو حقوقو او وظايفو له جملې څخه ځينې وظايف د دوارو جرگو د رئيسانو په مشورې او د يو شمير اعضاو په غوښتنې پورې مربوط کړي دي او په ځينو مواردو کښې ئې د ستري محکمې موافقه شرط کړيده.

وگورئ! د اردو اعلی قيادت اساسي قانون پادشاه ته ورکړی دی، مگر په (۶۴) ماده کښې چه د شوری صلاحيتونه ښيي، نو خارج ته د افغانستان اردو استول د شوری صلاحيت گڼل شويدی.

همدارنگه په دوهم فصل کښې پادشاه د وطن د استقلال او تماميت ساتونکی گڼل شوی، مگر په (۹۴) ماده کښې د استقلال ساتنه او د ساحې د تماميت دفاع د حکومت وظيفه ده نو که چيرې د اردو د اعلی قيادت معنی دا وي چه حکومت په اردو کښې د مداخلې حق او څه تسلط نلري نو د مملکت استقلال او تماميت به څنگه وساتي؟.

همدارنگه په دغه ماده کښې د نظم او امن عامه ساتنه د حکومت وظيفه ده او په نهمه ماده کښې د مجازاتو تخفيف او عفوه کول د پادشاه حق دی. که چيرې پادشاه خپل دغه حق بې د حکومت له مشورې او موافقې په مطلق ډول استعمالوي او مجرمين بخښي حکومت به څنگه نظم او امن عامه وساتي؟. دلته بايد دا هم ووايو چه په اساسي قانون کښې "تخفيف او عفو مجازات" په مطلق ډول پادشاه ته مفوض دي او پخوا تردې د اصول اساسي په (۷) ماده کښې ليکلي و: "عفو و تخفيف مجازات تعزيری مطابق شرع شريف از حقوق جليله پادشاهی شمرده ميشود." يعنی هلته (تعزيری) قيد وضع شوی و او مجازات په مطلق ډول ذکر نه و

او یو بل قید هم وضع شوی یعنې "مطابق شرع شریف" د پادشاه حقوق او وظایف چه اکثراً د حکومت په خوښه اجراء کیږي او په هغو مواردو کښې چه په شوری یا قضائیه قوې پورې ارتباط لري د دغو قوو په صوابدید عملي کیږي مسئولیت ئې هم د حکومت او نورو په غاړه لویږي چه په دغه اساس د شوری د څو تصویب شوو قوانینو (لکه د احزابو، ښاروالیو او ولایت جرګو قوانین) دنه توشیح کیدو او د دغومره ځنډیدو مسئولیت حکومتونو ته راجع دي او اجرائیه قوه د تقنینیه قوې په شمول د اساسي قانون په نه تطبیقولو او اهمالولو محکوموي، که کوم حکومت ووایي چه د قوانینو توشیح او انفاذ اعلامول د پادشاه وظیفه ده یا د پادشاه حق دی او د دې معنی دا ده چه د قوانینو ردول یا ځنډول حکومت ته څه مسئولیت نه متوجه کوي ځکه چه توشیح او انفاذ حتمي نه دی، اختیاري دی، دا استدلال صحیح نه دی او حکومت ته برائت نه ورکوي.

د قاضي القضات او د سترې محکمې د اعضاو تعیین همدارنګه د صدراعظم او د وزیرانو تعیین د مشرانو جرګې د رئیس او د غیر انتخابي اعضاو تعیین د پادشاه وظیفه یا حق دی، مګر قانوناً دانشي کیدی چه بیخي تعیین نشي یا ئې تعیین ډیر وځنډیږي او بې اجراء پاتې شي.

د اساسي قانون په "۱۸" ماده کښې د سلطنت د انتقال مسئله داسې تنظیم شویده چه که پادشاه استعفی وکړي یا وفات شي پادشاهي ئې په اتومات ډول مشر ځوی ته انتقال کوي او که هغه د پادشاهي د شرایطو فاقد وي نو دوهم ته ئم فئم انتقال کوي. که پادشاه دغه راز ځوی ونلري نو بیا ئې مشر ورور ته سلطنت انتقال کوي او چه مشر ورور د شرایطو واجد نه وي دوهم ورور ته په هماغه ترتیب نقلیږي او د زامنو او ورونو د نشتوالي په صورت کښې د اعلیحضرت شهید محمد نادر خان له پښتی بازماندګانو څخه یو تن د هغه مجلس له خوا انتخابیږي چه لویه جرګه او د حکومت او سترې محکمې اعضاء پکښې راغونډ وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا موضوع په اصول اساسي کښې د پنځمې مادې په آخر کښې په دې ډول ده:

"... *ملت نجیب افغانستان متعهد میشوند که سلطنت افغانستان بخاندان این پادشاه ترقیخواه مملکت بانتخاب اعلیحضرت پادشاهی و اهالی ملت افغانستان انتقال میکند*" دلته د سلطنت انتقال د اعلیحضرت شهید په خاندان کښې بې له څه تعین او خاص ترتیب څخه په مطلق ډول د پادشاه او د ملت انتخاب ته محول شوی و چه د ملت د انتخاب شکل او صورت نه دی توضح شوی.

په اصول اساسي کښې د پادشاه خاندان هم داسې نبودل شوی :*خاندان عبارت است از اولاد ذکور کبیر و برادر*" مګر په اساسي قانون کښې په ۲۴ ماده کښې دغه کسان په خاندان کښې شامل دي:

(*پسر و دختر و برادر خواهر پادشاه و ازواج و زوجات و ابناء و بنات شان عم و ابنای عم پادشاه خانواده پادشاهی را تشکیل میدهند*) په دغه ماده کښې که څه هم تر اوښې او خوریي پورې د خاندان ساحه اوږده شویده مګر د پادشاه پلار او مور په دغه جمله کښې نه دي یاد شوي خو عقل او قیاس حکم کوي چه والدین باید لومړنی حق ولري او هیڅ دلیل نشته چه دوی د خاندان په سر کښې رانشي.

یو بل ټکی چه په دغه ماده کښې جلب نظر کوي هغه دا دی چه وراره او وریره، خوریي او خورزه، نمسي او نمسۍ ازواج او زوجات "مذکر او مونث" یو شان په خاندان کښې شامل شویدي مګر یوازې د ترونو په برخه کښې د تره ځوی او د تره لور یو شان ندي ګڼل شوي یعنې ابنای عم په دغه جمله کښې راغلی دی او بنات عم هیر شویدی. د دغې مادې په اخر کښې لیکلي دي (*اعضای خانواده پادشاهی حیثیت خود را بصفت عضو خانواده پادشاهی مادام الحیات حفظ میکند*) د دې عبارت معنی دا ده چه دغه حیثیت لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماموريت لـه چانـه نـه سلبيږي او سـلب و عـزل نـه قبلـوي يعنـي د ژونـد تـر آخـره ملـګرى دى چـه څوك ترينـه مسـتعفى كيـدى نشـي او نـه جـزاءاً لـه چانـه اخيسـتل كيـدى شـي مـګر يـو سـوال پيـدا كيـږي او هغـه دا دى چـه د يـوه پادشـاه د تـره څوى پـه هغـه صـورت كښي چـه دپادشـاه د تـره څوى وي د عمـر تـر آخـره د پادشـاهي خـانواده د غـړي حيثيـت لـري مـګر كـه يو پادشـاه فرضـاً مسـتعفى شـي او څوى ئـې پادشـاه شـي نـو بيـا خـو دغـه شـخص د پادشـاه د تـره څوى نـه دى او د سـلطنت د انتقـال پـه ورجـه ښايـي چـه يـو بـل شـخص د نـوي پادشـاه د تـره څوى پـه صفـت د پادشـاهي خـاندان د غـړي حيثيـت پيـدا كـړي او هغـه لومـړى شـخص پـه دې وجـه چـه اوس د پادشـاه د تـره څوى نـه دى دغـه حيثيـت لـه لاسـه وركـړي.

دا سـوال د غـور وړ دى چـه د حقوقپوهـانو اظـهار نظـر غـواړي او لكـه د اساسي قـانون ځينـي نـور مسـايل د اختـلاف نظـر مجـال لـري.

دريـم فصـل: د خلكـو اساسـي حقونـه او وظيفـې:

پـه دې فصـل كښي د افغانسـتان د خلكـو حقـوق او وظـايف تنظيـم شـوي دي او پـه لومـړي سـر يعنـي ۲۵ مـاده كښي وايـي: (*تمـام مـردم افغانسـتان بـدون تبعيـض و امتيـاز در برابـر قـانون حقـوق و وظـايف مسـاوى دارنـد*) دا مـاده كـه څه هم پـه مطلق او قـاطع ډول د افغانسـتان ټولـو خلكو تـه پـه مسـاويانه ډول بـې لـه تبعيـض او امتيـاز ځينـه اساسـي حقونـه او وظيفـې وركـوي چـه نـه پكښي كومـه اسـتثنى شـته او نـه تعليـق يـا قيـد و شـرط مـګر وروسـته تـر دې مـادې چـه ځينـي نـورې مـادې پـه نـورو فصلونـو كـښي يـا پـه همدغـه فصـل كـښي ګورو معلوميږي چـه دغـه وركـړه بې قيـد او شـرطه نـه ده او بـايد چـه نـه وي.

مثـلاً د همدغـه فصـل پـه ۳۲ مـاده كښي د جمعيتونـو تاسـيس او د احزابـو تشـكيل د خلكـو اساسـي حـق ګڼل شـوى مـګر يـو څه شـرايط ورتـه وضـع شـوي دي چـه ځينـي اشـخاص بلكـه تـر دې وختـه ئـې ټول خلك محـروم ګڼيـدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـه دغـه مـاده کـښې وايـې د افغانســتان اتبـاع حـق لـري د قـانون د احکامو مطابق سياسي حزبونـه تشـکيل کـړي پـه دې شرط چـه حزبـي مفکورې او فعاليتونـه د اساسـي قـانون د ارزښتونـو منـاقض نـه وي او د حزب تشـکيلات او مـالي منـابع علنـي وي.

دا حق پـه دې وجـه چـه د احزابـو قـانون نـه دی نـافذ شـوی د اساسـي قـانون لـه نـافذ کيدو نـه تراوسـه چـه اوه کالـه کيـږي هيڅـا تـه نـه دی ورکـړ شوی او چه د احزابو قـانون نافذ شي نـو بيا بـه هـم هغـه کسـان لـه دغـه حق څخه محروم وي چه افکـار او عقـايد ئـې لـه اساسـي قـانون سره مطـابقت نلري، عـلاوه پـه دې هغـه کسـان چـه عمـر ئـې لـه پنـځه ويشتو کالو نـه کم وي هغه بـه هم لـه دغـه حقـه محـروم وي يعنـې نتيجـه بـه ئـې دا وي چـه د افغانســتان ټول خلـك پـه دغـه اساسـي حـق کـښې مساوي نـه دي او دا بـه معقولـه هـم نـه وي چـه مسـاوي وي خـو بـايد چـه د اساسي قانون پـه ۲۵ مـاده کـښې دغسـې استثنی يـا تعليـق تـه يـو څه اشـاره شـوې وای.

دلتـه بلـه د ملاحظـې وړ خـبره دا ده چـه حکومتونـو د افغانسـتان د خلکـو دغـه اساسـي حـق پـه دې دليـل ځو کالـه وځنـډاوه چـه تـرڅو د احزابـو قـانون خپلـه نـهايي مرحلـه طـی نکـړي د احزابـو تشـکيل قـانوني جواز نلري، مـګر د اساسـي قـانون ځينـې نـور احکـام چـه پـه همدغـه فصـل کـښې درج دي او د خلکـو پـه اساسـي حقوقـو پـورې ارتبـاط او تعلـق لـري لکـه د اشـخاصو د مسـکن مصئونيـت، د ملکيـت مصئونيـت، د مخـابراتو مصئونيـت نـو هلتـه هـم لکـه د احزابـو موضـوع پـه فرعـي قوانينـو حوالـه ورکـړ شـويده چـه پـه دغـو مـواردو کـښې هـم لا قوانيـن ندي وضـع شـوي مـګر حکومتونـه دلتـه هغـه دليـل تـه اعتنـا نـه کوي چه د احزابو پـه مورد کـښې ئـې معتـبر ګڼي.

سـره لـه دې چـه د کورونـو تفتيـش او د ملکيـت استـملاك اساسـي قـانون فرعـي قوانينـو تـه محـول کړيـدي چـه بـايد لـه اساسـي قـانون وروسـته دغـه قوانيـن د اساسـي قـانون لـه ايجابـاتو او مقتضيـاتو سـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم راوتلي وای مگر حکومتونه بې د دغو قوانينو له وجود څخه کورونه لټوي او ملکيتونه استملاك کوي.

د اساسي قانون په ۲۸ ماده کښې وايي: (*مسکن شخص از تعرض مصئون است هيچکس بشمول دولت نميتواند بدون اجازه ساکن يا حکم محکمه با صلاحيت و بغير از حالات و طرزيکه در قانون تصريح شده بمسکن کس داخل شود يا آنرا تفتيش نمايد. در موارد جرم مشهود مامور مسئول ميتواند بمسکن شخصي بدون اجازه او يا اجازه قبلي محکمه بمسئوليت خود داخل شود يا آنرا تفتيش کند. مامور مذکور مکلف است بعد از دخول يا اجراى تفتيش در خلال مدتيکه قانون تعيين ميکند فيصله محکمه را حاصل نمايد*) د دي مادي په حکم بايد د کورونو تفتيش يو قانون ولري چه د کور د تفتيش حالات او طرز تصريح کړي او د مشهود جرم په صورت کښې هغه موده هم معينه کړي چه که يو مامور پخپل مسئوليت د چا کور لټوي نو بيا په معين وخت کښې د محکمې فيصله حاصلوي.

ترڅو چه دغه قانون نه وي راوتلي هيڅوك حق نلري چه د چا کور ولټوي لکه چه بې د احزابو له قانونه څوك حق نلري چه حزب جوړ کړي.

همدارنگه د اساسي قانون په ۲۹ ماده کښې ليکلي دي:
(*ملکيت از تعرض مصئون است ملکيت هيچ شخص بدون حکم قانون و فيصله محکمه با صلاحيت مصادره نميشود. استملاک ملکيت شخصي تنها بمقصد تامين منافع عامه در بدل تعويض قبلي و عادلانه بموجب احکام قانون مجاز ميباشد. هيچکس از کسب ملکيت و تصرف در آن منع نميشود مگر در حدود قانون. طرز استعمال ملکيت به منظور تامين منافع عامه توسط قانون تنظيم و رهنموني ميشود*...) دلته هم اساسي قانون يو فرعي قانون ضرور او لازم گڼي چه بې له هغه نه "د اشخاصو ملکيت و تصرف در آن منع نميشود" به منظور تامين منافع عامه" هماغسې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حزبونه بې له خپل قانون څخه نشي جوړيدی دولت دچا ملکيت هم بې له دغسې قانونه چه اساسي قانون ئې په دغه مورد کښې ايجابوي اخيستی نه شي او نه ئې تصرف محدودولی شي مگر حکومت دا کار کړی او کوي ئې.

په ۳۰ ماده کښې هم د اشخاصو د مخابراتو تفتيش د صلاحيت لرونکې محکمې او د قانون په احکامو پورې مربوط او موقوف گڼل شوی چه د قانون وضع ته ضرورت لري او بې له دغه قانونه دا کار قانوني نه دی.

څلورم فصل (۵۱) ماده:

(هيچ عضو شوری به علت رای يا نظريه ايکه هنگام اجرای وظيفه در داخل شوری يا خارج از آن ابراز ميدارد مورد تعقيب عدلی قرار نميگيرد.

هرگاه يک عضو شوری به جرمی متهم شود مامور مسئول از موضوع به جرگه ای که متهم عضو آن است[1] مذکور به اکثريت دو ثلث اعضاء اجازه بدهد متهم تحت تعقيب عدلی قرار ميگيرد ... هرگاه تعقيب عدلی قانوناً توقيف را ايجاب کند مامور مسئول مکلف است موضوع را بلا فاصله باطلاع جرگه مربوط برسوافلو.صورتيکه جرگه مذکور اجازه بدهد متهم توقيف شده ميتواند در صورتيکه اتهام در هنگام تعطيل جرگه صورت بگيرد اجازه توقيف از هئيت اداری جرگه حاصل ميگردد. فيصله هئيت به نخستين جلسه آينده جرگه جهت اخذ تصميم ارايه ميشود) په دغه ماده کښې دا عبارت(هنگام اجرای وظيفه در داخل شوری يا خارج از ان) د تامل وړ معلوميږي که مطلب دا وي چه د شوری غړي په هغه نظريه چه په جلسه کښې ئې د بحث په وخت کښې ښکاره کوي

---

[1] *دا عبارت د ماخذ په متن کښې همدومره دی. ښايي دلته يو څه عبارات د چاپ په رخت کښې سهوا غورزيدلي وي چه بايد په دې مفهوم وي:(اطلاع بدهد و در صورتيکه جرگه) که د کوم څېړندوی سودا نه ووزي نو کيدی شي چه د نوموړي اساسي قانون متن ته مراجعه وکړي.(تولوونکی)*

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـه عدلـي تعقيـب لانـدې نـه راځي او د وظيفـي اجـراء همدغـه وخـت تـه ويـل کيږي نـو بيـا لـه شوری نـه خارج د وظيفـي اجـراء څه معنـی لـري؟
کـه د شـوری غـړی د کـوم جـرم پـه اتـهام پـه شـوری کـښې دننـه او دبـاندې يـو راز مصئونيـت لـري او د وظيفـې د اجـراء څه قيـد او شـرط پکښې نـه وي نـو پـه اظـهار نظـر کـښي دغـه قيـد د څه د پـاره دی؟ يـو بـل ټکـی چـه پـه دې مـاده کـښې دقـت جلبـوي هغـه دا دی چـه د شـوری غـړی کـه پـه جرم متـهم شـي مسئول مـامور بـه مربوطـې جـرګې تـه اطـلاع ورکـوي کـه جـرګه د دوه ثلثـو پـه اکثريت د عدلـي تعقيـب اجـازه ورکـړي عدلـي تعقيـب صـورت نيسـي او چـه عدلـي تعقيـب قانونـاً توقيـف ايجـاب کـړي مسـئول مـامور بـه بيـا جـرګې تـه اطـلاع ورکـوي او چـه جرګه اجازه ورکړي متـهم توقيـف کيـږي.
د توقيـف پـه اجـازه کـښې اساسـي قـانون دوه ثلثـه نـه دي يـاد کـړي مګر د تعقيب په اجازه کښې ئـې دوه ثلثـه تعيـن کـړ دي.
دلته دا سوال پيدا کيږي چه ايا د توقيف اهميت له تعقيب نه کم دی؟.
يـا دا چـه پـه تعقيـب کـښې دوه ثلثـه ټاکـل د توقيـف پـه بـاب هـم معتبـر ګڼل شوی او تکـرار تـه ئـې ضـرورت نـه دی محسـوس کـړی.
بلـه دا چـه د شـوری د تعطيـل پـه وخـت کـښې ئـې د توقيـف اجـازه د جرګې په اداري هئيـت پـورې مربـوط ګڼلې، مګر د عدلـي تعقيـب پـه بـاب هيـڅ نـه دي ويـل شـوي يعنـې کـه د شـوری يـو غـړی د تعطيـل پـه وخـت کـښې پـه جـرم متـهم شـي او عدلـي تعقيـب تـه ضـرورت وي نـو اساسـي قـانون پـه دغـه مـورد کـښې سـاکت دی مګر د توقيـف اجـازه ئـې د اداري هئيـت حـق ګڼلـی البتـه قياسـاً سـړی دا ويلـی شـي چـه توقيـف خـو لـه تعقيـب نـه وروسـته وي نـو چـه د توقيـف اجـازه پـه اداري هئيـت اړه لـري د تعقيـب اجـازه هـم د همدغـه هئيـت کـار دی.

۶۰ مـاده:

پـه دې مـاده کـښې د دواړو جـرګو د اداري هئيـت د انتخـاب او تعيـن موضـوع تنظيـم شـوې چـه يـوه فقـره ئـې دا ده: (هئيـت اداری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي جرگه در آغاز دوره، تقنينيه انتخاب ميشود) دا جمله د تعبير او توجيه په لحاظ د اولسي جرگې په دوه دورو کښې د اختلاف باعث شوه، ځينو ويل شوری د ميزان په ۲۲ مه افتتاح کيږي او د تقنينيه دورې آغاز همدغه دی چه بايد د اداري هئيت انتخاب وروسته له افتتاح او آغاز څخه وي ځکه چه که دمخه تر دې انتخاب شي نو په آغاز کښې به نه وي تر آغاز به دمخه وي.

ځينو نورو ويل د اداري هئيت انتخاب بايد له افتتاح څخه دمخه وي او کله چه شوری افتتاح کيږي بايد دواړه مجلسونه د اداري هيئتونو لرونکی او د کار د پاره آماده وي که دغسې نه وي او اداري هئيت وروسته له افتتاح او آغاز څخه انتخاب شي نو بيا دغه انتخاب په آغاز کښې نه بلکه وروسته له آغازه صورت نيسي.

د دې لامله چه دلته قبل از آغاز يا بعد از آغاز نه دي ويل شوي او در آغاز ويل شوي نو په دولسمه دوره کښې د اولسي جرگې رئيس د ميزان د ۲۲ څخه دمخه په مقدماتي غونډو کښې انتخاب شو او په ديارلسمه دوره کښې وروسته له دغې نېټې دا کار وشو.

چې د دې دوو نظريو په تائيد او ترديد کښې ډير دلايل وويل شوه او ډير بحثونه پرې وشوه.

۶۶ ماده:

(اعضای ولسي جرگه ميتواند از حکومت استيضاح نمايند مباحثه در مورد توضيحی که از طرف حکومت داده ميشود به تصميم جرگه منوط ميباشد) دا ماده سره له دې چه ظاهراً ډير وضاحت لري او څوك به گمان نه کوي چه د اختلاف نظر مجال به پکښې وي، مگر بيا هم په ديارلسمه دوره کښې د ښاغلي اعتمادي د حکومت او د اولسي جرگې ترمنځ همدغه مسئله دومره اختلافي شوه چه د سلب اعتماد خبره ئې را اوچته کړه اصل اختلاف په دې باندې و چه ولسي جرگې غوښتل چه هر وکيل به پخپل نوبت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت نه استیضاح کوي او حکومت به هغه ته سمدلاسه توضیحات ورکړي.

حکومت ویل هر وکیل دي خپله استضاحیه وینا کوي او کله چه د ټولو وکیلانو ویناوې خاتمه ومومي حکومت به خپل توضیحات ټولو ته یو ځل ورکوي او که دغسي نه وي یعنې حکومت هر وکیل ته منفرداً توضیح ورکوي، نو د استیضاح جلسه د سوال په جلسه بدلیږي او ماهیت ئې تغیر خوري.

حکومت د همدغې مادې په استناد د اولسي جرګې غوښتنه له اساسي قانون نه مخالفه ګڼله او اولسي جرګې خپله مطالبه د همدې مادې په حکم قانوني بلله او حکومت ئې د قانون په مخالفت محکوم کاوه.

حکومت په دغه مورد کښې داسې استدلال کاوه چه په دې ماده کښې استیضاح کول د وکیلانو کار دی او توضیحات ورکول د حکومت وظیفه ده نو حکومت کولی شي چه خپله وظیفه څنګه چه وغواړي هغسي تنظیم او اجراء کړي.

دا و د حکومت استنباط چه له دغې مادې نه ئې کاوه او ولسي جرګې صحیح نه ګاڼه.

۷۰ ماده:

(*پیشنهاد وضع قانون از طرف حکومت یا اعضای شوری و در ساحه تنظیم امور قضایی از طرف ستره محکمه صورت گرفته میتواند، پیشنهاد وضع قانون در مورد بودجه و امور مالی تنها از طرف حکومت صورت میگیرد*) په دې ماده کښې چه د قانون د وضع پیشنهاد په مطلق ډول حکومت او د شوری اعضاو ته ورکړ شوی یوازې د قضایي چارو د تنظیم په ساحه کښې د قانون وضع د سترې محکمې په صلاحیت کښې هم ګڼل شویده مګر د بودجې او مالي چارو په باب د قانون دوضع پیشنهاد یوازې په حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوري تخصیص موندلی دی چه شوری هم د دغسي قانون د وضع پیشنهاد نشي کولی.

د دغه مفهوم په نظر کښې نیولو سره اوس (۷۲) مادي ته راځو چه له (۷۰) مادي سره څنګه ارتباط او مطابقت پیدا کوي؟.

۷۲ ماده:

(هر گاه پیشنهاد وضع قانون از طرف اعضای یکی از دو جرگه صورت بگیرد بعد از تائید ده نفر از اعضای جرگه ایکه به آن ارائه شده در فهرست کار داخل میگردد. هر گاه پیشنهاد وضع قانون حاوي تکلیف جدید یا تنقیص در عایدات دولت باشد بشرطی در فهرست کار داخل میشود که در متن پیشنهاد مدرک جبران پیش بینی شده باشد این حکم بر پیشنهاد وضع قانون از طرف ستره محکمه تطبیق نمی شود) په دې ماده کښې قانوني مشکل دا دی چه دلته اصلاً د هغه قانون د وضع کیدو ترتیب ښودل کیږي چه د جرګې د اعضاؤ له خوا ئې پیشنهاد شوی وي چه باید د جرګې لس تنه تائید کړي او بیا د کار په فهرست کښې ونیول شي. په دې پسې دا وایي که د قانون د وضع پیشنهاد د دولت په عایداتو کښې تنقیص راولي یا په نوي تکلیف حاوي وي نو د کار په فهرست کښې په دې شرط نیول کیږي چه د پیشنهاد په متن کښې د جبران د مدرك پیشبیني شوی وي.

له دینه معلومیږي چه دا راز پیشنهاد د یوې جرګې غړي هم کولی شي چه هم ئې باید لس تنه تائید کړي او هم په پیشنهاد کښې د جبران مدرك وښودل شي.

په آخر کښې بیا وایي چه دغه حکم یعنې په پیشنهاد کښې د جبران مدرك ښودل په هغه صورت کښې بیموروده دی چه د دغه قانون د وضع پیشنهاد د ستري محکمې له خوا وي.

یعنې دغه راز پیشنهاد ستره محکمه هم کولی شي او په دغه صورت کښې د جبران مدرك ضرور نه دی حال دا چه په (۷۰) ماده کښې د بودجې او مالي چارو په باب د قانون د وضع پیشنهاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

یسوازې د حکومت مختص حق دی او دوه نوري قوې دغه راز پیشنهاد نشي کولی.

۷۸ ماده:

(*لویه جرگه مرکب است از اعضای شوری و روسای جرگه های ولایات...*) د لویې جرگې ترکیب دلته داسې ښودل شوی چه د ولایاتو د جرگو رئیسان پکښې اساسي اهمیت لري ځکه چه په دغه ترکیب کښې د ولایاتو د جرگو رئیسان له دوه برخو یا دوو جزو څخه یوه برخه یا یو جزء گڼل شوی یعنې د شوری اعضاء په مجموعې ډول یو جزء گڼل شوی نو که دغه جزء اصلا وجود ونلري د ترکیب مفهوم له مینځه ځي او د مرکب اطلاق پرې نشي کیدی.

د اساسي قانون د ایجاباتو او مقتضیاتو له مخې په اوسنیو حالاتو او شرایطو کښې د مترقبو او غیر مترقبو اوضاعو په لحاظ د لویې جرگې انعقاد یو داسې مهم ضرورت دی چه باید په هر وخت کښې ئې د تشکیلیدو امکان موجود وي. مگر د حکومتونو بلکه د دولت د عدم اعتناء په وجه که اوس په افغانستان کښې د لویې جرگې انعقاد ته فوري ضرورت پیدا شي نو د دې لامله چه د ولایاتو جرگې وجود نلري بلکه د موجودیدو د پاره ئې قانوني زمینه نه ده مساعده شوې مونږ نشو کولی د اساسي قانون مطابق لویه جرگه جوړه کړو.

۸۴ ماده:

(*لویه جرگه دارای صلاحیت هایی میباشد که درین قانون اساسی تعیین گردیده است*) د دې مادې په اساس د افغانستان هره لویه جرگه چه له اساسي قانون نه وروسته جوړیږي هماغومره صلاحیت لري چه اساسي قانون ورکړی یا په بل عبارت هغې لویې جرگې ورکړی چه دغه اساسي قانون ئې تصویب کړیدی. دلته طبعا دا سوال پیدا کیږي چه د اساسي قانون لویه جرگه باید له راتلونکو لویو جرگو نه د قانوني ماهیت او صلاحیت په لحاظ برتري ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـه داسـي نـه وي نـو څنـګه يـوه لويـه جـرګه د نـورو لويـو جـرګو صلاحيـت محـدودوي.

که مونږ له اساسي قـانون نـه دمخـه لويـه جرګه د ترکيـب پـه لحـاظ لـه دې لويـو جـرګو نـه معتـبره او قـوي وګڼو او هغـه پـه کـوم بـل نامـه يـا بـل حيثيـت لکـه د موسسـانو مجلس فـوق العـاده وبولـو او دغـه لويـې جـرګې چـه اساسـي قـانون ئـې قـانوني ګڼي عـادي لويـې جرګې وشـميرو نو بيا دا سوال مينځ ته راځي چه کـه کـوم وخـت بيـا پـه هماغـه پخوانـي ترتيـب هماغسـې لويـه جـرګه جـوړه شـي هغـه بـه هـم همدغـه محـدود صلاحيـت لـري او کـه د عـام و تـام صلاحيـت خـاونده بـه وي؟ ايـا دهغسـې جـرګې بيـا جوړيـده کريـدې. دلتـه طبعـا داسـوال پيـدا قـانوني للـې شـو او کـه نـه؟([1]) کـه چيرې د هغسـې لويـې جـرګې جوړيـده قانونـا جايز نـه وي او د قـانوني لويـو جـرګو صلاحيـت هـم پـه هغـه انـدازه نـه وي نـه پوهيږم چـه دا کـار بـه څنـګه تعبير شـي او د عقـل و منطـق پـه لحـاظ بـه څنـګه وي؟

کـه داسـې فکـر وکـړو چـه د اوسـني قـانون مطـابق لويـه جـرګه عينـا هماغـه صلاحيـت لـري چـه د اساسـي قـانون لويـې جرګې درلـود نـو بيـا څنګه کيـدی شـي چـه هغـه لويـه جرګه دې د دې لويـې جـرګې صلاحيـت محدود کړي او پـه ځينو مـواردو کـښې ئـې صلاحيتونـه سـلب کـاندي.

۸۶ مـاده:

(هـر شـخصيکه بـر طبق احکـام ايـن قـانون اساسـي اهليـت انتخـاب شـدن را بعضويـت ولسـي جـرګه دارا باشـد ميتوانـد بحيـث رئيـس يـا عضـو حکومـت تعييـن شـود. رئيـس حکومـت بـايد افغـان تولـد شـده باشـد ...) پـه دې مـاده کـښې هغـه اهليـت چـه د وکيـل کيـدو د پـاره پـه کـار دی د وزيـر کيـدو دپـاره هـم کـافي دي يعنـې هـر څوک چـه وکيـل شـي هغـه وزيـر کيـدی هـم شـي او څوک چـه د وکيـل کيـدو حـق نلـري.

---

[1] د (هغسې جرګې) له عبارت نه ترديې خايه عبارات مختل دي او سمه معنا نه ښندي. ښايي چه زما په ماخذ کښې طباعتي سهوه وي.(تولوونکی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وزارت حق هم نلري. د اساسي قانون په (۴۶) ماده کښې د وکالت اهليت دا دی.

۱ ـ د انتخاباتو له وخت نه دمخه ئې بايد د افغاني تابعيت لس کاله پوره شوي وي.

۲ـ د اساسي قانون له نافذ کيدو وروسته بايد د محکمې له خوا د سياسي حقوقو په محروميت محکوم نه وي(که پخوا تر دې محکوم شوی وي پروا نشته).

۳ـ لوستل او ليکل دې وکړی شي (يعنې بيسواده دې نه وي).

۴ـ د انتخاب په وخت کښې دې له ۲۵ کالو نه کم نه وي.

دا دی هغه اهليت چه د وکيل کيدو او وزير کيدو د پاره په کار دی.

سربيره په دې د اساسي قانون په (۴۷) ماده کښې وايي: (رئيس و اعضای حکومت، قضات، صاحبمنصبان و افراد اردو، مامورين و ديگر کارکنان اداری نميتوانند در هنگام تصدی وظيفه بعضويت شوری تعيين يا انتخاب شوند). د دې مادې په حکم يو قاضي، يو مامور، يو عسکر او صاحب منصب چه له خپلې وظيفې نه مستعفی نشي وکيل کيدی نشي او څوك چه په يوه حالت کښې وکيل کيدی نشي په هغه حالت کښې وزير کيدی هم نشي.

د دې حکم په موجب يو عسکري او نظامي شخص په کابينه کښې هغه وخت شامليدی شي چه د اصتعفی په صورت کښې خپل نظامي حيثيت ته خاتمه ورکړي او غير محارب شي يعنې د کابينې ټول اعضا، بايد ملکي خلك وي چه په جزيي ډول هم نظامي رنگ ونلري

۸۹ ماده:

(حکومت توسط شخصيکه از طرف پادشاه به حيث صدراعظم موظف شده تشکيل ميگردد. اعضاء و خط مشی حکومت توسط صدراعظم به ولسی جرگه معرفی می شود و جرگه پس از مباحثه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راجع به اعتماد بر حکومت تصمیم میگیرد. در صورت صدور رای اعتماد فرمان پادشاهی راجع به تعین رئیس و اعضای حکومت صادر میگردد سپس صدراعظم خط مشی حکومت را به مشرانو جرگه معرفی مینماید) په دې ماده کښې د حکومت د جوړېدو دپاره درې مرحلې تاکل شويدې.

لومړۍ مرحله هغه ده چه يو شخص د پادشاه له خوا د کابينې په تشکيل موظف شي. دوهمه مرحله هغه چه موظف شخص د حکومت اعضاء او خط مشي ولسي جرګې ته د اعتماد د حاصلولو د پاره معرفي کړي.

دريمه مرحله ئې دا ده چه له ولسي جرګې نه د اعتماد رايه واخلي او پادشاهي فرمان صادر شي.

په لومړي او دوهمه مرحله کښې موظف شخص ته صدراعظم ويل قانوني اعتبار نلري او د موظف صدراعظم کلمه ډيره مناسبه او په ځای ده.

کوم ټکي چه په دغه ماده کښې د حکومت او د ولسي جرګې ترمنځ په دولسمه تقنينيه دوره کښې د شديد اختلاف باعث شو هغه د (اعتماد بر حکومت) ټکی و.

د حکومت نظر دا و چه اعتماد اصلا په حکومت باندې دی او حکومت صدراعظم ته منسوب دی نو په دغه اساس اعتماد په حقيقت کښې په شخص صدراعظم او خط مشي باندې وي نه په وزير يا هر وزير باندې او د دې لازمي نتيجه دا ده چه يو ځل حکومت د اعتماد رايه واخلي نو پس له هغه که څينې نوي وزيران د تغير او تبديل يا د کابينې د ترميم په صورت مينځ ته راځي بل اعتماد ته ضرورت نشته.

د ولسي جرګې نظر دا و چه اعتماد په حکومت دا معنی نلري چه اعتماد اصلا په شخص صدراعظم باندې وي او وزيران طفيلي حيثيت لري ځکه چه د حکومت تعريف پخپله اساسي قانون په (۸۵) ماده کښې په دې ډول کړيدی. "*حکومت افغانستان متشکل*

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسـت از صدراعظـم و وزراء صدراعظـم رئيـس و وزراء اعضـاى حکومـت میباشـد " نـو هـر کلـه چـه د حکومـت اطـلاق پـوازې پـه صدراعظـم نشـي کيـدی بلکـه د وزيرانـو او صدراعظـم مجموعـي هئيت تـه حکومت ويـل کيـږي نـو کابينـه بـايد پـه کلـي او مجموعـي صورت د ټولـو وزيرانـو پـه شمول د اعتمـاد وړ وګڼل شي.

کـه چيرې موتـږ دا ومنـو چـه د اولسـي جـرګې هغـه اعتمـاد چـه د حکومـت د تشـکيل پـه وخـت کـېږي څرګندېـږي تـر اخـره کـافي دی کيـدی شي چـه څه مـوده وروسـته د حکومـت ټول غـړي پـه نـورو بـدل شـي او يـوازې صدراعظـم پخپـل حـال بـاقي وي نـو پـه دغـه صـورت کـېږي بـه اعتمـاد يـوازې پـه صدراعظـم پـورې تعلـق پيـدا کـړي او معنـا بـه يې دا وي چـه وزيران بـې اعتمـاده مقرريدلـي شي.

د اولسـي جـرګې پـه دلايلـو کـېږي يـو دليـل دا هـم و چـه د اساسـي قـانون پـه (۹۶) مـاده کـېږي وايـي:

"صدراعظـم و وزراء از سياسـت عمومـي حکومـت مشـترکا و از وظـايف مشـخصه خـود منفـردا نـزد ولسـي جـرګه مسـئوليت دارنـد ..."

هـر کلـه چـه پـه مشـترك او انفـرادي مسـئوليت کـېږي د وزيـر او صدراعظم ترمنځ څه فـرق او تفـاوت نشـته پـه اعتمـاد کـېږي هـم وزيـران بې برخې نشـو ګڼلی. کـه چيرې اعتمـاد يـوازې پـه صدراعظـم بـاندې وای، د حکومـت هـر مسـئوليت بـه هـم شـخصا صدراعظـم تـه متوجـه و، نه هر وزير ته.

د حکومـت او ولسـي جـرګې دغـه اختـلاف کـه څه هـم پـه دولسـمه دوره کـېږي پـه عملـي لحـاظ بـې نتيجـې و، مـګر پـه ديارلسمه دوره لـه يـوه وزيـر څخـه سـلب اعتمـاد پـه عمومـي مجلـس کـېږي مطـرح شـو او رايګيری پـرې وشـوه يعنـې د شـورايي تعـامل پـه حيـث پـه يـوه وزيـر بـاندې د سـلب اعتمـاد مطـرح کيـدل ومنـل شـوه او پـه همدغـه وجـه يـو وزير لـه کابينې نـه وايسـتل شـو.

پـه اساسـي قـانون کـېږي اعتمـاد او سـلب اعتمـاد دواړه پـه حکومـت پـورې تعلق لـري (اعتمـاد بـر حکومـت سـلب اعتمـاد از حکومـت) چـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عبارت په لحاظ څه فرق او تفاوت نلري نو که چيرې له يوه وزير څخه سلب اعتماد مطرح کيدی شي په يوه وزير باندې د اعتماد رايه هم مطرح کيدی شي.

۱۰۱ ماده:

(*تمام فيصله های قطعي محاکم واجب التعميل است مگر در حالت حکم به مرگ شخصی که تعميل حکم محکمه مشروط بتوشيح پادشاه ميباشد*) دلته د مرگ حق په مطلق ډول قصاصا وي که سياستا بې د پادشاه له توشيح څخه اجراء کيدی نشي.

په اساسي قانون کښې که څه هم د مجازاتو تخفيف او عفو د پادشاه حق گڼل شوی او په دغه اساس که په (۱۰۱) ماده کښې د توشيح قيد نه وای ايښودل شوی، هم پادشاه کولی شو چه د مرگ جزاء په حبس يا بله جزاء بدله کړي يا ئې عفو کړي.

۱۰۵ ماده:

(*ستره محکمه مرکب است از نه عضو که از طرف پادشاه تعيين ميشود...*) په دې ماده کښې د سترې محکمې اعضاء نهه تنه ښودل شوي دي چه نه پوهيږو قانونگذار به په دغه عدد کښې څه ملحوظ درلوده، مگر دومره معلوميږي چه د دغه عدد تعين اصلي او اساسي هدف دی. اساسي قانون د وزيرانو شمير يعني د کابينې اعضاء نه دي معين کړي بلکه يو قانون ته حواله کړي دي. همدارنگه د دوارو مجلسو د غړو شمير ئې نه دی ښودلی او د تشکيلاتو په تغير د زياتوالي او کموالي امکان پکښې موجود دی، مگر د سترې محکمې غړي مشخص او معين دي چه نهه تنه دي او يو هم پرې نشي زياتيدی.

څنگه چه له نهو تنو نه يو هم نه زياتيږئ دغه شان بايد له نهو تنو نه يو هم کم نه وي. په دې ماده کښې د معنی فشار د "مرکب" په کلمه باندې دی يعني اساسي قانون دا نه وايي چه ستره محکمه نهه غړي لري بلکه وايي له نهو غړو نه مرتبه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو که چیري دغه محکمه نهه غړي ولري هغه ترکیب چه اساسي قانون ئې په نظر کښي لري له مینځه ځي او د عدد تعین يې اهمیته کیږي. که یوه جمله له څو کلمو نه مرکبه وي نو یوه کلمه چه ترینه لږې شي په ترکیب کښي ئې خلل یا نقصان راځي او هغه ترکیب پخپل حال نه پاتې کیږي.

پخوا رواج و چه ځینو کلاګانو به نهه برجونه لرل او (نه برجه) به ئې ورته ویلی او دا اطلاق به هاغه وخت صحیح و چه برجونه به ئې نهو څخه نه زیات و او نه کم. که فرضا یوه دوا کوم مریض ته تجویز شوې وي چه پنځه اجزاء ولري نو که په دغه دوا کښي یو یا دوه جزء موجود نه وي طبي خاصیت به ئې هغسې نه وي. که د یو شاعر له رباعي څخه یوه مصرع لرې شي نو بیا به څوك ورته رباعي نه وایي. په حقوقي لحاظ ستره محکمه د افغانستان نهایي قضایي مرجع ده چه ځینې وظایف ئې پخپله اساسي قانون معین کړي دي.

مثلا په ۳۲ ماده کښي وایي: *"حزبیکه مطابق با حکام قانون تشکیل می یابد بدون موجبات قانونی و حکم ستره محکمه منحل نمی شود"* نو که په یوه حزب باندې د انحلال حکم د سترې محکمې له خوا کیږي چه اعضا يې پوره نه وي بنایې چه دغه حکم په قانوني او حقوقي لحاظ د چا د قناعت وړ نه وي.

په همدغه ماده کښي وایي: *"پادشاه میتواند بر تعیین قاضی القضات و اعضای ستره محکمه بعد از مرور هر ده سال تجدید نظر نماید. با رعایت این حکم و حکم ماده یکصدوششم قاضی القضات و اعضای ستره محکمه بهیچوسیله دیگر از وظیفه شان برطرف نمیشوند..."* د سترې محکمې قاضیان چه یو ځل تعین شي نو بیا تر لسو کالو له وظیفې څخه نه منفك کیږي او پادشاه هم وروسته له لسو کالو دغه کار کولی شي. دا ځکه د سترې محکمې غړو ته همدغه راز اطمینان په کار دی چه په خپل حکم کښي له هیڅ راز تاثیر لاندې رانشي او د عزل خطر ئې تهدید نه کاندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاوه په دغه مصئونیت اساسي قانون د ستري محکمې د اعضاو ټول ژوند په دې ډول تامین کړی دی چه وروسته له لسو کالو نه هم که پخپل کور کېنې ناست وي او هیڅ نه کوي نو تر څو ژوندی وي خپل معاش به پوره واخلي او د عضویت د وخت ټول امتیازات به ئې تر اخره محفوظ وي چه دغه راز امتیازات اساسي قانون بل چاته نه دی ورکړی.

دا تامینات او تضمینات د دې د پاره دي چه دغه قاضیان د نورو ناجایزو استفادو په فکر کېنې نه وي او احتیاج او ضرورت ئې سوء استفادې ته مجبور نکړي.

د دغو قانوني او حقوقي امتیازاتو په مقابل کېنې دوی له ځینو اساسي او سیاسي حقوقو څخه محروم کړی شوي هم دي.

مثلا دوی نشي کولی د وظیفې په وخت کېنې یا وروسته تر وظیفې په سیاسي احزابو کېنې شامل شي. همدارنګه وروسته د قضاء له لس کلنې دورې څخه هم د ستري محکمې غړي مامور کیدلی، وزیر کیدلی او د شوری غړی کیدلی نشي.

دا د دې د پاره چه که دستري محکمې غړو ته دا لاري وروسته تر وظیفې خلاصې وي کیدی شي چه په وظیفه کېنې د کوم حزب او جمعیت یا د کوم شخص په ګټه منحرف شي او د اینده وعدو په اثر عدالت له پښو لاندې کړي.

دلته بنایي څوك ووایي چه اساسي قانون خو په (۲۶) ماده کېنې چه د شوری د غړیتوب شرایط بیانوي د ستري محکمې عضویت وروسته تر وظیفې د شوری د غړیتوب مانع نه ګڼي بلکه وایي"... *بعد از انفاذ این قانون اساسی از طرف محکمه بحرمان از حقوق سیاسی محکوم نشده باشند*" او اوس چه په (۱۰۵) ماده کېنې د ستري محکمې غړي وروسته تر وظیفې له دغه حق څخه محروموي دغه حرمان خو د محکمې له خوا څخه نه دی او له هغې مادې سره تصادم کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـه چـيرې د اساسـي قـانون منظـور دا و چـه د سـترې محکمـې اعضـاء وروسته تـر وظيفـې هـم د شـورئ غړيتـوب نشـي کولـی نـو لکـه چـه پـه (۴۷) مـاده ويلـي دي چـه قاضيـان، مـامورانَ، وزيـران او عسکري صـاحب منصبـان د وظيفـې د تصدئ پـه وخت کـښې د شـورئ پـه عضويت نـه ټاکـل کيـږي دا بـه ئـې هـم ويلـي و چـه د سـترې محکمـې غـړي د تصدئ پـه وخت کـښې او پـس لـه هغـه هـم وکيـل کيـدی يـا سناتور کيـدی نشـي.

بنايـسي د دې خـبرې ځواب دا وي چـه اساسـي قـانون کـه څه هـم د ځينـو اساسـي يـا سياسـي حقوقـو حرمـان د محکمـې پـه حکـم پـورې مربوط کړيدي مګر پـه ځينـو مـواردو کـښې ئـې پخپلـه هـم دا کـار کـړی او قـانون کولـی شـي چـه ځينـې حقـوق لـه چانـه سـلب کـړي مـګر دا چـه د شـورئ د غړيتـوب اهليـت او اوصـاف بيانيـږي او د دغـه حـق د محدودولـو شـرايط او قيـود ښودل کيـږي د سترې محکمـې اعضـاو تـه څه اشـاره نـه ده شـوې لکـه چـه نـورو قاضيـانو تـه شـويده دا بـه د اصـول الفقـه او د ادبـي او کلامـي احکـامو پـه لحاظ د تـامل وړ خـبره وي.

هغـه ځوك چـه د سـترې محکمـې غړيتـوب قبلـوي هغـه پـه دې پوهيـږي چـه اساسـي قـانون ده تـه څه امتيـازات ورکـړي او څه ئـې ترينـه سـلب کړيـدي نـو پخپلـه د دغـې وظيفـې قبـول د يـوه قـرارداد پـه حيـث يـوه قـانوني معاملـه ده چـه د معـاوضې او مبـادلې مفـهوم پيـدا کـوي.

د سـترې محکمـې د اعضـاو پـه مـورد کـښې چـه کومـه مسـئله د اختـلاف بـاعث شـوه هغـه د استعفی موضـوع ده چـه د اولسـي جـرګې د تقنيـن پـه انجمـن کـښې د قضـايي تشـکيلاتو او صلاحيتونـو د قـانون پـه مطالعه کـښې مينـځ تـه راغلـه او ډيـر جنجالونـه پـرې پيـښ شـو.

ځينـو وويـل: اساسـي قـانون د سـترې محکمـې د اعضـاو د اسـتعفی پـه بـاب هيـڅ نـه دي ويلـي او دغـه لاره ئـې د دوی پـه مـخ نـه ده تړلـې نـو کـه چـيرې يـو قـاضي د داسـې مريضئ پـه وجـه لـه وظيفـې نـه اسـتعفی کـوي چـه د وظيفـې د اجـراء اميـد ورتـه نـه وي پـاتې يـا پـه کـوم بـل علـت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـه غـواړي چـه لـس کالـه پـه سـتره محکمـه کـښې پـاتې شـي هغـه بـايد لکـه محبـوس ونـه سـاتل شـي او د اسـتعفی حـق ترينـه سـلب نشـي.

ځينـو نـور وويـل: اساسـي قـانون د سـترې محکمـې د اعضـاو د کنـاره کيـدو ټولـې لارې ترلـي دي او پـه دغـه مـورد کـښې ئـې دوه لارې خلاصې پريښې دي. يـو دا چـه پـاچـا لـس کالـه وروسـته پـه دوی تجديـد نظر کولی شي او کيدی شي چه په عـوض ئـې نـور اشـخاص تعيـن شـي يعني د لسـو کـالو پـه موده کـښې ئې پادشاه هـم نشـي برطـرف کولـي.

بل دا چه د اولسـي جرګې لـه خـواپـه وظيفـوي جـرم متـهم شـي او دوه ثلثـه اعضـاء ئـې د محاکمـه کيـدو تقاضـا تـائيد کـړي.

غـير لـه دغـو دوو صـورتـو اساسـي قـانون پـه صراحـت وايـي "*قـاضی القضـات و اعضـای سـتره محکمـه بهيچوجـه ديـگر از وظيفـه شـان برطـرف نمـی شـوند*" اوس بـه وګـورو چـه غـير لـه دغـو دوو صـورتونـو څخـه د برطـرف کيـدو بلـه کومـه وسـيله متصـوره ده چـه اساسـي قـانون ئـې نفـي کـړي. طبيعـي او غـير اختيـاري حـوادث خـو مسـتثنی دي يعنـي مړينـه پـه دغـه جملـه کـښې نـه راځي او بـې لـه اسـتعفی نـه د برطـرف کيـدو او کنـاره کيـدو د پـاره بلـه کومـه وسـيله نشـته چـه د اساسي قـانون دغـه حکم ورتـه متوجه شـي او کـه فرضـا بلـه وسـيله هـم وي نـو اساسـي قـانون خـو وايـي (*بهيچوجـه ديـگر از وظيفـه شـان برطرف نمی شوند*) چه استعفی هـم د برطـرف کيـدو د وسـيلې پـه حيـث لـه دغـه حکـم لاندې راځي.

ځينې ګمـان کـوي چـه برطـرف کيـدل پـه لغـوي يـا اصطلاحـي لحـاظ بـايد حتمـا د بـل چـا لـه خـوا وي يعنـې پخپلـه څوك ځان نـه برطـرف کـوي او پـه دغـه اساس استعفی د برطـرف کيـدو وسـيله نشـو بللـی.

هغـه بـل جـانب د دوی پـه جـواب کـښې وايـي اول خـو برطـرف کيـدل داسي يوه کلمـه ده لکـه کنـاره کيـدل چـه يـو موظف شـخص کولـی شـي. د اسـتعفی پـه وړانـدې کولـو لـه وظيفـې نـه کنـاره شـي او ځان پخپلـه برطـرف کـاندي، يعنـې د برطـرف کلمـې سـره کـه کـول يـوځای شـي برطرفـي د بـل چـا لـه خـوا وي او کـه کيـدل ورسـره يـوځای شـي نـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

برطرفـي د خان لـه خـوا وي چـه پـه دري ژبــه کـېنبي برطـرف کـردن او برطرف شدن همدغـه معنـی لـري.

کـه فرضـا (برطـرف نمیشـوند) قـانوني مفـهوم همدغـه وي لکـه چـه دوی گمـان کوي او استعفی پـه دغـه مفـهوم کـبنېي نـه وي شـامله نـو بيـا دا مشـکل مينـځ تـه راځي چـه غـير لـه عـزل، محـاکمي او اسـتعفی نـه بلـه کومـه وسيله د برطـرف کيـدو د پـاره شـته چـه اساسـي قـانون ئـې نفي کـوي.

عـلاوه پـه دي کـه بـالفرض اساسـي قـانون د سـتري محکمـې د اعضـاو د اسـتعفی پـه بـاب سـاکت وي او پـه دغـه مـورد کـبنېي صراحـت نـه وي موجـود نـو بيـا د اساسـي قـانون منظـور او روحيـه پـه نظر کـبنېي نيـول پـه کـار دي.

سـړی بـايد فکـر وکـړي چـه اساسـي قـانون د څـه د پـاره د سـتري محکمـې اعضـاو تـه ځينـې امتيـازات ورکـړي او ځينـې اساسـي او سياسي حقوق ئـې ترينـه سـلب کـړه؟

ولـې د ستري محکمـې غـړي وروسـته تـر دي چـه لـس کلنـه دوره ئـې تيـره شـي او د سـتري محکمـې عضويـت هـم لـه لاسـه ورکـړي پـه سياسـي احزابـو کـبنېي شـامليدی نشـي، صدراعظـم يـا وزيـر کيـدی نشـي او د شـوری غړيتـوب نشـي حـاصلولی.

ځکـه چـه کـه دغـه لاري ده تـه خلاصـې وي کيـدی شـي چـه پـه دغـه اميـد د کـوم جزب د کومـې کـابينې يـا د کـوم شـخص پـه گټه پـه وظيفـه کـبنېي د انحـراف مرتکـب شـي او د دغسـې مقـاصدو دپـاره د قضـا مقدسـه وظيفـه متضـرره شـي نـو کـه چـيري دغـه قـاضي تـه تـر هغـه وختـه چـه لـس کالـه ئـې پـوره نـه وي د استعفی لاره خلاصـه وي او وروسـته لـه استعفی نـه د صـدارت، وزارت، وکـالت، مـاموريت او حزبـي فعـاليت امکـان موجـود وي د سـتري محکمـې قـاضي کولـی شـي چـه څو کالـه د قضـا وظيفـه د ځينـو سياسـي او اداري اغراضـو او ملاحظـاتو لـه تـاثير لانـدي د چا پـه اشـاره اجـراء کـړي او بيـا پـه اتـم، نـهم يالسـم کـال

(c) ketabton.com: The Digital Library

أستعفی وکړي او کومه بله لوړه څوکۍ ونیسي یعني قضایي وظیفه اصلي ونه ګڼي بلکه د نورو چارو وسیله ئې وبولي.

په دغه صورت کښې د اساسي قانون غرض او غایه له مینځه ځي او معنا د قضائیه قوې استقلال له سقوط سره مواجه کیږي.

د دې دپاره چه د اساسي قانون اصلي منظور او روحیه وساتله شي باید د استعفی لاره تړلې وي یا اقلا وروسته له استعفی نه هم دغه راز کارونه ونکړي شي یعني استعفی باید د بل رسمي کار او د دغو مقاصدو د پاره نه وي بلکه رسمیاتو سره رښتیاني وداع او کنارګي وي چه بې له صحت ساتنې او ذهني او روحي فراغت څخه بل منظور ونلري.

۱۰۷ ماده:

(*ستره محکمه مرجع نهایی قضایی افغانستان است...*) د دې حکم په اساس ستره محکمه چه قانونا له نهه تنو نه کمه او زیاته نه وي یعني یو قاضي القضات او اته غړي پکښې حتمي دي یوه محکمه ده چه له دې نه پورته بله محکمه نشته او نهایي محکمه همدغه ده.

د دې محکمې ټول غړي د قاضي القضات په شمول د یوې نهایي محکمې حیثیت لري چه دغه مجموعي حیثیت قانونا تجزیه او انفکاك نه قبلوي.

که چیرې د سترې محکمې غړي په څو قضایي دیوانونو وویشل شي چه هر یو په یوه دیوان کښې د رئیس په حیث څو نور غړي ولري چه هغه د سترې محکمې غړي نه وي نو دغه هره یوه قضایي څانګه د سترې محکمې صلاحیت او حیثیت نلري او حکم ئې هم نهایي نه ګڼل کیږي ځکه چه دغه تقسیم او تجزیه د اساسي قانون له نص او روح سره توافق نلري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستره محکمه د محاکمو په تشکیل او د قاضیانو په تعیین کښې د صلاحیت خاونده ده او حق لري چه محکمې زیاتې او کمې کړي یا یکښې تنوع راولي په دې شرط چه د سترې محکمې هویت او ماهیت د اساسي قانون مطابق او مجموعي ډول د یوې نهایي محکمې په حیث په ځینو قضایاو کښې خپلې فیصلې صادرې کړي.

۱۲۰ ماده:

(*اصل پیروی از اساسات اسلام، اساس پادشاهی مشروطه مطابق به احکام این قانون اساسی و ارزشهای مندرج ماده هشتم تعدیل نمی شود. تعدیل دیگر محتویات قانون اساسی به پیشنهاد مجلس وزراء، یک ثلث از اعضای ولسي جرگه یا مشرانو جرگه مطابق به احکام این فصل صورت میگردد.*) په دې ماده کښې درې اصله یعنې د اسلام د اساساتو پیروي، د مشروطه پادشاهۍ اساس او دا چه پاچا باید د افغانستان تبعه، مسلمان او حنفي مذهب وي غیر قابل تعدیل ګڼل شوي او د اساسي قانون نور ټول محتویات تعدیل قبلوونکي ښودل شوي.

په حقوقي او قانوني لحاظ که یوه لویه جرګه دا حق ولري چه ځینې اساسات او اصول لاینتغیر وګڼي او نورو لویو جرګو ته ئې د تعدیل حق ورنکړي نو باید له دغو درې اصلو سره د افغانستان وحدت، تمامیت او استقلال هم غیر قابل تعدیل ښودل شوی وای.

د اساسي قانون هغه محتویات چه قابل تعدیل ګڼل شویدي په عملي صورت نې تعدیل ډیر مشکل شوی او په حقیقت کښې ټول اساسي قانون له تعدیل څخه دایمي مصونیت پیدا کړی چه دغه اشکال او مخنیوی په (۱۲۱-۱۲۲) موادو کښې په دې ډول تامین شویدي.

د تعدیل پیشنهاد به لویه جرګه مطالعه کوي او چه د مجلس اکثریت د تعدیل ضرورت تصویب کړي او خپلو اعضاو څخه به یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هئیت د تعدیل د طرح تهیه کولو ته تعینوي. دا هئیت به د وزیرانو د مجلس او د ستري محکمې په مشوره دغه طرحه تهیه کوي او لویې جرگې ته به ئې وړاندې کوي که لویه جرگه د تعدیل طرح په اکثریت تصویب کړي طرح پادشاه ته وړاندې کیږي. پادشاه شوری منحل کوي او د تعدیل طرح د عامه اطلاع د پاره خپروي او د نورو انتخاباتو نیټه اعلاموي چه په څلورو میاشتو کښې نوی شوری مینځ ته راشي او نوی حکومت جوړ شي. پادشاه به لویه جرگه بیا دایروي او دغه دوهمه لویه جرگه به د دوه ثلثو په اکثریت یا د تعدیل طرح قبلوي یا به ئې ردوي.

وگورئ! د تعدیل مسئله څومره غوټې لري او څومره بندیزونه ئې په مخکښې دي یوه شوریٰ او یو حکومت باید له مینځه لاړ شي او دوه لویې جرگې باید درې تصویبه د یوې مادې د تعدیل د پاره وکړي.

که بالفرض لومړۍ لویه جرگه د تعدیل ضرورت او د تعدیل طرح تصویب کړي او دوهمه لویه جرگه ئې رد کړي یا ئې په دوه ثلثه نه بلکې په نسبتي اکثریت تصویب کاندي. د اساسي قانون په فحوا تعدیل نشي راتللی او اصل په خپل حال پاتې کیږي. دلته دا سوال مینځ ته راځي چه وروستۍ لویه جرگه په لومړۍ جرگه څه تفرق لري چه د دوی درد په صورت کښې د لومړۍ لویې جرگې دوه تصویبه له مینځه ځي او هیڅ اهمیت نه ورکول کیږي.

ښایي دلته وویل شي چه د تعدیل طرح چه د عامه د اطلاع د پاره نشر شي خلك د همدغه کار د پاره خپل نمایندگان انتخابوي چه په دغه باب کښې د انتخابوونکو فکر او نظر انتخابیدونکو ته به معلومیدی شي او د ملت اراده به تمثیلیږي.

که منظور همدغه وي دا خو په دې صورت هم تامینیدلی شي چه د تعدیل طرح پخوا له دینه چه لویه جرگه ئې تصویب کړي د خلکو د اطلاع د پاره خپره شي او د ملت نمایندگان ئې انعکاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

خانته معلوم کړي او بیا د لویې جرګې په یوه تصویب د اساسي قانون عادي تعدیلات امکان پیدا کړي.

که سړی په دې عقیده وي چه د اساسي قانون نور محتویات او هغه حقوق چه خلکو ته د دیموکراسۍ او ملي حاکمیت په اساس ورکړ شویدي تر ډیرو وختونو کافي او کاملاً د قناعت وړ دي نو بیا به د تعدیل دغه راز مخنیوی د اعتراض وړ نه وي.

که داسې نه وي او زمونږ جامعه د فکري تحول او اجتماعي پیشرفت په حال کښې وي نو باید د خلکو د غوښتنو او د انکشافاتو مطابق په اساسي قانون کښې د تعدیلاتو مجال موجود وای.

د اساسي قانون دوام او بقاء لکه چه ثبات او مقاومت ته ضرورت لري د تکامل د پاره ئې هم باید لازه خلاصه وي چه د جمود په حال کښې پاتې نشي او د عصر مقتضیاتو سره وخت په وخت توافق وکړی شي.

افغان جریده، لومړی کال اوومه ګڼه.
د ۱۳۵۰ د تلې ۱۲ مه
د ۱۹۷۱ د اکتوبر ۴ مه
نهمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د تلې ۲۶ مه
د ۱۹۷۱ د اکتوبر ۱۸ مه
اولسمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د لړم ۳ مه
د ۱۹۷۱ د اکتوبر ۲۵ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنر کجدار و مریز

شاغلی باریک بین مرد هوشیاری بود که از هوشیاری زیاد به احتیاط زیاد گرائید و از برکت همین احتیاط به معتبری فوق العاده رسید.

دانش و بینشی که در آغوش احتیاط پرورش یابد شهامت را از خود بدور می افگند و به آستان بوسی سیاست و اقتدار به زانو در می آید.

اینچنین دانش را ارباب قدرت برای استخدام می پذیرند و به درگاه راه می دهند. آقای باریک بین از خیرات سر دانش فرمانبر خویش و جاهتی کسب نمود و مقبول همه گردید.

مردم بسخن او گوش میدادند و اندرز او را می پذیرفتند. هنر کجدار و مریز و مهارت دو تربوز بیک دست گرفتن کار و شعار او بود و مردم فن محافظه کاری را از این استاد زبردست می آموختند.

تطبیق دیموکراسی که شغل نوین ماست اقلاً مهارت دو تربوز بیک دست گرفتن را تقاضا دارد و مداریگری کجدار و مریز می خواهد.

کسیکه دو تربوز را بیک دست گرفته نتواند چگونه خواهد توانست که دیموکراسی و دکتاتوری را بیک کرسی بنشاند و محافظه کاری را رنگ ابتکاری دهد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیائید[1] برای حل این مشکل چون اقای باریک بین شخصی دانشمندی را دریابیم که دیموکراسی را بفرزندی دکتاتوری در اورد.

تطبیق دیموکراسی و عدالت اجتماعی تقاضا دارد جهاد ملی را اعلان نمائیم و این جهاد باید طوری باشد که صدای فیر ها گوش ها را کرنسازد واحدی جریحه دار نشود.

فیرهائیکه بی خطر و بی صدا باشد.

جهاد ملی ایکه هیچکس در ان شهید نشود و همه غازی شوند.

هر گاه توانستیم اینچنین جهاد را اغاز نمائیم معنی انتقاد سالم را به راستی و درستی درک نموده ایم و بمفهوم دیموکراسی سالم پی برده ایم.

ما باید جهاد ملی را بافضای سالم یکجا بوجود اوریم.

فضائیکه در ان تضاد های اشتی ناپذیر به زیست باهمی و احترام متقابل گرایند و خیانت و صداقت، جنگ و صلح، ظلم و عدل حقوق مساوی داشته باشند.

تقاضای احتیاط و محافظه کاری همین است و صلح و سلام گیتی به همین اساس استوار است.

ایجابات محیط و مقتضیات عصر حکم میکند که قانون شکنی را بقانون سازی جبیره و تلافی نمائیم و فاصله ئیکه بین قانون و بی قانونی موجود است از بین برداریم.

اینست دانش و هوشداریء ما که با موقع شناسی و مقام پرستی تعلق اساسی دارد و عجوزهء سیاست را عروس هزار داماد میسازد.[1]

---

[1] افغان جریده، سال اول، شمارهء هشتم

۱۹ میزان ۱۳۵۰

۱۱ اکتوبر ۱۹۷۱

این اثر بنام مستعار (نواور) نشر شده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوت څنګه ورکیږي؟

ورکول د (نابود ساختن) او (ګم کردن) په معنی او (ورکول) د ورکړې او عطاء په معنی خطي تجنیس لري. یعنې دواړه مصدره یو شان لیکل کیږي مګر په تلفظ کښې یو راز نه دي.

هغه چه رشوت ورکوي او هغه چه چاته رشوت ورکوي ډیر فرق لري. ورکول د لومړي حرف په سکون دوه معنی لري یو محوه کول او له مینځه وړل بل د مفقودئ په وجه یو شی له لاسه ورکول.

که یو ووایې زما د سترګو دید ورك شو او بل ووایې زما دسترګو عینکې ورکې شوې دا ورکیدل یوه معنی لري او هغه ورکیدل بله معنی لري.

یوه شي ته بل رنګ ورکول او یو شی چاته په نورو شیانو کښې پټول هم ورکول ګڼلی شو لکه پټ ورکول.

رشوت ورکول یا قاچاق ورکول چه هر حکومت ئې پخپله خط مشي کښې خلکو ته وعده ورکوي ډیر اقسام لري چه ځینې ئې دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یو تاجر یو مقتدر شخص ته ډیر زیات مال په ډیرو لږو پیسو راوړي یا تاجران په تجارتي معاملو کښې حاکمه طبقه له ځان سره شریکه کړي او رشوت ته د تجارت رنګ ورکړي دا هم رشوت ورکول او رشوت ورکول دي یعنې دلته دواړه مصدرونه یو کیږئ او یوه معنی پیدا کوي، ځکه چه هم رشوت په تجارت کښې ورك شو او هم د تجارت په نامه ورکړ شو.

وایي چه یوه لوی سړي له خپلې عملي او فعلي سره په یوه هوټل کښې ډیر څه وخواړه چه حساب ئې خدای ته معلوم دی مګر په بل کښې ډیر لږ څه لیکلي وُ چه دغه راز ارزاني چا په خوب کښې هم نه وه لیدلې.

وګورئ! دلته رشوت په ارزان فروشي کښې ورك شو او هیچا رشوت ونه ګاڼه، که څوك په یوه شپه له ځانه پورته سړي ته لس لکه افغانۍ په قمار کښې قصدا بایلي دا هم رشوت ورکول دي ځکه چه رشوت په قمار کښې ورك شو.

هغه څوك چه د قاچاقي لاجوردو صندوقونه ونیسي او سبا ته پکښې د لاجوردو په ځای د بیابان عادي تیږي پرتې وي دا هم قاچاق ورکول یا ورکیدل ګڼلی شوو.

که چیرې د ډیرو خاینانو دوسیې له دفتر او دیوان څخه ورکې شي یا ئې په دارالامان کښې په اوروسیزي دلته هم خیانت ورکیږي او خاین هم.

اوس نو تاسې انصافا ووایاست چه په دې هیواد کښې رشوت، قاچاق او خیانت څومره ورك شویدی او حکومتونه په دې باب څومره موفق دي؟[1]

---

[1] افغان جریده. لومړی کال. یولسمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د لړم ۱۰ مه
د ۱۹۷۱ د نومبر لومړۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرسش و پاسخ

س ـ کدام کار است که در اجرای آن کور از بینا موفق است؟
ج ـ اطاعت کور کورانه.
س ـ چیست که هیچگاه سالم نیست؟
ج ـ انتقاد.
س ـ چیست که باید آنرا هیچگاه نه بینیم و از نظر اندازیم؟
ج ـ خیانت.
س ـ ناشکن چیست؟
ج ـ قوانین پلاستیکی.
س ـ ازدواج خوب کدامست؟
ج ـ که لیاقت جوان با دوشیزه، واسطه یکجا شود.
س ـ فرق بین کار قانونی و غیر قانونی چیست؟
ج ـ فرقیکه بین نکاح و زنا موجود است.
س ـ عدالت و انصاف چیست؟
ج ـ حصه بقدر جثه.
س ـ شهرت چگونه بدست می آید؟
ج ـ از آن وکیل محترم بپرس که در هفته سه شب نام نامی او را از کابل رادیو میشنویم.[1]

---

[1] افغان جریده، سال اول، شماره ۱۴
۸ قوس ۱۳۵۰
۲۹ نومبر ۱۹۷۱
این اثر به نام مستعار (نونویس) نشر شده است

(c) ketabton.com: The Digital Library

کابینه

لکه چه یو شخص سر، لاس، پښې او نور اعضاء لري هم دغه راز سر او صورت لري.

د کابینې په راس کښې چه څوك واقع وي هغه د سر په شان وي او وزیران د اعضاوو مثال لري. څکه چه د یوه شخص د وجود په ساختمان کښې د اعضاوو تناسب ډیر مهم دی، په کابینه کښې هم عضوي تناسب ډیر اهمیت لري.

هماغسې چه د یوه وجود غټ سر او کوچنې اندامونه یا بالعکس کوچنی سر او غټ اندامونه غیر طبیعي معلومیږي، د یوې کابینې په رئیس او غړو کښې هم باید غیر طبیعي غټوالی او کوچنیتوب موجود نه وي.

که صدراعظم ډیر غټ او مقتدر شخص وي او اعضاء ئې ډیر ضعیف او کوچني وي له هغه بلستي سړي سره شباهت لري، چه سر ئې د غټ سړي او اندامونه ئې د کوچني هلك وي. که بالعکس صدراعظم ضعیف او وړوکی وي مګر اعضاء ئې تر ده مقتدر او قوي اشخاص وي، نو هغه لوی سړي ته به ورته وي چه سر ئې کوچنی او نور وجود ئې ډیر غټ وي. لکه چه کله کله ئې د ترجمان جریده د "خمیر خان" په نامه تمثیلوي.

خدای دې وکړي چه زمونږ کابینه د رئیس او اعضاوو په لحاظ متناسب ساختمان ولري او د شخصي اقتدار یا د اریستوکراتئ په وجه څینې ډیر غټ او څینې ډیر واړه نه وي یا پکښې سکه او ناسکه نه وي پیدا شوی.[1]

---

[1] افغان جریده. لومړی کال. پنځلسمه ګنه
د ۱۳۵۰ د لیندۍ ۱۵ مه
د ۱۹۷۱ د دسمبر ۶مه
دا لیکنه د (محرر) په مستعار نوم خپره شوې ده

شنډه ديموکراسي

يو ځلمی ډېر خوشحالیږي چه يوه ښکلې پيغلهٔ په نکاح کړي يعنې د تجريد له حالته واوزي، اهل و عيال پيدا کړي، د کور خاوند شي او کورنۍ تشکيل کاندي، مګر کله چه ناوې کور ته راولي او يو دوه کاله تېر شي نه د ځوی پلار شي او نه د لور نو يوه لويه مايوسي ورته پيدا شي. له ښځې نه ئې زړه تور شي او ځان ورته بې بنياده ښکاره شي.

په دې هم نه پوهيږي چه دی شنډ دی که ښځه، ځکه د بل واده په فکر کښې شي او په بلې ښځې پسې ګرځي.

زمونږ ځوانان او ځلميان هم ديموکراسۍ ته ډېر خوشحاليدل، دوی ګمان کاوه چه له دينه به حزبونه او سياسي فعاليتونه وزيږي او ملي حاکميت به د حزبي اکثريت له لارې تامين شي، مګر ديموکراسي شنډه وخته او د هيچا مور نشوه.

دا نه ده معلومه چه اصلي نقص په چا کښې دی او چيرته دی؟ کابينه شنډه ده که شوری؟ چه ديموکراسي څه نه زيږوي.[1]

---

[1] افغان جريده. لومړی کال، شپاړسمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د ليندۍ ۲۲ مه
د ۱۹۷۱ د دسمبر ۱۳ مه
دا اثر د (محرر) په مستعار نوم خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانوني اصل

د دې لاملـه چـه اتفـاق نظـر يـوازې پـه دکتـاتوري او اسـتبدادي حکومتونـو کـښې خپلـه کاذبانـه ځيـره ښيـئ او پـه ديموکراتيـك نظـام کـښې د فکـر توافـق ډيـر نـادر او نايابـه وي. نـو قوانينـو د ضـرورت پـه وجـه د شـورايي فيصلـو او تصويبونـو د پـاره اکـثريت معتـبر وګڼلـه او د يـوه قـانوني اصـل پـه حيـث د اکـثريت نظـر حکمـاً د ټولـو نظـر وګڼل شو.

زمونږ اساسي قـانون د شورا او د لويـې جرګې فيصلـې عمومـاً پـه ساده اکـثريت (يعنـي لـه نيـم نـه زيـاد) قـانوني وبللـې او پـه ځينـو مـهمو مسـايلو کـښې ئـې دوه ثلثـه د قـاطع اکـثريت پـه حيـث معتـبر وګڼلـه.

د اولسـي جرګې د مجلس نصـاب هـم پـه اصـول وظـايف داخلـي کـښې دوه ثلثـه دى، د دې جـرګې ټول اعضـاء د اوسـني تشـکيل پـه اسـاس (۲۱۶) تنـه دي چـه دوه ثلثـه ئـې (۱۴۴) تنـه کيـږي کـه دغـه دوه ثلثـه اعضـاء پـه مجلـس کـښې حـاضر وي، مجلس قانونـاً افتتـاح کيـږي او دغـه مجلـس عيناً هماغه حکم لري لکه چه ټول وکيـلان حاضر او نـاظر وي.

د مشرانو جرګې چه د اساسي قـانون لـه مخې ئـې يـو ثلث پـه انتصـابي ډول د پادشـاه لـه خـوا تعيينيـږي، يـو ثلـث ئـې د ولايـاتو د جـرګو لـه خـوا انتخابيـږي او يـو ثلث ئـې د د ولايـاتو اوسـيدونکي د آزاد، عمـوم سـرېي او مسـتقيم انتخاب لـه لارې انتخـابوي. لـه درې مسـاوي اجزاو څخـه مرکبـه ده چه که هر جزء ئې کم شي دغـه مثلـث شـکل لـه مينځه ځي.

زمونږ شـورى پـه دغـو دوو تقيننيـي دورو کـښې يعنـې پـه دولسـمه او ديارلسـمه دوره کـښې دا توفيـق ونـه مونـد چـه کاملـه مشـرانو جـرګه پخپل اصل شکل د اولسـي جـرګې پـه څنـګ کـښې ولـري، بلکـه يـوازې پـه دې ئې اکتفاء وکـړه چـه دوه ثلثـه ئـې کـلاً يـا قسـماً موجـود وي او پـه يـوه ثلـث سـترګې پټـې کـړي يعنـې جمـع پـه تثنيـه بدلـه شي. بنايـي پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغـه مورد کـنبـې داسـې فکـر شـوی وي. چـه دوه ثلثـه قانونـاً د کـل حکـم لـري او دريم ثلث تـه څه ضـرورت نشـته.

همدارنـګه سـتره محکمـه د اساسـي قـانون پـه صراحـت لـه نـهو غـړو څخـه مرکبـه ده مـګر دا څو کالـه چـه ګورو لـه شـپږو تنـو څخـه متشـکله ده او لـه يـو څه مـودې راهيسـې خـو د يـوه مرحـوم او مغفـور غـړي د وفـات پـه وجـه پنـځه غړي لـري او بـس.

شـپږ تنـه هـم د نـهو تنـو دوه ثلثـه کيـږي او بنايـې چـه دلتـه هـم دوه ثلثـه قانونـاً کـافي ګڼل شـوی وي.

پـه دغـه اساس بنايي قياساً داسـې فکـر وشـي يـا شـوی وي چـه د اساسـي قـانون پـه (۱۲۸) مـادو کـښې کـه (۸۵) مـادې ومنـو او عملـي ئـې کـړو نـو پـه حقيقـت کـښې بـه مـو ټول اساسـي قـانون منلـی او عملـي کـړی وي ځکـه چـه دوه ثلثـه د کـل ځای نيسـي.

همدارنـګه هغـه حقـوق او وظـايف چـه اساسـي قـانون خلکـو تـه ورکـړي دي کـه پـه دغـه اسـاس دوه حقـه ورکـوي او يـو ترينـه سـلبوي قانوناً ئـې درې حقـه ورکړيـدي.

مثـلاً لـه وطـن څخـه دفـاع او عسـکري مقـدس خدمـت د هـر افغـان حـق او وظيفـه ده.

همدغـه شـان هر افغـان بـايد دولت تـه ماليـه ورکـړي.

دا دوه حکمـه د اساسـي قـانون پـه دريـم فصـل کـښې د خلکـو د اساسـي حقوقـو اَو وظـايفو پـه جملـه کـښې راغلـي دي نـو کـه دا دوه حقـه خلکـو تـه ورکـړ شـوي وي او يـو بـل حق چـه اساسـي قـانون وايـې: (اتبـاع افغانسـتان حق دارنـد مطابق بـا احکـام قـانون احـزاب سياسـي تشـکيل دهنـد) لـه خلکـو نـه سـلب شـوی وي. قانونـاً محروميـت نـه ګڼل کيـږي ځکـه چـه دوه ثلثـه کـه موجـود وي، د يـوه ثلـث فقـدان څه تـاثير نلري لکه د مشـرانو پـه جرګه چه د يوه ثلـث نشـتوالی بې اثره دی.

د دې قـانوني اصـل پـه بنـاء کيـدی شـي چـه پـه درې ګونـو قوتونـو کـښې د دوو قوتونـو وجـود مونـږ د يـوه قـوت لـه وجـود څخـه بـې نيازه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعنې کـه اجرائيـه قـوه او قضائيـه قـوه وجـود ولـري او مقننـه قـوه نـه وي موجـوده قانونـاً دوه ثلثـه يعنـې دوه قـوې کفـايت کـوي او دا ضـرور نـه ده چه د دولـت دريـواړه رکنـه حتمـاً موجـود وي.

کـه دا منطـق صحيـح نـه وي او پـه دغـه اسـتدلال کـښې غلطـي موجـوده وي يعنـې د دولـت د پـاره د دريـواړو قـواو وجـود حتمـي او لازمي وي نـو بيـا بـايد د مشـرانو د جـرگې دوه ثلثـه اعضـاء او د سـترې محکمې دوه ثلثـه غـړي کـافي ونـه گڼل شـي. ځـکه چـه دولـت لـه درې قوتونـو نـه متشـکل دی. مشـرانو جرگه هـم لـه درې جـزو څخـه متشـکله ده او ستره محکمه هم لـه نـهو تنـو مرکبـه ده.

کـه د اولسـي جـرگې د دوه ثلثـه اعضـاو حضـور د مجلـس د انعقـاد د پـاره قانونـاً کـافي وي دا د دې دليـل نـه دی چـه مونـږ وجـود او عـدم پـه حضـور او غيـاب قيـاس کـړو او پـه دغسـې غلـط قيـاس اسـتناد وکړو. د مشـرانو د جـرگې دريـواړه برخـې بـايد قـانوني وجـود پيـدا کـړي او بيـا د دوه ثلثـو حضـور د مجلـس د نصـاب د پـاره کـافي او شـافي وگڼل شـي.

همدارنـگه د سـترې محکمـې ټول غـړي بـايد تکميـل وي او وجـود ولـري نـو کـه بيـا د دوه ثلثـه يعنـې د شـپږو تنـو حضـور معتـبر وگڼو قـانوني اصل بـه مراعـات شـوی وي.

دا و هغـه واقعيتونـه چـه زمونـږ د قوانينـو او مخصوصـاً د اساسـي قـانون د تطبيق او تعميل کـم و کيـف ښيـي او ډيره جـدي توجـه غـواړي.

کـه د دولـت دوه قـوې (مقننـه- قضائيـه) نيمـگړې وي او اجرائيـه قـوه دومره مکمله وي چه کله کله لـه اصـل تشـکيل نـه هم زيـات پرسـونل او مشـاورين ولـري د قـواو تـوازن لـه مينـځه ځي او موازنـه خرابيـږي. و اقيموالـوزن بالقسـط.[1]

[1] افغان جريده. لومړی کال. دیارلسمه گڼه
د ۱۳۵۰ د لړم ۲۴ مه
د ۱۹۷۱ د نومبر ۱۵ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحق للقریب

تغیر رنگ را نباید تغیر جنس دانست. برنج از لغمان باشد یا از بغلان پلو باشد یا چلو رنگ و ذایقه ان کمی تفاوت خواهد داشت مگر دربرنج بودن ان شکی نیست.

حکومت ها هم علی الظاهر در چهره و گفتار مختلف و متفاوتند اما نوعیت ان یکی است و در افرینش ز یک جوهر اند.

خط مشی حکومت ها از لحاظ الفاظ و سبک و اسلوب مغایر یکدیگر است اما در عمل مرغ همه یک لنگ دارد.

اگر به بازیء الفاظ فریب نخوریم و از قال بحال متوجه شویم در عمل سرمشق همه حکومتها یکی است که در دو کلمه خلاصه شده

(c) ketabton.com: The Digital Library

میتواند یعنی "الحق للقریب" این اصل مهم حقوقی هیچگاه در هیچ حکومت تغیری نکرده و نخواهد کرد.

بعضی ها البته بر این اصل اساسی یک چیز افزوده اند که مدارابا دشمن است، اسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف است با دوستان مروت با دشمنان مدارا. من یک عضو خاص کابینه را میشناسم (اگر چه او مرا نمی شناسد) که دوستان و خویشاوندان را به پُستهای بلند رسانیده و همه را زیر بال هما صفت خود گرفت.

نامبرده "خدایار جانش" لست تا بعین و تبع تابعین را ترتیب داده وبه اساس الاقرب فالاقرب حق را به حقدار سپرد.

او میگوید: کلمه "ذوی القربی" و کلمه "والاقربین" چندین جا در قران کریم ذکر شده که مارا بحق اقارب و دوستان متوجه میسازد و تقاضای صله رحم همین است که به ذوی الارحام رحم کنیم. از فرموده های اوست که همه وقت میگوید: "چه خان ئی په یاران نی" "خورده همان به که به یاران خوری" الحق که کلام الوزیر وزیر الکلام.[1]

---

[1] افغان جریده. لومړی کال، دیارلسمه گڼه
د۱۳۵۰ د لړم ۲۴ مه
د ۱۹۷۱ د نومبر ۱۰ مه.
این اثر به نام مستعار (نو نویس) نشر شده است

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصور او واقعیت

زمونږ خوښۍ او زمونږ غمونه، تشویشونه او قناعتونه یوازې د ژوندانه په واقعیتونو اتکاء نلري له ذهني تصوراتو، خیالاتو او رویاو سره هم نژدې ارتباط لري.

انسان په حقیقت کښې دوه کوره یا دوه جهانه لري، چه یو ذهني او بل واقعي یا خارجي بللی شو.

د واقعي جهان واقعیتونه یو راز او د ذهني جهان تصورات بل راز وي.

کله چه انسان د واقعیت په نړۍ کښې غمجن او خوابدی شي نو بیا ذهني جهان ته رجوع کوي او هلته خپل غم غلطوي.

په همدغه لحاظ انسان ته ذومعیشتین یا ذو حیاتین ویلی شو او د رحلة الشتاء والصیف یوه معنی به همدغه وي.

که چیرې انسان ځینې ښه ښه خوبونه په ویښه نه لیدلی او پخپل تصور کښې ئې ځانته خیالي جنت نه جوړولی د واقعي ژوند تحمل به ډیر ګران و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خیال او تصور دنیا د انسان د پاره د ساعت تیرۍ ډیر ښه ځای دی.

د واقعي جهان د دوهۍ ملنګ هم په ذهني جهان او د تصور په عالم کښې پادشاهي او شهنشاهي کولی شي.

په تصور مې ځان پاچا کړ
چه سر مې جګ کړنو ملنګ د دوهۍ ومه

صوفیان، شاعران او فیلسوفان له دغه ذهني عالم سره ډیر سر و کار لري، ځکه رحمان بابا وایي: "پټ د درست جهان پادشاه ظاهر ګدام یم" دغه صوفي شاعر په یوه شعر کښې خپل معنوي او ظاهري حال داسې بیانوي:

د کاملې عقیده له برکته
د دوهۍ په غاړه ناست شاه جهان یم

زه نه غواړم تاسې د تصوف او شعر قلمرو ته بوزم او د خپلې استوګنې له محیط نه بهر شم. په دغه محیط کښې چه مونږ او تاسې استوګنه لرو همدغه مونږ غونډې خلك هم د خیال او تصور له دنیا سره بې تعلقه نه دي. که مونږ ښه ځیر شو د ذهني تصوراتو ډیرې اغیزې په واقعي جهان کښې نفوذ لري او کله کله خپل هغه خوبونه چه په ویښه ئې وینو د مشاهداتو او واقعیتونو په نامه یادوو.

د مثال په ډول مونږ اوس د حقوقو د مساوات خوبونه وینو او زمونږ غوږ ته دا خبره رسیدلې ده چه د قانون په نظر کښې سرکار او خرکار مساوي دی.

خان او دهقان، جرنیل او سپایي بډای او فقیر په حقوقو کښې څه فرق نلري.

تبعیض او امتیاز په مینځ کښې نشته او اساسي قانون د اجتماعي عدالت ضامن دی. مګر کله چه د واقعیت په رڼا کښې سترګې غړوو پوهیږو چه دغه ذهني تصورات او ښه ښه خوبونه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د ژوندانه واقعیتونـه ښکاره شوي ځکـه ئـې موږ خوشـحاله کـړي او په نه څه قانع کړي یو

همدارنـګه پـه قـانون کـښې د دفـترونو کـارکوونکي د دولـت دمـامورینو پـه حیـث د ثـابت حـق خـاوندان دي او حکومتونـه نشـي کولـی چـه د دوی پـه قـانوني حقوقـو لوبـې وکـړي یـا د امرانـو شـخصي حب و بغض دغه حقه حقـوق متـاثر کـړي مـګر واقعیـت تـه چـه ګورو نـو امـران خـو لاڅه کـوې چـه د هغـوی خـاص شـخصي خدمتـګاران هـم د مـامورینو پـه سرنوشـت او مقدراتـو مسـلط دي یعنـي قـانوني احکـام هماغه ذهني تصـورات دي چه واقعـي او خـارجي وجـود نلـري.

له ټولـو نـه مهمـه موضـوع د ملـي حـاکمیت مسـئله ده چـه د اساسـي قـانون ډیـره لویـه عطیـه ورتـه ویلـی شـوو او د دیموکراسـئ اسـاس او بنیـاد ګڼل کیـږي.

د ملـي حـاکمیت معنـی دا ده چـه حکومـت د ملـت لـه خـوا د اولسـي جرګې پـه غوښتنـه او مننـه مینـځ تـه راځي او پـه سـلب اعتمـاد ئـې لـه مینـځه ځي.

لـه اساسـي قـانون نـه دمخـه حکومتونـه یـوازې د اعلیحضـرت معظم همـایوني پـه فرمـان راتلـه او د افغانسـتان ملـت د پخوانـي اصـول اساسـي پـه تصویبولـو دا حـق یـوازې پادشـاه تـه ورکـړی و او چـه شـوری پکـښې د رد او قبـول حـق نـه درلـود یعنـي قانونـا د پادشـاه اعتمـاد د ملـت اعتمـاد ګڼل کیـده مـګر اوس پـه قـانوني لحـاظ د پادشـاه تعییـن کـافي نـه دی او د ملـت د وکیلانـو اعتمـاد د حکومـت پـه تشـکیل کـښې اصلـي عـامل دی.

پـه ذهنـي لحـاظ خـو د اساسـي قـانون فـهم همدغـه دی چـه لـوی تحـول ورتـه ویلـی شـو مـګر د واقعیـت پـه صحنـه کـښې چـه ګورو وکیـلان پـه ډیـر صراحت لـه حکومتونـو نـه خپـل تنفر او انزجـار ښکـاره کـوي او وائـي پـه تاسـو قلبـا اعتمـاد نشـو کولـی. مـګر د خپـل ګران او محبـوب پادشـاه د تعییـن او اعتمـاد پـه احـترام اطاعتـا د اعتمـاد رایـه ورکـوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـه مـونږ واقعیت نـه انکـار ونکـړو نـو اوس هـم د پادشـاه انتخـاب او اعتمـاد د حکومتونـو اصلـي عـامل دی چـه د وکیلانـو اعتمـاد د شـاهانه اعتمـاد دسـیوری پـه حیـث پـه حکومـت پریـوزي او اوسـني حکومتونـه لـه پخوانیـو نـه یـوازې پـه ذهنـي او تصـوري لحـاظ فـرق لري، نه د ماهیت او واقعیـت پـه لحـاظ.

مونږ کله کله دومره لـه ذهني او تخیلي اغـیزو لاندې راځو چـه پـه واقعیتونو نه قانع کیږو او قـانوني اعتبـار تـه ډیـر اهمیـت ورکـوو.

مثـلاً د احزابـو مسـئله چـه تراوسـه ئـې قـانوني وجـود نـه دی پیـدا کړی مګر د واقعیـت پـه لحـاظ سیاسي جمیعتونـه چـه حزبـي مـاهیت او هویت لـري علنـا موجـود دي چـه هـر څوك ئـې پیـژنـي او مرامنـامې ئـې هـم خپـرې شـویدي، اخبارونـه او بیرغونـه ئـې هـم معلـوم دي او عـاطل هم ندی فعـال دی او څوك ئـې مخـه نـه نیسـي یـا ئـې نشـي نیولـی مـګر مونـږ د احزابـو پـه دغـه واقعـي وجـود نـه یـو قـانع او در ګرده نـارې وهـو ولـې د احزابـو قـانون نـه نـافذ کیـږي؟ ولـې پـه شـوری کـښې حـزب اکثریت نلري؟ ولې احـزاب پـه رسمیت نـه منـل کیـږي؟ او داسې نـور...

مـګر دیتـه نـه ګورو چـه حزبونـه خـو بـالفعل موجـود دي چـه پـه مرکـز او ولایـاتو کـښې مظـاهرې، مجـادلې، نطقونـه او سیاسـي فعالیتونـه کـوي حتی چه په شوری کـښې هـم د حکومت لـه خـط مشـي سره خپلـې خـط مشـي اعلانـوي. نـو کـه هغـه قـانون نـه نـافذ کیـږي چـه لـه ۲۵ کـالو نـه ښکتـه د پوهنتـون محصـلان لـه حزبـي غړیتـوب څخـه محرومـوي یـا د ځینـو ایډیـالوژیـو مخـه نیسـي ایـا دا د اوسنیو احزابـو پـه ګټه ده کـه پـه ضـرر؟ ښایـي چـه وروسـته د قـانون لـه انفـاذ نـه پـه واقعـي صحنـه کـښې هغـه محدودیتونـه، قیدونـه او سـدونه مشـاهده کـړو چـه دغـه قانون وضع کړیـدي او پـه دې پـوه شـوو چـه اوسنۍ بې قـانوني ډیـره ښه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره له دغو ټولو خبرو بيا هم قوانين د ذهني قناعت او تسکين دپاره بې تاثيره نه دي که څه هم د واقعيت په لحاظ هيڅ تاثير ونلري او وجود و عدم ئې مساوي وي.

وګورئ! په اساسي قانون کښې د اولسي جرګې د کار موده په کال کښې ۷ مياشتې او د تعطيل د پاره پنځه مياشتې ټاکل شويدي، مونږ په همدې باندې ذهنا خوشحاله يو چه د کار وخت له بيکارئ نه زيات دی که څه هم په واقع کښې د جلسو په حساب ددغې جرګې د کار ټولې ورځې درې مياشتې هم نه کيږي او په دغو درې مياشتو کښې هم چه د کار مياشتې ئې بولو بيا هم څه کار نه کيږي او واقعي تعطيل ورته ويلی شوو که څه هم قانوني تعطيل ورته نشو ويلی.[1]

---

[1] افغان جريده، لومړی کال، اوولسمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د ليندئ ۱۵ مه
د ۱۹۷۱ د دسمبر ۲۰ مه
دا ليکنه د (محرر) په مستعار نوم خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی ډاکټر عبدالظاهر
د اولسي جرګې د رئیس په حیث

په دولسمه تقنینیه دوره کښې چه پخوانۍ شورې په نوې بڼه د ولسي جرګې په نامه جوړه شوه نو ښاغلی ډاکټر عبدالظاهر ئې د ریاست دپاره دمخه جوړ شوی و. جوړ په دې معنی چه په تیره دوره کښې هم دی د شورې رئیس و او پارلماني تجربه ئې حاصله کړې وه.

سربیره په دې ده د اساسي قانون د مسودې په مشورتي کمیټه کښې د رئیس په حیث او بیا په لویه جرګه کښې د نایب رئیس په حیث په بحث او مطالعه کښې ګډون درلود او په دغه وسیله د نوي اساسي قانون په کم او کیف او اصلي منظور ډیر ښه پوهیدلی. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه جریان کښې واقع کیدل او دغه مطالعه حاصلول ډیر ښه چانس و. چه دی ئې د دې کار د پاره نور هم مجهز کړ.

د ده صبر و حوصله او نه تودیدونکی طبیعت هم د دې کار دپاره ډیر مناسب و سړی ویلی شي که دلته کله کوم کار خپل اهل ته سپارل شوی وي نود ښاغلي داکتر عبدالظاهر دغه ریاست به ئې ډیر ښه مثال وي

ښاغلی داکتر د اولسي جرگې په ریاست کښې په معنوي لحاظ هغه څه وګټل چه پخوا ئې نه درلوده اوپه همدغه وجه د ده په شخصیت کښې ډیره ښه اضافه راغله.

زما په یاد دي څوك چه په ابتداء کښې د ده درياست ډیر مخالف اوله ده سره ډیر چپ و هغه هم څه موده وروسته د ده رویه ستایله او ده ته ئې خپل نظر ډیر ښه ښکاره کاوه.

ښاغلی خادم د کاروان په ورځپانه کې (دریم کال ۲۱۵ گڼه) یوه مقاله خپره کړه چه عنوان ئې و (موظف صدراعظم داکتر عبدالظاهر) د دې مقالې ځینې ټکي دا دي:

(د ډاکتر عبدالظاهر د اولسي جرگې ریاست د دیموکراسۍ کامیاب امتحان و. ده وکولی شول چه د اولسي جرگې ارتباط د حکومت او دولت سره وساتي او په همدغه حال کښې په شوری کښې دیموکراتیك نوامیس په محترمانه ډول عملي کړي.... او زمونږ منورین وایي چه داکتر عبدالظاهر یو حقیقي دیموکرات دی او په دیموکراسۍ ایمان لري. ده ډلو فراکسیونونو او ایدیالوژیو ته د قانون سره سم موقع ورکړه او د شوری د مصئونیت اساس ئې وباله... اوس دغه شخص چه تراوسه ئې نوم بد نه دی او خلك ورته امیدونه لري د یوه لوی امتحان په مقابل کښې ولاړ دی. دا امتحان یا به ده څخه یو تاریخي شخص جوړ کړي او یا به دا وي چه د ده پخوانی خدمتونه به هم اوبه یوسي څکه د یوه ملت اعتماد په عمرونو گټل کیدی شي او په لږ شي له مینځه ځي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا و دیوه مشهور سابقه دار لیکوال نظر چه د دغه ښاغلي په باب څرګند شو. اوس به راشو او دغه محترم شخص به د اولسي جرګې د جلسو په جریان کښې وګورو.

سره له هغې محتاطانه پوهې چه ښاغلی داکتر عبدالظاهر ئې لري بیا هم په اولسي جرګه کښې په ده باندې د وکیلانو له خوا ځینې انتقادونه کیدل او قانوني اعتراضونه ورته متوجه و چه دلته ځینې نمونې یې وړاندې کوو، یعنې یوازې د ده هنر او مهارت نه ستایو نیمګړتیاوې ته ئې هم ګوته نیسو.

پخوا له وخته اعتماد:

کله چه ښاغلی داکتر محمد یوسف د شورى له افتتاح سره سم قانونا مستعفی شو او د کابینې په جوړولو بیا موظف کړی شو نو په ولسي جرګه کښې د ده په تیر حکومت اعتراضونه کیدل. ځکه ښاغلی داکتر محمد یوسف پخوا تر دې چه خپله خط مشي او د حکومت اعضاء مجلس ته معرفي کړي د ۱۳۴۴ د میزان په ۲۹ مه عمومي مجلس ته راغی او پخپله مفصله وینا کښې ئې ځان دیته اماده وښوده چه که څوك په ده باندې څه انتقاد لري دی به له ځانه دفاع وکړي او عمومي قضاوت ته ځان وسپاري ضمنا ئې له وکیلانو نه دا پوښتنه هم وکړه چه که تاسې ما غواړئ زه خپله کابینه جوړوم او تاسې کولی شئ چه په خط مشي او د حکومت په اعضاو په ډیر جرئت خبرې وکړئ. زه یې ستاسو له خوښې څوك په کابینه کښې نه نیسم هماغه و چه ډیرو وکیلانو شخصا ده ته خپله خوشبیني ښکاره کړه او اطمینان ئې ورکړ.

په دغه وخت کښې د مجلس رئیس ده ته داسې وویل:

(*بشما اعتماد است شما کابینه خود رابیاورید حالا رخصت هستید*) وروسته د ښاغلي داکتر محمد یوسف له رخصتیدو نه یو شمیر وکیلانو په موظف صدراعظم او په ښاغلي رئیس شدید

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتقادونه وکړه او دغه راز راتګ او پخوا له وختـه اعتماد غوښتـل او اعتماد ورکول له قانون او پارلماني روش نه مخالف کار وګاڼه.

د اعتماد غونډه:

ښاغلی محمد هاشـم میوندوال موظف صدراعظم چه له خپلې کابینې سره د اعتماد اخیستلو د پاره د ۱۳۴۴ د عقرب په ۱۱ مه عمومي مجلس ته راغی او خپله خط مشي ئې د حکومت له اعضاو سره معرفي کړه، نو ښاغلي رئیس وروسته تر دې چه ۲۰ تنو وکیلانو خپل نظر څرګند کړ نورو ته ئې د څه ویلو موقع ورنکړه او د اعتماد په باب رایګیري شروع کړه چه پسه بسل مجلس کښې د رئیس په دغه رویه ډیر اعتراضونه وشوه او دی مجبور شو چه د تاسف اظهار وکړي. په دغه شلو تنو کښې د اولسي جرګې ناطق ښاغلی صداقت و چه د کابینې په یوه غړي ئې انتقاد وکړ او څو تنه وکیلانو غوښتـل چه دی خپلې خبرې وکړي. ښاغلي رئیس هم د هغه خبرې قطع کړې او په دغه ډول د یوه وکیل د خبرو ازادي سلب شوه.

د لومړئ استیضاح غونډه:

د ښاغلي میوندوال صاحب په صدارت کښې چه وروسته د اعتماد له اخیستلو څلور تنه نوي وزیران مقرر شوه او یو وزیر له یوه وزارته بل ته بدل شو د حکومت دغه کار د دې باعث نه شو چه حکومت د استیضاح مجلس ته راوغوښتل شي.

په دې مجلس کښې ۷ تنو وکیلانو له ښاغلي صدراعظم څخه استیضاح وکړه او صدراعظم مجلس ته توضیحات ورکړه. په توضیحاتو باندې مباحثه شروع شوه او ډیرو وکیلانو د خبرو د پاره خپل نومونه ثبت کړه له دغې جملې نه چه ۱۲ خبرې وکړې.

ښاغلي رئیس وویل: *(ایا بحث کافی شده بالای این یا نه)*

ښاغلي صداقت د قانوني اعتراض په ډول وویل: *(ره د ښاغلي رئیس صاحب توجه د اصول وظایف داخلي دې مادې ته جلبوم چه*

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر وکیل حق لري د بحث لاندې موضوع کښې خپل نظر ښکاره کړي. تراوسه پورې چه ځینو وکیل صاحبانو خپل نظریات نه دي ښکاره کړي. بل ځوك د هغو حق نشي تلفولی. باید دا رایګیري ونشي چه بحث بس دی که نه دی بس؟) وروسته تر دې ۵ تنو خبرې وکړې او ښاغلي رئیس بیا وویل:

(تاسې نه پوښتنه کوم چه ایا بحث کافي شویدی په دې موضوع کښې؟) دلته د وکیلانو له خوا بیا هلهله پورته شوه او پس له هغه ۳۴ تنو ته د خبرو موقع ورکړه شوه.

بالاخره ښاغلي رئیس د حکومت توضیحاتو باندې داسې رایګیري وکړه چه اقلیت پکښې اکثریت وښودل شو چه تفصیل ئې دا دی:

د استیضاح او توضیحاتو په جریان کښې څلور پیشنهاده مجلس ته وراندې شوه چه د هر یوه خلاصه دا ده:

۱ـ استدلال حکومت و اعضای ولسي جرگه شنیده شد برای اتخاذ تصمیم ولسي جرگه موضوع را در جلسه اینده خود طرح کند. (د دې پیشنهاد طرفداران ۵۱ تنه و).

۲ـ از طرف شوری و حکومت هئیت مختلط قانون دانان تعیین گردد که قناعت طرفین را حاصل دارد. (د دې پیشنهاد طرف داران ۴۶ تنه.)

۳ـ حکومت باید د اولسي جرګه د اعضاوو دلایلو او اعتراضاتو په مقابل کښې خپل قانوني دلایل تحریري راولیږي چه په مجلس کښې پرې رایګیري وشي. (طرفدار ۲۵ تنه).

۴ـ توضیحات ښاغلی صدراعظم در موضوع رای اعتماد پنج نفر وزیر شنیده شد رایګیری شود که طرف قناعت مجلس واقع میشود یا نه؟ (طرف دار ۶۵ نفر) د دې رایګیري په نتیجه کښې رئیس وویل د مجلس اکثریت د صدراعظم په توضیحاتو قناعت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته سرې پوهيدې شي چه درې لومړنـي پيشنهادونه په دې تکـي کېنې کـاملا اتفاق لري چه پـه دې جلسـه کـبني دې د صدراعظم پـه توضيحاتو باندې د قناعت او عـدم قناعت پـه باب رايگيري نـه کيږي او د دې معنـي دا ده چه دوې پـه دغـه توضيحـاتو قـانع نـه دي پـوازې ځلورم پيشنهاد دا غـواړي چه د قنـاعت او عـدم قنـاعت پـه بـاب دې سمدستي رايگيري وشي، چـه ۶۵ تنـه دغـه پيشـنهاد تـائيدوي او ۱۲۲ تنه نور ئې مخالف دي مګر بناغلي رئيس سهوا يـا عمـدا د نجيبي د اروزګان د وکيـل پـه دغـه پيشنهاد يعنـې پـه ځلـورم پيشنهاد داسـې رايگيري کـوي: (کسـانيکه بـه توضيحـاتی کـه از طـرف صدراعظم درينموضوع داده شد قناعت دارند انـها لطفـا دسـت خـود را بـالا کنند) او بيـا وايـي: (د اقـاى نجيبي پيشـنهاد قبول شو تصويب شو.)

د دې رايگيري اصلـي او اساسـي عيـب دا دی چـه د اروزګان وکيـل پيشـنهاد وکـړ چـه د قنـاعت پـه دغـه مجلـس کـبنې چـه د رايگيري لـه مخـې ۱۸۷ تنـه حـاضري دي ۶۵ تنـه اکـثريت هـم وي چه ځلورم پيشنهاد ئې تـائيد کړی دی. بيـا هـم د دغـه پيشنهاد تـائيد دا ايجابوله چـه دقنـاعت او عـدم قنـاعت پـه بـاب رايګيري شـوې واى، چه څو تنه قانع دي او څو تنه نـه دي قـانع. نـه دا چـه د دغـه پيشنهاد پـه تـائيد د ۶۵ تنو لاسـونه جـګول د قنـاعت او نـه قنـاعت رايگيري وګڼل شي.

نـه پوهيږم چـه ولـې بناغلـي رئيـس د دې پـه ځاى چـه ووايـي *(څوک چـه د اروزګان د وکيـل صـاحب پيشـنهاد تـائيدوي لاسـونه دې جـګ کـړي)* داسـې وويـل: (کسـانيکه بـه توضيحاتيکـه از طـرف صدراعظـم درينموضوع داده شد قناعت دارند انـها لطفـا دست خـو را بـالا کننـد) کـه فرضـا بناغلـي رئيـس صـاحب د اروزګان د وکيـل صـاحب پيشـنهاد بـې رايگيري د اکـثريت لـه خـوا تـائيد شـوی ګڼلـي وي او پـه همـاغـه اسـاس لـه مجلـس نـه پوښتنـه کـوي چـه پـه توضيحـاتو بـاندې قـانع اشـخاص بـايد خپـل لاسـونه جـګ کـړي، نـو ۶۵ تنـو خپـل قنـاعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرګند کړي وبايد فورا ئې دا ويلي واى څوك چه قناعت نلري هغه دي لاسونه جګ کړي او وروسته تر دې ئې ويلي واى چه اکثريت په کومه خوا دي؟ هرڅه چه و بناغلي رئيس په هغه ان کښې په دغسې رايګيري له حکومت سره ډيره لويه مرسته وکړه. يعنې اصل رايګيري ئې په فرعي رايګيري کښې ورکه کړه او ولسي جرګه ئې ورته راوپرځوله مګر کله چه په بله جلسه کښې د دغه جريان تصويب ليکل کيده هلته دغه مشکل تبارز وکړ چه که تصويب وليکل شي چه اکثريت د حکومت توضيحات د قناعت وړ وګڼل نو د (۶۵) تنو په مقابل کښې (۱۲۲) تنه په مخالفت امضاء کوي او يوه قانوني معضله مينځ ته راځي ځکه د تصويب له ليکلو صرف نظر وشو او په عوض کښې ئې داسې تصويب مينځ ته راغى:

(در ماده (۶۶) قانون اساسي راجع به استيضاح نوشته شده است اعضاى ولسي جرګه ميتوانند از حکومت استيضاح نمايند مباحثه در مورد توضيحيکه از طرف حکومت داده ميشود به تصميم جرګه منوط ميباشد. از اين ماده معلوم ميشود که مباحثه به تصميم جرګه منوط است و در باب تصويب و فيصله تذکري نرفته و ان نيز به تصميم جرګه منوط است اما به سببيکه بعضي مشکلات قانوني در باب نوشتن تصويب موجود است که از طرز رايګيرى بعمل امده لذا بهتر است از نوشتن تصويب صرف نظر شود) د مجلس دغه تصويب چه د جلال اباد د وکيل د پيشنهاد په اثر مينځ ته راغى دا حقيقت ځرګند کړ چه په رايګيري کښې د مغالطې او مسامحې نه کار اخيستل شوى او د اولسي جرګې موقف دلاحقو وزيرانو د اعتماد په باب پخپل حال باقي دى.

د ۱۳۴۶ کال بودجه:

د چهارشنبې په ورځ د ۱۳۴۶ د اسد په ۳۱ مه چه عمومي مجلس د بودجې د تصويبولو دپاره منعقد شو په ښاغلي رئيس باندې داسې اعتراض وشو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل وکیل:

اعتراض قانونی من شخصا به اقای رئیس است که بدون اینکه نصاب مجلس تکمیل گردد مجلس را دایر نموده اند طبق اصول وظایف داخلی نصاب از ۱۴۴ نفر است بالفصل در مجلس در حدود (۱۱۰) نفر موجود است...

ښاغلی رئیس:

با اعتراض قانونی رایگیری میکنیم که ایا وارد است یا وارد نیست و کلای محترمیکه اعتراض قانونی را وارد نمیدانند دست بالا کنند این اکثریت است و اعتراض قانونی را با اکثریت فیصله کردیم که وارد نیست.

ښاغلی فرزان د زنده جان وکیل:

من هم به این عقیده هستم که مجلس نصاب ندارد با انهم که مجلس دایر است.

ښاغلی رئیس:

این خارج موضوع است به رایگیري فیصله شد در مورد موضوع گپ بزنید.

میرمن معصومه د معروف وکیله:

من از ښاغلی رئیس سوال دارم که ایا تنها بودجه عادي میتواند بمجلس ایکه نصاب ندارد تیر شود یا نه؟

ښاغلی رئیس:

خارج موضوع است.

سره له دغو اعتراضونو بالاخره ښاغلي رئیس په بودجه باندې داسې رایگیري وکړه:

(وکلای محترمیکه طرفدار پیشنهاد وکیل صاحب بدخشان هستند لطفا دست خود را بالا کنند. تشکر اکثریت است و کلای محترمیکه مخالف هستند لطفا دست خود را بالا کنند. این اقلیت است. رای ممتنع یک تعداد رای ممتنع است، به اکثریت ارا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیشنهاد وکیل صاحب مرکز بدخشان راجع بمعاش منطقوي و راجع بموازنه بودجه عادي سنه ۱۳۴۶ باکثریت تصویب شد). په دې رایگیري کښې ښاغلي رئیس د موافقو او مخالفو تعداد ونه ښود او ممتنع رایې هم په ابهام کښې پاتې شوي. دغه اجمال او ابهام پخپله دا ښیي چه ښاغلی رئیس د مجلس نصاب نه بې پردې کوي او په لږو خلکو د ډیرو خلکو کار کولی شي.

دلته علاوه په دې چه د بودجې په تصویب کښې د اراو شمېرنه نه ښیي رایگیري هم یوازې د بدخشان وکیل صاحب په پیشنهاد په مثبت او منفي ډول کوي یعنې د حکومت په پیشنهاد شوې بودجه او د انجمن مالي په پیشنهاد او نظریه هیڅ رایگیري نه کیږي چه په قانوني لحاظ دغه رایگیري ډیره ضروري وه.

هغه قانوني اعتراض چه د مجلس په نصاب باندې وشو رئیس صاحب د دې په ځای چه حاضر کسان وشمیري په هماغه مجلس کښې رایگري کوي چه معترض ئې قانوني نه ګڼي.

په دې رایگري کښې هم د موافقو او مخالفو شمیر نه ښیي او د عدم نصاب اعتراضونه چه نور وکیلان کوي دی همدومره وایي: (خارج موضوع است. دا په رایگیري فیصله شوې ده) ډیره عجیبه لا دا ده چه د ۱۳۴۷ د عقرب په ۱۳ مه څوك په مجلس کښې د نصاب په نشتوالي اعتراض کوي او همدغه رئیس صاحب هلته داسې وایي:

ښاغلی رئیس:

قضیه اینطور است که وقتیکه راجع به نصاب کس اعتراض میکند درینجا رایگیری نمیشود بلکه شمار میشود. انجا وارد بودن نا وارد بودن موضوع نیست تعداد موضوع است.

له ښاغلي اعتمادي نه استیضاح:

دا استیضاح د ۱۳۴۷ د ثور په ۲۴ مه شروع شوه او د جوزا په ۲۱ مه ئې خاتمه ومونده. په دې استیضاح کښې ښاغلي اعتمادي څو ورځې پته خوله ناست و او د ډیرو وکیلانو استیضاحیه وینا وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نې واوريدې چه په دغو ويناو کښې يوه مهمه موضوع د انحصاراتو ناوړه استفادې او غلط اجراات وو چه د استيضاح د غوښتلو په جوړيدو کښې ئې اصلي نقش نه درلود.

په دې موضوع کښې د بدخشان د وکيل صاحب ښاغلي عبدالقيوم خان او د مرغاب د وکيل ښاغلي حاجي غلام رباني خان ترمينځ يو څه مناقشه او مشاجره پيدا شوه او وروسته تر دې چه ښاغلي اعتمادي صدراعظم وکيلانو ته توضيحات ورکول، ښاغلي رئيس داسې وويل:

ښاغلي رئيس:

وکلای محترم قبل از انکه جلالتماب صدراعظم صاحب راجع بجواب استيضاحات وکلای محترم حرف بزنند محض ميخواهم چند کلمه بصورت عمومی بفرمايند. وروسته تر دې ښاغلي اعتمادي داسې وويل:

ښاغلی اعتمادي:

جناب رئيس وکلای محترم! از اينکه جناب رئيس و وکلای محترم فرصت دادند باينکه قبل از اينکه من بجواب استيضاحاتيکه در جلسات قبلی روی موضوع انحصارات سوالات متعددی وارد شده بود و اين موضوع فعلا مورد بحث بين دو نفر از وکلای محترم شوری است اگر بمن اجازه بفرمايند که در توضيحات امروز خود من از توضيحات روی موضوع انحصارات خود داری بکنم و البته بعدا وزير ماليه حاضر خواهد بود که در کميسيون مربوط روی اين مطلب توضيحات ارايه بکنند و اين پيشنهاد من محض و محض منظور جز حسن روابط بين شوری و حکومت چيز ديگری ندارد.

د ښاغلي صدراعظم له دغو خبرو نه وروسته ښاغلي رئيس له صدراعظم نه خواهش وکړ چه خپل توضيحات واوروي يعنې بې له دينه چه د مجلس اکثريت دا ومني چه صدراعظم دې د انحصاراتو په باب څه نه وايي او دا موضوع دې له عمومي مجلس نه کميسيون

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـه انتقـال وومـي، ښاغلـي رئيـس بـې درنـګه صدراعظـم تـه د ويـنا اجـازه ورکـړه او پـه دغسـې مـهارت يـوه مهمـه موضـوع چـه د دولـت پـه اقتصـاد کښې ئـې ډيـر اهميـت درلـود او د مطلب ټکـي و لـه مينـځه لاړه يعنې پـه حقيقت کښې استيضاح پوچـه شـوه او څه پکښې پـاتې نشـوه.

د ملاحظې وړ خبره لادا ده چـه بې لـه دينـه چـه صـدراعظـم خواهـش وکړي چه زه پخـوا لـه توضيحـاتو پـه عمومـي صـورت يـو څو خـبرې کـوم پخپلـه رئيس لـه ده نـه خواهـش کـوي چه لـه توضيحـاتو نـه د مخـه څه ووايـي. تـر دې هـم ډيره مهمـه خـبره دا ده کلـه چـه ښاغلـي صدراعظـم خپـل توضيحـات مجلـس تـه عـرض کـړل نـو سمدلاسـه ښاغلـي رئيـس وفرمـايل:

وکـلای محـترم! باسـتيضاحات وکـلای محـترم جنـاب صدراعظـم توضيحـات کـافي دادنـد اکنـون اگر رفقـاء موافقـه داشـته باشـند خاتمـه ميدهيم بـا اين مجلس، ايـن مجلـس خاتمـه يـافت.

د مجلـس ختمولـو پـه بـاب کـه څه هـم د رفيقـانو موافقـه وغوښتـل شـوه مـګر چـا لاڅه نـه وويلـي چـه مجلـس ختـم شـو او د صدراعظـم توضيحات د رئيـس لـه خـوا کـافي وګڼل شـوه.

د اساسـي قـانون د ۶۶ مـادې پـه حکـم چـه وايـي: (مباحثـه در مـورد توضيحاتيکـه از طـرف حکومـت داده ميشـود بـه تصميـم جـرگه منـوط ميباشـد) رئيس قانونـا مکلف و چـه د مجلـس اکـثريت ئـې د رايګيـري پـه وسـيله معلـوم کـړي وای چـه د حکومـت پـه توضيحـاتو مباحثـه کـوي او کـه نـه؟ دا هـم د مجلـس کـار و چـه توضيحـات کـافي ګڼي او کـه نـه؟ د انحصـاراتو موضـوع چـه پـه استيضاح کـښې داخلـه وه، صدراعظـم پـه دغـه مـورد کـښې د توضيحـاتو پـه ورکولـو د اساسـي قـانون پـه حکـم مکلفيـت درلـود چـه بـايد ښاغلـي رئيـس او ښـاغلـي صدراعظـم دواړه دغو ټکو تـه متوجـه وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مجلس خو سمدلاسه بې له دینه چه چاته د څه ویلو موقع په لاس ورشي ختم شو او په بله جلسه کښې د رئیس په دغه روش باندې داسې اعتراض وشو:

ښاغلی نیک محمد د کوهدامن وکیل:

ښاغلی رئیس محترمو وکیلانو! د وزیر صاحب مالیه راتګ صدراعظم وویلې لیکن رایګیري پې نه ده شوې. فیصله نه ده شوې، خالي صدراعظم وویل چه دې راشې لیکن زه ګومان کوم د اصل مطلب د قانون اساسي په سویه باندې توله استیضاح او د تولو جوابونه چه صدراعظم ویلې دې صحیح جوابونه نه دي ویلي. مونږ قانع نه یو مباحثه کوو، په تول هغه باندې چه رئیس صاحب وویل کافي توضیحات ئې ورکړه زه دا کافي نه بولم، دا توضیحات کافي نه دي. هر سړی د قانون اساسي سویه باندې حق لري چه مباحثه وکړي.

ښاغلی رئیس:

وکیل صاحب نادعلي وائي چه نصاب نشته، جلسه ختم شوه.

د اولسي جرګې په جریده کښې د نادعلي وکیل صاحب اعتراض په نصاب باندې ثبت شوی نه دی. که فرضا دغه اعتراض هغه کړی هم وای، رئیس صاحب باید د خپل تعامل په اساس یا رایګیري کړې وای چه اعتراض وارد دی که نه. یا ئې باید وکیلان شمېرلي وای چه نصاب شته او که نه؟ مګر دا خل ئې نه هغه وکړه او نه دا ځکه چه بې د مجلس له ختمولو نه په بل ډول د مباحثې مخه نه نیول کېده.

د ۱۳۴۸ کال بودجه:

د دولت په بودجه چه هر څه بحثونه وشوه بالاخره ښاغلي رئیس د دغه کال د اسد په ۱۹ مه رایګیري وکړه. په دې جلسه کښې د بودجې په باب یو فوري توصیه شوې پیشنهاد هم مجلس ته وړاندې شوی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی رئیس:

کسانیکه بودجه عواید و مصارف ۱۳۴۸ دولت را با نظریه مشورتي مشرانو جرگه و تصویب انجمن مالي و بودجه تائید میکنند لطفا دست های خود را بالا کنند. اقلیت است.

کسانیکه پیشنهاد فوري توصیه شده را که توسط منشی صاحب قرائت شده تائید میکنند لطفا دست های خود را بالا کنند. اکثریت است

پیشنهاد فوری راجع به بودجهء سال ۱۳۴۸ دولت باکثریت اراء تائید و تصویب شد و مجلس خاتمه است.

په دې رایگیري کښې چه له رایګري سره سم مجلس ختم شو او د څه ویلو موقع چاته په لاس ورنغله بیا هم ونه ویل شوه چه اکثریت څو تنه دی او اقلیت څو تنه؟ همدارنګه د حکومت په پیشنهاد شوي بودجه هم خانګړي رایګیري ونشوه.

بله جلسه د ۱۳۴۸ کال د اسد ۲۱ مه وروسته له افتتاح څخه.

ښاغلی داکتر فرزان د زنده جان وکیل:

بودجه عادي و انکشافي حکومت در جلسه بدون نصاب تصویب شد.... امروز هم قراریکه دیده میشود مجلس نصاب ندارد.

ښاغلی رئیس:

داکتر صاحب فکر مینکم این وظیفه منشی است که بگوید مجلس نصاب دارد یا ندارد...

د ښاغلي رئیس صاحب دغه جواب که په فرض محال قانونا صحیح وګڼو او تیر تعامل هم هیر کړو چه په دغسي اعتراض به د رئیس له خوا یا رایګیري کیده او یا به حاضر وکیلان شمیرل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیده. د شاغلي رئیس هغه خبره نشو هیرولی چه په یوه جلسه کښې ئې وویل

"وکیل صاحب ناد علي وایي چه نصاب نشته جلسه ختم شوه".

اوس چه دا خبره نیغه مخې ته ودریده نو باید وویل شي: "این وظیفه منشی است که بگوید مجلس نصاب دارد یا ندارد و یا وظیفه وکیل صاحب نادعلي".

ښاغلي رئیس صاحب به د جلسې په شروع کولو کښې کله ویل: نصاب تکمیل دی د لوی خدای په نامه غونډه شروع کوو.

کله به ئې ویل: منشی صاحب وایي نصاب تکمیل دی، د لوی خدای په نامه غونډه شروع کوو.

کله به ئې د نصاب په باب هیڅ نه ویل تش همدومره به ئې ویلې: د لوی خدای په نامه غونډه شروع کوو دا وو د اولسي جرګې د رویداد ځینې د ملاحظې وړ ټکي چه د پارلماني اداري څرنګوالی راښیي او دا څرګندوي، چه د اولسي جرګې ارتباط له حکومت او دولت سره څنګه او څومره ساتل کیده.[1]

---

[1] افغان جریده لومړی کال، اتلسمه ګڼه
د ۱۳۵۰ د مرغومي ۶ مه
د ۱۹۷۱ د دسمبر ۲۷ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرسش و پاسخ

س : چرا معاونیکه با صدراعظم مخالف بود بعد از وی خلف الصدق او گردید و معاون صدراعظم دگر که اطاعت کامل داشت محروم ماند؟

ج : بین خلف و خلاف تجنیس و مناسبت لفظی موجود است.

س : چیست که قانون بقای اصلح را می شکند و بقای افسد را می پسندد؟

ج : اقتدار شخصی.

س : چرا سیاست ما خاموش و از نظر عوام پنهانست؟

ج : چون محجوب و اریستوکرات تربیه شده.

س : چرا جلسه استیضاح تصویب شد و دایر نشد؟

ج : انچه عیان است چه حاجت به بیان است

س : چرا صدراعظمان سابق دو معاون داشتند و حالا علی الرغم عنعنات تاریخی یک صدراعظم و یک معاون عرض وجود نمود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج : برای انکه ثلث در میان نه باشد و یک وجودگی یا به عبارت دیگر یگانگی و یکرنگی حفظ شود و برای انکه وجود و عدم وجود معاون دوم مساوی است.

س در سال جاری که با فقر و فاقه روبرو هستیم صرفه جویی در کدام موارد عملی گردید؟

ج در جلسات شوری و در تعلیمات پوهنتون.

س : وزیر و معین چگونه میتواند در صلح و سلم بسر برند؟

ج : که یکی فعال و دیگری غیر فعال باشد و اصول پنجگانه زیست باهمی باندونگ را رعایت کنند.

س : فرق بین رشوت گرفتن و رشوت خوردن چیست؟.

ج :اگر خام گرفت گرفتن است و اگر پخته میخورد خوردنست.

س : کدام رشوت است که نه خورده میشود و نه گرفته میشود؟

ج : وجه نیکو و حسن معاشرت که تماس دوستانه گفته میشود.

س : اشتراکیت در کدام موارد معمول است؟

ج : در عیاشی و فحاشی.

س : چرا ولسی جرگه برای جلسات رای اعتماد ۱۷ روز را وقف کردند و برای تصویب بودجه دولت یک روز را کافی شمردند؟

ج : چون برای تعطیل قانونی همین یک روز مانده و بس.[1]

---

[1] افغان جرید. سال اول شماره ۱۸

۶ جدی ۱۳۵۰

۲۷ دسمبر ۱۹۷۱

این اثر به نام مستعار نیونویس نشر شده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوسني حکومت ښه او بد

د ښاغلي داکتر عبدالظاهر حکومت په داسې وخت کښې مينځ ته راغی چه شرايط او حالات له پخوا نه ډير خراب وو او نور هم مخ په خرابيدو.

نه پوهيږم چه د داکتر صاحب محتاطانه پوهې د ډير اجبار په حکم او که د خدمت په شوق و ذوق دغه د مشکلاتو نه ډك مسئوليت ومانه او بسم الله مجريها ئي شروع کړه.

د ده خط مشي او د ده ملګرو ته له ده سره په يوه بيړۍ کښې ناستو خلکو ته چه په ولسي جرګه کښې ۱۷ ورځې هر څه وول شوه هغه تولو واوريده چه قند اميخته با ګل نه و مګر د دوی د زړه دوا يکښې وه څکه ئي په اخره کښې د شکريې په ضمن کښې وويل مونږ خوشحاله يو چه په دغسې ديموکراتيکه فضا کښې مو د اعتماد رايه واخيسته.

دې حکومت وروسته تر دې که څه هم تراوسه داسې کوم کار نه دی کړی چه بريتونه پرې تاو کړي لکه چه د ايران حکومت په خليج فارس کښې وکړ يا د هند حکومت په بنګله ديش کښې سرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورساوه، مګر له خپلې غريبۍ او بې وسۍ سره ئې مناسب يو څه وکړه چه يادونه ئې پکار ده

زه غواړم دلته ښه او بد دواړه په نظر کښې ونيسم او له هغه ازاد قضاوت نه استفاده وکړم چه د افغانستان هر حکومت ئې پخپله خط مشي کښې ادعا کوي مګر هيڅکله ترينه په جهاني واقعياتو کښې کار نه اخلي.

د حکومت هغه ښه ښه کارونه چه مونږ ته معلوم دي، دا دي:

۱ـ د مطبوعاتو قبلي سانسور چه په تير حکومت کښې د اساسي قانون په ضد معمول و او چا ترينه انکار هم نه کاوه. په دې حکومت کښې له مينځه لاړ او د فکر و بيان ازادئ ته په احترام وکتل شوه.

دا کار بايد د حکومت د حسناتو په تله کښې بې وزنه او بې ارزښته ونه ګڼل شي او په درانه نظر ورته وګورو.

۲ـ د غلې د کموالي په وجه له نورو هيوادو نه امداد غوښتل که څه هم کوم ابتکاري کار نه دی بلکه اجباري مسئله ده مګر بيا هم د خلکو په ژوندانه کښې فعلاً ډير تاثير لري او حياتي اهميت ئې ثابت دی.

۳ـ د خپلواکئ د جشن مراسم او مصارف څه نه څه کمول هم ددې حکومت يو مناسب کار وو چه يو څه جرئت ئې غوښته او تاثير ئې په خلکو باندې عموماً ډير ښه و.

۴ـ د اسلامي ممالکو د وزيرانو جرګه چه په کابل کښې د تير حکومت په مننه په يوه نا مناسب وخت کښې د نامناسبو حالاتو او شرايطو په تحت کښې جوړيدونکې وه د هغې ځنډول هم د دې حکومت ډير پرځای اقدام و.

۵ـ د حکومت هغه اعلان چه د اقتصادي تنګسې په وجه ئې د سفرونو او دعوتونو په مصارفو کښې د تقليل وعده خلکو ته ورکړه او په نوو تعميراتو ئې هم يو څه بنديز ولګاوه که عملي جنبه ئې پيدا کړي وي ډير ښه کار ورته ويلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ـ د سرکاري موټرو تحديد او تقليل که په وزارتونو کښې منل شوی وی او محض تبليغاتي خبر نه وی د قدر وړ کار دی.

۷ـ ځينو محلي ژبو ته په راډيو کښې برخه ورکول او د پښتو ژبې تشه يادونه چه د فراموشۍ مخه نيسي د يادولو وړ ده چه د اولسي جرگې غوښتنو ته د اعتناء دليل کيدی شي.

۸ـ بې زمکې خلکو او کوچيانو ته د زمکې ورکولو اعلان هم د اميدوارۍ وړ زيری دی خدای دې وکړي چه په عمل کښې واقعيت پيدا کړي.

۹ـ په لندن کښې د اعليحضرت همايوني د سفر له برکته د انگلستان د خارجه چارو د وزير هغه اعتراف چه د افغانستان په باب د يوه تاريخي حقيقت او واقعيت يادونه ده په ملي لحاظ سياسي ارزښت لري چه د افغانستان خارجه وزير به هم پکښې بې تاثيره نه وي.

د حکومت دغه کريدتونه به د ترازو په يوه پله کښې واچوو او وبه گورو چه په دا بله پله کښې څه اچولی شو يعنې د کريدت په مقابل دبت څومره او څنگه دی؟

۱ـ د شورى څو تصويب شوي قوانين (د احزابو قانون ـ ولايت جرگو قانون ـ ښاروالیو قانون...) چه د يوې تقنيني دورې محصول او د حيات ثمره ده او واقعي ديموکراسي ورته شديد حياتي ضرورت لري څنگه چه د تيرو حکومتونو له خوا مختنق شوه او د انفاذ مخه ئې ونيوله شوه، اوسني حکومت هم دغه قانوني اختناق چه معنا ورته پارلمان وژل ويلی شو. هماغسې تينګ وساته او د اساسي قانون د شنډولو غير ديموکراتيك سياست ئې تعقيب کړ. اوس دا معلومه شوه چه د ديموکراسۍ او اساسي قانون په مخالفت کښې زيد او عمر متفق او متحد دی، که څه هم پخپل مينځ کښې (ضرب زيد عمرا) ضرب المثل گرزيدلی دی. دلته بايد دا هم ووايو هغه داکتر صاحب چه د اولسي جرگې د رئيس په حيث ئې د تقنيني

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوري پـه خاتمـه کـښې د احزابـو وجـود ډيـر ضـرور او لازم وګڼانه او س
سي دغه ضرورت هـير کـړی دی

۲ـ د اولـسـي جـرګې د اسـتيضاح پـه بـاب هـم دا حکومـت لـه
بخواني حکومت نـه څه فـرق نلـري او مجلـس لـه نصابـه غـورځول يـو
عنعنوي سياست دی چه هـر حکومت ئـي صادقانـه پـيروي کـوي.

۳ـ د بنګلـه ديـش پـه جريـان کـښې هغـه طلايـي موقـع چـه
د پښتونـسـتان د مطـالبې د پـاره ئـې د اب حيـات مثـال درلـود او
د سياسي پوهې خـاوندانو ترينـه ډيـره لويـه ملـي او تـاريخي اسـتفاده
کولی شوه د دې حکومت لـه لاسـه وريـا لاړه او هيـڅ تـرې بـود نشـوه.

۴ـ د متواترو اوريدلـو لـه مخې هغـه تجـاوز چـه د ايـران لـه خـوا
د افغانسـتان پـه حيثيـت او ملکيـت بـاندې شـوی او کيـږي د دې
حکومت خـاموش سياسـت چـه د رضـا او تسـليم معنـی لـري حکومـت
شديدا محکومـوي او مسـئوليت ئـې د يـوې تـاريخي لکـې پـه حيـث
د تاريخ لمنې تـه سپاري.

۵ـ د پوهنتـون پـه مقـابل کـښې د حکومـت عـاطل او بـې نتيجـې
دريغ هم د بناغلـي اعتمادي لـه لومړنـي حکومت نـه ډيـر فـرق نلـري او
لـه عرفـاني رکـود سره ډيره مرسـتـه کـوي.

۶ـ د مـامورينو عـزل و نصـب تغـير او تبديـل هـم د قنـاعت وړ نـه
دی يعنـې لـه اهليت او ليـاقت نـه پکـښې شـخصي روابـط او امرانـه
سفارشـونه ډيـر دخـل لـري. کـه سـړی مقرريـو تـه ښه ځيـر شـي او کـوم
داسې مثال پيدا کړي چـه يـوه چوکـۍ لايـق او مسـتحق شـخص تـه ورکـړ
شـوې وي هلتـه هـم دا وينـي چـه دغـه ورکـړه د اهليـت او ليـاقت پـه
اساس نـه ده بلکـه د شـخصي مـهربانۍ او احسـاس لـه مخـې ده يعنـې
حق د حق د پاره نـه دی ورکـړ شـوی بلکـه د شـخصي پيرزوينې پـه بنـاء
د بخشـش پـه ډول ورکـول کيـږي چـه بـايد پـه مرهونيـت او ممنويـت
معاوضـه شـي او د عبوديـت رنـګ واخلـي.

۷ـ پـه جـهاني سياسـي فعـاليتونو کـښې هـم دا حکومـت د پخـوا پـه
شان بې برخې او بې علاقې پاتې دی پـه دنيـا کـښې هـر څه پيـښ شـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکــه چــه دوی پکــښې د ازاد قضــاوت حــق نلــري او پــه حــق الــسکوت قــانع شــوی دی.

۸ـ پــه دغــه مغتــنم فرصــت کــښې چــه د پاکــستان حکومــت تــه د پښتونســتان پــه بــاب د څه منلــو اجبــار متوجــه و چــه بــايد د افغانســتان حکومــت پــرې څه سياســي فشــار وارد کــړای وای بــالعکس نې د ترانزيتي سهولت پـه بـاب عـرض شکران وکړ چـه هـر چاتـه لـه توقـع نـه خـلاف او عجيـب و غريـب ښکـاره شــو او د ډيــر منحــط سياســت نمايندگي ئــې کولـه.

۹ـ د دې لاملـه چـه د اساسـي قـانون تطبيـق او تعميـل د حکومـت وظيفـه ده د قـانوني ايجابـاتو لـه مخـې د دوو نـورو قـواو تکميـل او قـانوني موجوديـت ډيـر عـاجل او فـوري اقـدام تـه ضـرورت لـري مـگر حکومـت د اساسـي قـانون دغـه مهمـه غوښتنـه بيخـي هـيره کـړې او داسـي معلوميـږئ چـه څوك قـانوني احکـامو تـه هغومـره توجـه او التفات هم نلري لکه چـه خپلـې نکتائـي تـه لـري. دا و د حکومـت ځينـي هغـه فروگذاشتونه چـه د مسـئوليت پيـتی ئـې ډيـر درنـوي او د خلکـو پـه اذهـانو کـښې محکومـوي. اوس د ښاغلـي لوسـتونکي کـار دی چـه د دې حکومـت حسـنات او سـيئات پرتلـه کـړي، وگوري چـه کومـه خـوا سپکه او کومه خـوا ډيـره درنـه ده.[۱]

---

[۱] افغان جريده، لومړی کال، نولسمه گڼه.
د ۱۳۵ د مرغومي ۱۲ مه
د ۱۹۷۱ د جنوري ۳ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولسي جرګې د ځلوبښتو وکیلانو مطالبه

هغه څه چه د شوری په تالار کښې ۱۷ ورځې په قبل الظهر او بعد الظهر کښې د اعتماد د څرګندولو په مناسبت بناغلو وکیلانو حکومت ته مخامخ وویل، باور لرم چه د رادیو له څپو نه به د وطن ډیرو ګڼو خلکو هم اوریدلي وي، مګر ډیر پوه او مستعد دماغونه به هم په دې نه وي موفق شوي چه په محض اوریدو ئې په مقایسوي ډول د وکیلانو د غوښتنو درجه بندي کړې وي او په دې پوه شوي وي چه غیر له محلي مطالباتو په عمومي مسایلو کښې څه شی خومره وکیلانو له حکومت څخه په شدت او جدیت غوښتي او د فشار مهم نقاط کوم کوم دي؟.

د وکیلانو دغه بیانیې چه اوس د اولسي جرګې په ۶ جلدونو کښې په ډېرو طویلو او عریضو پاڼو کښې ځای لري د هغو مطالعه او مقایسه هم ډیره زیاته حوصله او ډیر وخت غواړي.

هغه مهم او د مطلب اساسي ټکي چه په دغو پاڼو کښې مدفون دي تشخیص او استخراج ئې د هر چا کار نه دی او هر څوک ورسره علاقه هم نلري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښايي چه حکومت ته هم په صحيح ډول دا نه وي معلومه چه د احزابو د قانون. د ښاروالیو قانون او د ولايت د جرگو د قانون د انفاذ او اعلام مطالبه کومو کومو وکیلانو په څه راز الفاظو او کلماتو کړي ده او د دې غوښتنې وزن هم د اشخاصو په لحاظ او هم د وينا د قوت په لحاظ په څه اندازه دی.؟

د صدارت عظمى د دفتر کاتب گمان نه کوم چه د حکومت د صحيح فهم د پاره دغه زحمت په خان منلى وي او په لازم دقت ئې دغه ارزيابي کړې وي.

د دې د پاره چه دا خدمت څه نه څه ما سرته رسولى وي او د چا سترگې يا غوږونه مې خلاص کړي وي غواړم د خپلې تتبع محصول نشر ته وسپارم او دغه راز همکاري ونه سپموم، که چيرې حکومت د (۴۰) تنو وکيلانو غوښتنې ته په اعتناء گوري او بې ارزښته ئې ونه گڼي، د حکومت د خط مشي دا برخه به صدق پيدا کړي چه وايي:

(حکومت ارزو دارد در ساحه روابط ذات البينی قوای دولت و در مرحله اول در ساحه روابط با شوری اساسات متين همکاری و اعتماد متقابله ايجاد شود تا اين حکومت و حکومات آينده از ناحيه نارسائيها و عدم ثبات موسسات سياسی و فقدان همکاری و مفاهمه به نتايج اسف انگيزيکه بسر نوشت آينده ديموکراسی تاثير منفی دارد مواجه نشود.) که حکومت په رښتيا دغه ارزو لري او غواړي چه له شوری سره ښه رابطه قايمه کړي او په دغه مورد کښې د اساسي قانون د احکامو په مقابل کښې منفي حساسيت ونلري. د وکيلانو دغه جدي تقاضا به نه ردوي او د هغه څه مخه به ونيسي چه د ديموکراسئ په آينده سرنوشت منفي تاثير لري. راشئ چه اوس د محترمو وکيلانو دغه غوښتنه د دوی په وينا و کښې ولټوو.

ـ محمد اسحق علومي د ارغستان وکيل: برای حل معضله های کنونی تشکيل احزاب سالم و مترقی را يگانه وسيله ميدانيم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ سید ظاهر شاه د شکر دري وکیل ما انتظار داشتیم که جناب شما راجع به عملی شدن قانون احزاب سیاسی، انتخابات نمایندگان ولایتی جرگه ها و خط مشی خویش به ملت امیدواری میدادید و شاروالیها را که در دوران قبل از دیموکراسی انتخابی بودند از حالت تاثر اور سرپرستی و انتصابی بما نوید رهایی یافتن می بخشید ولی با کمال تاسف مشاهده نمودیم که حکومت شما با این مسایل کلیه که موفقیت دیموکراسی بدون تامین آنها بشکلی که قانون اساسی پیشبینی کرده است ممکن نیست کوچکترین اهمیتی قایل نگردیده اید.

ـ حاجي محمد آصف د کندهار وکیل: د احزابو قانون، د ولایت جرگو قانون، د ښاروالیو قانون باید ژر تر ژره د اساسي قانون له هدایت سره سم مینځ ته راشي.

د پغمان وکیل: طبقات حاکمه بیدادگر و حکومتهای متکی بر آن خود مانع تکامل دیموکراسی درکشور اند چنانچه در مورد قوانین احزاب، ښاروالیها و ولایتی جرگه و سایر قوانین دیموکراتیك مشی ارتجاعی دارند.

ـ نور محمد اکبري د کندهار وکیل: شایسته نمیدانم که در نظام دیموکراسی ما خلای عدم قانون احزاب موجود باشد.

ـ محمد عوض خواجه عمري د غزني وکیل: یك دوره قبلتر شخص جلالتماب شما بحیث وکیل و رئیس ولسی جرگه از همین خانه ملت یك سلسله قوانین را از تصویب نمایندگان ملت گذشتاندید که از عدم توجه حکومت سلف تا امروز بطی مراتب آن اقدام نشده در صورت اخذ رای اعتماد یکی از فعالیت اولیه و روش های دیموکراتیك شما طی مراتب نهایی همان قوانین وضع شده به اسرع ترین وقت خواهد بود.

ـ امیر محمد بهسودوال دسره رود وکیل: د احزابو قانون چه د دیموکراسۍ محور دی باید ژر تر ژره د عمل ډګر ته راواوزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهــم د ښاروالیــو قــانون خکــه چــه سـر پرسـتان د اساســي قــانون (۷۷) مــادې پــه ضــد تاکــل شــوي دي. د ولایتــي جــرګو قــانون چــه دمشـرانو جـرګه د دي قـانون د نشـتوالي لـه کبلـه د یـو ثلـث غـړو څخـه نیمـګړي پـاتې ده.

ـ سـراج الدیـن منـګل د څمکنیـو وکیـل: د احزابـو قـانون څو کلونـه تیر شـوي او نـور بـه هـم څو تـیر شـي او تراوسـه پـوري ئـې عملـي څنـده هیڅ نـه ده ښکـاره شـوي.

د ښاروالیـو د قـانون پـانه نـه اړول کیـږي او خپلـو پخوانیـو ټیکـه دارانـو او اجـاره دارانـو تـه سـپارل کیـږي. د ولایتـي جـرګو قـانون هـم کومـه پتـه نلـري.

ـ محمـد اسـحق عثمـان د کـابل وکیـل: موضـوع دیگریکـه نـزد مـن لاینحـل و قـابل تشـویش عمیـق دیـده میشـود و روحیـه دیموکراسـي نویـن افغانسـتان را صدمـه مـیزند عـدم تطبیـق بعضـي قوانیـن مـهم است کـه ممـدو متمـم و حتـی جـزء لاینفـك دیموکراسـي شـمرده میشـود، مخصوصـاً قـانون احـزاب، بـدون بوجـود آمـدن قـانون احـزاب هیچـگاه و در هیـچ مملکـت دیموکراسـي تکـامل نیافتـه.

ـ عبدالکریـم عمرخیـل د لغمـان د مرکـز وکیـل: د ولایتـي جـرګو او ښاروالیـو د قـانون او ورسـره د انتخابـاتو څنـډول، د ګوندونـو قـانون او ورسـره د ګوندونـو رسـمیت تالـول او داسـې نـور اسـتبدادي اعمـال کـه اختنـاق او د اساسي قـانون پـه حریـت بـاندې بیشـرمانه تجـاوز نـه دی نـو څه شـی دی؟

ـ محمـد هاشـم مشـواني د اسـمار وکیـل: د اساسـي قـانون (۱۰۹) مـادې د حکـم مطـابق د ولایتـي جـرګو جـوړول او د (۱۱۱) مـادې د حکـم پـه بنـاء د ښاروالیـو د انتخابـات او د (۴۵۱) مـادې د دوهمـې فقـرې د حکـم مطـابق د ولایتـي جـرګې نـه مشـرانو جـرګې تـه د یـو تـن غړي انتخاب آیا د عمـل جامـه اغوسـتې ده او کـه نـه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ محمد سرور اکبري د بلخ د مرکز وکیل: بناغلی صدراعظم موظف نکته دیگری که قبل از ختم بحث میخواهم توجه شما و رفقای کابینه تانرا بدان جلب کنم. موضوع طی شدن مراحل وبمیان آمدن قانون احزاب سیاسی قانون ولایت جرگه و قانون شاروالیهاست، زیرا که اساس دیموکراسی در هر کشوری بر پایه تشکیلات حزبی استقرار دارد تا موقعیکه احزاب بوجود نیاید در تکامل فکری ملت و بوجود آمدن رهبران سیاسی که مسایل ملی را خوبتر درك و احساس کنند بطائت موجود خواهد بود. آرزوی من و اکثر نمایندگان ملت بر اینست که مطابق به حکم قانون اساسی و در چوکات ارزشهای مندرج آن قانون احزاب هر چه زوتر بمیان آید. هکذا شاروالیها در حال اسفناکی بسر میبرند. وجود مامورین عالیرتبه حکومت بحیث شاروالیهای سرپرست درد دیگری بدردهای ملت افزوده است.

ـ عبدالغفار فراهي د بالابلوك وکیل: څرنگه چه دیموکراسي بي له احزابو او بي د احزابو د قانون څخه کوم مفهوم نلري، نو بنايي چه د دیموکراسۍ سره د وفاداری او د موفقیت د پاره د احزابو د ولایتي جرگو او داسې نور قوانین ژر وایستل شي.

ـ عبدالروف بېنوا د موسی قلعه وکیل: قانون اساسی افغانستان در موارد (۱۰۹) (۱۱۰) (۱۱۱) تشکیل ولایت جرگه های کوچك محلی تا درجه قریه ها و شاروالیها را بحیث سازمانهای دیموکراتیك بوسیله خود ساکنان محل از طریق انتخابات آزاد سری مستقیم پیشبینی کرده است ولی در خط مشی شما نه تنها از تاسیس جرگه های ولایت و جرگه های محلی ذکر بمیان نیامده بلکه در راه از بین بردن شاروالی های انتصابی فعلی که مغایر ماده (۱۱۱) قانون اساسی بشکل غیر دیموکراتیك جریان دارد مژده هم داده نشده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اگر جناب شما توانستید که قانون احزاب، قانون ولایت جرگه و قانون شاروالی را بمرحله تنفیذ قانون برسانید کار بزرگی را انجام داده خواهید بود.

بناغلی صدراعظم موظف! بیانیه، وداعیه شما که در ختم دوره (۱۲) ولسي جرگه در این تالاز ایراد گردید پیش روی من است و جناب شما در آنوقت چنین گفته بودید: (مشکل اساسی دیگر دوره دوازدهم ولسی جرگه عدم موجودیت احزاب سیاسی بود. این مسئله علاوه بر اینکه در تطبیق اساسات دیموکراسی از ضروریات است در سیر نظام پارلمانی نیز نقش مهم و بارز دارد) حالا در خط مشی شما در مورد احزاب کوچکترین ذکری نیست.

ـ لعل محمد اکبري د دایکندي وکیل: من به عقیده خود وجود احزاب سیاسی را در افغانستان بمنزله روح در پیکر دیموکراسی میدانم بنا بر این أز حکومت شما خواهشمندم زمینه ظهور احزاب سیاسی را هر چه زوتر فراهم سازید.

تا وقتیکه ولایت جرگه ها در مرکز ولایات بوجود نیاید نمی توان از خود سریهای مامورین محلی، قضات و حکام جلوگیری گردد.

وقتیکه ما دیموکراسی نداشتیم ظاهراً شاروالیهای انتخابی وجود داشت ولی اکنون که دیموکراسی تا اندازه، رشد کرده چه دلیلی دردست است که کار شاروالیها را شاروال های باصطلاح سرپرست انجام بدهد.

ـ بسم الله د شینکۍ وکیل: تاسو د خط مشي په دریم بند کښي ویلي دي چه د مملکت د ژوندانه په ځینو ارخو کښي د موضوعي قوانینو نشتوالی.

څرګنده خبره ده چه د مخکني حکومتو په ‌شپږ کالو کښي بعضي ترتیب شوي قوانین چه له دوارو جرګو څخه ئي خپل مراحل طی کړي حکومتو د شخصي غرض په بنا په طاق د نسیان کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

واجول او بعضي قوانين چه پر شخصي گټو بنا، وو په طور د قاچاق سه تقنيني فرمان منظور کړل

ـ عبدالحسين مقصودي د ننګرهار وکيل. جناب صدراعظم موظف شما از عدم قوانين حرف ميزنيد ولی توجه نکرده ايد که قوانين پاس شده از شوری مانند قانون احزاب. قانون شاروالیها قانون ولايتي جرګه وغيره قوانين که از مدت ها قبل بايد نافذ ميشد چرا از طرف حکومت ها در طاق نسيان گذاشته شده است.

جی سنگ د کابل وکيل: پنځم د پارلماني ديموکراسۍ لـه ايجاباتو سره سم د احزابو قانون مينځته راوستل.

ـ عبدالرحمن زهري د بلوڅي ريګستان د کوچيانو وکيل. آقای دکتور صدراعظم موظف! همانطوريکه شما در خط مشی خود اشاره فرموده ايد ولسی جرګه هم وجود قوانين فرعی را که مکمل و متمم قانون اساسی بشمار ميرود اشد ضروری ميداند ولی چنانچه شما هم اطلاع داريد برخی از اين قوانين ضروری امثال قانون احزاب سياسی، قانون ولايت جرګه ها، قانون شاروالیها قبلاً از شوری گذشته که بعد از توشيح برای انفاذ آماده می باشند ولسی جرګه بانفاذ اين قوانين شديداً احتياج حس ميکند اگر قانون احزاب سياسی نافذ نميگردد و احزاب سياسی تشکيل نميشود حکومت قانون نافذ شده نمی تواند.

قانون شاروالیها سالها شد از شوری گذشته ليکن هنوز هم شهرهای ما در دست همان شاروال های سرپرست و فعال مايريدو دست شانده حکومت شهر داری ميشود.

قانون ولايت جرګه ها در سال دوم دوره دوازده از شوری گذشته ولی تا حال هم نافذ نگرديده و جرګه های ولايت که اصلا نظام ديموکراسی ذريعه آنها در ولايات رونق ميگرفت و مجلس ستا ذريعهء آنها اکمال ميشد تا حال تشکيل نگرديده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید رسول فکور د هرات وکیل تا آن زمان که طبقات حاکمه افغانستان زیر نفوذ امپریالیزم بر ما حکومت می کنند ناگزیر از انحراف ارزشهای دیموکراتیک قانون اساسی در ساحه قانون احزاب، ښاروالیها و ولایتی جرگه وغیره که با منافع شان تضاد دارد می باشند.

ـ میرزا محمد دقیق د گلستان وکیل: همچنان بمیان آمدن قانون احزاب، قانون ولایتی جرگه ها و قانون شاروالیها برای تامین دیموکراسی توجه جدی شما را میخواهم.

ـ خیرالله منور د خوگیانو وکیل: کوم وخت چه مې ستاسو خط مشي مطالعه کوله د سترګو کوښښ مې دا وو چه د اساسي قانون د (۱۲۶) مادې له حکم سره سم او د شورى د مخکينيو تصويبو په اساس د گوندونو د قانون په هکله څه ووينم متاسفانه چه کوم تذکر نه وو راغلی وروسته مې بيا دا کوښښ کولو چه د ښاري چارو او ښاروالیو قانون د اساسي قانون د (۱۱۱) مادې په استناد څه پیدا کړم چه خدای مو له دې سر پرستانو څخه خلاص کړي اما هیڅ مې ونه ليدل. بيا مې په حتمي توګه دا ضرور ګڼلو چه د اساسي قانون د (۴۵) مادې سره سم د ولايت د جرګې د قانون په باب څه په لاس راشي اما څه په لاس رانغلل.

د ګوندونو قانون چه د دیموکراسئ ربا هم ورته ويلی شوو د ضرورت له لحاظ څه رنګه چه زړه د وجود يو فعال ماشين ګڼلی شوو همداسې د ګوندونو موجوديت په ديموکراسئ حتمي دی. د ښاروالیو قانون د اوسیدونکي د آرامئ د پاره د يوې عادلې تلې حیثیت لري.

د ولايت جرګې قانون چه د مشرانو جرګې يو ثلث اعضاء تشکیلوي ستاسو په خط مشي کښې نشته.

ـ اسدالله صافی د تګاب وکیل: برخی قوانین بدسترس حکومت های سلف شما موجود بود و هست و در صورت حصول

(c) ketabton.com: The Digital Library

رای اعتماد بدسترس شما می باشد در تطبیق آن بذل مساعی نموده آنگاه از فقدان دیگر قوانین می توان تذکر داد.

. وزیر محمد د شرنې وکیل: باید تاسو پخپله تګ لاره کښې په ځرګند ډول د ښاروالیو او ایالتي جرګو د انتخاباتو د مینځ ته راتللو ته اشاره کړی وای خو متاسفانه تاسو په تګ لاره کښې دا شی نه ولیدل شو. د افغان ټول نجیب ملت ارزو لري ژر تر ژره ښاروالیو او ایالتي جرګو ته توجه وشي. تاسو د اساسي قانون د روحیې سره سم د سیاسي احزابو مینځ ته راتللو کومه یادونه نه ده کړې او په دیموکراسۍ کښې د سیاسي احزابو راتلل یو ضروري او حتمي کنار ګڼل کیږي.

ـ جنت خان د جاني خیلو وکیل: س ـ رسمي حزبونه به کله اعلان شي؟

ج ـ کوم وخت چه ګلوګیر حزب له موره وزیږي

غلام سرور نبي یار د قره باغ وکیل: عدم موجودیت احزاب قانونی باعث بسا نابسا مانیها گردیده است. احزاب در یك رژیم دیموکراسی حیثیت روح را در یك بدن دارد آرزو دارم که این روح در کالبد مردم ما نیز بدمد.

ـ محمد آصف پوپل د کوز کونړ وکیل. تشویش من از این است که جلالتماب شما از قانون احزاب. قانون اتحادیه محصلین. جرگه های ولایتی و ښاروالیها که همه آنها هسته کاملیت قانون اساسی و دیموکراسی کشور را تشکیل میدهد تذکری نداده اند. من به نمایندگی از مردم افغانستان و جوانان با درد و وطن پرست و صدیق توجه حکومت شما را درینمورد آرزومندم چه در غیر آن سهل انگاری حکومت شما درینمورد روزی سلسله همکاری بین ما را از هم خواهد شکست.

. حاجي فقیر محمد د جلال آباد وکیل: یکی از وظیفه مهم اینست که مسئله احزاب سیاسی را حل و فصل کنید اگر حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیموکراسی میخواهیم باید احزاب سیاسی نیز داشته باشیم قانون ولایتی جرگه عامل مهم دیگریست که نظر ما را جلب نموده. توجه جدی حکومت آینده را بیان معطوف میگردانیم زیرا در اصل خود جرگه ولایتی تقسیمات فرعی ولسی جرگه بوده گفته میتوانیم که متمم آن می باشد. اگر مقصد شما از فقدان قانون ښاروالی آزاد و ولایتی جرگه باشد با شما همنوا... می باشیم.

محمد حکیم صدیقی د ینګی قلعه وکیل: طوریکه به صورت مجمل در خط مشی به قوانین متمم اشاره کرده اید کافی نیست باید واضح در مورد تطبیق قوانین ښاروالی، ولایتی جرگه و قانون احزاب وعده میدادید.

حاجي محمد احسان د ده سبز وکیل: ما انکاری نداریم که با داشتن قانون اساسی و تطبیق صحیح آن یك سلسله خواسته های ملت تامین میشود ولی چون متمم و مکمل قانون اساسی مملکت قوانین دیگریست که بایست برای تکمیل این قانون بوجود می آمد

نور علم مظلوم یار د میدان وکیل: در حصه قانون ښاروالیها و قانون احزاب بالخاصه در قانون انتخابات ولایتی جرگه چنین اظهار نظر مینمایم ماده (۴۰) قانون اساسی در عضویت مشرانو جرگه دو ثلث انتخابی و یك ثلث انتصابی واضح و تصریح داشته اما یك ثلث انتخابی که از راه ولایتی جرگه در عضویت مشرانو جرگه استحقاق قانونی داشته وجود ندارد پس فیصله های مشرانو جرگه به این اساس قانونی نخواهد بود. من نمیدانم که عدم موجودیت تطبیق آن چه خواهد بوده.

حاجي عبدالعلي تیموري د اوبې وکیل: برای تطبیق دیموکراسی واقعی در شرایط فعلی ملت نجیب افغان نیازمند نافذ شدن قانون ولایت جرگه و قانون ښاروالیها بوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ محمد عوث اسحق زی د لاش وجوین وکیل: واقعیت اینست که یک نظام پارلمانی وقتی ماهیت قانونی داشته می تواند که در مملکت احزاب سیاسی بحکم ماده (۳۲) قانون اساسی وجود داشته باشد و حزب بر سر اقتدار یا حزبیکه حکومت را تشکیل می دهد در ولسی جرگه اکثریت داشته باشد ولی متاسفانه دیموکراسی ما که دیموکراسی افغانیست و با هیچ اصل نظام دیموکراسی توافق ندارد فاقد این کیفیت حزبیست جای تاسف است که حکومتهای افغانستان به این نکته اساسی یعنی قانون احزاب توجه نکرده همچنان حکومتها در مورد قوانین ښاروالیها و ولایتی جرگه توجه ندارند چنانچه در خط مشی شما نیز در باره این قوانین ذکری بعمل نیامده است.

ـ سید امیر د خان آباد وکیل: ښاغلی موظف صدراعظم صاحب! هر کله چه تا په دولسمه دوره کښې د اولسي جرگې د ریاست افتخار درلود څو قوانین د اولسي جرگې نه پاس شوه چه په هغو کښې دغه درې قوانین ډیر ضرور وو: د احزابو قانون. د ولایت جرگې قانون، د ښاروالئ قانون هیله ده چه ستا د حکومت د راتلو په اساس دا قوانین د عمل میدان ته را واوزي.

ـ حاجي عبدالستار د ملاخیل د اجرستان وکیل: د ولایتي جرگې د قانون معطلي او ځنډ د اساسي قانون ارزښتونو سره مخالف دي ځکه چه د مشرانو جرگې یو ثلث ئې کم کړی دی، باید د اساسي قانون په حکم د مشرانو جرگې یو ثلث پوره شي ترڅو چه د دوی تعاویب او فیصلې قانوني بڼه غوره کړي.

ـ حاجي فدا محمد د زنده جان وکیل: بیمورد نیست یاد آور شوم تا شما و آن عده وزرای تان سعی نمائید که قانون اساسی مملکت و این وثیقه ملی افغان را طوریکه در طرح آن کوشش نموده اید در راه تطبیق مواد مندرجه آن نیز از هیچگونه فداکاری دریغ نفرمائید. بوجود آوردن قانون ولایتی جرگه. قانون ښاروالیها امری است حتمی و قابل تذکر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ محمد کریم صحرائي د دهراود وکیل: ستاسې د حکومت څخه زموږ جدي هیله دا ده چه د اساسي قانون پاته ارزښتونه لکه د احزابو قانون، دښاروالیو قانون، د ولایتي جرګه ګیو قانون او د ښخو د ملي کالو قانون ژر د عمل صحنې ته راوباسئ.

ـ میر احمد میوند دمیوند وکیل: ښاغلی موظف صدراعظم! تاسې پخپله خط مشي کښې دیو شمیر قوانینو نشتوالی اول ذکر کوئ دلته دا سوال پیدا کیږي هغه مهم او ډیر ضروري قوانین چه شورئ ډیر پخوا تصویب کړیدي لکه د احزابو قانون، د ښاروالئ قانون، د ولایتي جرګې قانون او داسې نور څه شوه او ستاسو حکومت له هغو سره څه کوي؟ او د تقنیني انسداد چاره به څه وي؟ هغه غیر مطبوع قوانین چه د شورئ په ارشیف کښې پراته دي تدفین او تجهیز به ئې د چا په غاړه وي؟.

ـ عبدالقیوم د اندراب وکیل: ښاغلی صدراعظم موظف! برای مشکلات اقتصادي و اجتماعي عمده ترین علت آنرا فقدان قوانین بیان نموده اید. در این جا سوال پیدا میشود که قوانینیکه از طریق شوری در دوره دوازده و سیزده به تصویب رسیده است تا حال در معرض تطبیق گذاشته نشده است و قوانینیکه موجود است پنج فیصد هم مورد تطبیق قرار نمیگیرد.

ـ سید مبین شاه امیر د هلمند د مرکز وکیل: د احزابو قانون د دیموکراسئ د اساسي تشکیل او تکامل اصلي بنسټ او تهداب ګڼم ترڅو چه دا واقعي ضرورت رفع نشي او قانون ئې مینځ ته رانشي. د دیموکراسئ د صحیح او سالمې ودې امکان نشي موجودیدلای.[1]

---

[1] افغان جریده. لومړی کال. تسلسه ګڼه
د ۱۳۵۰ د مرغومي ۲ مه
د ۱۹۷۱ د جنوري ۱۰ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجریـد

یو سـړی چې خپلـو نـاوړو اعمـالو پـه وجـه د اولـس لـه خـوا پـه تجرید محکـوم شـي نو بیـا ورسـره خلـك راشـه درشـه پریـږدي، پـه مړي او ژوندي ئې نـه خـبروي، سـلام ئـې نـاخلي او سـلام نـه ور اچـوي، د یـوه نـا ملمـوس یـا جذامـي مریـض پـه شـان ګوښی اوسـي او د هـر چـا علاقـه ورسره قطـع وي.

بندي خـو ښه وي خلـك ئـې خـبر اخلـي او پوښتنـه ئـې کـوي، مـګر تجرید شـوی سړی د هر چا لـه زړه وتلـی او لـه نظـره لویدلـی وي.

څنګه چه یو فـرد پـه فـردي حیـات کښې تجریـد سـره مخـامخ کیـږي حکومت هم کله کله د خپلو خلکو لـه خـوا پـه تجریـد محکـوم کیـږي یـا د نـورو حکومتونو د علاقـې پـه قطـع کیـدو تجریـدي حـالت اختیـاروي او مـنزوي کیـږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت تجرید په داخل کښي وي او که په خارج کښي د سیاسي انتحار حکم لري او بالاخره لکه د پاکستان حکومت له نه تلافي کیدونکي خسران او خزلان سره مواجه کیږي.

که یو حکومت په داخل کښي د خپلو خلکو له قطع علاقي سره مخامخ شي او د حکومت و ملت تر مینځ ډیره فاصله پیدا شي نو بیا دغه حال په داخل کښي محصور نه پاتي کیږي خارج ته هم سرایت کوي او په خارجي سیاست کښي هم ګوښی کیږي او یوازي کیږي.

هغه حکومت چه خلك ورته په کرکه ګوري د جهان په نظر کښي هم خوار او بیمقداره وي.

زمونږ حکومتونه هم له څو مودي راهیسي په بیره د تجرید خوا ته درومي او په داخل او خارج کښي له ملي او بین المللي انزوا او ګوښي توب سره غاړه غړۍ دی یو حکومت چه د ملت له حمایت څخه برخوردار نه وي او د اولس علاقه ئي نه وي جلب کړي هغه په حقیقت کښي په تجرید محکوم دی

څوك چه د وطن په حال کښي یو څه مطالعه لري هغه پوهیږي چه منورین او ترقي غوښتونکي ځیني له حکومت سره د مجادلي په حال کښي دي، ځینو ورسره مقاطعه کړي او ځیني نور ورسره بې علاقي پاتي شویدي (و ذالك اضعف الایمان) د شوری وضع هم له حکومت سره له چانه پټه نه ده او هر څوك په دي پوهیږي چه یوازي د اعلیحضرت معظم همایوني حمایت او عنایت دی چه حکومتونه ئي په بست کښي ساتلی دی او که دا نه وی نو د حکومت او شوری تیره د وخته ماته دداو خوسي ئي سره نه څري.

ملایان او روحانیون هم د دیني او مذهبي امورو په وجه له حکومت سره د تصادم او مخالفت په حال کښي دی او د پل خښتي زړه دردوونکي حاطره هیڅکله نه هیروي.

د حکومت مامورین هم چه یو لږ شمیر تر سره مستثنی کړو عموماً له حکومته څخه نه کي او ناراضه دي
هغه بې قانوني احترامات او په مامورینو کښې مالکانه تصرفات چه لوی کار داران یې وخت په وخت د شخصي ملاحظاتو په وجه په دوائرو کښې کوي ماموریت یې د عبودیت او شخصي مالکیت درجې ته راټیټ کړی چه تحمل یې د شخصیت خاوندانو ته ډیر مشکل دی.

همدغه وجه ده چه د مامورینو عمومي نظر ورته ښه نه دی او دلته هم یوه مجبوره خاموشه کرکه موجوده ده.

سرمایه داران. ملاکان او اعیان و اشراف هم چه د اوسنیو حکومتونو اداري فتور نظامي ضعف او سیاسي انحطاط وینې خپل هر څه په خطر کښې وینې ځکه معنا او مادتا له دې ځایه تللي او ظاهرا دلته د پښو په سر نست دي یعنې له دې ناحیې نه هم حکومت له تجرید سره مخامخ دی.

دغه له هرې خوا تجرید چه حکومت ته متوجه دی د کابینې په داخل کښې یې هم حلول او نفوذ کړی او خبره دې حد ته رسیدلې ده چه کله صدراعظم. کله معاون. کله یو وزیر او کله بل د تجرید په حال کښې لیدل کیږي او د خان خانۍ په وجه د تجرید او مقاطعې چاره هڅوکي ته رسیدلې ده

که حکومت غواړي چه له دغه هر اړخیز تجرید څخه نجات ومومي او د خلکو اعتماد حاصل کړي خلکو ته دې هغه څه وړاندې کړي چه خلک یې غواړي او د خلکو په ګټه وي.

دغسې یو حکومت چه خط مشي یې په اولسي جرګه کښې په سلو کښې لس هم سه خوښوي او اکثریت یې د قناعت وړ نه ګڼي هغه ځنګه ویلی شي چه مونږ د خلکو غوښتنو ته سم او صحیح جواب ورکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت باید په دې ښه پوه شي چه د یوه رسم په حیث د اولسي جرګې په تش لاس جګولو غیر حقیقي اعتماد په طفیلي ډول حاصلول د استناد وړ نه دی.

ترڅو چه یو حکومت عملاً په صادقانه ډول یو مترقي حرکت شروع نکړي او له استثماري او ارتجاعي سیاست نه لاس وانخلي ملي قدرت او منورین له خان سره نشي ملګري کولی او له تجرید نه نشي راوتلی

حکومت باید کاملاً او حقیقتاً ملي او غیر انتصابي شي.

د یوه حکومت د ملي کیدو د پاره یوازې ملي څېره پیدا کول کافي نشو ګڼلی

ملي حکومت باید ملي طبیعت، ملي خاصیت او ملي روحیه ولري او قلب و دماغ ئې ملي وي.

کوم حکومت چه په باطن کښې شخصي او په ظاهره کښې ملي وي یعني لکه خامسوزه ډوډۍ مغز ئې خام او مخ ئې سوی وي څوك ئې نه خوښوي او په صحیح معنی پخه ډوډۍ ورته نشو ویلی.[1]

---

[1] معان جریده. لومړی کال ۲۱ ګڼه
د ۱۳۵۰ د مرغومي ۲۷ مه
د ۱۹۷۲ د جنورۍ ۱۷ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فکرونو مخه کومې خوا ته

د ګرزيدو په حال کښې ده؟

دلته خو ملي تشکيلات نشته او د حزبونو حساب نه دی معلوم چه سړی د حزبي اکثريت له مخې د خلکو تمايلات او عامه افکار ځانته معلوم کړي.

يوازينۍ مرجع چه د اساسي قانون په حکم ئې د افغانستان د خلکو د فکر او نظر منعکس کوونکی ګڼلی شو ملي شوری او خصوصاً ولسي جرګه ده.

سږ کال چه د ښاغلي ډاکټر عبدالظاهر کابينه ولسي جرګې ته معرفي شوه او د سرطان په ۱۶ مه د افغانستان په راډيو کښې د ښاغلو وکيلانو ويناوې شروع شوې ما دغه فکري جريان له ځو خواو په ځو لحاظه تعقيباوه.

لومړی نوبت د ښاغلي محمد يوسف بينش د کابل وکيل و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده په خبرو کښې مې چه دا ټکي واورېده " باوجود امدن قانون اساسی اعمال بدتر از دوره های دکتاتوری این مرز و بوم بیادگار دارند" دفعتا راته دا فکر پیدا شو چه زمونږ دیموکراتیك حکومتونه د دیموکراسۍ په ناکامولو او بدنامولو کښې څومره موفق دي چه چا د مجبوریت له مخې چا قصدا او چا د بې کفایتۍ په وجه له دغه تحول یا نهضت څخه خلك زړه تورن کړیدي.

دغه وکیل صاحب دا هم ویل " قانون صامت ما اگر ناطق میبود از طبقه بندیها و قانون شکنی های انانیکه خود را نزدیکتر بقانون یا مطیع قانون یا اورنده این قانون میدانستند بزبان فصیح و بچشم گریان یاد میکرد" دغو خبرو زړه نور هم متحسس کړم او دا راته ضروري ښکاره شوه چه د وکیل صاحبانو دغه راز خبرې تعقیب کړم او وګورم چه څومره وکیلان له دغې دیموکراسۍ نه چه مونږ ئې لرو سرټکوي او ناراضه دي

دلته راته دا اندیښنه هم پیدا شوه هسې نه چه مایوسي هغه حد ته رسیدلي وي چه له اساسي قانون نه وروسته حکومتونه د خلکو په نظر کښې د مملکت د تباهۍ او بربادۍ عوامل ګڼل شوي وي او دغه راز دیموکراسي نوره د تحمل وړ نه وي.

په دغه فکر مې د افکارو څارنه شروع کړه او د ښاغلو وکیلانو په ویناو کښې مې دا مطلب په ډیرو صریحو الفاظو کښې ومونډ چه دغه دیموکراسي اوس هر چا پیژندلې ده او له دکتاتورۍ نه هم ورته بده ښکاري.

دا دیموکراسي چه نه پکښې د دیموکراسۍ رنګ شته نه خوند نه بوی یعنې دریواړه صفته نې بایللي دي او بې حزبه. بې قانونه. بې قدرته او بې عدالته دیموکراسي ورته ویلی شو د هیچا نه خونبیږي او هیڅوك پرې نه غولیږي. څوك ورته قلابي او سالوسانه وایي. څوك سر او دم بریده بولي او نیم بنده دیموکراسي خو یوه اصطلاح ګرزیدلې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه څه چه دا خل په ولسي جرگه کښې د ديموکراسي او بې قانونۍ په باب وويل شوه ځني مثالونه ئې دا دي.

ديموکراسي که در مملکت ما بعد از انفاذ قانون اساسي مورد تطبيق قرار گرفته روی عوامل متعدد دی چه از نگاه تعبير های اشتباه اميز و چه از روی تخلف از ايجابات ان شکل عجيبي بخود گرفته است.

(ابلاغ د بگرام وکيل)

ـ دا ځنگه ديموکراسي ده چه مخ ئې د قدرت خاوندانو ته دی او شا ئې مظلومې طبقې ته

(صفر محمد خروټی)

ـ نه دا شان ديموکراسي چه تش تشريفاتي او ظاهري شو ولري.

(حاجي محمد اصف د کندهار)

ـ ديموکراسي د يو څو کسو او يو څو کورنيو د پاره ده نه د عام ملت د پاره.

(سراج الدين منگل)

ـ ديموکراسي هغه ديره ده چه ولاړه د يو چا په مخ او واک ئې د بل چا وي.

دا تشه په نامه ديموکراسي نه ستاسي په درد خوري نه د مملکت او نه زمونږ د خلکو، دا د ديموکراسي گناه نه ده دا د هغو ارتجاعي قوتونو گناه ده چه ديموکراسي ئې خلکو ته بدنامه کړه.

(بينوا د موسی قلعه وکيل).

ـ وقتی که ما ديموکراسی نداشتيم ظاهرا ښاروالیهای انتخابی وجود داشت ولی اکنون کار ښاروالیها را ښاروالهای سرپرست انجام ميدهد.

(لعل محمد اکبري).

ـ مونږ وينو او گورو چه د ممتازو اشخاصو لپاره يو قسم ديموکراسي او په ملي مسايلو کښې ديموکراسي بيل شکل لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(علي محمد د اچین وکیل)

ـ لـه هغـې ورخې چـه اساسـي قـانون پـه هیـواد کـښې نـافذ شـوی د خلکـو هیلـې ئـې د تطبیـق لـه املـه ورځ پـه ورځ پـه نـا امیـدئ بدلـې کړې او نژدې ده چه د هغو اعتماد پـه بـې اعتمـادئ سره بـدل شـي.

(عبدالله احمدزی)

ـ اساسـي قـانون پـه مملکـت کـښې نـدی تطبیـق شـوی د خلکـو مشکلات لا هـم پسـې زیـات شـوي دي.

(حاجي محمد د گرمسیر وکیل)

ـ اساسي قانون چـه د هـر ظـالم تـر پښو لاندې چیغـې او نـارې وهـې د مسـتبدانو او لیوانـو لـه منگولـو راخـلاص کـړئ.

(بهاوالحق د وازې خوا وکیل)

ـ بـا وصفیکـه قـانون از طـرف مـامورین جـگر خونسـت زیـر پـای متحد المال هـای ضـد و نقیـض هـم قـرار دارد.

(سید محمد رفیق نادم)

ـ زمونږ ملي وثیقه د ظالمو او خود غرضو حکومتو لـه پلوه تراوسه پورې یوازې د خولې د ویلو ځخه پورته د عمل په صحنه کښې تطبیق شوې نه ده.

(مولوی سید اکبر د پل علم وکیل)

ـ یکـی از خواسـته هـای مردم افغانسـتان انسـت کـه بقـانون عمـل شـود متاسفانه قـانون بکلی جنبه عملی نداشـته بـاید شکل عملی ان عـام باشـد.

(عبدالحفیظ د نهرین وکیل)

ـ یکـی از عوامـل بسـیاری از مشـکلات مـا تطبیـق نشـدن قـانون اساسی میباشـد.

(کمال الدین د سرپل وکیل)

ـ نظـام اداری مملکـت نسـبت بـه زمـان قبـل از قـانون اساسـی بیـش از پیـش بسـوی فسـاد کشـانیده شـده اسـت. قـانون نـه تنـها تطبیـق نمیشـود بلکـه بـالای ان تمسـخر میشـود.

(عبدالقیوم د اندراب وکیل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ د دیموکراسۍ دورې حکومتونو ډېرې وعدې وکړې خو له بده مرغه یوه یې هم عملي نکړه

(عبدالله د سیداباد وکیل).

ـ دیموکراسۍ طبقاتی موجود شما اصلا وسیله مظالم و تاخت و تاز برای مستبدین، مرتجعین. متفدین محلي است. دیموکراسی طبقاتي موجود دیموکراسي سرودم بریده جعلی و سالوسانه ایست که برای توانگران در حکم سعادت و برای رنجبران و زحمتکشان در حکم دام فریب است بیقین که نور چشمی های فاسد طبقات حاکم از هر گونه ازادی تا دستبرد بجان و ناموس مردم برخور دارند.

(د کابل وکیل).

ـ طبقات حاکمه بیداد گر و حکومت های متکی بر ان خود مانع تکامل دیموکراسی در کشور اند چنانچه در مورد قوانین احزاب، شاروالیها و ولایتی جرگه و سایر قوانین دیموکراتیک مشی ارتجاعی دارند و با اعمال ضد دیموکراتیک و ضد قانونی خود زمینه را برای حاد تر شدن ارتجاع بیشتر مساعد میسازد.

(د پغمان وکیل).

د ډېرو ښاغلو وکیلانو له دغسې خبرو نه دا معلومیده چه له اساسي قانون نه وروسته حکومتونه د دیموکراسۍ په تمثیل کښې ډېر نامطلوب نقش لري او د خلکو په ذهن کښې په بې کفایتۍ، قانون شکنۍ، اسلام دښمنیو او د اداري او سیاسي فهم و قابلیت په فقدان سخت محکوم شوی دی چه د مملکت د شئونو سانته له دوی نه پوره نه بولي. بلکه یو ډیر عظیم خطر ملك او وطن ته د راتلو په حال کښې ویني چه له دغسې زمامدارانو نه یې د مخنیوي هیله نشي کولی او په دوی یې سترګې نه ډکیږي.

ځینو ښاغلو وکیلانو د دغې سایقې په تحت کښې د اساسي قانون له حد فاصل نه هغه خوا نظر وځغلاوه او په داسې حال کښې چه په نوي رنګ کښې راوتونکو حکومتونو ته بد ویل کیده د ښاغلي سردار محمد داود نوم په ښه ډول داسې یادیده:

۱. ښاغلی سراج الدین منګل د څمکنیو وکیل: د ځمکو د اصلاح قانون د منځني ختیځ په اکثرو هېوادو کښې عملي شو مګر په افغانستان کښې چه د دې نهضت اوازې د ښاغلي سردار محمد داود د صدارت په وخت کښې وې نه تنها دا چه دا نهضت قوي نکړی شو بلکه لا پسې خپه کړی شو.

۲. ښاغلی میرزا محمد دقیق د ګلستان وکیل: د پښتونستان موضوع څرنګه چه نورو د ملت نمایندګانو هم یاده کړه زه د ښاغلي سردار محمد داود د مخنی صدراعظم د اعلان او ادعا سره سم ستاسو د حکومت فرضي وظیفه ګڼم.

۳. ښاغلی حاجي محمد اقبال د خاځیو وکیل: ښاغلی سردار محمد داود د افغانستان د پاره د دیموکراسۍ بنسټ کېښود. همدارنګه پوازې سردار محمد داود و چه د افغانستان په اجتماعي، اقتصادي، سیاسي او نورو اړخونو کښې ئې څرګند تحول راوست او هغه څه شی چه په افغانستان کښې لیدل کیږي د ښاغلي سردار محمد داود د عالي مفکورې خیر غوښتونکي سنجش، ایمانداری، غیرت، پاك احساس، زحمت کښنی او د سیاسي شعور محصول دی نو زه هیله کوم چه د پښتونستان حیاتي او ملي مسئلې ته د سردار محمد داود په شان په اخلاص او پاکه عقیده خاصه پاملرنه وشي.

۴. ښاغلی علي محمد د شینوارو د اچین وکیل: کوم وخت چه ښاغلی سردار محمد داود صدراعظم و د وخت د ایجاباتو سره سم ئې د افغانستان په ټولو چارو کښې سمون یعنې فرهنګي، زراعتي، اقتصادي او اجتماعي د قانون سره سم مېنځ ته راوړ او به هغه وخت کښې نه قاچاق بر او نه رشوتخور معلومېده او نه احتکار او اختلاس کار و.

۵. ښاغلی حاجي فقیر محمد د جلال اباد وکیل: من یقین دارم که پروژه انکشاف وادی ننګرهار برای پیشرفت و تحول سویه حیاتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

واجبستي مردم در وقت حکومت سردار محمد داود رویدست گرفته شده است اگر زمین ها بمردم غریب که زمین ندارند بقیمت مناسب و قسط های معینه داده شود در بهبود حیات مردم نقش بسزایی خواهد داشت

۶ ښاغلی عزیز الله واصفي: د پښتونستان او بلوچستان د ازادی موضوع د افغانستان په سرنوشت مستقیم تاثیر لري.

د دې موضوع تاریخي سیر د والاحضرت سردار محمد داود د حکومت په دوره کښې په ملي توګه د افغانستان د ملي سیاست جزء و چه ورو ورو د حکومتونو سیاسي ملعبه وګرزیده.

۷ ښاغلی ولي محمد رحیمي د چاربولك وکیل: اولین بار در زمان صدارت والاحضرت سردار محمد داود توجه جدی بطرف انکشاف اقتصادی و اجتماعی کشور از طریق رعایت سیستم اقتصادی مختلط رهبری شده وطرح پلان های پنجساله اقتصادی بعمل امد.

۸ ښاغلی ننګ یوسفزی د دشت ارچي وکیل: د پښتونستان موضوع چه د والاحضرت سردار محمد داود په وخت کښې چه یو باشهامته او شریف افغان و دحکومت د پالیسۍ روحي او بنیادي جزء و

دغه راز یادونې په دې لحاظ د اعتناء وړ معلومیدې چه په یوه لوی ملي مجلس کښې چه څو حکومتونه په عمومي ډول تقبیح کیدل او د لعن و طعن بازار تودویو شخص چه تقریبا لس کاله پخوا صدراعظم و او د بحث موضوع سره چه ډیر بعید تعلق درلودپه ښه نامه یادیده او ستاینه ئې کیدله.

په دغو یادونو پسې څه موده وروسته د مشرانو جرګې یوه پوه غړي چه په نوي جریان کښې ئې مهمه برخه درلوده او په قصه ښه خبر ویعني ښاغلی سید شمس الدین مجروح د ښاغلي سردار

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد داود په باب پخپله یوه مقاله کښې خپل فکر او نظر داسې څرګند کړ:

قربانیان و تلفات تحول.

د مجروح د مقالې یوه برخه:

عراده نظام اداری ما در مسیر تاریخ به دو راهی رسید ه بایست یک طرفی را اختیار کند. عراده بیک سوی معینی براه افتاد و ما این حرکت را تحول نامیدیم.

حکومت والاحضرت سردار محمد داود مقدمات این تحول را چیده بود(که ان موضوع جداگانه است و چون من خود شاهد این حوادث بودم در فرصت دیگری از ان بحث خواهم کرد) سردار موصوف راه را برای تحول باز کرد بنفع تحول و بنفع یک تجربه نوی در راه دیموکراسی و تفکیک قوا کنار شد و استعفی داد.

اما از ان وقتی که این حکومت مستعفی شد تمام جریانات از خاطرها فراموش گشت و گویا تاریخ تحول و تاریخ سیاسی ما از نقطه صفر شروع کرد و از ان روز به بعد اغاز شد.

جریان طوری براه افتاد که از پشتیبانی و حمایت سردار موصوف محروم و بی نصیب شد او می توانست برای پیشرفت این جریان مددگار خوبی باشد و کمکهای اخلاقی و غیر رسمی بکند.

بهر حال خواه جریان او را از خود بیگانه ساخت ویا او بیگانگی اختیار کرد اما امداد او میسر نشد این خساره نخستین بود که مملکت با ان مواجه شد.

ان کسی که در سالهای اخیر تاریخ سیاسی و اداری ما نقش بس بزرگ و مهمی بازی کرده بود بگوشه انزوا رفت و نامی گاهی از و گرفته نشد. نقش مهمی که به ان اشاره کردم عبارت ازینست:

که او توانست افغانستان را در جریان سیاست بین المللی وارد کند و مملکت را از سیاست انزوا و سربسته گی بدر ارد. وثانیا او بود که حقوق زنها را که سالها در افغانستان اهمال شده بود بدهد... و ثالثا هم او بود که راه را برای جریان دموکراسی و این

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجربه نو باز کرد (د افغان ۸مه گنه). په دې مقالې پسې اوس يوه بله مقاله د ښاغلي صداقت په قلم خپره شوه چه عنوان ئې و (د غنمو د پاره) په دې مقاله کښې سردار محمد داود داسې بيان شوی دی:

... په دغه وخت کښې بې د عسکري سوقياتو او جنګ څخه تش په صادقانه سياسي هڅو د پښتنو او بلوڅو ورونو د پاره مونږ ډېر زيات سياسي امتيازات حاصلولی شول.

... خو د دې طلايي چانس نه هم مونږ د غنمو د دانې په وجه محروم شوو ځکه چه د پاکستان حکومت زمونږ د بمباريو نه پاتې غنم د کرايې په مقابل کښې د اورګاډي په ډېو کښې پېښور ته راورسول او د افغانستان حکومت د دې لوی احسان له کبله دا مناسب ونه ګڼله چه په دې طلايي وخت کښې د پښتونستان په نفع اواز پورته کړي.

ما اوريدلي دي چه د سردار محمد داود د صدارت په وخت کښې د پاکستان حکومت د امريکې په وساطت افغانستان ته ډېر داسې پيشکشونه کړي وو چه د پښتونستان د غوښتنې نه دې تير شي، پاکستان به د تورخم په لار تر جلال اباده او د سپين بولدك په لار تر کندهاره د ګاډي خط راوغځوي او د افغانستان د مالونو د حمل و نقل د پاره به اسانتياوې برابرې کړي حتی ويل کيږي چه د بحيره عرب د کوم بندر پورې ئې ورته د يو کريډور پيشکش هم کړی و خو د هغه وخت حکومت نه و منلي او ويلي ئې و چه مونږ د پښتونستان په مسئله خپل ځانته امتيازات نه غواړو.

(افغان، ۲۰ مه ګڼه)

ښاغلي صداقت د پښتونستان ټينګ او وفادار غوښتونکی چه له اوسني حکومت او غنم غوښتونکي ګندم نما سياست څخه بيخي نا اميده کيږي نو ښاغلی سردار محمد داود ئې سترګو ته دريږي او د تير وخت په ياد و لې غوندې خپل زړه ښه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا وخت هر چا ته هم د پښتونستان د مطلبي په لحاظ او هم د سوړ جهاني او ملي مسايلو په لحاظ ډېر با اهميت ښکاري او د حسو احتمالاتو په مقابل کښې دغه راز حکومتونه چه مونږ ئې لرو بيوسه او بې کسه معلوميږي چه د هيچا د اميد سترګي نه وراوړي سړي چه په مجلسو او محفلو کښې خصوصاً د پښتونستان له نظره څه اوري داسې معلوميږي چه هر څوك دلته يوه ډېره لويه خلا ويني او حيران دي چه دا به څنګه او په چا ډکيږي؟

حکومت د غلي د فقر احساس کوي او د ملت پوهه طبقه د شخصيتونو فقر ډېر وارخطا کړي دي. زمونږ مختنقې رندي کښې ديموکراسي خو د احزابو د فقدان په وجه نوي ملي شخصيتونه پيدا نکړې شوه او خلمي استعدادونه چا سر جګولو ته پرې نښوده.

خلك فکر کوي چه دغسې مغتنم طلايي فرصت کښې که کوم د عزم او ارادې خاوند او د سياسي او اداري قابليت لرونکی شخصيت د حکومت په راس کښې واقع واى يو ملي او تاريخي افتخار به لاس ته راغلى واى. په دغسې وختونو کښې که يو ملت ملي او سياسي فداکار او صادق شخصيتونه ولري او په حکومت کښې د زعامت او امامت اهليت موجود وي چه د فکر او عمل ابتکار پکښې وي په خلکو کښې نوې روحيه او روحي قوه پيدا کولى او ښيني لوى لوى کارونه سرته رسولى شي.

همدغه راز حالات او د وخت ضرورتونه د قهرمانانو په پيدا کولو او جوړولو کښې ډېر دخل لري په دې شرط چه هوا او فضا مسمومه نه وي.

خلك غواړي چه يو څوك پيدا کړي يا څوك پيدا شي د اميد سترګي ور واوړي خکه يو پلو بل پلو ګوري او په بناغلي سردار محمد داود ئې سترګي نښلي.

که څوك په خان کښې څه ويني او د خلکو تمايلات جلبولى شي که له دغه وخت نه استفاده نه کوي ګناه کوي.

که مشخلي سردار محمد داود د پښتونستان د ملي او تاریخي افتخار کیسو د پاره څه کولی شي او بې له دې نه څوك دغه کار ته چوړ نه دې ئو د اساسي قانون په چوکاټ کښې هم دغه خدمت سرته رسولی او بو څه کولی شي پدې شرط چه د معظم اعلیحضرت مستعدانه او ښه ملګری وي.

د دې لامله چه همایوني اعلیحضرت له هر جانه زیات د وخت په ایجاب او ضرورت ډیر ښه پوهیږي بعیده نه ده چه د دوی په لارښودنه دا تاریخي افتخار په هره وسیله او په هر قیمت چه وي د افغانستان د پاره حاصل شي او ډیر امکان لري چه له سیاسي او دیپلوماسي لارې د افتخار ور څه حاصل شوي هم وي چه مونږ ته نه وي معلوم او زمونږ له فهم او توقع څخه پورته وي.

په دې مقاله کښې زما اصلي او اساسي منظور دا دی چه لوړ مقامات د نوي جریان او تحول په مقابل کښې د خلکو مایوسي او نا امیدي بې اهمیته ونه ګڼي او دغه مخالف نظر چه د دغسې حکومتونو په نسبت د نشو و نما په حال کښې دي له نظره ونه غورځوي او عواقبو ته ني په جدي توګه متوجه شي یا متوجه وي.[1]

[1] افغان جریده لومړی کال ۲۲ مه ګڼه
د ۱۳۵ د سلواغې ۴ مه
د ۱۹۷۲ د جنورۍ ۲۴ مه

تبعیض او امتیاز یعنې څه؟

دوه ماموران دي چه یوه تر نهم صنفه لوستی دی او بل په لوړو تحصیلاتو داکتري ترلاسه کړې ده.

کله چه لومړی مامور په مکتب کښې معلم و دا بل متعلم و مګر اوس ده ته تقاعد ورکړ شو او هغه مامور چه د داکتر د پلار په ځای دی د خدمت په تمدید د لوړې څوکۍ خاوند دی.

اوس پوه شوئ چه تبعیض او امتیاز څه ته وایي او څنګه عملي کیږي؟.

زه د دې دواړو نمونه څکه ناخلم چه شخصي رنګ پیدا نکړي او د دوی په نوم اخیستلو زه پخپله د تبعیض مرتکب نشم څکه چه د دغسې فوق العاده اجرااتو نور مثالونه هم شته چه هغه نه یادول او دوی یادول پخپله یو ډول تبعیض او امتیاز دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سري دلته او هلته خيني مشيخ ويني چه په دفترونو کښې ناست دي او بالعکس ځيني نور تر هغو کشران د ماموريت د عمر په لحاظ ځوانيمرګان يعني متقاعد شوه.

زمونږ په اول رتبه او فوق رتبه کارډارانو کښې همدغه اوس ځيني داسې بيسواده محترم شخصيتونه شته چه يو کوچنی ليک هم بې له ډيرو املايي، انشايي. لغوي او ګرامري غلطيو نشي ليکلی مګر په مقابل کښې ئې د لوړو تحصيلاتو خاوندان يا وزګار ګرزي او يا په ټيټ کار موظف دي چه د تبعيض او امتياز ډير برجسته مثالونه ورته ويلی شو (که څوك ئې نه مني د بهسوداږ قوي اسناد ئې ښودلی شوو) مګر غلط فهمي بايد پيښه نشي او هر څوك په دي پوه شي چه دا هغه تبعيض او امتياز نه دی چه اساسي قانون تحريم کړيدی بلکه قانون پخپله دغه تبعيض منلی دی.

د اساسي قانون په (۳۷) ماده کښې د ماموريت اساس اهليت ګڼل شوی دی نه سواد او تعليم.

که اوس په افغانستان کښې ځيني خلك د تذکرو نلرلو په وجه له عسکري مقدس خدمت څخه محروم وي او نور خلك چه تذکرې لري د وطن د دفاع په خدمت کښې برخه اخلي دا هم هغه تبعيض او امتياز نه دی چه اساسي قانون منع کړی او ويلي ئې دي (تمام مردم افغانستان بدون تبعيض و امتياز در برابر قانون حقوق و وظايف مساوی دارند) کيدی شي چه حکومتونو داسې فکر کړی وي چه بې تذکري خلك د افغانستان تبعه نه دي ځکه چه د تابعيت سند نلري نو هغه تبعيض او امتياز چه د افغانستان په خلکو کښې مردود ګڼل شوی دلته صدق نه پيدا کوي.

زمونږ ځينو وکيل صاحبانو دا هم تبعيض او امتياز وګڼه چه د افغانستان ځيني طبقات په وزارت خارجه کښې ماموريت نلري او له دوی څخه څوك کوم سفارت ته نه دي استول شوي.

•

دري دومره دقت او تعمق ونکړ چه تبعیض او امتیاز په داخل یعني افغانستان کښې منع دي نه په روډېشیا او امریکه کښې.

مونږ باید په دې ښه پوه شو چه اساسي قانون تبعیض او امتیاز رټلی او له هېواد څخه ئې په تبعید محکوم کړی دی.

تبعیض او امتیاز هیڅکله له دیموکراسۍ سره نشي یوځای کیدی او د اور او اوبو مثال لري. چېرته چه اجتماعي عدالت او مساوات تسلط لري هلته د تبعیض او امتیاز پل په ایرو کښې هم نه معلومیږي.

په دې وطن کښې دیموکراسۍ غځونې وکړي او د تاجپوشۍ مراسم ئې په ځای شوه. زمونږ تاجداره دیموکراسي د افغانستان له رادیو څخه ټولې دنیا ته اعلام شوه.

زه نه پوهیږم چه د دیموکراسۍ له لرلو سره د اولسي جرګې محترمو غړو ولې له تبعیض او امتیاز، بې عدالتۍ او قانون شکنۍ څخه دومره شکایتونه او حکایتونه کول او د اعتماد په جلسو کښې داسې ویل.

ښاغلی حاجي سلیمان وکیل حصه اول بهسود: - در وزارت خارجه باوجود آمدن قانون اساسی و مبارزهٔ دنیای امروز با تبعیضات نژادی و رژیم طبقاتی باز هم مسئله تبعیض و طبقات وجود دارد و حتماً باید اشخاص معین با شرایط خاص در وزارت مذکور کار کند.

این جریان فوق العاده در مردمیکه از شمول و ایفای وظیفه در وزارت خارجه محرومند عقده روحی تولید کرده و میکند.

ښاغلی ابلاغ وکیل بگرام: تبعیض های نژادی و تفرقه های عنصری از بد ترین عوامل عقب مانی حساب میرود.

علت نارسایی حکومت اینست که کار به اهلش سپرده نمیشود این اشتباه حکومت ها در انتخاب کارکنان بحیث مبدا تمام بدبختیها بشمار میرود

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت باید وضعی اتخاذ کند که دانشمندان یکنده دانش و دانشمندان دزد وطن فراموش شوند و اتش انزجار را روز بروز شعله ور سازند

ښاغلی محمد اسحق علومي وکیل ارغستان . مراجع ذیصلاح حکومتی اکثرا متشکل از کسانی اند که بدون در نظر گرفتن لیاقت به اساس خویشخوری یا پارتی بازی بدون در نظر داشت کفایت و لیاقت در راس ادارات قرار گرفته اند

ښاغلی نور محمد اکبري وکیل مرکز کندهار ـ در سیستم اداری کار به اهل ان سپرده نشده و مراعات عدالت اجتماعی دیده نمیشود هنوز هم واسطه و وسیله حقوق مردان و جوانان سالم را از بین برده است

کار کردن و مامور بودن در وزارت خارجه برای عده مردمان وطن دوست، صادق و صمیمی نسبت بعضی ملحوظات لایعنی میسر نیست.

اکثر جوانان ما که اهلیت و لیاقت کار دارند نسبت عدم واسطه و وسیله ها در دهلیز های وزارت خانه ها انتظار دارند

ښاغلی محمد عمر خواجه عمری وکیل مرکز غزنی: ـ قانون اساسی که وثیقه ملت همه افراد مملکت را دارای حقوق مساوی میداند اما متاسفانه در عمل تا جائیکه دیده میشود در وزارت خارجه از طبقه مردم افغانستان مانند هزاره، ازبک و ترکمن لااقل پیاده و کاتب ۱۳ وجود ندارد.

ښاغلی سراج الدین منګل د ځمکنیو وکیل: . حکومت په حقیقت کښې تر پردې لاندې د یوې خاصې طبقې د پاللو او روزلو دپاره متې رانغښتې دي او د عام ولس د ښېګڼو او منافعو هېڅ پهملرنه نه شوې ده او نه ئې کوي.

د مامورینو په تقرر کښې خاص د خپلوۍ او خپل پاللو اصول مراعات کیږي لکه چه په وزارت خانو کښې ئې برجسته مثالونه موجود دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي عبدالحمید سالنګیار وکیل جبل السراج ـ به زانو افتیدن اداره در برابر قدرت های امتیازی و فامیلی و هزارها فجایع دیگر مشاهده رسید

مردم افغانستان از سالهای مدیدی است که زیر فشار طبقاتی و قومی زنده گی میکنند و در تحت استثمار داخلی قرار گرفته و قصدا به طرف فنا و تباهی سوق داده میشوند.

ښاغلي عبدالقیوم وکیل اشکمش:ـ ما می بینیم که خرابیها و بی انتظامی های امروزه از شخص پرستی و قوم پرستی بیجاست باید یك حکومت ملی از چنین پرستش ها جدا احتراز نماید.

ښاغلي محمد اسلم شریفی وکیل جغتو:ـ انتصاب مامورین دولت بخدمات عامه به اساس قانون حق و عدالت، اهلیت و لیاقت رعایت نشده و عوامل پیوندی، خواهشات نفسانی، واسطه بازی مشهود است چنانچه موجودیت بعضی اشخاص در کرسی های حساس و فعال اکثریه وزارت خانه ها و دوایر چشم گیر است که متاسفانه از تحصیلات عالی و مسلکی بی بهره و بعضا هم بیسوادند.

ښاغلي عبدالمجید وکیل مرکز بادغیس:ـ اگر وظیفه و کار بروی اهلیت و ارزش حقیقی مامور نباشد و ملاحظات شخصی در ان دخیل بوده و کار به اهلش سپرده نشود هیچنوع اصلاحات اداری امکان پذیر نیست.

ښاغلي عبدالکریم عمرخیل د لغمان د مرکز وکیل:ـ اهل د کار ته کار نه سپارل اختلاس او رشوت ډیر طبیعي عادي او حتی لازم کار ګڼل د اوسني خوسا اداري له مشخصاتو شمیرل کیږي.

ښاغلي غلام نقشبند د زابل د ارغنداب وکیل:ـ نن ورځ ملت د تباهئ خوا ته روان دی په هر اندازه چه رشوت غندل کیږي په هغه اندازه علانیه میدان ته ځان راباسي تعجب خو هم دی باید له زور سره اشنا وي باید د هغو د کور له څنګه نې کور وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بناغلی محمد احمد وکیل قرقین:ـ کار به اهلش سپرده نشده بلکه ملحوظاتیکه دخیل گردیده اشخاص پر کار و با درد دست شان از کار کشیده شده در گوشه، عزلت گزیده اند.

در مقرریها از ملاحظات شخصي و تبعیضی کار گرفته میشود.

بناغلی لعل محمد اکبري وکیل دایکندي:ـ مردم ما از همه اولتر به عدالت اجتماعی و اینکه کار به اهلش سپرده شود احتیاج مبرم دارند. تمام بی عدالتی ها و خرابی اوضاع اداری مملکت از ان نشئت میکند که بعضی اشخاص مطابق به لیاقت و اهلیت مقرر نشده اند.

بناغلی حاجي عبدالوهاب وکیل پرچمن:ـ اشخاص نالایق و رشوت خور و شرابی از طرف حکومتهای وقت تا امروز حمایه و نوازش شده و میشوند. به رتبه کم چوکی های بلند را صاحب شدند. اشخاص صادق و پاك و با ناموس مملکت اول چوکی برایش داده نشده و اگر چوکی داده شده صاحبان قدرت بچشم حقارت برایش پیش امد نمودند.

بناغلی عبدالحسین مقصودي وکیل ناور:ـ یکعده، محدود که از ارتباط و خویشاوندی با افراد موثر حکومتی برخور دارند در ناز و تعمت بسر میبرند و سویه زندگی شان با سویه زندگی اروپائیها برابری میکنند ولی در مقابل گروه کثیری از مردم در نهایت پریشانی و احتیاج روز و شب خود را میگذرانند. در وزارت خارجه بروی بعضی از اقوام بکلی بسته است.

بناغلی سید رسول فکور وکیل مرکز هرات:ـ امروز نه تنها گریبانگیرِ ظلم هاي ناشی از اعمال طبقه حاکمه و متکی برقدرت میباشیم بلکه بوسیلهء این اعمال نمکهای دیگری نیز بر زخم باستخوان رسیده، ما علاوه می گردد که ان عبارت است از کلمه، منفور تبعیض. تبعیض به نژاد، به قوم، به منطقه و حتی به زبان که هر گاه این اصل عمده نباشد خالي از اهمیت نیست. امروز مردم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیشماری از مملکت ما در زیر پنجه ستم ملی به عناوین مختلف تحت استثمار قرار دارند.

ښاغلی محمد اکبر وکیل پنجاب . ستم ملی به بدترین و جهی بر مناطق عقب مانده کشور مانند بامیان، غورات، ارزگان، بدخشان، چخانسور و پکتیا تحمیل شده.

ښاغلی محمد اسمعیل نورستانی وکیل نورستان:ـ ارزوی من اینست که هیچگونه تبعیض و نژاد پرستی در کارهای حکومتی وجود نداشته باشد باید کار به اهل ان سپرده شود.

ښاغلی سید امیر خان وکیل خان اباد:ـ تمام نارسائیهائیکه در اداره و اجراات بمیان می اید تنها علت اصلی اش اینست که کار به اهل کار سپرده نمی شود.

ښاغلی بهاوالحق د وازی خوا وکیل:ـ باید کار اهل کار ته وسپاري نه په واسطه بازئ او رشوت.

ښاغلی غلام حسین یوسفي وکیل شهرستان:ـ توجه جدی بعمل اید که تا دراینده کار به اهل ان سپرده شود و سر قلفی ها از بین رفته مامورین در مقابل خیانت مجازات گردد.

ښاغلی عزیز الله واصفي د ملي ستم او جنایاتو فشار د اولس حوصله اشباع کړي ده او دا اشباع ملت ته تکان ورکوي.

ښاغلی شیر محمد خوسنی د خوست وکیل:ـ په یوه داسي ټولنه کښي چه د دنیا نعمتونه د یو ممتاز اقلیت په برخه دی او په سلو کښي پنځه نوي له فقر، جهل او مرض سره لاس په ګریوان دی ستاسي لیبرال دموکراتیک خط مشي افراط او تفریط له مینځه نشي وړی. د مرتجعینو په نظر د یوې جامعې د فاسدولو بهترینه لاره دا ده چه کار اهل کار ته ونه سپاري. زما په عقیده خولن چه پخواني حکومتونه بې کفته بولي، اشتباه کوي

حقیقت دا دی چه پخواني حکومتونه بې کفایته نه وو بلکه بدنیته و. خیني امران د استعداد په وژلو کښي خاص مهارت لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا و هغه صححب نظره وکیلان چه د تبعیض او امتیاز نیلي او رښتیني نې په سیاست او اداره کښې ولټولي او اداري دستګاه نې په قانون شکنی، تفرقه افګني، بې عدالتۍ، قبیله پرستۍ او شخص پرستۍ محکومه کړه.

دا چه له شلو تنو نه زیاتو وکیلانو د تبعیض او امتیاز په ضد غږ پورته کړ او ملي ستم، طبقاتي امتیاز، داخلي استثمار ئې وراته د ملاحظې او اعتناء وړ خبره ده چه باید جدي توجه ورته وشي او هغسې نشي لکه چه یوه ښاغلي وکیل شیر احمد خوستي وویل:

"جلالتمآب موظف صدراعظم اوه لس ورځې کیږي چه د ملت نمایندګان ستاسې د تنګ لارې په باره کښې خبرې کوئ، خدای دې وکړي چه تاسې د دردونو او انتقادونو په مقابل کښې معافیت نه وي پیدا کړی ځکه چه هر څه چه له حده زیات شي حساسیت له مینځه وړي."[1]

[1] افغان جریده. لومړی کال. ۲۳ ګڼه
د ۱۳۵۰ د سلواغې ۱۸ مه
د ۱۹۷۲ د فیبروري ۷ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې قانوني ښه ده که قانون شکني؟

... ه وايم چه له قانون شکنی نه بې قانوني ښه ده ځکه چه دواړه ... ني او د يوې معنی دوه تعبيره دي. قانون که هر څومره ښه او ... رفي وي چه معمول نه وي او مهجور وي په عملي لحاظ وجود ... ري او بې قانوني ورته ويلی شو.

قانون که جوړيږي او چليږي نه، يعنې ناچله جعلي نوټ غونډي وي جوړول ئې ګناه ده. ناچله نوټونه که څا سره څومره ډير وي بيا هم خوار او نادار ورنه ويلی شوو ځکه چه په حقيقت کښې هيڅ نلري

هغه څوك چه بې قانوني بوازې د کاغذي قانون فقدان او نلرلو نه وايي ښايي چه قانون ماتول له قانون نه لرلو څخه بد وګڼي.

يو بې قانونه هيواد که د کاغذ په مخ په قانون لرلو خان قانوني مملکت ښيي نو علاوه په معلقيت دروغ او تګی هم هلته حاکميت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري یعنې بې قانونه حکومت قانوني بڼه ونه لري او استبداد ته پارلماني رنګ ورکول کیږي.

د اسلامي احکامو له مخې هغه چه اسلام ئې اصلاً منلی نه وي له هغه چې نه بنه دي چه د اسلام له منلو وروسته مرتد شوی وي.

که قانون د حاکمه طبقې په خوښه کله معمول او کله متروك وي. ځینې مواد ئې تطبیقیږي او ځینې نه. بیا هغه خطرناك مار ته ورته دی چه یوازې زهر لري او زهر موره نلري. دغه راز تبعیض که په دیني احکامو کښې هم وي نو د پاك خدای دا خطاب ورته متوجه دی: "اتومنون ببعض الکتاب و تکفرون ببعض" که په یوه هیواد کښې قانون اصلاً موجود نه وي خلك باید د قانون د موجودیت دپاره مجادله او مبارزه وکړي مګر که قانون موجود وي او معمول نه وي دلته د مجادلې او مبارزې ضرورت لا ډیر زیات دی.

که قانون پیدا کول ضروري کار وي د پیدا شوي او جوړ شوي قانون حمایت به تر هغه لا زیات ضرور وي.

د اساسي قانون له وجود نه پخوا که چا د دغه قانون د راوستلو او جوړولو د پاره جدوجهد نه وي کړی دومره مسئولیت به نلري لکه چه اوس د قانون د نه تطبیقیدو په وجه د عدم مبارزې مسئولیت هر چاته متوجه کیږي.

زه نه پوهیږم ځینې اشخاص چه په اساسي قانون خان ډیر معتقد ښیي او ملي مقدسه وثیقه ئې ګڼي د اساسي قانون دغه نیمژوندی نامراده حالت څنګه زغمي او په بې علاقګي ورته ګوري.

هغه ډیر محترم شخصیتونه چه د اساسي قانون په تورولو (تسوید) کښې ئې د قهرمانانو او تخنیکرانو په حیث بریتونه تاوول او دغه لوی افتخار ئې د خپل عالي دماغ مرهون باله اوس دا سې فکر کوي چه د دوی مقدسه وظیفه په هماغه ځای ختمه شوه چه ددغه مبارك مولود د پیدا کیدو ګلونه د یوه او بل په سر کېښودل شوه یا دوی ته مبارکي ورکړه شوه او خوږه وویشل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که خوی پیدا کول ضرور وي لوبول به يې هم ضرور وي. که خوی کړی خوی مري " خدای دي نه کا " دا غم د هغه چا نه غمه ډیر حد او سوزوونکی دی چه د خوی پلار شوی نه دی.

که قانون چلوونکی له اساسي قانون سره په عملي لحاظ بیخي بې علاقې وي او په نظري لحاظ ورته په تقدس قایل وي دغه راز دروند نظر له ښکې نه هم سپك دی.

هغه د نظر خاوند چه اساسي قانون سرماتی او لاس ماتی وینی او اقلاً یوه اوښکه ئې هم له سترګو څخه نه تویېږي له ړانده هم بدتر دی.

مونږ هر یو دا وینو چه مونږ اساسي قانون د سرپرست ښاروال په اندازه وزن نلري او څوك ئې په خوله پیاز هم نه خوري.

که قوانین لکه د بامیانو بتان د خارجي سیاحانو د جلب نظر دپاره جوړيږي هغه بیله خبره ده.

که قانون جوړوونکي. قانون چلوونکي شي او قانون ورته لکه مات کنډول په مخکښې پروت وي تعبیر به ئې همدغه وي چه کلال د بل د پاره روغ کنډولی جوړوي او پخپله په مات کنډول کښې اوبه څکي.

که له دینه ښه تعبیر غواړئ نو وبه وایو." پښې د بل پښو ته زولنې جوړوي نه خپلو پښو ته".[1]

[1] افغان جریده لومړی کال ۲۴ ګڼه
د ۱۳۵۰ د کب ۲ مه
د ۱۹۷۲ د فبروري ۲۱ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قانون د حاکمیت وعده

د اساسي قانون په نافذ کیدو دا فکر پیدا شو چه شخصي حاکمیت خپل ځای د قانون حاکمیت ته پریښود چه ملي حاکمیت هم ورته وائي.

کله چه د شخصي امر و نهي ځای پارلماني قوانین ونیسي نو حکومت له شخص نه ملت ته انتقال کوي او قانوني یا ملي حکومت ورته ویل کیږي.

دا ځکه چه قوانین د ملت د نمایندګانو په تصویب یعني د ملت په اراده مینځ ته راځي او په دغه وسیله د خلکو حکومت په خلکو باندي تحقق پیدا کوي. دا و د اساسي قانون تلقین چه زمونږ ذهني حالت ئې بدل کړ او د فعتاً په یوه بل فکر کښي ولویدو. دا ډیر ښه خوب او خیال و چه مونږ ئې څو کاله خوشحاله وساتلو او له اجتماعي مسایلو سره ئې زمونږ علاقه پیدا کړه.

مونږ ساده ګان په دې نه پوهیدو چه د قانون حاکمیت دومره اسانه کار نه دی او په ګوره ویلو خوله نه خوږیږي

خدای دې دا وطن بې هوښیارانو نکړي. پوهان او عالمان خو په یوه جامعه کښي د سترګو په شان وي چه نور د دوی له برکته یو څه ویني او بالاخره په یو څه پوهیږي.

د ښاغلي داکتر صاحب کابینه چه د پوهانو او هوښیارانو کابینه ده ولسي جرګې ته ئې پخپله خط مشي کښي یو ډیر مهم راز افشاء کړ او له ډیرې لوئې اشتباه څخه ئې مونږ ته نجات راکړ.

دا مهم راز د قوانینو په فقدان کښي د علت غائی په حیث پټ و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ دې تکي ته نه ملتفت نه وو چه د قانون حاکمیت د قوانینو وجود ته ضرورت لري او ترڅو چه یو شی موجود نشي حاکم کیدی نشي، بلکه حاکم لاڅه چه محکوم کیدی هم نشي. د قوانینو فقدان اود قوانینو حاکمیت دوه داسې خبرې دي چه که یوه صحیح وي بله به ارومرو غلطه وي.

هغه قوانین چه د عدم په نطفه کښې محصور او مسدود دی او هیڅ وجود نلري څنګه به حاکمیت پیدا کړي؟ بنایي څوک داسې فکر وکړي چه اساسي قانون خو نژدې اته کاله کیږي چه په مملکت کښې نافذ دی او څوک ئې له مبارك وجود څخه انکار نشي کولی.

که نور فرعي قوانین د نشتوالي په وجه ولسوالان، لوی ولسوالان او والیان نشوه اساسي قانون خو صدراعظم کیدی شي که څه هم ټول وزیران ورسره مخالف وي او څوك ئې په خوښه څه نه کوي.

ما پخپله هم همدغه راز فکر کاوه او د اساسي قانون حاکمیت مې په ټینګه غوښته. دې غوښتنې ته اوسني حکومت پخپله خط مشي کښې داسې ځواب ورکړ.

"احکام مندرج قانون اساسی حاوي اصول کلی بوده تنظیم شئون مختلفه را به قوانین فرعی مربوط میسازد و تا زمانیکه این قوانین وضع نشود رسیدن به همه اهداف قانون اساسی ناممکن خواهد بود. پس از وضع قوانین ضروریه حکومت خواهد توانست حاکمیت قانون را بمعنای اصلی آن متکی به متن و روحیه قانون اساسی تامین نماید."

اوس پوه شوئ چه د قانون حاکمیت تر ډیره وخته امکان نلري یعني د نوح (ع) عمر او د ایوب (ع) صبر غواړي.

دا هم د حکومت د ډیر دقت دلیل دی چه (پس از وضع قوانین) وائي یعني (پس از تصویب قوانین) نه وائي.

د قوانینو د انسداد، تعقیم، خناق او اختناق مراحل خو هر چاته معلوم دي او د شوری د تقریباً دوه دورو تجربې دا وښودله چه د یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون راویستل او ټول مراحل ئې طی کول اوبیا د ستنې له سپم څخه تیرول دي یعنې د قانون وضع د وضع حمل په شان اسانه کار نه دی.

که تاسې په دغه رمز پوه شوي یاست باید په دې هم پوه شی چه د قوانینو د وضع مخه ولې نیول کیږي او هغه څه شی دی چه د قوانینو سر خوري او د اساسي قانون بچی وژني.

له اساسي قانون نه پخوا چه قوانین مطیع او خاضع وو یعنې د حاکمیت خوبونه ئې نه لیدل تولیدات او صادرات ئې ډیر او ضایعات ئې لږ و.

اوس چه قانون حاکمیت غواړي حال به ئې د احزابو د قانون، د ولایت د جرگو د قانون او د ښاروالۍ د قانون په شان وي چه هر حکومت ئې لکه ښاغلی عبدالملك عبدالرحیم زی، بې محاکمې په زندان کښې ساتي او د قانون پلار ئې هم نشي خلاصولی.

د دغو قوانینو له تصویب نه وروسته څو حکومته چه یو له بله مخالف او مختلف وو د دغو قوانینو په مخنیوي کښې ئې اتفاق نظر درلود او لري ئې.

د قانون حاکمیت همدومره وکړه چه قوانین ئې په فقدان محکوم کړه او د افسانوي مارانو په شان ئې د قوانینو سر وخوړ.

مونږ باید د حکومت د خط مشي په ژبه پوه شوو او خپل زوړ حاکم ترډیره وخته په خان حاکم وگڼو که څه هم د تقاعد قانون ورسره شدیداً مخالف وي او تقاعد ته ئې سوق کړی وي. زما په فکر د حکومت خط مشي هغسې ساده او سطحي نه وه لکه چه ځینو وکیل صاحبانو له عادي مقالې نه هم ښکته وگڼله او د سیاسي سواد په فقدان ورته قایل شوه.

دغه راز غامض مطلب تیرول او ضمناً ئې په شوری باندې منل ډیر مهارت غواړي او د پخو ماهرانو کار دی.[1]

---

[1] افغان جریده، لومړی کال. ۲۵ گڼه
د ۱۳۵۰ د کب ۹ مه
د ۱۹۷۲ د فبروري ۲۸ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتونستان په باب نوی نظر په کار دی

اوسنی پاکستان هغه پخوانی پاکستان نه دی چه پښتونستان به ئي پخپل لاس کښي لکه خچه ګوته ګڼله.
هغه پخوانی کبیر مملکت اوس صغیر شوی او مخ په طفولیت روان دی مګر پښتونستان بالعکس مخ په لوئیدو او غټیدو دی.
د یوه کوچني کیدل او د بل غټیدل دوه داسي حرکتونه دي چه د تحول او بدلون سیر ډیر ګړندی کوي او په انقلابي حرکت ئي بدلوي.
مونږ ته ښایي چه د پاکستان او پښتونستان مطالعه په نوي نظر وکړو او نوي عینکي په سترګو کړو.
هغه وخت بالاخره راتلونکی دی چه د غیرتي ماشوم لویښه غیرت پیدا کړي او بل په غیر کښي ونیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که زمونږ سیاستمداران د سیاسي حالاتو سمه پیشبیني نشي کولی او له جریان سره موافق حرکت نه کوي د تاریخ په مخکښې به ئې سرونه ټیټ وي

تاریخي پېښې دفعتاً په آني او فوري ډول له عدم نه وجود ته نه راځي او نښې نښانې ئې دمخه د نظر خاوندانو ته معلومیږي.

که څوك د آثارو او علایمو له مطالعې سره اشنا وي او ډیر ظاهربین نه وي د علت او معلول سلسله او رابطه پته نه ده او د باد و باران حتی د سیلابونو پیشبیني په صحیح ډول کیدی شي. مګر سیاسي جبن که په چا مسلط شي نو بیا عقل او شعور ړوند او کوڼ شي او له پښو لاندې هم څه نه ویني. څنګه چه د شمال له خوا سړې او تودې څپې، د ایران جوی اوضاع او د هند برساتونه زمونږ په هوا او فضا بې تاثیره نه دي، د شاوخوا لرې او نژدې هیوادونو سیاسي جریانونه هم افغانستان ته وړاندې او وروسته یو څه له ځانه سره راوړي چه پوهیدل ئې یو حیاتي ضرورت دی او غفلت تباهي ده.

که زمونږ سیاسي رجال هغه وي چه د بنګله دیش له جوړیدو نه څو ورځې دمخه په هیڅ خبر نه وو او د هند و پاکستان په فضا کښې ئې هیڅ نه لیدل بلکه د خیر و خیریت راپورونه ئې واکمن مقام ته وړاندې کول (نو خدای دې نه کا) کامه به وړانه وی او مونږ به نه یو خبر، یا به پښتونستان جوړ وي او مونږ به ئې په رسمیت نه پیژنو.

اوس مونږ یوازې د پښتونستان په باب سیاسي بصیرت او بصارت ته اړ نه یوو. د افغانستان حال او مستقبل په لومړۍ درجه او جدي ډول له مونږ نه سیاسي بیداري او هوښیاري غواړي او زمامدارانو ته ډیرې لویې اندیښنې په مخکښې ږدي.

د دنیا سیاسي وضع او پټ او ښکاره فعالیتونه په افغانستان باندې مستقیم او غیر مستقیم تاثیرات لري.

هغه څه چه راتلونکي دي مونږ ورسره مخامخ کیدونکي یو. دا به ډیره بده وي چه څوك لاس تر زنې لاندې کښیني او وایي "ته مه کا چه دی څه کا". په دې وخت کښې بې ثمره بې اثره غیر فعال

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاست اختیاروول او سر په بوټو ننویستل په حقیقت کښې له مرګ نه پخوا ېښې غځول او ځان طوفان ته سپارل دي.

همدغه راز وختونه دي چه باید حکومت د شوری فوق العاده اجلاس غوښتی وای او د وخت له ایجاباتو سره سم د دولت په سویه ملي تصمیمونه د ملت د نمایندګانو په اراده نیسول شوی وای. مګر دا حکومتونه چه مونږ پیژندلي دي ګمان نه کیږي چه عادي اجلاس هم پخپل وخت شروع شي او که بالغرض ښاغلي وکیلان د وخت د اهمیت په درك کولو پخپل ټاکلي وخت حاضر هم شي نو مجلس له نصابه غورځول خو زمونږ زوړ عادت دی.

نه پوهیږو چه زمونږ سیاست به کله ملي کیږي او څه وخت به په ملت پورې تعلق پیدا کوي؟

د یوه هیواد سیاسي دستګاه چه د ملت د نمایندګانو په قول ملي نه وي اشرافي وي، سیاسي پوهه به هم یوازې په تشریفاتو پوهیدل وي او بس.

په سیاست کښې ابتکاري پوهه او له ابتکار څخه کار اخیستل د هغو کسانو کار نه دی چه د ممثلینو په حیث د نورو دیپلوماتانو پیښې کوي. له جهاني سیاست نه انتباه اخیستل، د تاریخ د تولیداتو پیشبیني کول، د حوادثو له مقدماتو څخه نتیجه معلومول سیاسي ابتکاري پوهه غواړي.

څوك چه د دقیق تحلیل د پاره وخت نلري او له لویو اندیښنو نه تښتي هغه جهان ته متوجه نه وي ځان ته متوجه وي او سیاسي نظر ئې ډیر محدود وي.

په دې وخت کښې چه نظامي حرکتونه تر ډیره حده خپل ځای سیاسي فعالیتونو ته پرېښی دی د وطن په دفاع او د ملي حیثیت په ساتلو کښې له عسکري قوت نه سیاسي قدرت زیاته برخه او د اولیت حق لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم مملکت چه د سیاسي فهم او مهارت فاقد وي نظامي قوت به ئې لکه د پاکستان عسکر له نه تلافي کیدونکي شکست سره مخامخ وي...

بنایي چه اوس د جهان سیاسي نمایندګان د یوه مملکت وزن او توان له اقتصاد نه وروسته په سیاست کښې ولټوي او له جنرالانو نه دمخه د خارجه چارو په وزارت کښې سیاسي پرسونل او کار کوونکو ته متوجه شي او وګوري چه په سرونو کښې ئې څه شته او که نه.؟

مونږ اوس له هر وخت نه زیات د سیاسي لیاقت او کفایت پیدا کولو او بنودلو ته ضرورت لرو مګر متاسفانه چه لیاقت، کفایت او اهلیت له بل هر ځای نه دلته ډیر خوار و زار دی او شخصي پیرزوینو دغه دستګاه فلج کړیده.

خدای دې خیر کړي چه څه به کیږي؟ ځکه چه د څه کولو امید خو نشته.

یعنې د څه کوی؟ ځای، څه کیږي؟ نیولی دی او مونږ علاوه په دې چه څه نشو کولی څه چه کیږي په هغه هم نشو پوهیدلی.[1]

---

[1] افغان جریده، لومړی کال، ۲۶ مه ګڼه
د ۱۳۵۰ د کب ۱۶ مه
د ۱۹۷۲ د مارچ ۶ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیاست سراب

سیاست اصلاً لکه سراب نظر غولوونکی پیدا شوی او په ختته کښې ئې عوا مفریبې پرته ده.

خلك په هغه دغه غولول او په هیڅ خوشحالول یا مشغولول سیاسي مهارت دی.

وایي چه سیاسي ماهران سړی سیند ته تږی بیایي او تږی بیرته راولي.

د خلکو فکر او نظر ته فریب او دوکه ورکول، یو شی بل راز یا څو رازه ښودل یا له نه څه هر څه جوړول یوازې د مداریانو کار نه دی سیاستمداران هم بلاتشبیه لکه مداریان پړی مار او هګۍ چرګه کاندي. فرق همدغومره دی چه مداري د لږ وخت د پاره په یوه محدوده صحنه کښې نظر ته دوکه ورکوي او سیاستمدار د مملکت په لویه منطقه بلکه د جهان په ساحه کښې د تل د پاره همدغه کار کوي او خپل فریب ته د خضر عمر بخښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو وخت و چه سياست په ډېرې بې رحمۍ بېنا سترګې ړندولې چه ظلم او وحشت ئې ونه وينې مګر اوسني مترقي حکومتونه سترګې نه ړندوي بلکه غولوي ئې او حقايق ورته بل راز ښيي او د ظلم ځاى غدارۍ او نظر غولولو نيولى او د سترګو ړندولو طرز بدل شويدى.

زمونږ ظاهربيني سترګې يوازې دا نه چه ظلم نه ويني بلکه ظلم ورته رحم ښکاري او د سياست سراب له هر واقعيت نه زيات واقعي ګڼي. نظر غولوونکى سرابي سياست سترګي نه ړندوي ځکه چه د نظر اختطاف او استخدام ته ضرورت لري او داسې فرمانبرداري سترګې ئې په کار دي چه غړول او پټول ئې د سياست د سترګو په اشاره وي.

داسې سترګې چه کله په توره تياره کښې تور ميږې په توره تيږه وينې او کله په رڼا ورځ اوښ له باره سره نشي ليدلى يعنې نه څه وينې او ډېر څه نه ويني. داسې سترګې چه د ورځې په شنه اسمان کښې پيروني او سپينه سپوږمۍ هغه وخت ويني چه څوك ورځې ته شپه وايي.

همدغه راز ناظران او د نظر خاوندان د سرابي سياست منظورالنظر واقع کيږي او هغه واقع بيني سترګې چه سياستمداران ئې بدبينه بولي دغه حرم ته لکه نامحرم لاره نشي پيدا کولى، دلته يوه قصه را په ياده شوه چه له موضوع سره ارتباط لري او هغه دا ده:

وايي چه يو وخت چا وويل: زه د عافيت ډېر ښکلى فاخر لباس جوړوم چه اغوستونکى له هر راز آفاتو او بليا تو نه ساتي او سعادت ئې په برخه کوي مګر دا لباس هغه څوك ويني چه شريف او اصيل وي او عفيفي ممور راوړى وي.

د وخت حاکم له دې خبرې خبر شو او له هغه سړي څخه ئې ځانته همدغه لباس وغوښت.

لباس جوړونکي د قد او اندام اندازه واخيسته او څه موده وروسته راغى چه هيڅ ورسره نه و مګر حاکم ته ئې ويل ستا لباس

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې دغـه دی راوړی تـه خپلـې زړې جـامې وباسـه چـه زه نـوی لبـاس در واغونـدم.

حـاکم کـه څه هـم هیـڅ نـه لیـدل مـګر د دې د پـاره چـه شـرافت ئـې لکـه دار نشـي د نـوي لبـاس پـه سـتاینو ئـې شـروع وکـړه او پخوانـي کـالي ئـې لـه ځانـه لرې کـړه.

حـاکم پـه مجلـس کـښې لـوڅ لغـړ ناسـت و او هـر چـا ځان مجبـور ګڼه چه د غـیر مریـی لبـاس صفتونـه وکـړي او ځان شـریف وښیـي.

حـاکم پخپلـه مجبـور و چـه خپـل لـوڅ ځان ملبـس وګڼي او د نـالیدو جـامو مبـارکي واخلـي. پـه ځینـو هیـوادو کـښې سـرابي او بـې حقیقتـه دیموکراسـي چـه حکـومتونـه ئـې سیاسـتاً خپـل فـاخر لبـاس ګڼي د هماغـه خیـالي جـامو مثـال لري چـه هیـڅوک ئـې وینـي نـه مـګر سـتاینه ئې کـوي.

هماغسې چـه یـو تـږی پـه سـراب غولیـږي او پـه وچـه د اوبـو ګمـان کـوي پـه معنـوي چـارو کـښې هـم د خلکـو نظـر پـه ظواهـرو تـیر اوزي او د سیاسـت سـراب تـه د اوبـو پـه طمـع ورځي، پوهیـږئ! دا سـراب څنګـه جوړیـږي او پـه څه نامـه یادیـږي؟.

هغـه کـاغذي قوانیـن چـه پـه ژوندانـه کـښې واقعـي جنبـه نلـري او لکـه د عـافیت لبـاس د نظـر د فریـب دپـاره جوړیـږي، خلکـو تـه عدالـت، مسـاوات او دیموکراسـي لکـه سـراب لـه ورا ځلـوي او د اساسـي حقوقـو د تامین زیـری ورکـوي.

د دغسـې سـرابي قوانینـو پـه رڼا کـښې د ژونـد واقعیتونـه بـل راز جلـوه کـوي او دا فکـر پیـدا کیـږي چـه ټول خلـك بـې لـه تبعیـض او امتیـاز څخـه، میلونـر وي کـه لنـډغر، غریـب وي کـه معتبـر، نـر وي کـه ښځه او کـه نـر ښځی د قـانون پـه نظـر کـښې یـو شـان د آزادئ او بشـري کرامـت خـاوندان دي.

کـه یـو سـړی لـه خـوارئ او نـاچـارئ د چـا د سـپي خدمتـګار وي ځان ورتـه د خپـل بـادار لـه خـاوند سـره د قـانون پـه نظـر کـښې برابـر ښکـاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ذهنا خوشحاله وي چه شخصيت او حيثيت ئې قانوناً محفوظ او مصئون دی.

قوانين چه د سياست سراب ورته ويلی شو اکثره په اکثرو هيوادونو کښې غولوونکي جوړيږي چه خلکو ته له لرې ښيي او ورکوي ئې نه.

د قانون حکم که مطلق هم وي نورو احکامو مقيد کړی وي يا ئې په نورو داسې قوانينو حواله ورکړی وي چه لکه د انځرګل هيڅ وجود نلري او د فاخر لباس په شان وي.

سړی چه د دغسې قوانينو عمق ته پريووزي پوهيږي چه دغه بې اوبو وچې خاګانې د چا واقعي تنده نشي ماتولی.

که فرضاً يو څه اوبه هم پکښې وي نو ساقي ئې هر چا ته نه ورکوي او (مګر خود بخورد) همدغلته صدق پيدا کوي.

قوانين که ډير ښه وي چه چلوونکی ئې ښه نه وي اصلي منظور له پښو لاندې کيږي او څه ګټه ترينه نه اخيستل کيږي.

زمونږ اساسي قانون چه د سياست سراب نه دی او واقعيت دی اته کاله پخوا ئې خلکو ته د حزب جوړولو حق ورکړ مګر تراوسه دغه حق حقدار ته ونه رسيده. همدارنګه انتخابي ښاروالۍ د اساسي قانون نوی ارمغان نه و بلکه د زړې وثيقې او ذواليدئ تائيد او تثبيت و مګر سرپرستانو د چا د سر له برکته د قانون په ضد د حق پرستانو ځای ونيو او زړه ديموکراسئ په نوي ارتجاع بدله شوه.

دغه شان ولايتي جرګې، دهاتي جرګې او د مشرانو د جرګې يو ثلث غړي د اساسي قانون جديد او لذيذ سوغات و، چه چا ئې څکه ونکړه او ترانزيتي لاره ئې ترلې ده.

د دغسې اهمال او قانون شنډولو په استناد ويلی شو چه زمامداران او سياستمداران په رښتيا سړی تري سيند ته بيايي او تږی ئې راولي. هغه قبيلوي تبعيض او امتياز چه د ملت نمايندګان ئې د ملي ستم مورينه ګڼي يوازې په دې نه ورکيږي چه د کاغذ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـخ ولیکـو: د افغانسـتان ټول خلـك بـې لـه تبعیـض او امتیـاز څخـه د قـانون پـه مخکـښې مسـاوي حقـوق او وظـایف لـري.

دلتـه طبعـاً دا سـوال پیـدا کیـږي چـه د کـوم قـانون پـه مخکـښې؟ او جواب به ئې دا وي: هغـه قـانون چه نطفه ئـې لا د غنـم پـه دانـه کـښې هـم نـه ده پیـدا شـوې او تـر (بیـن الصلـب والترائب) پـورې ډیـره اوږده لاره پـه مخکښې لـري.

دآنو شـدارو کـه پـه اینـده کـښې وجـود هـم پیـدا کـړي ښایـي چـه پـس لـه مرګـه سوراب تـه ورسـیږي او وجـود و عـدم وجـود یـې مسـاوي وي.

د حقوقـو مسـاوات او د تبعیـض و امتیـاز لـه مینـځه وړل پـه ټول افغانسـتان کـښې یقینـاً ډیـر مشـکل کـار دی او د قیـامت د ورځـې پـه شـان اوږده ورځ غـواړي.

مونـږ بـه فعـلاً د افغانسـتان ټول خلـك پریـږدو یـوازې د کـابل ښار بـه پـه نظر کـښې ونیسـو. خـیر دی د کـابل ښار بـه هـم پریـږدو شـهرنو تـه بـه راشـو. لـه شهرنو نـه بـه هـم صـرف نظر وکـو د وزیرانـو مجلـس تـه بـه سـر دننـه کـړو. هلتـه پـه څـوارلس یـا پنځلـس وزیرانـو کـښې هـم تبعیـض او امتیـاز لـه ورا نـارې وهـې او هـر څوك پوهیـږي چـه مـن پکـښې څوك دی او چـارك څوك دی.

د چـا رایـه د عدالت پـه تلـه کـښې درنـه او د چـا سـپکه ده؟ فـاعتبرا یـا اولی الابصـار.[1]

---

[1] افغان جریده، لومړی کال، ۲۹ مه ګڼه

د ۱۳۵۱ د وری ۷مه

د ۱۹۷۲ د مارچ ۲۷ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګونګه روژه

څوك چه د چا سره خبرې نه کوي او د نورو خبرې بې جوابه پرېږدي خلك وايي چه ګونګه روژه ئې نيولې ده.

ګونګه روژه مختلف علتونه او سببونه لري چه ځينې ښه او ځينې بد دي، فلاسفه او متصوفين ځکه ډېرې خبرې نه کوي چه زيات وخت په فکر کولو او مراقبه کښې تېروي مګر اشراف او اعيان که لږې خبرې کوي او د چا خبرو ته اعتنا نه کوي علت ئې کبر او غرور دی.

دوی د هر لوګه بوګه سره خبرې کول د خپل حيثيت او وقار منافي ګڼي او عوام ورته کالانعام معلومېږي ځکه د هغوی خبرې بې جوابه پرېږدي او ګونګه روژه نيسي. وائي چه خبرې له خبرې پيدا کيږي نو که څوك د چا خبرو ته جواب نه ورکوي په حقيقت کښې د خبرو نسل قطع کوي او له خبرو سره دښمني کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره ردول له خبرو سره دښمني نه ده د خبرو په مقابل کښې غوږونه کڼول او خبره نه اورېدل وينا وژل دي.

که د غوږونو لاره بنده وي او غږ غوږ ته نه رسيږي د وينا ازادي څه معنی لري؟ څه غوږ بند څه ژبه بنده نتيجه يوه ده.

د هر چا هره خبره منل او غلطه خبره صحيح ګڼل ښه کار نه دی.

سړی بايد غلط فکرونه او غلطې خبرې رد کړي او د سمو خبرو تصديق او تائيد وکړي.

مګر هغه څوک چه د جانب مقابل خبرو ته هيڅ اعتنا نه کوي او په سکوت جواب ورکوي د انسانيت توهين کوي او بشري کرامت ته زيان رسوي.

کومه خبره چه چاته متوجه وي او د هغه د توجه وړ نه ګرځي تعبير به ئې همدغه وي چه مخاطب خپل مقام له دينه لوړ ګڼي چه له ځانه کم سړي ته په سرېټوب قايل شي او جواب ئې ووايي.

د صحيح انتقاد منښه او په حقيقت باندې اعتراف اخلاقي فضيلت دی. په دغسې مواردو کښې چوپ پاتې کيدل له حق او حقانيت نه غاړه غړول دي.

ځينې ازاد جرايد چه په اجتماعي چارو کښې ځينې سوالونه او اعتراضونه حکومت ته متوجه کوي د حکومت له خوا د هيچا هيڅ اعتراض ته هيڅوک هيڅ جواب نه وايي.

د دې حکومت ډير بارز فرق له نورو حکومتو څخه همدغه دی چه له کانې غږ خيژي او له دوی نه نه. غر له دومره لويوالي سره بيا هم د يو چا اواز بيرته منعکس کوي او سړی د خپل غږ ازانګه بيرته اوري مګر انتقاد کوونکی به دا ارمانډ ګور ته له ځانه سره يوسي چه حکومت د جواب په صورت د چا ترديد او تائيد وکړي.

داسې معلوميږي چه د حکومت اصلي خط مشي به دا وي چه: (شيخ فريده پته خوله بهتري ده) دغه دايمي سکوت چه د حکومت پاليسي ګڼلی شوو ځينې جرايد بې حوصلې کړي دي او د دې بې اعتنا سياست تحمل ورته ډير ګران شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کـاروان پـه ۱۱۴ گڼه ۲۳-۱۱-۵۰ کـښـې هغــه ســرمقاله چــه عنـوان ئـې دی (ایـن خاموشـی تـا بـه کـی؟) د دې چېوالـې درنـښت او فشـارډېر ښه منعکس کـوي.

د ګهیـخ جریـدې د تـیر کـال د دلـوی پـه لـسـمه لـه دې عنـوان لانـدې (گوش دارنـد ولـې بـدان نمیشـنوند) د حکومـت پـته خولـه پـه سـوك ووهله مګر د خولې قلف ئـې ورمـات نکړی شـو. د پیکـار پـه لسـمه ګڼه کښې هم یو کاریکاتور چاپ شـو چـه یـوه سړي تبنګك پر سـر ایـښې او بـل ترینه پوښتنه کـوي:

ـ پـه تبنـګك کـښې څه دي؟

ـ سـترګې، غوږونـه او مـاغزه.

ـ چیرتـه ئـې وړې؟

ـ ور ورم ئـې چـه پـه دې سـترګو ووینـې، پـه دې غوږونـو واوري، پـه دې مغزو فکر وکـړي او بیـا جـواب ووائـې.

د تبنـګك والاهـم څه درك معلـوم نشـو چـه هلتـه ورسـیده کـه نـه؟ کـه فرضـا رسـیدلی هـم وي متاسـفانه چـه پـه تبنګك کـښې ژبـه نـه وه مـګر هلتـه خـو د دووئ پـه خونـه کـښې ژبـه او مـاغزه وي خـو یـو ئـې بـل تـه وړانـدې کـوي او پخپلـه ئـې نـه خـوري.

پـه ریښتیـا چـه د درنـو خلکـو غوږونـه هـم درانـه وي او کومـه خـبره چـه دوی تـه سـپکه ښکـاري هغـه هیڅکلـه نـه اوري.

چاچـه د اخلاقـو پـه کتـابو کـښې د خاموشـئ فوایـد لوسـتي وي او د غوږونو کڼولو پـه حکمت پـوه وي هغـه هیڅکلـه خپلـه ګونـګه روژه نـه ماتوي او د حـال پـه ژبـه وايـې: رهیـن منـت ګوش ګران خویشـتنم.

هغـه پوهیـږي چـه صـامت جـواب لـه نـاطق جـواب نـه ډیـر قـوي دی او هیـڅوك پکـښې ضعیـف ټکـی نشـې موندلـی. لـه حکومـت سـره هـره ملاحظـه وي مـګر ازاد جرایـد دغـه مطلـق سـکوت د ځان سـپکاوی او لـه مفاهمې نـه تیښتـه ګڼي.

ښائـې چـه دا غلـط فـهمي وي او حکومـت د ډیـر احـترام پـه وجـه چاتـه جـواب نـه ګرزوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو وخت یوې ولسوالۍ ته تفتیش ورغی او هلته یو سوال یوه مامور ته چه مشك عالم نوماند متوجه شو چه باید جواب ئې ولیکي مګر مامور صاحب قطعي انکار وکړ او د تفتیش هئیت ته ئې وویل: استغفرالله! زه تاسو ته دومره بې ادبه ښکاره شوم چه تاسو ته به جواب درګرزوم زه او ستاسو جواب ویل؟.

دا خو د هغه مامور طرز تفکر و ښائي چه حکومت سره بل راز فکر وي چه مونږ باید ښه تعبیر ورته پیدا کړو او د غرور او تکبر نخښه ئې ونه ګڼو بلکه د تسلیم او رضا او د حیا علامه ئې وبولو. کیدی شي جواب نه ورکول د جواب نلرلو په وجه وي.

مونږ باید صبر او حوصله، دروغ نه ویل او حق ته تسلیمېدل اخلاقي فضیلت وبولو.

ښایي د حکومت او خلکو ترمینځ ډیره مکاني یا زماني فاصله موجوده وي او همدغه لیریوالی د دې باعث دی چه د چا غږ د دوی غوږ ته نه رسیږي.[1]

---

[1] افغان جریده. لومړی کال. ۳۳ ګڼه
د ۱۳۵۱ د غویي ۴مه
د ۱۹۷۲ د اپریل ۲۴ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

متهتی

دا لغت په پښتو قاموس کښې نشته ښائسي چه تراوسه ئې د جرایدو مخ هم نه وي لیدلی مګر په محاوره کښې شته.

دې لغت ته عامیانه هم نشو ویلی ځکه چه خواص ئې د نورو د پاره استعمالوي.

که غواړئ! د دې لغت په معنی او مفهوم پوه شئ دې قصې ته غوږ کیږدئ.

یو سړی نا اشنا ځای ته تلونکی و چه هلته خلکو ته ځان صاحب معرفي کړي ځکه نې یوه داسې خدمتګار ته ضرورت درلود چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاوه په جسماني خدمت په نفسياتي ډول هم د ده حيثيت او اعتبار د خان په تذليل خوندي وساتي يعنې پخپل تحقير د هغه توقير وپالي.

نو يوه سړي ته ئې وويل: راشه! زما متهتی شه! زه به دې په نسس موړ او په تن پټ ساتم او ښه تنخواه به هم درکوم.

هغه وويل: متهتی يعنې څه؟

صاحب وويل: زه چه له خلکو سره خبرې کوم ته به هم يو څه وايې، زه به تاته په قهر وايم ډير مه ټټيره يعنې بيهوده او بيمعنی خبرې مه کوه!

په دغه ډول به زما معتبري خلکو ته ثابته وي او ته به زما متهتی ئې.

معتبر سړی هر څوك چه وي، خان وي که حاکم، ميا وي که پير و پيشوا متهتی خلکو ته ضرورت لري.

د سرکار له کوره نيولې د خان او ملك تر حجرې پورې په هر ځای کښې يو يا څو تنه متهتي موجود وي چه په دغه ډول د صاحبانو صاحبي ساتي او ځانته ډوډئ پيدا کوي.[1]

[1] افغان جريده، لومړی کال، ۳۴ مه گڼه

د ۱۳۵۱ د غويي ۱۱ مه

د ۱۹۷۲ د مې لومړئ.

دا ليکنه د (محرر) په مستعار نوم خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديني تبليغ

مونږ هر وخت او مخصوصاً په دې وخت کښې ديني او مذهبي تبليغاتو ته ډير شديد ضرورت لرو. ديني علماء چه په تفسير او حديث کښې د فقاهت او بصيرت خاوندان دي او د ديني تبليغ صلاحيت لري خپلې دغې مقدسې وظيفې ته له هر چانه ښه ملتفت دي او په دې رمز (ادع الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة) ډير ښه پوهيدلي دي. (تو براى وصل كردن امدى - نى براى فصل كردن امدى).

دا راز اشخاص هيڅكله ته خصمانه نظر نلري او محضاً لله د خير خواهۍ په منظور د يوې لوړې اخلاقي غايې او پايې په بنا خلكو ته د سمې لارې رهنمايي كوي او د پاك خداى له كتابه ئې د قول لين درس اخيستى دى ځكه په جارحانه ډول د عناد ا وخصومت له مخې څوك په شخصي توګه خپل هدف نه ګرزوي بلكه عمومي اصلاحات او عام و تام تلقين ئې په نظر كښې وي او بې له خدايه له بل چانه خپل اجر هم نه غواړي.

دين نصيحت دى او موعظه لازمودنه ده چه ځانته خاص سبك او اسلوب لري او رحم و شفقت ورسره ملګرى وي ځكه د ديني علماو بې شايبې امر معروف او نهي عن المنكر د سياسي اغراضو له تاثيره مبرا ګڼو او په ښه نظر ورته ګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګهيځ جريده او دغه راز نوري نشريي چه د ديني او مذهبي تبليغتو وظيفه ئې په غاړه اخيستي ده مونږ ورته له لوی خدايه توفيق غواړو چه دغه مقدسه وظيفه په ښه شان سرته ورسوي او د وظيفي تقدس په ډير ښه شان وساتي.

که زه دغه صلاحيت په ځان کښي نه وينم چه په ديني او مذهبي مسايلو کښي ثقه ليکني وکولی شم دا علاقه خو حتما لرم چه د علمي صلاحيت خاوندان دغه روښانه مشعل بل وساتي.

هغه څه چه د ګهيځ د محترمي جريدي په پنځمه ګڼه کښي د ثور په لسمه نيټه د (کاروان) په حواله زما په باب نشر شوه که څه هم د سبك و اسلوب په لحاظ د تامل وړ و بيا هم زه ورته په مخاصمانه نظر نه ګورم او نه غواړم چه په معارضه او مجادله کښي ورسره واقع شم يا په سوال او جواب خپل او يا د بل وخت ضايع کړم.

زه د يو ليکوال په حيث له هغه سياست او اقتدار سره په مجادله کښي واقع يم چه په ديني لحاظ او هم د ديموکراسي او بشري حقوقو په لحاظ ورسره مجادله په کار ده.

دا په د تفرقه اچوونکي سياست د پاره ډير لوی موفقيت وي چه دغه هدف رانه پاتې شي او له هغه چا سره مقابل واقع شم چه زه ورته په ديني خدمت کښي توفيق غواړم او اصلاحاتو ته د حکومت په مجبورولو کښي ورسره په يوه محاذ کښي دريدلی شم، په دې مرحله کښي ليکوالو ته ښايي چه د حاکمه طبقي اصلاح او سمون مشترك هدف وګڼي او پخپل مينځ کښي په مجادله اخته نشي حتی چه له ځانه دفاع هم د دې باعث نشي چه اصلي مرام ترينه پاتې شي او په غير شعوري ډول استعمال شي [1]

---

[1] افغان جريده. لومړی کال. ۳۵ ګڼه
د ۱۳۵۱ د غويي ۱۸ مه.
د ۱۹۷۲ د مې ۸ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقوقي مساوات

د افغانستان ټول خلك د قانون په نظر كښې مساوي دي او هيڅوك په هيڅا باندې حقوقي امتياز يا تفوق نلري.

هغه تبعيض او امتياز چه د عدالت او مساوات ملا ماتوي په افغانستان كښې لادغه بد بوټي نه دی زرغون شوی او لغړ و ببر، سره او خشره ساهو او سپېره برابره برخه لري.

كه يو مليونر وي او بل د پولۍ ټك ته ناست وي، د يوه لستوني غوړوي او بل بيخي لستوڼي بلكه لاس نلري. يوه ته خلك لاس په نامه ولاړوي او بل په خروار ليتۍ كښې څوك نه حسابوي. بيا هم قانون دواړو ته په يوه سترګه ګوري او د عدالت په تله كښې لكه سنډا غټ ملك او لكه ورغومي ناخانه انسان په تول كښې برابر خيژي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد دا خبرې د اساسي قانون په وړاندې ګيرنه په مزه مزه کولې او په دغسې حقوقي مساوات ئې ځان د هر چا سيال ګاڼه.

محمود وويل: ستا مطالعه په اساسي قانون کښې ډيره سطحي ده.

زه نه وايم چه قانون غولوونکي دي مګر دا وايم چه ته غوليدونکې ئې او اشتباه دې کړيده، ستا مثال داسې دی لکه چه سړی "کلو او اشربوا" واوري او "ولاتسرفوا" ته ئې پام نه وي يا ئې "ولاتقربوا الصلوٰة" لوستي وي او "و انتم سکاری" نه خبر نه وي.

د دې دوو ملګرو بحث ډير تود شو او دغه ډيالوګ ترينه جوړ شو.

احمد: اساسي قانون په ۲۵ ماده کښې په ډير صراحت وايي: "تمام مردم افغانستان بدون تبعيض و امتياز در برابر قانون حقوق و وظايف مساوي دارند."

وګوره! په دې ماده کښې د افغانستان ټول خلک مساوي ګڼل شويدي چه هيڅ راز تخصيص پکښې نشته. تبعيض او امتياز هم په مطلق ډول نفي شوي او د استثنی نخښه نښانه پکښې نه وينو.

محمود: د اساسي قانون دغه ماده په رښتيا همدغسې ده چه هيڅ راز قيد و شرط او استثنی نلري او نه پکښې نورو مسوادو او احکامو ته څه اشاره شويده.

په کوم بل فرعي قانون هم څه حواله نه ده ورکړ شوې او د افغانستان ټول خلک صغير او کبير، نر او ښځه، عالم او جاهل په حقوقو او وظايفو کښې بې له تبعيض او امتيازه په مطلق ډول برابر ګڼل شوي دي. مګر د اساسي قانون نور مواد او احکام ځينې قيد او شرايط وضع کوي او په دغه ماده کښې استثنی ګاني قبلوي چه تخصيص بعدالتعميم ورته وايي.

احمد: که مقنن په دغه ماده کښې استثناګانو ته قايل وای او په نورو موادو کښې ئې څه شرايط او قيود وضع کول دلته به ئې حتما ورته اشاره کړې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استثنی باید په همدغه ماده کښې موجوده وای چه د تناقض مخه نیول شوې وای اوس چه دغه ماده په کلي او مطلق ډول بې له هیڅ راز استثنی تثبیت شوې ده کـه د اساسي قانون نورې مادې دغه ماده مقیده کوي او محدودوي ئې نو استثنی ورته نشو ویلی تناقض یا تضاد ورته ویلی شو.

محمود: بنایې چه د فقاهت او علمي أصولو په لحاظ ستا خبره صحیح وي او قانوني سبك همدغه تقاضا ولري مګر واقعیت همدغه دی چه دا ماده پخپل حال نه ده پاتې او نورو موادو ځینې حقونه ځینو ته ورکړي او ځینې ئې محروم کړي دي. "بنایې چه دغه استثناات معقول او منطقي هم وي."

احمد: د اساسي قانون هغه مواد او احکام چه حقوق د ځینو دپاره محدود وي او د دغې مادې عمومیت او مطلقیت له مینځه وړي کوم دي او څنګه دي.؟

محمود: د اساسي قانون ۴۶ ماده چه د شوری د عضویت حق د افغانستان خلکو ته ورکوي ټولو ته ئې نه ورکوي.

صغیران او بلوغ ته نارسیدلي خلك خو شرعاً هم له ځینو حقوقو محروم دي او باید د شوری له عضویته هم محروم وي.

له دینه چه تیر شو لیکل او لوستل هم د دغه حق قانوني شرط دی او د دې شرط په وضع کولو د افغانستان خلك په سلو کښې له نوي زیات له دغه حق څخه محروم شوي دي.

په باسواده بالغانو کښې هم له ۲۰ کلو نه د کم عمر خاوند د اولسي جرګې غړي کیدی نشي. او چه عمر ئې پوره "۳۰" کاله نه وي په مشرانو جرګه کښې نشي شاملیدی.

یعنې اساسي قانون علاوه په شرعي اهلیت او علمي لیاقت د سن او عمر په لحاظ هم مشر او کشر پیژني او ځلیریشت کلن ته هغه حق نه ورکوي چه پنځه ویشت کلن ته ئې ورکوي. همدارنګه پنځه ویشت کلن هغه حق نلري چه دیرش کلن ئې لري. د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه تبعه چه د تبعیت نې لس کاله نه وي پوره شوي د شوری له غړیتوب څخه محروم دي.

د حکومت رئیس یعنې صدراعظم باید د (۸۶) مادې مطابق افغان متولد شوی وي او محض افغان نه بلکه افغان ابن الافغان وي

د ستري محکمې اعضاء د "۱۵۰" مادي په ایجاب باید له ۳۵ کالو نه کم عمر ونلري او قاضي القضات باید له څلویښتو کالو نه کم او له شپیتو نه زیات نه وي.

دا دي ځینې هغه تبعیضونه او امتیازونه چه اساسي قانون په سر او سترګو منلي دي او ۲۵ ماده ئې حکماً او معناً داسې تفسیر کړې یا تعدیل کړیده.

"مردم افغانستان باستثنای تبعیضات و امتیازاتیکه در این قانون اساسی تصریح گردیده در برابر قانون حقوق و وظایف مساوی دارند."

مګر سره له دغه تفسیره بیا هم دې ټکي ته توجه په کار ده چه حقوق او وظایف د قانون په مخکښې مساوي دي نه د قانون چلوونکو په مخکښې.

اساسي قانون په (۴۳۷) ماده کښې وایي: "کار حق و فریضه هر افغانیست که قدرت اجرای انرا داشته باشد.... اتباع افغانستان بـه اساس اهلیت و بموجب احکام قانون بخدمت دولت پذیرفته میشوند." مګر سړي چه عملاً په رسمي دوایرو کښې ځینې په کار کښې شامل کسان ویني چه له خپلې اصلي رتبې نه څو درجې پورته د کفالت په نامه د لوړو څوکیو خاوندان دي او ځینې نور چه علمي سویه ئې له هغو نه ډیره لوړه ده په ډیره ټیټه رتبه کار کوي یا بیخي وزګار ګرزي پوهیږي چه:

"به نادانان چنان روزی رساند _ که صد دانا دران حیران بماند"

همدغه اوس په اوله رتبه یا فوق رتبه داسې بیسواده سړي وینو چه سواد اعظم ئې له حکم لاندې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که خول سترګي پټې نکړي داسې کسان لیدی شي چه پخپله هیڅ اهلیت نلري او د اهل بیت او کورنۍ په اهلیت چلیږي.

ښاغلي احمد چه دغه ټولې خبرې واوریدې بالاخره پخپله اشتباه پوه شو او ښاغلي محمود ته ئې وویل:

ایا داسې حق نشته چه ټول خلک پکښې بې تبعیض او امتیازه برابره برخه ولري او ټول پکښې مساوي وي.

محمود: ولې نه د وطن هوا.

احمد: لکه چه زما سادګي تاته درغله او ستا هوښیاري ماته راغله.

محمود: څنګه؟

احمد: هغه صافه معطره هوا چه د بډایانو او صاحبانو په بڼ ماڼیو کښې وي په دغو نمجنو غوجلو کښې نشته چه دهقانان او غریبانان پکښې اوسي.

تاته دا نه ده معلومه چه هغوی په بله هوا کښې دي او مونږ په بله کښې.

محمود: نو راځه! چه د ازاد تنفس د پاره ازادې هوا ته والوزو او په همدې ځای ئې ختمه کړو[1]

---

[1] افغان جریده. لومړی کال. ۳۶ ګڼه
د ۱۳۵۱ د غویي ۲۵ مه.
د ۱۹۷۲ د می ۱۵ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیاست بوالعجبي

سیاسیت ډیر عجیب و غریب رنګونه لري او کولی شي چه د سیاسي مصلحت په غوښتنه تور، سپین وښيئ او سپین د خلکو په نظر کښې تور یا برګ کاندي.

په سیاسي صحنو کښې کله تضادونه او تناقضونه د ګډ ژوند په اصولو غاړه غړۍ کیږي او احسان و عصیان د وحدة الوجود یا وحدة الشهود په ګمان یو وجود او یا یو نمود پیدا کوي.

کله بیا د یوې عقیدې او یوې ایدیالوژۍ پیروان په خپل مینځ کښې غوښه او چاړه شي چه یو له بله په دښمنۍ نه مړیږي.

یو وخت د مبارزې میدان ته رستم او سوراب راباسکې او بل وخت د مخ په ښودلو د ښو، په غشو او د وروځو په لیندو د زړونو ملکونه تسخیروي.

کله د صلح د پاره جنګ کوي او کله د جنګ د پاره صلح غواړي، په دوستۍ کښې دښمني کوي او په دښمنۍ کښې دلبري او دلربائي. شیعه او سني د مذهب په نامه یو له بله جنګول او کفر و اسلام پخلا کول یا د کاپیټالیستۍ او سوسیالیستۍ تر مینځ ریباران ګرزول د سیاست شهکاري ده. تناسخ یا مسخ او فسخ په سیاست کښې عادي او معمولي کار دی چه کله له ایاز څخه جلالتماب جوړوي کله بیا له عالیقدر جلالتماب څخه احقرالعباد سازوي. کله د معشوقو زلفې لنډوي او کله ئې اوږدوي.

یو وخت د دیموکراسۍ عقد له دکتاتورۍ سره په ډنګ و ډول تړي او بیا ئې د بدنامولو او شرمولو د پاره د انارشي ارموني پیدا کوي. د دین په توره له دین سره دښمني او د ارتجاع ونو بوټو ته د ارتقا او نهضت کیمیا وي کود ورکول د سیاسي ماهرانو کار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په زمکه کښې د نفاق او شقاق تخمونه کرل او د اتفاق او اتحاد حاصل ترينه غوښتل د سياست زرنګي ده. د سياست مذهب (که فرضا وئي لري) له نورو مذاهبونو جدا دی لکه دسياست نظر او عمل چه له نورو نه ډير فرق لري.

د سياست د سر خيرات هم د نورو خيراتونو په شان نه وي يعنې اجر ئي يو په لسه يا يو په سله سمدلاسه په همدغه دنيا کښې وي بلکه له خيرات نه دمخه وي.

اوس چه د خيرات خبره د مضمون خولې ته راغله يوه پخوانۍ قصه راپه ياده شوه.

وائي چه محمود غزنوي يو وخت ډيرې پيسې د خيرات دپاره خپل وزير ته ورکړې چه په اصلي مستحيقينو ئې د عدالت له مخې وويشي.

وزيرلاړ او دغه کار ئې وکړ کله چه بيرته راغی سلطان پوښتنه وکړه چه ويش په څه ترتيب و او څنګه و؟.

وزير وويل له هر چا نه به مې پوښتنه کوله چه څه لري او څومره لري که چا به ډير څه لرل ډيرڅه مې ورکول که لږ به ئې درلوده لږ مې ورکول که هيڅ به ئې نه لرل هيڅ مې نه ورکول. سلطان په قهر غوندې شو او ويې ويل ما امر کړی چه د خيرات ويشل بايد عادلانه وي او د استحقاق له مخې حق حق دارته ورسيږي.

وزير عرض وکړ چه ماد پاك خدای ورکړه دعدالت اساس وګڼه څه چه هغه چاته ورکړي و ما هم هغومره ورکول چا ته چه هغه څه نه و ورکړي ما هم نه ورکول. دا پخوانۍ زړه قصه اوس بيا نوې شوه او زمونږ حکومت د امدادي غلې په ويشلو کښې هماغسې وکړه.

پروسږ کال چه وچکالۍ او بې ابۍ خپله مهيبه څيره ډيره بې رحمه اوخطرناکه وښودله نو سياست د ګدايۍ کچکول غاړې ته واچاوه او د افغانستان د وږو تږو د(ياالله خير) غږ ئې د ټولې دنيا غوږته وروساوه. هماغه وچه په سلهاو زرو ټنه ډالر او نورنقد و جنس د غيبي بابا (حکومت) په کچکول واچول شوه چه څينې وږيا و.

د حکومت وظیفه دلته همدغومره وه چه دغه جهاني خیریه امدادونه هر ځای ته د امانتدارۍ له مخې ورسوي او دقوت لایموت په حیث ئې په ډیر احتیاط حقیقي مستحقینو ته بې له غدر او خیانته وسپاري. مګر د اداري دستګاه د فساد په وجه ډیرې ناوړه استفادې مینځ ته راغلې او په نتیجه کښې ډیر بډایان پړي قارونان شوه او ډیر وږي له لوږې مړه شوه

دغه غنم او کنجاړې چه د حاکمه طبقې له سهمیونه باقي پاتې شوه نو بیا حکومت په لاریو لاریو غنم او په سلهاو ټنه کنجاړې دسیاسي رشوت په حیث ځینو وکیلانو ته ورکول چه له یوې خوا د ملت نمایندګان د خلکو خولو کې ولویږي او د سرکار غدر وخیانت د وکیلانو په بدنامۍ کې پټ شي.

له بلې خوا همدغه وکیلان د دغه احسان په مقابل کښې مجلسونه له نصابه وغورځوي او د استیضاح ګانو مخه ونیسي. د همدغو غنمو او کنجاړو برکت دی چه اوس وروسته له مسلسلې دایمې بې نصابۍ د قرضې اخیستلو دپاره فورا نصاب پوره کیږي او په یو دوه مجلسو کښې ئې قرارداد تصویبیږي. مګر څنګه چه د حکومت دغه عاجل ضرورت رفع کیږي نو بیا هماغه اش او هماغه کاسه وي او د بې نصابۍ مرض بابیرې کوي. د دې دپاره چه د دغه سیاسي تجارت انعکاس په افغانستان کښې دننه او له افغانستان نه دباندې څه نه څه ځانته معلوم کړو له داخلي او خارجي نشراتو څخه به یو څه اقتباس کړو.

۱ـ ښاغلی رحمتیان د هرات د ښار وکیل د اولسي جرګې په عمومي مجلس کښې د غلې ویشلو او ورکولو په باب داسې وویل: (گندم کمکی و قرض داستان غم انگیزی دارد. یک حصه در همان خارجها فروخته شد و ضرورت پس انداز دالری بزرگان را تکافو کرد. باقی یک حصه در کابل مرکز دولت استعمارگر برای اقایان و بیروکراتهای غیر مولد نوکران و محافظان سرزیادی شان از روی احتیاج ذخیره شد با قیمانده که بعد از حقداریها، دزدیها و راه

(c) ketabton.com: The Digital Library

گیریـهای والـی هـای چپـه شـاخ بولایـات رسـید اول مـامورین فاسـد . متنفذیـن شـریر بیـن خـود و خویشـان خـود تقسـیم کـرده باقیمـانده بـه کـل مـردم و زحمت کشـان و دهـاقین بـرگی بـه بـزی نرسـید ... روزگار، شـماره ۸.

۲ـ د افغانسـتان د غلـې پـه توزیـع بـاندې د بـي بـي سـي تبصـره چـه د اتحـاد ملي پـه (۹۸) گڼه کـښې اقتبـاس شـویده پـه دې ډول ده: (بـی بی سـی در سـرویس اردوی شـام پنجشـنبه (۴ مـی) راجـع بـه توزیـع غلـه در افغانسـتان تبصـره کـرد کـه مفـاد ان ذیـلا تقدیـم میـگردد: در اغـاز زمسـتان سـالیکه گذشـت حکومـت افغانسـتان نظـر بـه خشـک سـالی دو سـال متواتـر حـالت اضطـرار را اعـلام و از دول دوسـت و موسسـات بیـن المللی خواهـش کمـک و مسـاعدت نمـود کـه بـالاثر کمـک هـای نقـدی و مسـاعدتهای مختلـف از قبیـل ارسـال غلـه وغـیره صـورت گرفـت مـع الاسف تـا جائیکـه فعـلا دیـده میشـود ایـن کمـک بـه مـردم محتـاج در نقـاط دور دسـت مملکـت طوریکـه توقـع بـرده میشـد توزیـع نگردیـد و قسـمت اعظـم غلـه بـاثر سواسـتفاده هـای مـامورین حیـف و میـل گردیـد. قحطـی چنـان بیـداد کـرد کـه اطفـال، زن و مـرد اعـم از پیـر و جـوان تلـف و هـلاک گردیدنـد. برعـلاوه تعـداد زیـاد مواشـی بـاثر عـدم توجه متناسـب در نقـاط مختلـف مملکـت از بیـن رفـت کـه خـود مشـکل بزرگ اقتصادی را بـزرگتـر سـاخت.

۳ـ د کـاروان ورځپـاڼه پـه (۱۹۹) گڼه کـښې پـه لومـړي مـخ اول سـتون کـښې د غلـې د توزیـع پـه بـاب داسـې لیکـي: (راپورهـای دلخـراش از ولایـات کشـور ناشـی از عـدم توجـه مقامـات مسـئول بـه توزیع غلـه و اختلاسـهای بـزرگ درینمـورد شـایع شـد.

محـاقل خبـیر کـابل خـاطر نشـان میکننـد بـهمان انـدازه ایکـه مقامـات مسـئول حکومـت در عـدم توزیـع عادلانـه غلـه در ولایـات و نرسـانیدن غلـه در وقـت مناسـب مسـول هسـتند اکـثریت اعضـای ولسـی جرگه نیز درایـن هـرج و مـرج دسـت دارنـد زیـرا انـها بـر حکومـت فشـار وارد کردنـد تـا مقـادیر معتنابـه غلـه را بخـود شـان بـه نـرخ ارزان بفروشد و بعـد انـرا در بـازار سـیاه بمفـاد فروختنـد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یک منبع خبیر ضمن تبصره گفت افغانستان در باره خشکسالی که کار طبیعت است چیزی نمیتوانست ولی اینکه غله عادلانه توزیع نشد ناقابل عفو است...

از چند سال بـه اینطرف از طرف حکومتهای افغانستان دادن رشوت های سیاسی اغاز گردیده حکومتها سعی کرده اند صرف برای خاموش نگهداشتن اعضای مجلس بهر ترتیبی که هست انها را تطمیع کند).

دا څه پټه خبره نه ده چه حکومت د کابینې په سويه هغه کنجارې چه در مو او زياتو ښارويو لرلو په وجه د ځينو ولاياتو د پاره تخصيص شوي وې ځينو هغو وکيلانو ته هم ورکړې چه د نورو لرې ولاياتو اوسيدونکي و او په کنجاره کښې ئې هيڅ سهميه نه درلوده. هغوی له دغه مدرکه د امرونو په خرڅولو په لکونو روپۍ د سياسي رشوت په حيث ترلاسه کړې چه حکومت ته به هم خپل ضمير او وجدان د انکار اجازه نه ورکوله څکه ئې د دغسې نشراتو په باب غوږونه کاڼه کړيدي.

د حکومت دغه رسمي او سياسي ګدايي چه د خپلو خلکو د غمخورۍ په بنا د ډير اجبار له مخې وه بيا هم په دغسې حال کښې چه خلك له لوږې مري او خپل اولادونه خرڅوي د عيش و عشرت خاوندان پرې خپلې سرمايي او ذخيرې زياتوي او د سياسي تجارت په دوران کښې لويږي.

وايي چه يو له لوږې مړ کيده او بل ئې له سر لاندې پراتې لتولې د ملت او حکومت اوسنی حال دغه مثل ته واقعيت بخښي.

د سياست خير او احسان چه دغې وي نورې معاملې به ئې څنګه وي؟ دا ئې لاغور دی چاغور ئې بل دی.[1]

---

[1] افغان جريده. لومړی کال. ۳۸ مه ګڼه
د ۱۳۵۱ د غبرګولي ۸ مه.
د ۱۹۷۲ د مې ۲۹ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استیضاح او توضیح

مـرا معنئ تازه ای مدعاست
اگر گفته را باز گویم رواست

اساسي قـانون پـه (۶۶) مـاده کـښې وايـي: (اعضـای ولسی جـرگه میتواننـد از حکومـت استیضاح نمـایند مباحثـه در مـورد توضیحـی که از طرف حکومت داده میشود بـه تصمیم جرگه منوط میباشد).
د دې مـادې تعبیر او تفسیر يـا توجيـه او تـا ويـل د حکومـت او ولسي جرګې ترمينځ لـوی درز پيدا کړ او معارضه مجادلـه شـوه.
د دواړو قـواوو ترمينـځ دغـه اختـلاف يـو ځل د ښاغلي اعتمـادي پـه حکومت کښې لـه همدغـه جرګې سره پـه همدغـه دوره کښې پيښ شو او دا ځل بيـا د ښاغلـي داکتـر عبدالظـاهر د حکومـت او د اولسـي جرګې ترمينځ دغـه دشکانه غشي خپـل اثر ځرګنـد کړ.
څنګه چه هغـه حکومت ديتـه حـاضر نـه و چـه د هـر وکيـل استيضاح تـه سمدلاسـه پـه هماغـه مجلس کښې توضيـح ورکـړي دا حکومـت هـم دغـه کـار تـه غـاړه نـږدي او غـواړي چـه د استيضاح او توضيـح ترمينـځ د وصـل پـه ځای فصـل موجـود وي.
د دواړو حکومتونـو مدعـا يـوه ده مـګر پـه استدلال کښې څه فـرق او تفاوت شـته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دوه حکومتونه په ډيرو شيانو کښې د نظر او عمل اختلاف لري مګر په توضيح ورکولو کښې د يوه فکر او موقف خاوندان دي او د اولسي جرګې په مقابل کښې ئې خط مشي څه فرق نلري يعنې الان کما کان ورته ويلی شو.

ښاغلی داکتر عبدالظاهر وايي استيضاح د وکيلانو کار دی او توضيح ورکول د حکومت متبوعه وظيفه ده.

حکومت د اساسي قانون د (۸۵) مادې له مخې متشکل دی له صدراعظم او وزيرانو څخه او په همدغه وجه صدراعظم په انفرادي ډول نشي کولی چه بې د وزيرانو له شوری او مفاهمې څخه وکيلانو ته توضيحات ورکړي.

د وزيرانو مشوره او موافقه دا ايجابوي چه دوی خپله جلسه دايره کړي او د استيضاح په مطرح کولو په ګډه خپله توضيح په تحريري ډول تهيه او جرګې ته ئې ورانديې کړي.

د حکومت دا استدلال چه صدراعظم يوازې يا يو وزير حکومت نه دی بلکه صدراعظم او وزيران په مجموعي ډول حکومت بلل کيږي تر يو حده سمه خبره ده.

موږ دا منو چه حکومت د يوه کل په حيث رئيس او اعضاء لري چه هر وزير د دغه کل جزء دی مګر بحث په دې کښې دی چه د يوه صدراعظم فرمانونه او د يوه وزير امرونه د حکومت اجراات ګڼلی شو او که نه؟

دلته دا سوال هم پيدا کيږي چه هر څه چه حکومت ته منسوب وي حتما به ټوله کابينه پکښې ګډون لري او يوازې صدراعظم به هغه کار نشي کولی.

مثلا د اساسي قانون په (۵۶-۷۵-۱۰۷) مادو کښې وايي (حکومت ميتواند در جلسات هر يک از دو جرګه اشتراک ورزد، حکومت مکلف است اقلا يک ماه قبل از تقديم طرح بودجه حساب قطعي بودجه يک سال قبل را به ولسي جرګه تقديم کند. بودجه، قوهء قضائيه از طرف قاضي القضات به مشوره حکومت ترتيب

(c) ketabton.com: The Digital Library

گردیده بعد از موافقه ستره محکمه به حیث یک جزء بودجه دولت توسط حکومت به شوری تقدیم میشود.) په دغو دري مادو کښې چه د حکومت کلمه راغلې ده آیا معنی ئې دا ده چه یوازې صدراعظم یو وزیر نشي کولی چه د دواړو جرګو په جلسو کښې اشتراك وکړي ځکه چه حکومت په مجموعي ډول کابینې ته ویل کېږي نه یو وزیر یا صدراعظم ته.

آیا قطعه حساب به ټوله کابینه ولسي جرګې ته وړاندې کوي او یوازې د مالیې وزیر به دغه کار نشي کولی؟ آیا قاضي القضات به د ټولې کابینې یعنې د مجلس وزراء په مشوره خپله بودجه ترتیبوي که یوازې د صدراعظم او وزیر مالیه مشوره به کافي وي.

ښائي ددې ټولو پوښتنو ځواب همدغه وي چه د کل اطلاق په جزء باندې یا په بل عبارت د جزء تسمیه د کل په نامه معموله ده او په عامه محاوره کښې ډیر مثالونه لري.

مثلاً د یوه سړي د کمیس لستوڼی شکیدلی وي او وائي کمیس مې شکیدلی دی بلکه کالي مې شکیدلي هم وایي. یا د چا یوه ګوته ژوبله وي او وایي لاس مې ژوبل دی.

په همدغه فهم صدراعظم دواړه جرګو ته له یوه یا دوو وزیرانو سره ځي او دا نه وائي چه ترڅو ټوله کابینه راسره ملګرې نه وي جرګې ته نشم تللی ځکه چه په جرګې کښې اشتراك د حکومت حق دی.

کله چه همدغه صدراعظم د اولسي جرګې رئیس و یوه ورځ صدراعظم له یوه وزیر سره ناڅاپه مجلس ته راغی او ښاغلي رئیس ورته ونه ویل چه جرګې ته حکومت راتلی شي او صدراعظم له یوه وزیر سره نشي راتلی.

راشئ: چه د اساسي قانون د مطالعې په رڼا کښې دا خبره له بلې خوا هم وڅیړو اساسي قانون په (۳۳-۳۵-۳۶) مادو کښې وایي: (دولت مکلف است برای تعمیم متوازن معارف در تمام افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروگرام موثری وضع و تطبیق نماید، رهنمونی و نظارت تعلیم و تربیه وظیفه دولت است.

تاسیس و اداره، موسسات تعلیم عالی و عمومی تنها حق و وظیفه دولت است. دولت موظف است در حدود توان خود وسایل وقایه از امراض و علاج آنرا به صورت متوازن برای همه افغان ها تهیه کند.)

په دې موادو کښې هر ځای د دولت کلمه راغلې ده او دولت د یوه کل په حیث په دریواړو قواوو (اجرائیه، تقنینیه او قضاییه) حاوي دی چه هره یوه قوه ئې یو رکن دی.

که د حکومت هغه دلیل صحیح وي چه صدراعظم یا یو وزیر هغه کار په منفرد ډول نشي کولی چه په حکومت پورې تعلق لري او حکومت ته منسوب وي نو بیا حکومت هم باید هغه څه منفرداً ونکړي چه د دولت وظیفه ګڼل شوې وي او دولت ته محول وي.

په دې اساس باید صدراعظم ووائي چه د معارف متوازن تعمیم د تعلیم او تربیې نظارت او لارښودنه، د عالي او عمومي تعلیم د موسساتو تاسیس او اداره د دولت وظیفه ده او حکومت یوازې ددغو کارونو د اجراء حق نلري.

حال دا چه دغه کار عملاً د پوهنې وزارت ته محول دی او اولسي جرګه په استیضاح کښې حکومت بلکه د پوهنې وزیر د دغو چارو مسئول ګڼي. د ښځو د انکشاف او تقویې د پاره د پروګرام وضع کول او تطبیقول هم چه د اساسي قانون له مخې د دولت وظیفه ده عملاً د اطلاعاتو او د معارف د وزارتونو په غاړه ده.

لکه چه په متوازن ډول د امراضو د وقایې او علاج وسایل برابرول د دولت وظیفه ده او د حکومت یو جزء یعنې صحیه وزارت ئې سرته رسوي.

هر کله چه د دولت وظایف او مکلفیتونه حکومت په خپله ذمه اخلي او هغه صلاحیت چه لفظاً د دولت ګڼل شوي دي د حکومت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه غرې پورې تعلق نيسي نو بيا صدراعظم څنګه د حکومت له خوا وکيلانو ته توضيحات نشي ورکولی؟.

آيا د تعجب وړ نه ده چه يو وزير د دولت نماينده کيدی شي او يو صدراعظم د خپل حکومت د رئيس په حيث د حکومت له خوا وکيلانو ته توضيحات نشي ورکولی؟.

که د حکومت دليل د استيضاح په مورد کښې د منلو وړ وي او صدراعظم په همدغه دليل د هر وکيل استيضاح ته توضيح ورکول بې د وزيرانو له مشورې نه له خپل صلاحيت نه پورته ګڼي نو بيا کولی شي چه د دولت وظايف او مکلفيتونه دولت ته حواله کړي او حکومت په انفرادي ډول له دغو مسئوليتونو نه خلاص کړي.

يعنې له همدغه منطق څخه کار واخلي چه دغه کارونه د دولت په صلاحيت کښې دي حکومت يوازې په دغه باب کښې څه نشي کولی او په تنهايۍ دا مسئوليت په غاړه نشي اخيستی.

په دغسې تاويل او تفسير د اساسي قانون اساس نړيږي او حکومت له ټولو قانوني مسئوليتونو او مکلفيتونو نه ابراء ذمه کولی شي.

په دغه منطق خلك هم ويلی شي چه د اساسي قانون په (۳۸) ماده کښې واټې:

(هر افغان مکلف است بدولت ماليه و محصول تاديه کند ...) نو ماليه او محصول اخيستل هم د دولت حق دی نه يوازې د حکومت او بالاخص د ماليې وزارت.

راشې! چه له دغسې عندي توجيهاتو او تاويلاتو څخه تير شو او نتايج او عواقب نې په نظر کښې ونيسو. د يوه ډير جز نې مطلب د پاره اساس او بنياد نړول د سر وبينسه ساتل او له سره تيريدل دي.

د اساسي قانون په (۶۶) ماده کښې د توضيح په باب ويل شوي: (توضيح که از طرف دولت داده ميشود) او دا نه دي ويل شوي: (توضيحی که حکومت ميدهد) بالفرض که همدغسې هم ويل شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

واي بيا هم صدراعظم حق درلود چه د حکومت د رئيس په حيث توضيح ورکول خپله وظيفه وګڼي.

د اساسي قانون په (۹۵) ماده کښې د وزيرانو د مجلس او د هغې د غړو صدراعظم وظايف او صلاحيتونه په دې ډول بيان شوي دي: (مجلس وزراء خطوط اساسي سياست حکومت را تعيين ميکندو مقرراتي را که وضع آن از صلاحيت حکومت ميباشد تصويب مينمايد.

صدراعظم از مجلس وزراء رياست مينمايد.

فعاليت حکومت را اداره و رهنموني ميکنند و در اجراآت آن هم اهنگي را تامين مينمايد.

حفظ رابطه حکومت با پادشاه و شوری نيز وظيفه صدراعظم ميباشد. وزراء وظايف خود را به حيث آمرين واحدهاي اداری و بحيث اعضاي حکومت تحت امر و رهنمائی صدراعظم در داخل حدوديکه اين قانون اساسي تعيين ميکند اجراء مينمايد).

د دې مادې په حکم د وزيرانو مجلس په مجموعي ډول د صدراعظم له رياست لاندې د حکومت د سياست اساسي خطوط تعينوي او هغه مقررات تصويبوي چه وضع ئې د حکومت په صلاحيت کښې وي.

د سياست د اساسي خطوطو په تعيين او د مقرراتو په وضع کولو کښې که صدراعظم د طرح کوونکي او موجد په حيث فعاله ابتکاري برخه ونلري کامله اطلاع خو بايد حتماً ولري.

علاوه په دې د حکومت د فعاليت اداره او لاربنودنه، د حکومت په اجراآتو کښې هم آهنګي ساتل شخصاً د صدراعظم وظيفه ده

وزيران قانوناً موظف دي چه د صدراعظم له امر لاندې د ده په هدايت خپل وظايف اجراء کړي.

که صدراعظم خپل دغه وظايف په ښتيا سرته رسولي وي او وزيران ئې خپل سرته نه وي پريښي حتما به د حکومت د فعاليتونو او اجراآتو په باب پوره معلومات او کامله اطلاع لري چه د توضيح

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکولو په وحت کښې به د انجام شوو کړنو په باب په کلیاتو او عمومیاتو کښې د وزیرانو مشورې ته نه وي محتاج او په جزئیاتو کښې هر وزیر او د دفتر کارکوونکی فی المجلس یاداشتونه ورکولی شي.

د اساسي قانون په همدغه ماده کښې د حکومت رابطه له شورى سره ساتل شخصاً د صدراعظم وظیفه ده او وکیلانو ته توضیح ورکول د دغې رابطې په ساتلو کښې اساسي نقش لري.

صدراعظم به یقیناً په دې پوه وي چه د اساسي قانون په حکم وزیران د صدراعظم او امرو او لارښودنو ته اړ دی او دی د حکومت د تیرو اجراآتو او فعالیتونو په باب چه د ده په امر او هدایت عملي شوي وي د وزیرانو شورى ته قانوني ضرورت نلري. که له واقعیت نه سترګې پټې نکړو هر څوك پوهیږي چه حکومت په پلمو او بهانو له توضیحاتو ورکولو څخه تښتي او نه غواړي چه په حقایقو اعتراف وکړي.

که دغسې نه وي د استیضاح په لومړۍ جلسه کښې ښاغلي سید ظاهر د شکر درې وکیل له حکومت نه د احزابو د قانون او د ښاروالیو او د ولایتي جرګو د قوانینو د عدم انفاذ توضیح وغوښتله حکومت وویل مونږ ته باید مهلت راکړ شي چه د وزیرانو په مشوره د هر وکیل استیضاح ته توضیحات تهیه کړو او په بل مجلس کښې ئې قرائت کړو.

د استیضاح په دوهمه جلسه کښې چه صدراعظم همدغه دلیل ته توضیحات ورکول د دغو قوانینو د نه نافذ کیدو په باب ئې وویل: (در مورد انفاذ قوانین حکومت ملحوظاتي دارد که بعد از روشن شدن نظر دیگر وکلاء آنرا توضیح مینماید). دلته دا سوال پیدا کیږي چه که حکومت هر وکیل ته په توضیح ورکولو ځان مکلف ګڼي نو بیا ولې د خپلې وعدې په خلاف یوه هفته وروسته چه د وزیرانو مشوره هم حاصلیږي له توضیح ورکولو ډډه کوي او د نورو وکیلانو اظهار نظر ته ئې ځنډوي. که فرضاً نور وکیلان په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه باب توضیح ونه غوارې یا د حکومت په اشاره دغه توضیح لازمه ونه ګڼي آیا حکومت قانوناً کولی شي چه ښاغلي سید ظاهر ته له توضیح ورکولو نه استنکاف یا انکار وکړي له دغسې خبرو څخه معلومیږي چه حکومت په بیل کښې شوديې تومنه کوي او خپل دغه راز عذر معقول ګڼي سیاسي زعامت دا نه دی چه صدراعظم له مسئولیت نه وتښتي او د وزیرانو مشورې د ځان د حمایت د پاره د پناه ګاه په حیث وګڼي.

د قیادت او رهبرۍ تقاضا دا ده چه وزیران باید د صدراعظم د سیوري لاندې وي نه دا چه صدراعظم د وزیرانو په سیوري کښې ځان وساتي یعنې هغوی باید د ځان د پاره د وقایې په حیث استعمال نکړي بلکه دی د هغوی وقایه شي او خپل شهامت وښيي. له سیاسي زعامت سره دا نه ښایي چه سړی محض کاغذ لوستونکی وي او د نورو خبرې قرائت کړي یعنې ګوینده نه وي خوانند ه وي.

که د مملکت چارې په دغه ډول جریان ولري چه د هر وکیل استیضاح ته د توضیح برابرولو د پاره د وزیرانو مجلس دایر شي نو د سرعت په دغه عصر کښې به د حکومت دغه راز اجراآت د میږي تګ وي او د سکون او توقف معنی به ولري.

که یو صدراعظم د (این المفر) په فکر کښې وي له هغه نه د مسئولیت قبلولو توقع نه ده په کار او نه دی په کار دی.[1]

افغان جریده. لومړی کال. ۴۱ مه ګڼه
د ۱۳۵۱ د غبرګولي ۲۹ مه
د ۱۹۷۲ د جون ۱۹ مه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت او ولسي جرګه

د تیرې سه شنبې په ورځ چه حکومت د استیضاح د پاره ولسي جرګې ته غوښتل شوی و د دوارو قواوو ترمنځ د اساسي قانون د (۶۶) مادې په تعبیر او تفسیر کښې معارضه او مجادله شروع شوه او د استیضاح په طرز او طریقه باندې جر و بحث د تفاهم فضا بیخي مغشوشه کړه.

ښاغلي ډاکټر عبدالظاهر هم لکه ښاغلي اعتمادي نه غوارې چه د هر وکیل استیضاح ته سمدلاسه په همدغه مجلس کښې توضیحات ورکړې بلکه وایي چه وکیلان دې یو بل پسې خپل صرف میر ګردانوي او کله چه د ټولو خبرې خلاصې شي حکومت به ورته خپله مقاله په شد و مد ولولي چه سل ټکه د زرګر او یو ټك د اهنګر شي یا لکه فرهاد (یکی ګوید و شیرین ګوید). ښاغلي وکیلان وایي: د هر وکیل استیضاحیه وینا چه ختمه شي حکومت دې سمدلاسه توضیح ورکوي او د هیڅ سلام دې بې علیکه نه پرېږدي.

د ښاغلي اعتمادي د حکومت له سقوط نه دمخه عینا همدغه جنجال د دوارو قواوو ترمنځ پېښ شو بلکه د سقوط اصلي علت همدغه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسني حکومت هم د خپل محترم سلف په لاره په هغه پسې لکه سیوری روان دی او هماغه پېښې کوي.

له دغو دوو صدراعظمانو نه دمخه کله چه ښاغلی میوندوال صدراعظم و او ښاغلی داکتر عبدالظاهر د اولسي جرګې د ریاست افتخار درلود د استیضاح په متعددو غونډو کښې دا تعامل مینځ ته راغی چه ښاغلي میوندوال به هر وکیل ته سمدلاسه توضیحات ورکول او کله به چه د وکیل وینا فقط ته ورسیده د مجلس رئیس به صدراعظم په توضیح ورکولو موظف کاوه.

اوس هماغه رئیس د صدراعظم په حیث هغه څه د ځان دپاره نه خوښوي چه د بل صدراعظم دپاره خوښول.

دا چه ښاغلي میوندوال ولې سمدلاسه جواب وایه او دغه جناب یا هغه جناب هغسې ونکړه ښایي چه یو علت به ئې دا وي چه میوندوال له خبرو ځخه نه ویریده. په ځان ئې باور درلود، د خپل فکر او حافظې په مرسته ئې بې کاغذه مسلسلې خبرې بې ریږدیدو او خولې کیدو کولی شوې او بعیده نه ده چه د خپل دغه استعداد له تبارز ځخه به ئې خوند هم اخیست.

په چا باندې چه په عام مجلس کښې د خبرو کولو په وخت کښې رنا ورځ توره شپه شي او هر څه له حافظې نه وتښتي یا ئې خوله کلې شي او سره لرې پرې راشي هغه مجبور دی چه د کاغذ له مخې څه ولولي نه دا چه له ځانه څه ووائي. د قاري او ناطق فرق همدغه دی.

بله دا چه اشرافي او اریستوکراسي طبیعت او تربیت یوه جلالتمات ته اجازه نه ورکوي چه له یوه وکیل سره طرف واقع شي او د دیالوګ په صورت خان له بل سره مقابل وګڼي.

اصلي علت هرڅه چه وي، وي به مګر حکومت ظاهراً خپل عجب یا عجز پټوي او وائي چه په اسسي قانون کښې توضیح ورکول د حکومت کار دی او حکومت یوازې صدراعظم نه دی بلکه وزیران او صدراعظم په ګډه حکومت ګڼل کیږي حکومت ته باید

موقع ورکړ شي چه نه کېږي د استیضاح د پاره توضیحات برابر کړي او بیا ئې جرګې ته په تحریري ډول وړاندې کړي.

له دې خبرې څخه دا راوزي چه توضیح باید حتما تحریري وي نه تقریري

راشي؟ چه موږ او تاسي هم په معقولاتو کښې مداخله وکړو او وګورو چه د اساسي قانون (۶۶) ماده څه وایي؟ چه متن ئې دا دی.
(اعضای ولسی جرگه میتوانند از حکومت استیضاح نمایند مباحثه در مورد توضیحی که از طرف حکومت داده میشود به تصمیم جرگه منوط میباشد) په دې ماده کښې چه فکر او عقل هر څومره وځغلوو دا ترینه هیڅکله نه معلومیږي چه حکومت دې د یوه وکیل استیضاح ته توضیح نه ورکوي او حتماً دې د (یك تیر و صد فاخته) مصداق پیدا کړي.

کیدی شي چه د استیضاح غونډه اصلاً د یوه وکیل د توضیح غوښتلو(۱) کوونکی حکومت په دې مکلف کړي چه توضیح ورکاندې مګر په توضیح باندې مباحثه البته د یوه وکیل یا څو وکیلانو کار نه دی بلکه د اکثریت په تصمیم پورې اړه لري.

اساسي قانون په مطلق ډول ولسي جرګې ته د استیضاح حق ورکړی او حکومت ئې په توضیح ورکولو مکلف کړی دی چه تحریري او تقریري دواړه پکښې راځي د استیضاح تنظیم او تفصیل د اصول وظایف داخلي کار دی او په همدغه وجه د ولسي جرګې د اصول وظایف داخلي په (۳۴) ماده کښې د استیضاح موضوع داسې تشریح کړې ده: (هر عضو ولسی جرگه میتواند در جلسه استیضاح از حکومت به طور کتبی یا شفاهی استیضاح کند. صدراعظم و اعضای حکومت مکلفند که در برابر آن توضیح کتبی و یا شفاهی بدهند) د ولسي جرګې د مجلس د اداري پروسیجر په باب اصول وظایف داخلي د اساسي قانون د (۶۲) مادې او د نورو موادو په حکم عیناً د قانون حکم لري چه که حکومت ئې نه مني قانون شکن ورته ویلی شوو. اصول وظایف داخلي په دغه ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښي واضحاً صدراعظم او وزیران د هر وکیل د استیضاح په مقابل کښي په توضیح ورکولو په کښي یا شفاهي ډول مکلف کوي او حکومت قانوناً دا نشي کولی چه یوه وکیل ته له توضیح ورکولو نه انکار وکړي.

د حکومت دا خبره چه توضیح ورکول د حکومت کار دی او حکومت په اساس وي (۲) یا څو وکیلان د استیضاح غوښتونکي وي او هر استیضاح له صدراعظم او وزیرانو څخه عبارت دی دا مطلب نه ثابتوي چه باید د هر وکیل د توضیح د پاره د وزیرانو عالي مجلس دایر شي او توضیح د تصویب په صورت ولسي جرګي ته ارائه شي.

کله چه صدراعظم له وزیرانو سره استیضاح ته حاضر شي طبعاً حکومت په دغه مجلس کښي حضور لري او صدراعظم کولی شي چه د کابینې د رئیس په حیث مجلس ته توضیحات ورکړي یا هغه وزیر چه موضوع وریپوري ارتباط لري یا په مطرح شوي موضوع کښي د معلوماتو او تخصص خاوند وي په توضیح ورکولو مامور کړي.

کیدی شي چه حکومت خپل مشاورین او متخصصین له ځان سره د استیضاح جلسي ته راولي او هغوی صدراعظم ته په همدغه مجلس کښي د توضیح د پاره تحریري یاداشتونه ورانـدي کړي او صدراعظم په هغه اساس مجلس ته توضیحات ورکړي لکه چه دا کار په تیره دوره کښي معمول و او هم چا لیده چه وزیران او د دفترکارکوونکي له صدراعظم سره دغه مرسته کوي او یادداشتونه ورته تهیه کوي. دا هم کیدی شي چه د استیضاح د خینو برخو توضیح چه ارقامو او اعدادو ته ضرورت لري او ډیر دقت ایجابوي بل مجلس ته پریږدي او له مجلس نه مهلت وغواړي.

که حکومت په دي عقیده وي چه صدراعظم یا وزیر د حکومت له خوا د حکومت په نمایندګۍ څه نشي ویلی او حکومت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

منسوبې چارې بلا استثنی حتما د کابینې تصویب ایجابوي ډېره لویه اشتباه کوي.

که دا اصل ومنل شي نو صدراعظم یا وزیر به په رسمي سفرونو یا په کنفرانسونو او رسمي محافلو کښې پټه خوله ناست وي او د حکومت له خوا به داسې څه نشي ویلی چه د وزیرانو په مجلس کښې نه وي مطرح شوی.

په دغه اساس باید صدراعظم د شورى په انجمنونو کښې هم د وکیلانو د پوښتنو جوابونه د وزیرانو مجلس ته محول کړي او د انجمن وخت په شخصي صحبت تیر کړي.

که د استیضاح په غونډه کښې چه ټول وزیران ناست وي یو وکیل له صدراعظم نه توضیح وغواړي چه د احزابو، د ښاروالیو او ولایتي جرګو قوانین ولې د شورى له تصویب نه وروسته دا څو کاله په ارشیف کښې پاتې شوه او د انفاذ مخه ئې ونیول شوه؟.

یا ولې پوهنتون شپږ میاشتې وتړل شو ښاغلي صدراعظم ته د دیموکراسۍ او د بیان د ازادۍ له برکته قانونا دا حق حاصل دی چه د حکومت مجبوریت څرګند کړي او د عیان له بیان نه ونه ویرېږي. که دي په دې فکر وي چه پوهنتون خو په وزیر معارف ارتباط لري او هغه اوس مستعفي دی نو دا توضیح باید تر هغه وخته وځنډېږي چه مستعفي وزیر بیرته کابینې ته راشي یا ئې په ځای بل څوک مقرر شي دا فکر صحیح نه دی او قانون دغه راز معقول عذر هم نه مني.

که چیرې ښاغلي صدراعظم هغه زړه خاطره په حافظه کښې ساتلې وي چه په دولسمه دوره کښې ښاغلي اعتمادي د پارلماني تعامل په خلاف د ټولو استیضاح کوونکو ویناوې په سکوت واوریدې او په اخره ورځ ئې یوه توضیح ټولو ته ورکړه مګر بې له دینه چه له مجلس څخه پوښتنه وشي چه په توضیح څوک مباحثه کوي او که نه؟. د مجلس ښاغلي رئیس وویل توضیحات کافي و مجلس د لوی خدای په نامه ختموو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دغه ډول بناغلي اعتمادي د مباحثې له جنجاله خلاص شو او استیضاح شنډه او بې اثره شوه مګر اوس نه د مجلس رئیس له هغه هنر او مهارته کار اخلي او نه صدراعظم هغه صدراعظم دی کیدی شي چه دا ځل مجلس "که فرضا له صدراعظم سره دا ومني چه وکیلانو له ټولو ویناوو نه وروسته لیکلي توضیحات ولولي" په توضیحاتو باندې د مباحثې تصمیم ونیسي او تحریر خپل ځای تقریر ته پریږدي یعنې دغه قند مکرر د مکالمې په صورت نقل مجلس شي او له خبرو نه خبرې پیدا شي.

که دغسې وشي نو له بارانه تښتیدونکی به له ناوې لاندې کښیني او دا متل به صدق پیدا کړي چه هوښیاره مرغۍ په دوه لومو نښلي.

که کابینه له حاضر جوابۍ څخه بې بهرې نه وي او علاوه په څه لوستلو د څه ویلو توان ولري بهتره به وي چه د حکومت د استقرار او د سیاسي ثبات د پاره د اولسي جرګې غوښتنه ومني او د اصول وظایف داخلي او قانون اساسي په احترام هر وکیل ته په توضیح ورکولو شروع وکړي او د پارلمان له اعتماد سره اعتماد بنفس هم ملګري کړي. وعلینا الاالبلاغ[3]

کیدی شي چه دغلته. زما په ماخذ کښې. د طباعتي غلطۍ په وجه، څه عبارات پاه شوي وي (ټولوونکی)

[2] دلته هم د عبارت نارسایي مانه طباعتي غلطي ښکاري (ټولوونکی)

[3] افغان جریده. لومړی کال. ۴۰ ګڼه

د ۱۳۵۱ د غبرګولي ۲۷ مه

د ۱۹۷۲ د جون ۱۲ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه اعتماد او څنګه خط مشي؟

کوم حق چه اساسي قانون د نوي سوغات په حيث ولسي جرګې ته ورکړی او شيخ مير هم منلی دی يوازې د رای اعتماد رسم دی. پخوا حکومتونه د رسم په حيث هم دشوری اعتماد ته محتاج نه و مګر اوس د اساسي قانون له برکته دا رسم د حکومت په جوړيدو کښې د يوه شرط په حيث قبول شوی او په همدغه وجه ملي د حکومت اصطلاح مينځ ته راغلې ده.

راشئ! چه د رای اعتماد ماهيت او کيفيت ځانته معلوم کړو او وګورو چه د ملت وکيلان حقيقتا په حکومت باندې د زړه له کومې اعتماد لري او که تش د ژبې اقرار دی بلکه د ژبې اقرار هم نه تش د لاس جګول دي او بس. آيا دغه اعتماد پخپله خوښه ښکاره کوي او که ځان مجبور او مکلف ګڼي چه د مافي الضمير په خلاف بې مصداقه اعتماد حکومت ته په لاس جګولو ښکاره کړي. د دې پوښتنې ځواب په دې مقاله کښې مطالعه کړئ.

په هغه ورځ چه د اعتماد په باب رايګيري کيدله په مجلس کښې ۱۹۵ وکيلان حاضر وو چه د رايګيرئ نتيجه د لاسونو جګولو له مخې داسې اعلان شوه موافق (۱۸۱) مخالف (۱۱) ممتنع (۱).

وروسته تر دې ښاغلي داکتر عبدالظاهر صدراعظم پخپله امتنانيه وينا کښې داسې وويل: (مباحثات چندين روزه در تالار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي جرگه در فضای ازادی، کامل بیان و اراده که ناشي از نظام دیموکراتیک کشور است صورت گرفت در چنین فضای ازاد و دیموکراتیک خط مشي ما تائید وحکومت موظف مورد اعتماد ولسی جرگه قرار گرفت.)

د ښاغلي داکتر بیانیه او د ده خط مشي د ۱۳۵۰ د سرطان په ۱۴ مه ولسي جرگې ته معرفي شوه او د اسد په ۴مه د اعتماد په حصول د اعتماد جلسو خاتمه ومونده یعنې د دغه کار اغاز او انجام ۲۲ ورځې ونیولې ځکه چه د سرطان میاشت ۳۱ ورځې وه.

په اوله وځ چه خط مشي ولوستل شوه مجلس ختم شو او سبا ته هم مجلس ونشو چه وکیلان په دغه موده کښې خط مشي مطالعه کړي.

دا دوه ورځې چه د دري جمعو له ورځو سره مستثنی کړو نو پوره (۱۷) ورځې د حکومتونو په اجراآتو، د دیموکراسۍ په کم و کیف، د قوانینو په نه تطبیقولو په محلي او عمومي غوښتنو، د کابینې په غړو، د خط مشي په نوعیت او ماهیت ځو کتابه خبرې وشوې.

دا کابینه هم د صدراعظم په لحاظ او هم د ځینو سره اعضاو په لحاظ داسې ګڼل کیده چه په اولسي جرگه کښې به ډیر بنه چانس ولري مگر سره له دغه خوشبینۍ د دې کابینې اعتماد له تیرو کابینو څخه زیات وخت ونیوه.

په داسې حال کښې چه د هندوستان او پاکستان جګړه له شروع نه تر ختمه پورې (۱۱) ورځې نیسي او د بنګله دیش په نامه (۷۷) ملیوني مملکت نوی جوړیږي، زمونږ د کابینې تبدیل چه د موظف کدو زیات و کم دوه میاشتې نورې هم ورسره حساب کړو ځو میاشتې غواړي، د اولسي جرگې دغه اعتماد چه (۱۸) ورځې عمومي مجلس پرې وشو که د اولسي جرگې په عادي حساب ورته وګورو چه په هره هفته کښې دري ورځې عمومي مجلس وي د پنځه ځلوینښتو ورځو کار ئې ګڼلی شوو. که د وکیلانو عادت په نظر کښې ونیسو او دیته وګورو چه دوی کله په دوه میاشتو کښې هم یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجلس ننسي دايرونـى نـو د خو مياشتو يا د يـوه كـال كـار ورتـه ويلـي شـوو خـبر دلتـه اصلـي مقصـد د دولـت د قـواو پـه ركـود او عطـالت بحث نه دى بلكـه د خـط مشـي او اعتمـاد ځرنګنوالـى او پـه دغـه مـورد كـښې د محـترمو وكيلانـو نظـر. اصلـي منظـور دى چـه د پارلمـاني مطالعې او تبتـع پـه لـر كـښې ښاغلـو لوسـتونكو تـه پـه تحقيقـي ډول وړاندې كيـږي.

ښاغلـي ډاكـتر صـاحب خـو وويـل چـه پـه ازاده ديموكراتيكـه فضـا كـښې زمونږ خط مشي تائيد شـوه او حكومـت د اعتمـاد وړ وګرزيـده.

د كميـت پـه لحـاظ خـو د موافقـو او مخـالفو وكيلانـو شـمير پـه رښتيـا دا ښيـي چـه د حكومـت غړو او د حكومـت خـط مشـي پـه ولسـي جرګه كـښې ډيـر لـوى اكـثريت وګاټه. د هغـه پـه اسـاس چـه وايـي (حـب القلـب يظـهر بـاليد) دا ثابتـه شـوه چـه دا حكومـت هـم د نـورو تـيرو حكومتو پـه شـان يـو محبـوب او مطلـوب حكومـت دى.

مـګر كـه ديتـه وګورو چـه څه پـه زړه كـښې وي هغـه پـه خولـه راځي او (اقـرار باللسـان) هـم يـو مـهم شـرط دى نـو بيـا د كيفيـت پـه لحـاظ دغـه اعتمـاد د ازادې ديموكراتيكـې فضـا مونـود نـه دى بلكـه د مجبوريـت محصـول هـم دى او پـه ځينـو مـواردو كـښې داسـې مثـال لري لكه چـه يو بډاى لـه ناكامـه چـا تـه څه وركـوي مـګر دا وركـړه د زړه وركـړه نـه وي د لاس وركـړه وي لكـه چـه ځينـې وكيـلان دغـه مجبوريـت تـه پخپلو ويناو كـښې څه نـه څه اشـارې هـم كـوي او ځينـې نـور صراحتـا وايي چه د اعليحضرت پـه خـاطر د اعتمـاد رايـه دركـوو.

دلتـه مونږ ښاغلي وكيـلان پـه درې صنفـو ويشـلاى شـوو:

۱ـ هغـه چـه واضحـا ئـې وويـل مونـږ اعتمـاد نلـرو خكـه د اعتمـاد رايـه نـه دركـوو.

۲ـ هغـه چـه اعتمـاد ئې نه درلود مـګر د اعتمـاد رايـه ئـې وركړه.

۳ـ هغـه چـه هم اعتمـاد درلود او هـم ئـې اعتمـاد وركـړ.

راشـئ! چـه اوس د ځينـو محـترمو وكيلانـو د بيـانيو ځينـې ټكـي وړانـدې كړو او وګورو چـه دوى د حكومـت خـط مشـي او وزيرانـو تـه پـه

څه حضر کوري" افغاني ديموکراسي څنګه کټي؟ د قوانينو د تطبيق په باب څه وائي؟ او بالاخره خپل اعتماد څنګه تمثيلوي. او د اداري نظام په باب څه قضاوت کوي؟

ښکاره ده چې د ښاغلو وکيلانو اقوال په دغو مواردو کښې رانقل کړو دا بايد ووايو چه په خط مشي کښې ځينې داسې نقاط موجود وو چه د حکومت د ژوبلو ګونو په حيث هرچا فشار ورکوو

پدغه جمله کښې يوه د کوچيانو مسئله وه چه حکومت په خط مشي کښې بيخي هيره کړې وه او دغه خلا د دې باعث شوه چه حکومت په کوتاه نظرۍ او فرو ګذاشت محکوم کړي او ډير زيات انتقادونه له دغې ناحيې وارد شي.

بله مهمه مسئله د دين خبره وه چه حکومت د خپلې خط مشي په شروع کښې ويلي و: "اجراات حکومت من متکی به اساسات دين مقدم اسلام... خواهد بود" دا خبره د څه هم ډيره ښه خبره وه چه د خلکو له عقيدې سره ئې اساسي تعلق درلود او د حکومت مسلماني، دينداري او دين پرستي ئې ښودله مګر د دې د پاره چه وکيلانو خپل هغه مشاهدات نشوه هيرولی چه د دين په خلاف دي او حکومتونه له دين سره په بې علاقګۍ په مخالفت محکوموي نو هر چا دغه ټکي غولوونکي وګاڼه او د دولت يا د حکومت هغه کارونه او اجراات ئې رايه ياد کړه چه هر چا ته په ديني لحاظ بد ښکاري لکه د پل خشتي د مسجد صحنه. د شرابو فابريکه. د بربنډ مدنيت بې باکي او ځيني بې شرمه کلپونه او داسې نور

دريمه خبره چه پارلماني انتقادونه ئې راوتو رول د قوانينو نشتوالي ته اشاره وه چه ښاغلي صدراعظم پخپله خط مشي کښې د اقتصادي او اجتماعي مشکلاتو د عواملو په ښودنه کښې د لومړني مهم عامل په حيث تر هر څه دمخه قانوني فقدان په دې ډول ښودلی و:

" مشکلات اقتصادی و اجتماعی که در حال حاضر دامن گير ما شده ناشی از عوامل مختلف است که مهمترين ان عبارتند از

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ فقدان یک عده قوانین در بعضی شئون مهمه حیاتی کشور." د واقعیت په لحاظ دا خبره سل په سلو کښې صحیح ده چه مونږ له ډیرو حیاتي او ضروري قوانینو څخه محروم یو او هغه قوانین چه د اساسي قانون تعمیل او د دیموکراسۍ تطبیق ورته ډیر شدید او فوري احتیاج لري مونږ ئې نلرو مګر خبره دلته ده چه د اقتصادي او اجتماعي مشکلاتو یو مهم عامل خو د قوانینو فقدان دی، عامل ئې څوک دی.؟

د حکومت همدغه یادونه په حقیقت کښې (کمفروشي به یاد بقال) ته ورته وه چه حکومتونه ئې د دې کار مسئول معرفي کړه او دا موضوع ئې مطرح کړه چه د شورئ تصویب شوي قوانین ولې مختنق شوه او حکومتونو ئې د انفاذ مخه ونیوله.

له دغې ناحیې نه هم حکومت او مخصوصاً ښاغلي داکتر عبدالظاهر ته ډیر سوالونه او شدید انتقادونه متوجه شوه چه خط مشي ئې ډیره بې وزنه کړه.

څلورم عیب یا په بل عبارت ژوبله ګوته دا وه چه د تیر لویدلي حکومت څینې غړي چه ولسي جرګې ئې په مقابل کښې ډیر حساسیت درلود بیا راغله او د پروني سلب اعتماد سهمداران د نوي حکومت سهمداران شوه هو! د کابینې د څینو اعضاو انتخاب هم د دې باعث شو چه د صدراعظم ممیزه قوه یا اراده ډیره ضعیفه وښیي او امید په یاس بدل کړي.

دا دی اوس د خبرو رشته ښاغلو وکیلانو ته په لاس ورکوو او د دوی په نظر حکومت او د حکومت خط مشي ته ګورو او ضمناً د اولسي جرګې اعتماد د کیفیت په لحاظ د دوی په ویناو کښې مطالعه کوو.

ـ ښاغلي محمد یوسف بینش د کابل وکیل: "نمیتوانم که امانت عظیم رای اعتماد مردم خود را همچنانکه بحکومتهای دیروز ندادم امروز هم این بار سنګین را نمیتوانم ارایه کنم."

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ ښاغلی محمد اسحق علومي د ارغستان وکیل: "متاسفانه با تحلیل اوضاع اقتصادي کشور که در صفحه (۹) خط مشي شما توضیح شده کاملا موافق نیستم."

ـ ښاغلی محمد غوث د قادس وکیل: "خط مشی شما با خط مشي حکومت سابق فرقی ندارد و نکاتی که بتواند فصل ممیز باشد در ان دیده نمیشود، طوریکه مکرر دیده شده این خط مشی ها برای یک دفعه و ان هم از تالار شوری شنیدنی دارد که مپرس و همینکه از تالار شوی قدرم بیرون گذاشت، دچار فراموشی گردیده و وجود را پدرود میگوید."

ـ ښاغلی سید ظاهر شاه د شکردري وکیل: "ایا در ذواتیکه مسئولیت بزرگ وزارت را که در حکومت شما متقبل گردیده اند بملاحظه سوابق ایشان چنان ایمان به دیموکراسي و اهلیت و کفایت در کار را میتوان سراغ کرد که از عهده این وظیفه مهم بخوبی بدر شده بتواند و مواد قوانین را بصورت عندي تفسیر و توجیه نکرده و سبب سلب حقوق و اختناق حریت های قانوني افراد و اجتماعات نگردیده.

ښاغلی وکیل شهرکابل: این خط مشی پادر هوا که بیشتر بیک مقاله عادي جراید حکومتی شباهت دارد تا بخط مشی حکومت. شما حکومتی ها در تبلیغات دروغین تان، در پروگرامها و خط مشي پر از نیرنگ و عوامفریبانه تان از ازادي، عدالت، دیموکراسی و حاکمیت قانون دم میزیند در حالیکه عملا قانون جنگل در کشور حکمفرماست."

ـ ښاغلی مولوی عنایت الله ابلاغ، د بگرام وکیل: "خط مشی طویل و عریض حکومتها پیوسته طوری تنظیم شده که ما را بیک زنده گی و همین نوید میدهد اما در میدان عمل دیده شده که قانون شکني ها قدرت ارایيها، کبر یا غرور، دروغ و عوامفریبی حکومتها طوری بسرنوشت ملت بازی کرده که انرا تاریخ فراموش نخواهد کرد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نگاه باریک بین ملت در قدم اول کار شما اعتراض دارند که در انتخاب بعضی اعضای کابینه دقت نشده یک قسمت کارهای مهم ملت به کسی سپرده شده که نخواهد توانست که این بار سنگین را بر دارد."

ـ ښاغلی مولوی عبدالمهیمن روحانی د کاپیسا وکیل:" طوریکه در باره بعضی از اعضای کابینه شما مطالعه دارم واقعا در دوره خدمت شان مصدر کدام خیر قابل نوازش برای ملت افغانستان نشده اند پس نمی دانم که از کدام نگاه تقدیر میشوند.

چون اهلیت واقعی برای سپردن امانات و امور حیاتی مردم داد خواه افغانستان وجود ندارد پس مجبورا از اهلیت نسبی کار گرفته نظر به اعتماد پادشاه محبوب بحکومت شما موافقه دارم."

ـ ښاغلی عبدالقیوم صافی د اشکمش وکیل:" میدانیم که اعلیضرت معظم همایونی تا زمانیکه تمام اطراف و جوانب شخص را معلوم نکند او رارئیس حکومت معرفی نمیکند.

روی نظریات اعلیحضرت معظم همایونی پادشاه ترقیخواه ما این بارگران و پر مسئولیت را بدوش شما میگذاریم."

ـ ښاغلی محمد انور د رستاق وکیل:" از اینکه حضور اعلیحضرت معظم همایونی بشما فرمان داده اند تا از اولسي جرگه رای اعتماد حاصل کنید من به حکومت شما رای اعتماد میدهم."

ـ ښاغلی محمد انور د قلات د کوچیانو وکیل:" نظر و خط مشی د تاته، رایه د اعتماد دما و تا ته، مناسب نه ده او نظر ارادی پاکي د اعلیحضرت معظم همایوني ته چه ته ئي په وظیفي د صدارت ټاکلی ئي... رایه د اعتماد درکوم."

ـ ښاغلی حاجي محمد عثمان د شیرین تگاب وکیل:" بنده به تشخیص و انتخاب صحیح پادشاه خویش اعتماد دارم."

ـ ښاغلی شمس الحق پیرزاده د قرغیوه وکیل:" هر څوك چه د کابینې په جوړولو موظف شي نو هغه د اساسي قانون د (۸۹) مادې په حکم مجبور دی چه له ولسي جرگې د اعتماد رایه وغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اولسي جرګه هم د ډيرو عللو او عواملو په وجه مجبوره ده چه د اعتماد رايه ورکړي که څه هم د ژبې په سر وي، موږ په دې څو وختونو کښې چه څو حکومتونه وليدل نو د ترکيب او تاليف په لحاظ راته داسې ښکاري چه د کابينو په تشکيل کښې شخصي ملاحظات، محيطي ملاحظات او نور مخفي ملاحظات زيات دخل لري او د کار ملاحظه د نورو ملاحظاتو تابع ده."

ـ ښاغلي حاجي عبدالوهاب د حصارك وكيل:" قاچاق په لوړه پيمانه روان دى په هوا او په زمكه جلوګيري ئې ډير زور په كار لري او په چا به ئې وكړي كه چيرته مامورين ورسره شريك نه و نو د ايران او پاكستان نه تر كابله پورې د قاچاق مال راوړل امكان نلري.

چه غل د خزانې پاسبان شي ګمان نه كوم چه خير ترې وګورې.

د كوچيانو اسكان كول د تعليم او دوا سرشته كول په نظر كښې ونيسئ نه ورته په وزارت دفاع كښې جنرالي غواړو او نه په وزارت خارجه كښې ماموريت نه په كابينه كښې وزارت."

ـ ښاغلى محمد زمان د بكوا وكيل:" در خاتمه مشكلات موكلين خود را به داخل چار مواد فوق ابراز نموده در حال رفع مشكلات متذكره فوق من راى اعتماد خود را به جناب صدراعظم موظف نيز تقديم ميدارم."

ـ ښاغلى مولوى سيد اكبر د پل علم وكيل:" دا حكومت او پخوانى حكومت كوم فرق نلري يو څو څيرې ئې بدلې شوي عيسب ئې نه دى بدل شوى."

ـ ښاغلى يارمحمد د ليلى د اندړو وكيل:" ستا د كابينې ځينو غړيو په پخوانيو وظيفو كښې ډير بد شهرت ګټلى او څو كسه ئې د خلكو په نظر ډير ضعيف النفس او سست عنصره ښكاري ويل كيږي چه د پچې او قالبين په توګه انتخاب شويدي."

ـ ښاغلى سيد شاه موسى رضوى د مالستان وكيل:" ښاغلى صدراعظم موظف! وعده و نويد كار كردن در حكومات گذشته و حكومت شما به بهترين شكل خود داده شده و ميشود اما كار

(c) ketabton.com: The Digital Library

بستن و عمل یکی از محالات تجربوی است که مردم این مملکت نموده اند."

ـ ښاغلی میر محمد عثمان د پروان وکیل: در خط مشی تان راجع بچاره های علمی و موثر بطوریکه اقناع ملت فراهم گردد، در باره هیچیک از الام ملی ما مشخصا تذکر و تعهد نگردیده است."

ـ ښاغلی عبدالحفیظ د نهرین وکیل:" یکی از خواسته های مردم افغانستان انست که بقانون عمل شود متاسفانه قانون که حامی حفظ حقوق، ابرو و امنیت است بکلی جنبه عمل نداشته باید شکل عملی ان عام باشد.

در جمله اعضای کابینه کسانی هم وجود دارد که نمیتوان بموقعیت ان اطمینان داشت."

ـ ښاغلی اقا محمد د نوزاد وکیل:" دغه ځینې معرفي شوي غړي چه د ښاغلي اعتمادي د حکومت په غړيتوب کښې ئې ګډون درلود د ملت د هیلو د سرته رسولو وعده ئې نه وه کړې. که دوی د خپلو وعدو په کړنه بريالي وای هیڅکله به د يو شمير محترمو وکيلانو د خوا د حکومت د بيرته باور اخيستلو پيشنهاد عمومي مجلس ته نه وای وړاندې شوی."

ـ ښاغلی محمد اسحق عثمان د کابل وکیل:" بنا بر تجربهء تلخ قناعت مراجعلات و کلمات خط مشی و نه چهره های اعضای کابینه شما فراهم ساخته میتواند."

ـ ښاغلی عبدالکریم عمرخیل د لغمان وکیل:" متاسفانه د هغې ناکامه کابينې اکثر غړي ستاسو د کابينې اکثريت هم تشکيلوي(از موده را ازمودن خطاست)."

ـ ښاغلی غلام نقشبند د زابل د ارغنداب وکیل:" دا عاجز ملت ته وکړي تراوسه خو په دې طبقه کښې دې ملت ته کوم محبوب شخص نه دی پیدا شوی چه مونږ د محبوبیت له لارې اعتماد ورکړو."

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ ښاغلي محمد جنيد د كوهستان وكيل:" در زندگى اجتماعى امنيت و حيثيت فاميل و كرامت فردى بـه خطر است و در خط مشى حكومت اساساتى كـه ميتواند چنين تضمين را بكند وجود ندارد."

ـ ښاغلي روح الله حبيب د روداتو وكيل:" ښاغلى موظف صدراعظم! كسانيكه خود را اعمار مى كنند مملكت را نميتوانند اعمار كنند چون هر تعميرى بـه تخريب نيز احتياج دارد و اعمار او شان باعث تخريب ما و كشور ما شده است.

علماء و دانشمندان و صاحبان افكار مترقى و اهل تتبع و مطالعه بيش از جنايتكاران و قاچاقبران و استفاده جويان مجرم و گنهگار شمرده ميشوند از همين حالا در انتخاب شما انهم در امور صنعتى ساختن كشور كـه ارزوى همه بوده و منبع اصلى و اساسى توليد و پيشرفت جامعه مى باشد كه در راس ان ميبايست بزرگترين و با تجربه ترين مغز علمى و اقتصادى و پلان گذارى كشور قرار ميداشت ولى فعلا از نگاه علمى و مسلكى عكس ان مشهود است.

واضح است كـه وزارت دادن و وزارت گرفتن منظور است نه كار كردن و تخصص داشتن پيشتر بدون استحقاق قسم طفيلى بعضى كاتب ها بواسطه و وسيله مقرر شدند فعلا كاربجايى رسيده كه بعضى وزير ها بواسطه و وسيله مقرر شوند.

انهائيكـه افتخار كودكستان را بـه حكومت اقاى اعتمادى بخشيدند و يگانه باعث ناكامى و سقوط حكومت او شدند، فعلا باز هم بـه مداخله ها و اعمال نفوذها، تهديدات و تحريكات محلى و منطقوى چنين مقامات بزرگ را اشغال ميكنند... منطقه ها بـه وزير داشتن ها اباد نميشود و اگر ميشد فعلا مردم ولايت فقير، گرسنه و برهنه بدخشان با داشتن وزراى دايمى و هميشگى و پر قدرت خود و بعد از ان ولايت لغمان يكى از ولايات پيشرفته كشور ميبود."

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی شیرین خان د پنجوائی وکیل: "ستاسو حکومتونو د ژوندانه په ټولو خواوو کښې د ملت د امید ځراغ وژلی دی او هغه مو چه ویلی دي په سلو کښې مو شل نه دي کړي. دا ترخه تجربه د افغانستان د ملت هر فرد سره شته."

ـ ښاغلی سید انبیاء د قلعه کا وکیل: "ایا از روی انصاف بهمچه حکومات رای دادن لازمست و یا نه؟ اما راجع به حکومت موجوده نسبت به ارزوی شاه ما که واجب الاحترام است نظر به ایه شریفه که خدای پاک فروده (اطیعوالله والرسول و اولوا الامر منکم) بحکومت محترم حاضر رای اعتماد میدهم."

ـ ښاغلی محمد نبی محمدي د لوګر وکیل: "باید په صراحت سره ووایو چه اصل سبب او علت العلل د دې دربدرئ د افغانستان د حکومتونو خیانتونه دي. ای د افغانستان د اسلام د ادعا حکومته! ای د افغانستان ډك مدعا سیاسته!... ای د افغانستان د غیور ملت زمامداره! له خدایه وویریږه له وجدانه وشرمیږه د غفلت له خوبه ویښ شه او شاوخوا لږ سترګې وغړوه. په دین او مذهب دي څه حال دی؟ په رعیت او ملت څه حال؟ په خاوره او وطن او ملك او مملکت څه حال دی؟... دا حقایق او واقعیت نه اظهاروم چه د افغانستان حکومتونو څه نه و چه وي نکړه. رشوت په دوی کښي، قاچاق په دوی کښي، ظلم په دوی کښي، کبر په دوی کښي، خیانت په دوی کښي خداعت په دوی کښي، شراب په دوی کښي، قمار په دوی کښي، سود او ربا په دوی کښي، غلا په دوی کښي، غدر په دوی کښي... عیاشي او فحاشي په دوی کښي."

ـ ښاغلی عبدالغفار فراهي د بالابلوك وکیل: "ایا د دې د پاره کوم دلیل او حتی ډیر ضعیف سند شته چه دا حکومت به هم پر خپلو وعدو او خط مشي اجرا کولو په حقله وفادار وي او د دې خوار ملت د پاره به څه وکړی شي په داسي حال کښي هغه څه چه ئې د وسه پوره و او اسانه کارونه دي په خط مشي کښي ئې د هغو د اجرا کولو څخه ماهرانه ځان تیر کړی. دا به عجیبه وي چه د دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناکارئ او ناعاقبت اندیشئ سره زما څخه د اعتماد د رایې ورکولو توقع ولري او زه دغه ملي مسئولیت او قومي امانت د ده د خوښئ او یوه خوله خندا راته کولو د پاره قربان کړم. نو ځکه په زغرده وایم چه ته د اعتماد وړ نه ئې خپله رایه نه درکوم."

ـ ښاغلی عبدالروف بینوا د موسی قلعه وکیل:" بخط مشی شما در اٸینه اصول علمی خود توجه کردیم و انرا بررسی نمودیم با تاسف باید یاد اور شوم که شما به این خطمشی قادر نخواهید بود نقشی را در تحول حیٰات اجتماعی و اقتصادی ما بازی کنید.

در هیچ جای از خط مشی شما در مورد ازادی های دیموکراتیک قانون اساسی یعنی انچه در فصل سوم و خاصتا در مواد (۳۱-۳۲) تصریح شده ذکری به عمل نیامده."

ـ ښاغلی محمداعظم د شینوارو د مرکز وکیل:" تر کومه حده پوري چه مونږ لیدلي دي حکومتو په خپلو تګلارو کښې ویلي یو شي دي او کړي ئې بل څه دي، مثلا هر حکومت چه منځ ته راغلی دی د اساسي قانون د حکمه سره سم د اسلام د مقدس دین ساتنه او حمایه، متوازن معارف، اجتماعي عدالت، سیاسي او اقتصادي دیموکراسي برقرارول د ظلم، رشوت، قاچاق بړئ او احتکار د مخنیوي وعدې ورکړي او په پای کښې د پښتونستان غږ هم پورته کړي خو د عمل میدان کښې د دې ټولو خبرو خلاف نتیجې راوتلي دي."

ـ ښاغلی شاه محمد د نهر شاهي وکیل:" حکومت ها معمولا در روز اول ورود خود به ولسی جرگه خط مشی قرائت میکنند چنانچه خط مشی چند حکومت گذشته فعلا هم درینجا موجود است ولی تجربه ثابت کرد که اغلبا کردار با گفتار مطابق نیست."

ـ ښاغلی عبدالعزیز کوشانی د بدخشان د مرکز وکیل:" خط مشی شما را مطالعه نمودیم اما بهتر بود که قوهٔ اجرائیه بجای اینکه بنام خط مشی طومار نا منظمی از وعده های غیر قابل اجراء را پیش کند و قوهٔ مقننه بالای چنان خط مشی تشریفاتی بحث و

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشـجره کنـد در بـاره‌ء امکانـات و عـدم امکانـات قـانون اساسـی جدیـد مـانند یـک سـیمینار مباحثـه میکردنـد و تعـهدات در ایـن بـاره بـدوش میگرفتنـد."
ـ ښاغلـی محمـد علـي قـاضي زاده د پښتـون زرغـون وکیـل:"ا قـای دکتـور عبدالظـاهر صدراعظـم موظـف بـا پـیروی از روش معمولـی در خـط مشـی خویـش بیماریـها راجسـته جسـته تشـخیص داده ولـی نـامبرده هیـچ نسـخه و حتـی کمـترین قـرار خـود را هـم بـرای رفـع و از الـه‌ء ان در خـط مشـی مرتبـه پیشـبینی نتوانسـتند."
ـ ښاغلـی عبدالحسـین مقصـودي د نـاور وکیـل:" ایـن خـط مشـی هـا اگرچـه بـا حفـظ پالیسـی خـود حکومـت هـا و بـا در نظـر داشـت سیاست پنهان کـاری و ظـاهر سـازی تهیـه میشـود بـا ان هـم پنـج الـی ده فیصـد ان در سـاحه تطبیـق و عمـل وارد نمیشـود."
ـ ښاغلـی غـلام دسـتگیر وطنیـار د بغـلان د مرکـز وکیـل: عبـارت ارائـی و تذکـرات بـدون وانمـود سـاختن راه اصلاحـي بزعـم مـن خـط مشـی نیسـت بلکـه تذکراتیسـت فورمالیتـه کـه تطبیـق ان عمـر نـوح و صبر ایـوب میخواهـد."
ـ ښاغلـی امـان الله شـیرزاد د اصـل چغانسـور وکیـل:" مـن فکـر نمـی کنـم کـه ایـن همـه مشـکلات بـدون داشـتن دانـش اختصـاصی صـرف باظـهار کلمـات هـر نـوع امکانـات سـهم گـیري فعـال و یـا همکـاري متقابلـه حـل شـده بتوانـد. و کـلا بسـیار مسـرور میشـدند اگر در هرقسـمت یـا تشـخیص مسـایل و مشـکلات راه حـل و طـرق چـاره جویـی ان توضیـح میگردیـد.
بـا انکـه فـهمیده شـد کـه جنـاب شـما نـود فیصـد رای اعتمـاد را حـاصل میکنید ولـی من به هیـچ امیـد بـه شـما رای اعتمـاد نمیدهـم."
ـ ښاغلـی سـید رسـول فکـور د هـرات د مرکـز وکیـل:" اقـای دکتـور عبدالظـاهر! نمیدانـم کـه بـا در نظـر گرفتـن سـوابق و مـاهیت تـاریخی شـما و اعضـای کابینـه‌ء معرفـی شـده تـان کـه شـما و امثـال شـما راسـبب اصلـی بدبختـی هـا و عـامل اساسـی پسـماندگی هـای مدنیـت

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان میشمارم و هم ناتوانی شما را چه در مشی ارتجاعی ارائه شده، شما چه در خصلت طبقاتی شما از پیشبرد مرام مردم مانع ترقی و تعالی کشور در مسیر تمدن مسلم میدانم چطور به خود جرئت دهم که لفظ اعتماد را در باره، این کابینه متشکله بزبان ارم. باتکاء بروحیه بشر دوستی خویش و با اتکاء به محبت وطن و از همه عمده تر از نگاه مسئولیت ایمانی و وجدانی اعلام میدارم که من به شما اعتماد ندارم."

ـ بناغلی امان الله شینډنډی د شینډنډ وکیل:" به نظر بنده شما نیز از جمله همان اشخاصی هستید که وجه مردمی نداشته از مردم برنخاسته اید و بدردهای مردم اگاه نیستید. شما اصلا مانند انسان های بیخود حرکت کرده اید، اصلا یک دقیقه هم فکر نکرده اید که سلف شما چرا از بین رفت؟ وجود کابینه شما میرساند که شما کوچکترین دلچسپی با افغانستان و مردم افغانستان ندارید. کابینه شما یک کابینه سمتی و قومی می باشد، اگر وزرای کابینه اقای اعتمادی کفایت داشتند چرا از بین رفتند و اگر کفایت نداشتند چرا در کابینه شما کرسی نشین وزارت خانه ها شدند.

خط مشی شما که عبارت از چند پارچه کاغذ بی نظم و خارج از درک نوشته های سیاسی بوده انقدر میان خالی و غیر قابل فهم است که همین حالا در حلقه های سیاسی مورد تمسخر قرار گرفته است.

ایا وجدان شما، شما را تکلیف نمیدهد که چطور یک صدراعظم بیک بارگی از ربع نفوس یک مملکت صرف نظر کند و ان موضوع کوچی هاست که اقلا ارزش یاد اوری این اوراق ننگین شما را هم نداشت. کوچی هائیکه امروز واقعا برابلم بزرگ مملکت میباشند."

ـ ښاغلی میرزا محمد دقیق د ګلستان وکیل:"... این همه سیاه کاریها و قانون شکنی های حکومات سابق که شما نیز عضویت انرا داشتید خود شما نیز نزد مردم افغانستان مسئولیت قانونی دارید باز چگونه و به کدام جرئت به پیشگاه نمایندگان همان مردم

(c) ketabton.com: The Digital Library

داد از صداقت میزنید باید بدانید که مردم شریف افغانستان عملا شما را با چهره های فریبینده شما شناخته اند و از شما هیچ توقع کار ندارند. به گفته دانشمندان ازموده را ازمودن خطاست."

ـ ښاغلی عبدالوهاب د چمتال وکیل:" در این خط مشی هر چیز است و هیچ چیز نیست زیرا در ترتیب ان مهارتی به کار رفته که از تعقیب یک شیوهء علمی احتراز شده تا به نتیجه منطقی نرسد."

ـ ښاغلی وزیر محمد د شرنې وکیل:" ما چه ستاسو تګګ لاره مطالعه کړه د افغان د نجیب ملت د داډ ور نه دی څکه چه ستاسو په تګګ لاره کښې په لاندینې ډول نیمګړتیاوې دي..."

ـ ښاغلی حاجي نادر علي الله داد د سرخ پارسا وکیل:" خط مشی پیشنهادی شما سرشار از عمومیت و ابهام است."

ـ ښاغلی سعدالله کمالي د مهمندرې وکیل:" ما در تطبیق مواد مندرج خط مشی تان بدبین نیستیم ولی به تناسب بیداری و اگاهی و ضرورت مردم خود انرا ناکافی می پندارم توقع ما اینست که کلیات مندرج خط مشی شما در جهت نهضت سیر نماید تا به همکاری و سهمگیری مردمان ما در سیاست و اقتصاد از راه قوانین احزاب، شاروالی ها، جرګه های ولایتی و سایر قوانین... در راه سعادت با گامهای موافق و مقتضی بزمان پا بگذارد."

ـ ښاغلی محمد اصف پوپل د کوز کونړ وکیل:" خط مشی حکومت شما در اکثر موارد حساس اقتصادی و اجتماعی تماس گرفته ولی طرق رسیدن به اهداف ورفع موانع انرا به صورت مشخص و روشن توضیح نکرده است."

ـ ښاغلی محمد حکیم صدیقي د ینګي قلعه وکیل:" نظر به انتظاری که می رفت از کابینه روشن فکرانه شما که اکثر استادان پوهنتون و کارگردانان قانون اساسی بوده اند خط مشی شما سطحی ترتیب شده و به گفتهء اهل نظر علمی و همه جانبه نیست. ستاسې خط مشي د پښتونستان د ازادئ په حقله د افغانستان د خلکو د غوښتنې په اساس کافي نه بولم."

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ ښاغلی محمد اکبر د پنجاب وکیل: " از مطالعه خط مشی شما اصلا مفهوم شده نمیتوانند که چه پالیسی عملی در قبال اینهمه نابسامانیها و ناگواریهای کنونی کشور اتخاذ نموده اید.
جناب شما هیچگونه طرق و چاره جویی موثر و صریح را دربرابر شوری متعهد نشده اید."

ـ ښاغلی فخرالدین د تیوري وکیل: " بشخصیت شما و بعضی همکاران تان احترام دارم.... متاسفانه ازین قبیل خط مشی و بعضی همکاران شما انچه ارزو بود براورده نمیشود.
از همچو شخصیتی مانند شما انتخاب اینگونه همکاران و طرح چنین خط مشی مایوس کننده است."

ـ ښاغلی عبدالبصیر د ادرسکن وکیل: " باید متوجه باشید که مملکت به یک رکود مطلق دچار است و شما نمیتوانید بدون یک خط مشی مترقی این همه ارزو ها و نابسامانی های مردم ما را بر اورده سازید."

ـ ښاغلی بهاوالحق مریانی دوازي خوا وکیل: " تاسو پخپله تنګ لاره کښېښي د افغانستان د اقتصاد په نامه څو توکي کرېدي او یا دا چه واقعا ستاسو د کابینې درك او فهم به د افغانستان د اقتصادي مسایلو په باره کښې همدا وي. زه تعجب کوم چه پارلماني محترم نمایندګان به څنګه وکولای شي وزیرانو ته د اعتماد رایه ورکاندي."

ـ ښاغلی غلام حسین یوسفي د شهرستان وکیل: " گرچه شما در خط مشی یک سلسله حقایق را اعتراف نموده اید. ولی عوامل اصلی را انطوریکه لازم است تذکر نداده اید و همچنان راه حل انها را به صورت قناعت بخش توضیح نفرموده اید."

ـ ښاغلی عزیزالله واصفي د ارغنداب وکیل: " تاسو غوندي هوښیار سړي دا درونډ او غیر قابل تحمل بار ته څرنګه تن ورکوي او په کومو شرایطو د دې خدمتګذارئ د پاره اماده سواست او کوم د حکومت اعضاء مو په خپل مصلحت په خپله خوښه او د ملګرو په مصلحت انتخاب کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امید ما از شما و اعضای برجسته حکومت شما این بود تا شما بصفت یک داکتر واقعی اجتماع همه علل و پسمانیها ، رکود اقتصادی، رشد معنوی جامعه افغانی را با دستیاری رفقای مشهور بفضیلت تا انچنان تحلیل نمائید که معترضی بران راه اعتراض پیدا نکند و بعد از تشخیص بچاره جویی ان اقدام و در خط مشی تان به پیشگاه ملت تقدیم نمایند ولی باوجود اینهمه ارزوهای ما شما نه ماهیت سطحی اجتماع افغانی متوجه شدید و نه بعمق این اجتماع واژگون التفاتی فرمودید تا بالاخره نسخه کهنه و تجربه شده چندین ساله رابشکل خط مشی خود تقدیم فرمودید ایا این خط مشی میتواند یک هزارم نواقص این جمعیت را اصلاح کند. مایان شیوه ترکیب حکومت های موتلفه، قومی را بشدت محکوم نموده و انرا شکل جدید استعماراتی تشئید نفرت ملی میدانیم.»

ـ ښاغلی دستگیر د شاه جوی وکیل:« تاسو دا فکر مه کوئ چه دغه خبري يوازي زمونږ خبري دي او يا خو د بل چا لـه خوا را ښودل شويدي دا خبري زمونږ په باندو، مسجدو او ټولنو کښي هره ورځ گرزي راگرزي. منم چه د خبرو ترتيب به نـي دا ډول نه وي مگر په لنډه لنډه او حکمي توگه زمونږ خلك داسي وائي:

(زمونږ حکومتونه د خدای بلا او زمونږ د ټولو شتمنيو چپاولگران دي زمونږ حکومتونه په ښکاره ډول په مونږ کښي نفاق او شقاق، تفرقي او بدبيني اچوي څو زمونږ زور ختلي او حتی د خپل حق غوښتلو د اواز اوچتولو وخت ونه مومو. زمونږ حکومتونه په دې منفي سياست زمونږ د سر او مال دښمنان دي.) هر اعتماد غوښتونکی دوی غولولي دي. دوی حق لري چه ووايي: مونږ نور نه غوليږو، پر چا باور نلرو، پر هيچا اعتماد نشو کولای. د دې غير قابل انکار واقعيتونو په درك کولو سره سره که چيري زه تاسو او ستاسو ملگرو ته د اعتماد رايه ورنکړم نو به څه وکړم؟»

ـ ښاغلی محمد شاه رحمتيان د هرات د ښار وکيل:« اقای داکتر عبدالظاهر! انجام اينگونه کارهای مهم از شما ساخته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیست. خط مشی شما غیر عملی غیر علمي خالی از محتویات ملی و مترقی میباشد. مطالعه و بررسی انتقادی این خط مشی شما میرساند که حکومت شما مطابق روز از هر سو که باد بوزد بال میکشاید و چند صباحی بحیات خویش ادامه میدهد."

ـ ښاغلی سید محمد رفیق نادم د تولك وكيل: "خط مشی شما به طور مرموز ترتیب گردیده و موفقیت خود را موکول بهمکاری ارگان ثلاثه دولت، موکول به رفع عوامل مختلف یازده گانه، موکول باصلاح طرز اداره موکول به... و بالاخره موکول باستخراج معادن دانسته اید ما هم این نقیصه ها را کاملا دانسته انتظار داشتیم این نقیصه ها کدام وقت توسط کدام حکومت اصلاح میشود پس از این خط مشی شما چه ارزو داشته باشیم فقط ان ارزو را که بر امدن گل است و امدن بهار."

ـ ښاغلی وزیر محمد خدران د ارگون وكيل: "كه ستاسو تګ لاري ته ښه ځير شوو او له بلې خوا د مملكت عمومي اوضاع ته كتنه وكړو ډير فرق موجود دی ځكه چه د مملكت عمومي اوضاع او ستاسو د خط مشي ترمينځ تضاد واقع دی.

ـ ښاغلی كمال الدين اسحق زی د سرپل وكيل: "خط مشی شما بیشتر به عمومیات متکی بوده در حالیکه بر نقص و نارسایی ها انگشت میگذاشتید، راه علاج را بطور خاص نشان نداده اید هر مشکلی که امروز افغانستان به ان مواجه است باید بطور صریح و طرح یک پروگرام خاص حل گردد و صرف بعمومیات توصل نشود گرچه این تاکید حکومت شما که قوانین متمم قانون اساسی هر چه زود تر بوجود اید مورد تائید من است زیرا یکی از عوامل بسیاری از مشکلات ما تطبیق نشدن قانون اساسی میباشد."

ـ ښاغلی شهنواز خروتی د غزني د كوچيانو وكيل: "څرنګه چه تاته د صدراعظم خطاب كيږي بيا هم د قانون په سويه د يوې لويې طبقې حق دې د ښو لاندې كو (مقصد ئې كوچيان دي)."

ـ ښاغلی الله نظر د ننګرهار د كوچيانو وكيل: "په خط مشي كښې د كوچيانو په باب هيڅ نه دي ويل شوي او د يوه وزير صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

پام هم ورته نه دی شوی زه دا نه وایم چه ولې په کابینه کښې یو کوچی وزیر نشته چه د کوچیانو له حاله خبر وي مګر دا وایم چه وزیران که د هر ځای وي او هر څوك وي باید ټول افغانستان په نظر کښې ونیسي. وزیر باید د مملکت وزیر وي نه د خپل ښار یا د خپل ولایت وزیر. زه له اوسني حکومت نه په ټینګه غواړم چه دغه محرومه طبقه همدغسې بې برخې پرې نږدي او په همدغه شرط د اعتماد رایه ورکوم چه کوچیانو ته په انساني حقوقو قایل شي."

ـ ښاغلی شیر احمد خوستی د خوست وکیل:" موظف صدراعظم! کوم وخت چه تاسې د حکومت په جوړولو موظف شوئ د افغانستان باشعوره ولس ته د پخوانۍ تجربې په اساس معلومه شوه چه حکومت هماغه پخوانی حکومت دی مګر لباس ئې بدل شویدی. دوی پوهیدل چه نوی حکومت هم په حقیقت کښې د زړو حکومتونو دوام دی یعنې هغه حکومتونه چه د عام ذهنیت له خوا په بې کفایتۍ او محافظه کارۍ محکوم شویدي. د خلکو پیشګوئي په هماغه لومړۍ مرحله کښې درسته ثابته شوه څکه له یوې خوا ستاسې په کابینه کښې هماغه څیرې بیا لیدل کیږي چه په دفکتو دول له هغو نه سلب اعتماد شوی و او له بلې خوا ستاسې تګ لاره د پخواني حکومت له تګ لارې څخه یوازې لفظي او شکلي فرق لري."

دا و د حکومت د خط مشي او اعضاو په باب د وکیلانو اظهار نظر چه شمیر ئې شپیتو تنو ته رسیږي او دا ښیې چه د اعتماد اصلي ماهیت له مینځه تللی او په زړه کښې ځای نلري. بلکه له نظره هم لویدلی او د ژبې نه دی. تش د تش لاس ورکړه ده او بس.

که دلته سړی ووائي: هغه څه شی دی چه وجود نلري او بل ته ورکول کیږي؟ نو جواب به ئې دا وي:

اعتماد[1]

---

[1] افغان جریده، لومړی کال، ۴۲ مه ګڼه

د ۱۳۵۱ د چنګاښ ۵ مه

د ۱۹۷۲ د جون ۲۶ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبـو فيصله

د اساسي قانون په دريمه ماده کښې پښتو او دري د افغانستان رسمي ژبې گڼل شوي او د دې مادې تطبيق دا ايجابوي چه پښتو هم لکه دري د دفتر او ديوان ژبه شي او په رسمياتو کښې دواړه ژبې بې له تبعيض او امتيازه مساوي حق ولري.

د اولسي جرگې د پنځه اتيا وکيلانو پيشنهاد چه د مامورينو د قانون په (۷) ماده کښې د دواړو ژبو زده کړې او سواد د ماموريت د شرط په حيث شاملوي او يوازې يوه رسمي ژبه کافي نه گڼي په حقيقت کښې د اساسي قانون دغه حکم ته د عمل ساحه پيدا کوي.

مگر دا پيشنهاد د يو شمير وکيلانو له شديد عکس العمل سره مخامخ شو او دې احتجاج په داسې وخت کښې د شورى له تالار نه د عمومي جلسو جنازه په اوږو کړه چه د استيضاح جلسې شروع شوې وې او اولسي جرگه له حکومت سره د معارضې او مبارزې په حال کښې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استیضاح که له خورو لاندې شوه دومره مهمه نه ده مګر د دولت بودجه او د مملکت مالي او اقتصادي وضع په دغسې بحراني حال کښې د وکیلانو فوري او جدي توجه نه شدید ضرورت او د عمومي جلسو انعقاد ته مبرم احتیاج لري

د محترمو وکیلانو دغه سوړ او تود جنګ او پارلماني رکود په ولسي جرګه کښې دننه محصور پاتې نشو او هنګامه ئې دباندې په ځینو ازادو جرایدو کښې په ډیر شور و زور منعکسه شوه او په لومړي سر کښې ځینو د افکارو منحرف کولو په غرض نامطلوب رنګونه ورکړه.

دوی دا پیشنهاد خونین او له تعصبه ډك د نفاق او شقاق اور بلوونکی وګاڼه مګر دا فکر ئې ونکړ چه وینې په وینو نه مینځل کیږي او تعصب په تعصب نه ورکیږي.

که څوك دا طفائیې په حث د اور د وژلو اراده لري باید اوبه پرې وشیندي. د پټرولو په شیندلو یا په لاړو توکولو باندې اور نه مړ کیږي. زمونږ ځینې ناشرین د دې په ځای چه په سړه سینه د منصف او حکم په حیث د حل لاره ولټوي یا اقلا د جنګ سړولو د پاره د ناصح دریځ اختیار کړي په ډیر عصبانیت میدان ته راووتل او خلاصوونکی له تبنتونکی څخه ډیر تاوده دي.

د همدغه عصبانیت په تقاضا ځینې داسې یو اړخیز پاروونکې مقالې خپرې شوې چه د منطق او استدلال ډېره نیمګړتیا بلکه مغالطه پکښې له ورا ځلیږي. یوه مقاله د روزګار په (۸۶) مسلسله ګڼه کښې خپره شوه چه عنوان ئې و: (مسئله زبان یکی از مسایل مهم اجتماعی است که میتوان انرا با حسن نیت و تفاهم حل کرد) دې مقالې د تحریك جنبه نه درلوده او لیکوال په حسن نیت د تفکر له مخې د یوه منصف په حیث په موضوع کښې وارد شوی و.

مګر ځینو نورو جرایدو خلك جبهه ګیرئ او مقابلې ته راوبلل او د دغه مقدس جهاد دپاره ئې سنګر نیول د دې وخت فرض عین وګاڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی په نظر د ژبو مسئله مطرح کول د ملي اتحاد او د مملکت د عالي مصالحو په ضد یو ناوړه حرکت دی چه د طبقاتو ترمینځ عداوت او خصومت پیدا کوي او د افغانستان تمامیت ته خطر پیښوي.

دوی دا نشي منلی چه په افغانستان کښې د ژبو مسئله د اختلافاتو منشاء ده چه حتما حل و فصل غواړي اوالی الابد په دغه حال نشي پاتې کیدی.

غیر له پښتو او دري ژبو چه اساسي قانون رسمي ګڼلي نورې ژبې هم په افغانستان کښې ویونکي لري چه هغوی هم د خپلو محلي ژبو حق غواړي لکه چه د شوری په همدغه دوره کښې د اعتماد په غونډو کښې ډیرو وکیلانو د ازبکي او ترکمني ژبو مطالبه کوله او دا مطالبه چا د تعصباتو او تفرقې په بنا د ملي وحدت په ضد نه ګڼله بلکه د اتحاد او ورورۍ ساتلو وسیله ئې ګڼله خکه ئې هر چا تائید کاوه او بالاخره د اکثریت په غوښتنه د افغانستان په راډیو کښې نشراتي برخه ورکړه شوه چه موقتا د قناعت وړ ده او بنایي چه په اینده کښې کافي ونه ګڼل شي او تدریجا ابتدایي تعلیمات په ځینو محلي ژبو ومنل شي.

پښتو او دري چه ملت په رسمیت منلي دي او اساسي قانون دواړو ته مساوي حق ورکړی په عمل کښې تراوسه دغه قانوني حکم نه دی تطبیق شوی او ضرورت دا ایجابوي چه په فرعي قوانینو کښې د پښتو رسمیت واقعیت پیدا کړي او شکل و صورت طرز او طریقه ئې تثبیت شي. دلته ځینې مهم سوالونه پیدا کیږي چه قانع کوونکي جوابونه غواړي

یو له دغو سوالونو څخه دا دی چه د دوو ژبو رسمیت یعنې څه؟

که یو دري زبان چه په پښتو نه پوهیږي یوه رسمي مقام یا شخص ته په رسمي چارو کښې مراجعه کوي او هغه ورسره په پښتو غږیږي مطلب به څنګه حل شي؟ ایا هغه ویلی شي چه پښتو رسمي ژبه ده ما د مملکت په رسمي ژبه ځواب درکړ، زه دا مکلفیت نه لرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه نا په دري ژبه پوه کړم یا زه په دري نه پوهېږم نه باید په پښتو راسره خبرې وکړې

همدارنګه که یو پښتون په دري نه پوهېږي او یو رسمي دفتر ته د رسمي کار د اجراء د پاره ورځي هغه دفتر به مکلف وي چه د ده په مطلب خان پوه کړي او د ده په ژبه د ده قناعت حاصل کړي که نه؟

هغه اشخاص چه رسمي مامور د دواړورسمي ژبو په زده کړه مکلف نه ګڼي او د یوې رسمي ژبې پوهېدل د ماموریت د پاره کافي بولي دغه سوال ته څه ځواب لري او دا مشکل څنګه حل کوي؟ په یوه مملکت کښې چه اداره د اساسي قانون د (۱۰۸) مادې په حکم د مرکزیت په اصل اتکا لري او مامورین له مرکز څخه ولایاتو ته مقررېږي او له یوه ولایت څخه بل ته بدلیږي که د دولت مامور په دواړو رسمي ژبو په زده کړه مکلف نه وي نو بیا باید د افغانستان ټول خلك د دواړو رسمي ژبو په زده کړه مجبور شي یا دا اصل ومنو چه حاکمه طبقه باید په داسې خلکو حکومت او امریت ولري چه د هغو په ژبه نه پوهېږي او هیڅ مفاهمه ورسره نلري.

که څوك دا وایي چه په پښتو مناطقو کښې دې حاکمان او ماموران پښتانه وي او په دري مناطقو کښې دې دري زبان مقررېږي دا تجویز که څه هم ټول مشکلات نه حل کوي بیا هم قانوني فیصلې ته ضرورت لري او دا فیصله هغه وخت مینځ ته راځي چه د وکیلانو دغه راز پیشنهاد مطرح شي او اکثریت ئې په همدغه ډول تصویب کړي

په یوه هیواد کښې چه قانونا دوه ژبې رسمي وي او عملا یوه ژبه عام و تام رسمیت ولري او بله د تطبیق په ساحه کښې بې برخې وي یا نې برخه ډیره ناچیزه وي مثال به ئې داسې وي لکه یو چرګ چه په یوه پښه ولاړ وي او سړی وایي چه (مرغ من یك لنګ دارد)

که ښه عمیق او دقیق فکر وکړو دلته اصلي سوال د اساسي قانون د (۳) مادې تطبیق او تعمیل دی، چه باید دواړه رسمي ژبې په رسمیاتو کښې برابره برخه ولري او تبعیض و امتیاز له مینځه لاړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي د پښتو ويونکي او دري ويونکي وروري او ملي اتحاد د مساوي حق په ورکولو تحقق پيدا کړي او د اجتماعي عدالت په قبولو د مليت اساسي قوت ومومي. که څوك بل راز فکر کوي او د سوه مشکل حل کول د بل مشکل خلق کول ګڼي يا د قانوني حق غوښتنه په تعصب او تفرقه افګنۍ تعبيروي ښه نه کوي.

د پښتو او دري ترمينځ رسمي تعادل او موازنه قايمول چه يوه په بلې هيڅ ترجيح ونلري او ناسکه پکښې نه وي د افغاني جامعې د بقا دپاره حتمي او ضروري کار دی چه د اساسي قانون په سويه له واجباتو څخه ګڼل شوی دی.

مګر دا هم بايد ووايو چه د دغسې مهم کار توقع له دغسې شورى نه له زانو څخه کتوري غوښتل دي.

د څو کالو تجربې دا ثابته کړه چه هره قانوني مسوده چه يوې جرګې ته وړاندې شوې (د خارجي قرضو قراردادونه او د بانك صنعتي قانون مستثنى ده) په مربوط انجمن او عمومي مجلس کښې پرې مياشتې او کلونه تير شوي او په هر ټکي باندې د مکررو بحثونو په مدوجزر کښې ډير جنجالونه مينځ ته راغلي او کله چه له ډيرو شخړو او ډير ځنډ نه وروسته بلې جرګې ته حواله شوي هلته هم په انجمن او عمومي مجلس کښې له ډيرو تغيرونو او تعديلونو سره ډيره موده وروسته د مخالف تصويب په اثر مختلف انجمن ته سپارل شوي او هلته ئې د تقاعد مرحله رانژدې شوې ده.

د همدغه ځنډونو، بندونو او ځنډونو په وجه ډير قوانين چه د تيرې دورې په سر کښې ئې کار شروع شوی و دې دورې ته په ميراث پاتې شوه چه اوس دغه دوره په وروستيو سلګيو کښې ده مګر د هغو قوانينو د انفاذ پته په دوربين کښې هم نه معلوميږي.

په دغه حساب د دولت د مامورينو قانون چه د دې دورې په خاتمه کښې د اولسي جرګې عمومي مجلس ته وړاندې شو چه رسمي تعطيل ته ډيرې لږې ورځې پاتې دي او د بودجې دروند کار لا شروع شوی نه دی، د اينده کال شپږ مياشتې هم د بلې دورې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتخبونو نیریږي دا امکان هیڅ نه لیدل کیږي چه ولسي جرګه په دې دوره کښې د مامورینو قانون پای ته ورسوي او د کل په حیث ئې تصویب کړي بلکه په یقیني ډول ویلی شو چه دا نیمګړی کار په څوارلسمه دوره کښې بله ولسي جرګه له سره رانیسي او بالاخره بیا له دغسې جرګې نه بلې جرګې او له هغې جرګې نه مختلط انجمن ته د ځنځې په تګ انتقال کوي مګر د نافذ کیدو انتظار ئې د حضرت ایوب صبر او د حضرت نوح عمر غواړي.

د احزابو قانون، د ولایتي جرګو قانون، د ښاروالیو قانون او ځینې نور قوانین د دې مدعا ډیر ښه شواهد او اسناد دي چه هیڅوك ترینه انکار نشي کولی.

د دغو واقعیتونو په نظر کښې نیولو سره سړی حیرانیږي چه د ژبو د مسئلې مطرح کول ولې دومره عصبانیت راپاروي.

یو اغاز چه انجام نلري او بې نتیجې وي ولې به څوك پرې خپه کیږي یا خوشحالیږي.

د شورۍ په تیره دوره کښې به په ځینو مواردو کښې وکیلانو فکر کاوه چه زمونږ تصویبونه او فیصلې د مملکت په مقدراتو کښې ډیره مهمه برخه لري ځکه به د موافقې او مخالفې ډلې تر مینځ جر و بحث، ساړه او تاوده جنګونه شروع شوه او په ډیرو چیغو او عصبانیتونو به غاړې تمپې شوي او د غاړو رګونه به وپړسیدل، مګر اوس هغه کسان چه تیر نه هیروي په دې ښه وپوهیدل چه هغه عصبانیتونه څومره بیځایه و او هغه بې نتیجې مجادلې څومره بیهوده او طفلانه وې. په همدغسې مواردو کښې سړی ویلی شي وروستیه عقله که ړومبی وای

ترڅو چه سیاسي احزاب تشکل ونه مومي او هغه حزب چه په ملت کښې اکثریت لري د شورۍ په دواړو جرګو کښې د فیصلې قدرت او د خپلو تصویبونو د عملي کولو جرئت ونلري د دغسې مهمو مسایلو مطرح کول به بې دانو بوس بادول وي هغه هم هغې خوا ته چه د باد مخه او د سیاسي جریان تقاضا وي.

خوک چه د سیاست له مزاج او طبیعت سره لږ غوندې اشنا وي او د اداري اجرااتو پسې ئې تعقیب کړی وی پوهیږي چه زمونږ د سیاست په اصول اساسي کښې ستاتسکو ساتل ډیر مهم اصل دی او د دغه اصل له مخې د اختلافاتو مبداء او منشاء له مینځه وړل مصلحت نه دی [۱]

مصلحت نیست که از پرده برون رفتد راز
ورنه در مجلس رندان خبری نیست که نیست

پای

افغان جریده، لومړی کال، ۴۴ مه گڼه
د ۱۳۵۱ د چنګاښ ۱۹ مه.
د ۱۹۷۲ د جولای ۱۰ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library